

blasco ibáñez

«Opera lui Blasco Ibáñez este viață din viață, viață revărsată din realitate ca rășina dintr-un trunchi de brad, căci autorul plasează personajele în spații cunoscute lui, mărturisind chiar că i se „lipește realitatea de condei”. El a asistat sau a participat la evenimente social-politice dintre cele mai variate și, simțindu-se implicat în istoria vremii sale și a lumii, s-a angajat să o evoce, prefigurând-o artistic, creînd o operă originală cu deschideră largă spre universalitate.»

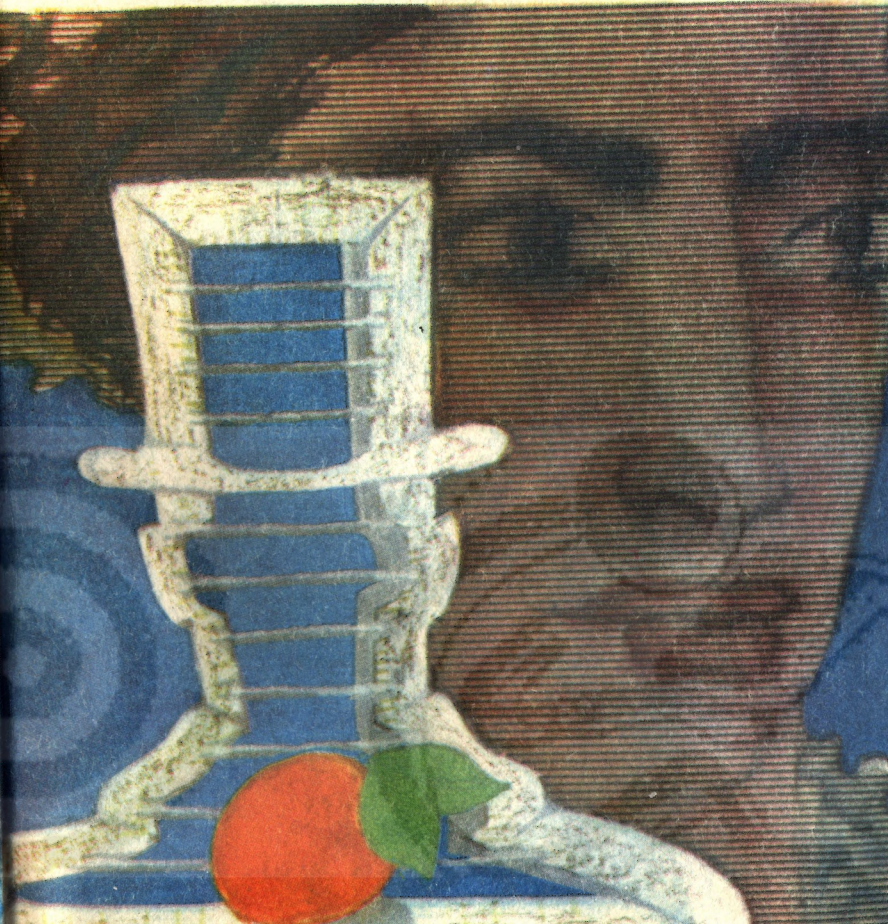
ELENA BĂLAN OSIAC

1238

blasco ibáñez
printre portocali

blasco ibáñez

Lei 8

editura minerva

Ilustrația copertei : *Adrian Moldovan*

vicente blasco Ibáñez

printre portocali

TRADUCERE DE GHEORGHE BALA

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE ELENA BĂLAN OSIAC

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1985

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

VICENTE BLASCO IBÁÑEZ —
ENTRE NARANJOS,
Obras completas, 3 volume,
- Editura Aguilar, Madrid, 1958

PREFAȚĂ

La 29 ianuarie 1867 se naștea în Valencia unul dintre cei mai prodigioși romancieri ai literelor hispanice, Vicente Blasco Ibáñez, scriitorul, pe cît de urmărit de nenoroc în tinerețe, pe atît de răsfațat de soartă mai tîrziu, cînd gloria sa literară îi oferă o situație socială strălucită și bogății năbănuite.

Dar înainte de a scrie cărți care să-i aducă celebritatea, Vicente Blasco Ibáñez a înscris în istoria vremii sale un impresionant roman cu propria sa existență aventuroasă, uneori contradictorie, dar plină de intenții nobile și umanitariste, așa cum singur recunoaște : „Am fost agitator politic, am petrecut o parte din tinerețe în închisoare (am fost arestat de 30 de ori !), m-au rănit grav în lupte crunte ; cunosc toate privațiunile fizice pe care un om le poate îndura, inclusiv cea a unei sărăcii absolute, și în același timp am fost deputat pînă am obosit (de 7 ori), am fost prieten intim al unor șefi de state, l-am cunoscut personal pe sultanul Turciei, am locuit în palate ; într-o perioadă a vieții am fost om de afaceri și am minuit milioane ; în America am înființat așezări omenești. Cu aceasta vreau să arăt că aș fi dorit mai mult să fac romane în realitate decît să le scriu“.

Fiul lui Gaspar Blasco Teruel — comerciant de origine aragoneză — și al Ramonei Ibáñez Martinez, urmează cursurile primare într-un colegiu de preoți, unde Vicente Blasco Ibáñez, pe lingă însușirea disciplinelor predominant teologice citește cu pasiune lucrări din domenii foarte variate și împărtășește colegilor

impresiile, născocesc povești cu o fantezie uimitoare, realizând foarte de timpuriu un roman de capă și spadă. Fire neliniștită, aventuroasă, tânărul adolescent, dornic de cunoaștere, părăsește casa părintească și fugе la Madrid după cum el însuși va mărturisi într-o scrisoare autobiografică (Paris, 1927) : „La 12 ani a început să mă intereseze arta scrisului, iar la 14 scrisesem deja un roman de capă și spadă. Asta s-a întâmplat pe cînd am venit la Madrid, fugind din casa părintească. Am suferit de foame și mizerie, dar l-am întâlnit pe bătrînul romancier Manuel Fernández y Gonzáles care m-a angajat ca secretar. Am colaborat cu el la ultimele sale opere, adică scriind unele capitole în conformitate cu planul trasat de maestru“.

Dar familia îl va face să se întoarcă în Valencia pentru a-și relua studiile : „La intervenția familiei, poliția mă căuta și de aceea după vreo șase luni m-am întors în Valencia, unde am luat parte activă la politica republicană. Am studiat în același timp la Universitate cu atît de puțin zel, încît m-au exmatriculat, ceea ce nu i-a împiedicat pînă la urmă să-mi acorde diploma de avocat. Dorința mea ar fi fost să intru în marina de război, dar din voința mamei a trebuit să-mi continui cariera, mai pașnică, de om al justiției“.

Spania sfîrșitului de secol XIX este plină de frămîntări politice și sociale căci imperiul unde soarele „nu apunea niciodată“ se sfărîma o dată cu zbaterea ultimelor colonii spaniole de a se desprinde de sub tutela politică și mai ales economică. Revoluția burgheză spaniolă, și așa întîrziată față de alte state europene avansate, reunește forțe dintre cele mai diverse cu scopul de a descătușa relațiile feudale, de a slăbi forța instituțiilor medievale conservatoare și anacronice care refuză înnoirea, progresul.

Evenimentele politice se succed cu repeziciune : războaie civile, lovituri de stat, dinastii înlocuite, bătălii politice între burghezia clericală reacționară și forțele liberal progresiste ; eșuarea primei Republici Spaniole (1873) ; înscăunarea regelui Alfonso al XII-lea ; pierderea ultimelor colonii prin tratatul de la Paris — 1898 — „anul dezastrului“ sau „anul catastrofei“.

Clasa muncitoare în formare nu este doar un simplu spectator ; sub influența celei de a doua Internaționale Socialiste (1879), ea se organizează, și în 1880 ia ființă Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol, aderind la mișcarea socialistă internațională. Poporul spaniol, muncitorimea organizată în „Uniunea generală a muncitorilor” primește cu entuziasm ideile înnoitoare ale marxismului.

Intellectualitatea aparținând generației de la 1898 (cunoscută și sub denumirea de „generație a catastrofei”), nemulțumită de prezentul Spaniei și îngrijorată pentru viitorul ei, nu reușește să sugereze măsurile practice pentru soluționarea concretă a problemelor economice, sociale, politice, ideologice. Atît *precursorii generației de la '98* (Francisco Giner de los Ríos, Julián Sainz del Río, Angel Ganivet și Joaquín Costa) cît și *grupul de intelectuali de la '98* (Miguel de Unamuno, Azorín, Pio Baroja, Antonio Machado, Ramón del Valle Inclán) susțin printre altele, europeanizarea Spaniei prin valorificarea moștenirii culturale naționale, prin renunțarea la izolare culturală a țării, dar, în practică, se închid într-un individualism mai degrabă anarhizant și nu înțeleg desfășurarea dialectică a evenimentelor.

Scriitoarea contemporană Maria Tereza León, în prefața la versiunea românească a romanelor *La barraca* și *El intruso* (Casa blestemată și Intrusul), caracterizînd atitudinea cîtorva reprezentanți ai generației de la '98, afirmă : „Dacă Valle-Inclán privește viața spaniolă așezat la o masă de cafea, Baroja de la masa lui de lucru, Ortega y Gasset de la fereastră, iar Unamuno din turnul înțelepciunii sale, Vicente Blasco Ibáñez o trăiește, o pipăie, o frămîntă, o mîngie, o modelează, o povestește, îi adaugă ceea ce îi lipsește și, ca și lui Pérez Galdós, îi place să știe că personajele lui există, se mișcă, suferă și pier.”

Vicente Blasco Ibáñez, deși contemporan cu scriitorii „grupului de la '98”, nu face front comun cu ei. Cu experiența lui social-politică, observă și declară deschis : „Spania era într-o situație rușinoasă, iar eu (Vicente Blasco Ibáñez) am atacat cu asprime anumite manifestări ale vieții retrograde ale țării noastre, crezînd că acest lucru putea să servească drept reactiv”.

Blasco Ibáñez este un pasionat om politic și un patriot, își iubește poporul, îi respectă pe oamenii simpli și nevoiași, se dăruiește ideilor înnoitoare, crede în instaurarea salvatoare a republicii și condamnă monarhia. Pentru un sonet antimonarhic este judecat, dar minor fiind, nu execută pedeapsa.

Urmărit apoi de poliție pentru participarea, ca agitator și organizator la unele acțiuni politice, fuge la Paris (1889) unde va rămâne un an și jumătate în Cartierul Latin, participând la efervescenta politică franceză, îmbogățindu-și, astfel, ideile liberale. Aici, citește cu pasiune pe Balzac și Zola, de care se va simți influențat în opera de debut, cum însuși recunoaște: „Este neîndoios că la început toți suferim influența măștrilor care se bucură în acele momente de un succes universal... Eu, în primele mele romane, am suferit considerabil influența lui Zola și a școlii naturaliste, pe atunci în plin triumf“.

În Spania, publicase în 1887 primul volum de scrieri: *Fantasías leyendas y tradiciones* (Fantezii, legende și tradiții). În Franța, traduce și scrie, pentru a-și câștiga existența. Publică la Barcelona *Istoria revoluției spaniole în secolul al XIX-lea*. Tot în această perioadă scrie romnul *Păianjenul negru*, de care se va dezice mai târziu, dar cartea va fi reeditată și după moartea sa.

La 24 de ani (1891) este amnistiat; se întoarce în Spania și se-căsătorește cu fiica poetului romantic Rafael Blasco y Moreno, Maria, cu care va avea patru copii.

Își reia activitatea de agitator politic, înființează un ziar de opoziție, *El pueblo* (Poporul), pentru care și-a jertfit timpul și averea: „Am cheltuit pentru ziarul meu tot ce-mi revenise după moartea mamei. Îmi luasem dificila obligație de a susține acest ziar de propagandă... Cum ziarul nu-și acoperea cheltuielile, am pierdut, pentru a-l finanța, toată modesta mea avere moștenită de la părinți, ajungând într-o stare de sărăcie vecină cu mizeria. Și, ca și cum asta nu ar fi fost deajuns, republicanismul meu romantic și temerar mă făcea ca, aproape în fiecare lună, să fiu pasibil de procese și de închisoare“.

Republicanismul lui „romantic și temerar“ provenea din credința că binele trebuie să triumfe asupra răului. Ziarul, pe

care aproape că îl scria în întregime singur, era tribuna lui de luptă. În el își publica articolele politice, își exprima încrederea în forța maselor populare, acuzând fără rezerve pe toți vinovații de nedreptăți sociale și de exploatare: monarhia, clerul, aristocrația feudală. Tot în acest ziar își publică în foileton o parte din opera sa de debut: *Arroz y tartana* (Orez și tartana — 1894), *Flor de mayo* (Floare de mai — 1895), *La barraca* (Casa blestemată), *Cuentos valencianos* (Povestiri valenciene) etc.

În paralel, participă la acțiuni politice, la conspirații riscante, organizează mitinguri, este implicat în procese. În 1893, cu prilejul îmbarcării celor 18.000 de spanioli, în portul Valencia, care mergeau în pelerinaj la Roma, Blasco Ibáñez își manifestă dezacordul, organizând o mișcare de protest împotriva acțiunilor bisericii catolice, pentru care este arestat. Valencienii îl adoră, îl propun candidatul lor în alegeri și astfel va fi scutit de pedeapsă.

Cuba, asemenea celorlalte popoare din America Latină, începe lupta de eliberare de sub dominația spaniolă. Spania se angajează într-un război nedrept împotriva Cubei, iar Blasco Ibáñez organizează iarăși manifestații antiguvernamentale, apărind dreptul la libertate al fostelor colonii. În urma ciocnirilor cu forțele de ordine, Ibáñez este căutat de poliție. Se ascunde și așteaptă îmbarcarea, în taină, spre Italia. În această modestă ascunzătoare scrie nuvela *Venganza moruna* (Răzbunarea maură) nucleul romanului *La barraca*, pe care îl va scrie și publica mai târziu. (1898).

Contactul cu Italia (1896) îi lărgeste aria de preocupări, iar scrierile publicate în această perioadă: *Cuatro meses en Italia* (Patru luni în Italia), *En el país del arte* (În țara artei) și *La condenada y otros cuentos* (Condamnată și alte povestiri) îl vor face cunoscut și mai mult în întreaga țară.

La întoarcerea în Spania este acuzat, pe nedrept, de atentat împotriva forțelor polițienești și este condamnat la patru ani de detenție, din care va executa doar 14 luni. La 30 de ani (1897) este eliberat din închisoare și rămâne sub supravegherea poliției.

Pentru întreaga lui activitate politică și pentru ideile sale liberale este reales deputat în *Las Cortes* (Parlamentul spaniol),

ca reprezentant al republicanilor valencieni. În timpul campaniei electorale, și apoi în Cortesuri, ține discursuri înflăcărâte împotriva monarhiei, militînd pentru Republică, unica salvare a națiunii în viziunea lui Blasco Ibáñez. Partizanii lui, „blasquiștii“, înfruntă cealaltă fracțiune, „sorianiștii“, tot republicani și ei, dar conduși de Rodrigo Soriano.

După anul 1900, cînd publică romanul *Entre naranjos* (Printre portocali), Blasco Ibáñez va fi de o „prolificitate“ extraordinară, publicînd, pînă la sfîrșitul vieții, una sau două cărți pe an, cu excepția unei scurte perioade (1909—1911) cînd trece printr-o „catalepsie literară“, cum însuși scriitorul o numește. În 1901, îi apare cartea *Sónnica la cortejana* (Curtezana Sonnica), pentru elaborarea căreia întreprinsese studii minuțioase de istorie antică și de latină. Deprinderea de a se „documenta“ în vederea elaborării unei lucrări o căpătase în Franța și o va păstra toată viața. Pentru romanul *Cañas y barro* (Trestie și noroi), apărut în 1902, cercetase viața locuitorilor din jurul lacului Albuferra; pentru realizarea unor scrieri ample privitoare la istoria Spaniei, întreprinde mai multe călătorii în insulele Mallorca și Ibiza; viața specifică diverselor medii investigate de Blasco Ibáñez se va oglindi în romanele care se succed an de an: 1903 — *La catedral* (Catedrala); 1904 — *El Intruso* (Intrusul), viața monahală și libertatea de credință; 1905 — *La bodega* (Crama), ambianța social-politică și economică din Toledo și Jerez de la Frontera; 1905 — *La Horda* (Hoarda), drama intelectualului dezorientat ideologic; 1906 — *La maja desnuda* (Nud de femeie) etc. — toate lucrările de pînă acum și cele ce urmează: *Los muertos mandan* (Morții poruncesc) — 1909, *Luna Benamor* — 1909, *Cuentos* (Povestiri) — 1909, *Bocetos y apuntes* (Schite și însemnări) — 1909, răspunzînd ambiției sale balzaciene de a scrie o istorie amplă a epocii, alcătuită din monografiile ale diverselor medii sociale.

Față de confrății săi de generație, Blasco Ibáñez este „un scriitor năvalnic“, un impetuos, procedează zgomotos, se răzvrătește public, scrie așa cum gîndește fără să stăruie asupra frazei, a stilului: „Zola era un reflexiv în literatură, eu sînt un impulsiv. El ajungea la rezultatul final încet, prin forare, eu procedez prin

explozie, violent, zgomotos“, declară însuși scriitorul. Contemporanul său, Benito Pérez Galdós, animat de același ideal de a lăsa posterității o frescă vastă și reală a societății spaniole, va investiga viața și istoria Spaniei, lumea Peninsulei Iberice din secolul XIX, în taină, pe tăcute, molcom, dar profund, ca un Sadoveanu al nostru. Temperamentul lui Blasco Ibáñez este diferit de al celorlalți. Și pe el îl „doare Spania“, ca pe toți reprezentanții generației de la 1898, dar el se exprimă în felul lui aparte. Dorința lui de a cunoaște alte lumi, Orientul, America, nu este un abandon; dimpotrivă. Pare că vrea să pună de acord fusul orar al Spaniei cu cel al altor continente și al altor lumi. Experiența dobândită în timpul călătoriilor prin Orient și America Latină se va revărsa în alte cărți: *Oriente* — 1907, *Los argonautas* (Argonauții) — 1914, *La tierra de todos* (Pământ al tuturor) — 1922. Ajuns în Argentina pentru a ține conferințe, este primit de emigranții spanioli din această țară cu un entuziasm impresionant. Problemele acestor „deznădăjduiți“ care căutau pe noul continent „refugiu și adăpost“ (cum spune Cervantes) sînt preluate la modul cel mai responsabil de Blasco Ibáñez, care va rămîne alături de ei între anii 1909—1914. Împreună cu ei va defrișa pămînturile virgine din Patagonia cultivînd orezul pe văile Rîului Negro (Rio Negro), întemeind, astfel, noi așezări omenești, (Cervantes, Nueva Valencia), strămutînd în provincia Corrientes pe alți compatrioți ai săi, tot valencieni, veniți în Lumea Nouă să-și caute norocul.

În 1914, Europa este cuprinsă de stihia războiului. Blasco Ibáñez se întoarce cu o nouă experiență de viață, dar dezamăgit. La Paris trăiește coșmarul primului război mondial și scrie mai multe cărți cu această temă: *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* (Cei patru călăreți ai apocalipsului) — 1916, (lucrare ce va fi mai târziu ecranizată), și *Mare nostrum* (1917), în care Mediterana, peisajul lui natural, visul lui neîntinat de adolescent, apare minată de bombe și pustiită de explozii. Urăște războiul, îi condamnă pe agresori și pe profitori, militînd, prin scrisul său, alături de aliați. Romanul *Cei patru călăreți ai apocalipsului* este tradus și ecranizat în America, iar autorul se află în culmea gloriei și a

răsfățului material. Călătorește prin Mexic și Statele Unite (1920), ține conferințe, publică în presa americană articole unanim apreciate și substanțial răsplătite. Un editor american îi strânge articolele în volumul *El militarismo mejicano* (Militarismul mexican), Universitatea George Washington îi acordă titlul de „Doctor Honoris Causa”.

Intors în Europa în 1921, începe o nouă rundă de călătorii, și reia ciclul de romane inspirate din istoria Spaniei: *El Papa del mar* (Un Papă al mării) — 1925, *A los pies de Venus* (La picioarele lui Venus) — 1926, *En busca del gran Kan* (În căutarea marelui han) — 1928, *El caballero de la Virgen* (Cavalerul fecioarei) publicat post-mortem, 1929. Evenimentele politice de după război, maturizarea proletariatului în lumea întreagă, îl determină, pe intelectualul milionar să renunțe la radicalismul său revoluționar și să propovăduiască o „democrație pentru toți” de tip american. Deși trăiește în Franța, la Menton, la vila sa *Fontana Rosa* împrejmuită de o grădină superbă, Blasco Ibáñez este sufletește alături de poporul său, chiar dacă, în romanele sale de circulație universală, omul de rind spaniol apărea tot mai rar, devenind o amintire îndepărtată a scrierilor sale de tinerețe.

Ultima lui călătorie va fi un periplu în jurul pământului, din care se întoarce plin de îngrijorare: „Călătoria aceasta mi-a folosit pentru a mă face să văd că monstrul războiului e încă departe de a muri... Atâtea nenorociri s-ar putea evita dacă oamenii le-ar închina strădaniile lor”. Impresiile de călătorie (mizeria, foamea, subdezvoltarea) împărtășite în volumul *La vuelta al mundo de un novelista* (Călătoria unui romancier în jurul lumii) nu sînt deloc vesele, sînt înainte de toate îngrijorătoare.

Iar Blasco Ibáñez a crezut în triumful binelui asupra răului și a militat prin fapte în acest sens: „Opera mea va fi în slujba păcii... Idealul meu este ca de-a lungul veacurilor oamenii să poată trăi înconjurați de cît mai mult bine și de cît mai puțină durere...”

Dar n-a mai avut timp să-și continue opera, să-și realizeze proiectele toate (și avea multe !), căci moartea l-a surprins puțin înainte de a fi împlinit vîrsta de 61 de ani, la 6 ianuarie 1928.

Celebritatea de care s-a bucurat în viață, faima dobândită în lume au provocat și o reacție adversă din partea criticii, o reacție de minimalizare, de ostilitate, de negare chiar a valorii literare a scrierilor sale. I s-a reproșat faptul că și-a extins preocupările pe prea multe planuri, îmbrățișînd o tematică prea vastă și variată, că a scris mult și cu prea multă ușurință, lăsînd loc superficialității, realizînd pe ansamblu — cum spune Angel Valbuena Prat — „o operă de propagandă culturală“.

În lucrările de istorie a literaturii spaniole, apărute în timpul vieții autorului și chiar după un sfert de veac de la moartea sa, Blasco Ibáñez este analizat, uneori, în capitole separate („Regionalismul valencian și teme literare de propagandă în proza lui Blasco Ibáñez“ — Angel Valbuena Prat), alteori este etichetat drept „ultimul naturalist“ spaniol (Jose García López) sau „criticat“ pentru succesul său „publicitar“ (A. Valbuena Briones) ori pentru „faima lui de o luminozitate universală, dar trecătoare“. Aceiași critici îl apreciază, însă, recunoscînd valoarea incontestabilă a lucrărilor consacrate pămîntului său natal, apreciînd „frumusețea descrierilor în tabloul riguros al peisajului valencian (livezile de portocali, orezăriile, țărmlul mediteraneeen) reflectat în paginile prozei sale, apreciate atît de cititorul țăran cît și de criticul literar cel mai exigent“.

La barraca (lucrare familiară cititorului român atît prin ecranizarea difuzată la televiziune cît și prin traduceri apărute la noi sub titlul „Casa blestemată“) este considerată *Obramaestra* — capodopera literară a lui Blasco Ibáñez, alături de celelalte romane care alcătuiesc monografia cîmpiei valenciene: *Orez și tartana*, *Floare de mai*, *Trestie și noroi*, *Printre portocali*. *La barraca*, această operă desăvîrșită, este considerată de critica literară (Gerald Brener, de pildă) drept „unul din cele mai izbutite romane despre țărani din lume“. Ea este pentru literele hispanice ceea ce reprezintă *Ion* de Rebreanu pentru literatura română sau *Țăranii* lui W. Stanislaw Reymont pentru literatura poloneză.

Țăranii lui Ibáñez suferă alături de pămîntul însetat de apă, iar prezența lor într-o tavernă imprimă localului „o atmosferă

îmbălsămintă mirosind a lână nespălată și a opinci murdare". Suflul lor e, însă, purificat de luminozitatea cîmpiei valenciene, cu mi-resmele îmbătătoare, căci „peisajul năpădește sufletul perso-najelor sale", indiferent de condiția lor umană.

Aruncînd o privire retrospectivă asupra romanelor închină-te cîmpiei valenciene, nu rămînem cu impresia că Blasco Ibáñez a dorit deliberat să realizeze un ciclu romanesc asemenea celor existente în literatura universală (Balzac, Zola) plimbînd același erou de la un volum la altul. Ceea ce dă unitate organică roma-nelor din ciclul mai sus amintit, este armonia dintre peisaj, acțiu-ne și atmosfera tipic valenciană, închegate într-un univers ori-ginal unde se desfășoară viața cotidiană a oamenilor simpli care se mișcă toți în același spațiu geografic — *la huerta* — se supun toți acelorași obiceiuri (străvechiul tribunal al apelor) avînd toți aceleași bucurii și aceleași necazuri. Chiar dacă uneori fata-litatea acționează asupra personajelor din aceste romane, ca *moira* în literatura antică, imprimîndu-le un sfîrșit tragic, ea este mai degrabă retorică decît determinată fiziologic, neavînd o cauzali-tate biologic-ereditară așa cum preconiza școala naturalistă a lui Zola. Deși a trăit în Franța în anii de glorie ai naturalismului, adorîndu-l pe Zola, Blasco Ibáñez nu se consideră un discipol fidel al acestuia, precizînd că cei ce-l cataloghează astfel „nu-l cunosc nici pe Zola, nici pe mine... Zola și-a bazat toată opera în mod exagerat pe teoria științifică a fiziologiei... și cu cît caut mai mult, cu atît găsesc mai puține asemănări cu cel ce a fost socotit părintele meu literar. Nici prin metoda de lucru, nici prin stil nu avem cea mai mică asemănare".

Blasco Ibáñez adaptează naturalismul european la tradițiile realismului spaniol, chiar dacă în opera lui apar frecvente de-scrieri naturaliste. Naturalismul lui Ibáñez constă mai degrabă în tonalitatea generală a operelor sale decît în viziune și în stil. Stilul lui Blasco Ibáñez este caracterizat de exegeții operei sale ca fiind o îmbinare armonioasă de arome suave răspîndite de florile de portocali și mirosuri stătute de nămol cu iz de sare și rugină provenind din ambarcațiunile portuare, contraste ce dau prozel sale dinamism, culoare și plasticitate.

Culoarea locală devine chiar subiect de roman sau constituie fundalul pe care se mișcă personajele.

Obiceiurile tradiționale specifice zonei și chiar Spaniei întregi — precum procesiunile religioase și *corridele* de tauri — cu toată pompa lor coloristică și „costumbristă“ devin subiecte de literatură. *Sangre y arena* (Sînge și nisip), roman de un extraordinar succes mai ales în afara granițelor Spaniei, avea să devină un „antecedent“ în literatura universală cu subiect inspirat din luptele de tauri: Henry de Montherland va publica în 1926 *Les Bestiaires* și Ernest Hemingway *The sun also rises* (1926).

Foarte adesea, în demersul epic al lui Blasco Ibáñez, autorul devine personaj, încorporînd în destinul său literar trăsături ușor sesizabile în biografia scriitorului. Astfel, în romanul *Printre portocali*, (cunoscut cititorilor români încă în al treilea deceniu al veacului nostru cînd apărea în trei ediții realizate de traducători diferiți), eroul cărții — deputatul Rafael — traversează experiențe de viață politico socială asemănătoare celor trăite de romancierul și militantul republican care a fost Vicente Blasco Ibáñez. În viziunea sa, viața nu se compune din compartimente izolate și în toate etapele ei trece fiorul iubirii ca „un foc nelipsit al ei“, constituindu-se într-o coordonată fundamentală sine qua non, a existenței umane. Dragostea lui Rafael pentru Leonora este sinceră, pasională, amintind de intriga amoroasă din *Sînge și nisip*. Și în acest roman, ca în multe alte opere de inspirație regională, viața orașului Valencia și a împrejurimilor pulsează cu vigoare, îmbinînd curgerea vieții cotidiene cu obiceiurile ei străvechi aproape rituale, cu evoluția socială și psihologică a oamenilor aparținînd feluritelor pături sociale, oameni diverși și diferiți dar autentici, căci în concepția lui „romanul cîntă dramele căminului, preocupările noastre de familie, adeseori greutățile materiale, evenimentele interne ale vieții de toate zilele“.

Chiar cînd se depărtează de pămîntul său natal, și alte orizonturi se deschid în paginile cărților sale, eroii lui sînt tot oameni adevărați deși mai puțin bine creionați, mai puțin izbuțiți din punct de vedere artistic, căci lumea, văzută în spațiu și în

timp, era prea vastă pentru a putea fi cuprinsă în toată complexitatea ei, sincronic și diacronic, așa cum autorul își propusese.

Opera lui Blasco Ibáñez este viață din viață, viață revărsată din realitate ca rășina dintr-un trunchi de brad, căci autorul plasează personajele în spații cunoscute lui, mărturisind chiar că i se „lipește realitatea de condei”. Și în biografia lui reiese că a străbătut sate și orașe, țări și continente, a cunoscut cele mai variate medii sociale, de la oamenii cei mai umiliți de soartă până la marii magnați ai lumii. El a asistat sau a participat la evenimente social-politice dintre cele mai variate și, simțindu-se implicat în istoria vremii sale și a lumii, s-a angajat să o evoce, prefigurând-o artisticeste, creînd o operă originală cu deschidere largă spre universalitate.

ELENA BĂLAN OSIAC

TABEL CRONOLOGIC

1867 29 ianuarie, în familia comerciantului de origine aragoneză Gaspar Blasco Teruel (căsătorit cu Ramona Ibáñez Martínez) se naște copilul Vicente care, nu peste mult timp (1881), va semna prima încercare de roman de capă și spadă cu numele său complet : Vicente Blasco Ibáñez.

În același an (1867), apărea *Capitalul* lui Karl Marx, iar la noi, Titu Maiorescu scotea la Iași revista *Convorbiri literare*.

1868 În septembrie au loc mișcări de trupe la Madrid și răscoala flotei militare de la Cádiz.

1872 La San Sebastián, se naște scriitorul Pio Baroja Nessi.

1873—1877 Tolstoi publică romanul *Ana Karenina*.

1874 Se naște, la Manóvar, scriitorul José Martínez Ruiz, cuonscut, sub pseudonimul Azorín, iar la Sevilla se naște Manuel Machado.

1879 A doua Internațională Socialistă.

1879 După cîțiva ani de studii într-un colegiu de preoți, unde, pe lîngă însușirea disciplinelor predominant teologice, citește cu pasiune lucrări din domenii foarte variate, Blasco Ibáñez începe să dea formă primelor sale încercări literare.

1880 La Buzurești, apare revista *Literatorul*, sub conducerea poetului Al. Macedonski.

1881 Când, la Iași, apărea revista *Contemporanul*, la Palos de Moguer se naștea marele poet spaniol Juan Ramón Jiménez.

1881 După terminarea unui roman de capă și spadă, adolescentul Blasco Ibáñez își părăsește casa părintească și fugе la Madrid, unde va duce o viață plină de privațiuni, pînă cînd îl întîlnește pe bătrînul roman-cier Manuel Fernández Gonzales, care îl angajează pentru puțin timp secretar personal.

1882—1884 Familia, cu ajutorul forțelor de ordine, îl găsește și îl face să se întoarcă în Valencia unde își va continua studiile. În paralel, tînărul Blasco Ibáñez va lua parte activă la politica republicană. Scrie un sonet antimonarhic pentru care este condamnat la șase luni de arest, dar este scutit de executarea pedepsei datorită vîrstei sale fragede.

1883 La Madrid, se naște marele eseist José Ortega y Gasset.

1885—1889 Blasco Ibáñez este student la facultatea de drept din Valencia dar nu frecventează cursurile cu asiduitate și duce o viață de boem, hoinărind prin cartierele mărginașe și împrejurimile orașului, participînd ca agitator la viața politică. Inteligent, înzestrat cu o memorie de excepție, promovează examenele cu succes, fără a-și face din cariera de avocat un ideal.

1887 Publică primul volum de scrieri : *Fantasías, leyendas y tradiciones* (Fantezii, legende și tradiții).

1889—1991 În urma unor conflicte de ordin politic, fugе la Paris, în Cartierul Latin, unde va participa la efervescența politică franceză îmbogățindu-și ideile

liberale. Citește cu pasiune pe Balzac, îl savurează pe Zola (de la care va învăța multe), traduce, scrie, iar pentru a-și câștiga existența, publică la Barcelona *Istoria revoluției spaniole în secolul al XIX-lea*. Scrie romanul *Păianjenul negru*, de care se va dezice mai târziu, dar cartea va fi reeditată și după moartea sa.

1891 Este amnistiat și se întoarce în Spania. La 24 de ani se căstorește cu fiica poetului romantic Rafael Blasco y Moreno, Maria, cu care va avea patru copii. Duce o viață activă și agitată : scrie, înființează ziarul *El pueblo* (Poporul), participă la acțiuni politice, la conspirații riscante, la mitinguri, este implicat în procese etc.

1893 Cu prilejul îmbarcării celor 18.000 de spanioli în portul Valencia, pentru a merge în pelerinaj la Roma, Blasco Ibáñez își manifestă dezacordul organizînd o mișcare de protest împotriva acțiunilor bisericii catolice. Este arestat și eliberat cu prilejul alegerilor. Apare volumul *Cuentos valencianos* (Povestiri valenciene).

1894 Publică romanul *Arroz y tartana* (Orez și tartană).

1895 Trecînd printr-o epocă de restricții economice, cu greu reușește să mențină apariția ziarului *El Pueblo* pe care îl redactează aproape în întregime și în paginile căruia va publica în foileton romanul *Flor de mayo* (Floare de mai).

Cuba, asemenea celorlalte popoare din America Latină, începe lupta de eliberare de sub dominația spaniolă. Spania se angajează în război împotriva Cubei. Blasco Ibáñez organizează manifestații antiguvernamentale apărînd dreptul la libertate al Cubei. În urma ciocnirilor cu forțele de ordine, Ibáñez este căutat pentru detențiune. Așteptînd îmbarcarea spre

Italia se ascunde și, în acest scurt timp, scrie nuvela *Războiul maură* nucleul romanului *Casa blestemată*.

- 1896 Contactul cu Italia îi lărgeste aria de preocupări, iar scrierile publicate în această perioadă: *Cuatro meses en Italia* (Patru luni în Italia), *En el país del arte* (În țara artei) și *La condenada y otros cuentos* (Condamnată și alte povestiri) îl vor face cunoscut ca scriitor și în celelalte orașe ale Spaniei.

La întoarcerea în Spania este acuzat (pe nedrept) de atentat împotriva forțelor polițienești (Guardia Civil) și este condamnat la patru ani de închisoare, din care va executa doar 14 luni.

- 1897 La 30 de ani, este eliberat din închisoare, rămânând sub supravegherea poliției.

- 1898 Pentru ideile liberale și activitatea sa politică, republicanii îl aleg deputat în *Las Cortes* (Parlamentul spaniol). În timpul campaniei electorale și apoi în Cortesuri ține discursuri înflăcărâte împotriva monarhiei.

Romanul *La barraca* (publicat în 1964 și în limba română sub titlul *Casa blestemată*) apare mai întâi în foileton, în ziarul *El pueblo*, apoi în volum. După apariția acestuia în Franța, se publică iarăși în foileton, de data aceasta în ziarul madrilen *El liberal*, după care cartea și autorul vor dobîndi consacrarea.

- 1900 Publică romanul *Entre naranjos* (Printre portocali). Blasco Ibáñez reia studiul limbii latine pentru a se documenta în original în vederea viitorului său roman inspirat din realitățile lumii antice.

- 1901 Apare cartea *Sónnica la cortezana* (Curtezana Sónnica) pentru elaborarea căreia întreprinsese studii minuțioase.

1902 Publică romanul *Cañas y barro* (Trestie și noroi) inspirat din viața locuitorilor din jurul lacului Albufera. Întreprinde mai multe călătorii în insulele Mallorca și Ibiza pentru a studia viața și obiceiurile localnicilor, oameni întreprinzători și pașnici, nevoiți să se apere de-a lungul istoriei lor milenare de atacurile piraților din Mediterana.

În Italia apare *Estetica* lui Benedetto Croce.

1903 Blasco Ibáñez continuă să fie în fruntea vieții politice ; creează, în cadrul mișcării republicane, partidul *blasquist*, care se opune celeilalte fracțiuni, *sorianistă*, condusă de Rodrigo Soriano.

Tipărește romanul *La Catedral* (Catedrala).

În Franța se decernează pentru întâia oară Premiul Goncourt lui Romain Rolland pentru romanul *Jean Cris-tophe*.

1904 Este reales deputat în *Las Cortes*. Publică romanul *El intruso* (Intrusul).

Cehov scrie piesa *Livada cu vișini*.

Debutul editorial al lui Mihail Sadoveanu.

1905 Ibáñez publică romanul *La bodega* (Crama), inspirat de unele aspecte ale vieții din Toledo și Jérez de la Frontera, și *La horda* (Hoarda) în care apar scene tipice societății madrilene.

Apare primul volum de versuri al lui Octavian Goga, *Poezii*.

1906 Celebrul tablou *La maja desnuda* al lui Goya constituie pentru Blasco Ibáñez un izvor de inspirație pentru romanul psihologic ce va purta același nume.

1906—1910 Călătorește prin Orient și menține contactele cu Franța locuind la Paris de mai multe ori.

1907 Începe să publice din seria cărților de călătorie. Apare volumul *Oriente*.

La București se constituie Societatea Scriitorilor Români
— președinte fiind ales Mihail Sadoveanu.

1908 Blasco Ibáñez tipărește romanul *Sangrue y arena* (Singe și nisip) inspirat din viața plină de aventuri și riscuri a toreadorilor, lucrare ce va fi ecranizată ulterior.

1909 Apare romanul *Las muertos mandan* (Morții poruncesc) și alte volume, tot de factură psihologică. La sfârșitul lunii iulie, în Spania au loc evenimente care îl revoltă pe Ibáñez : Spania își extinde prin forță puterea asupra Marocului ; au loc manifestări ale populației spaniole, care sînt reprimare în sînge de guvern fără ca Partidul Republican să ia atitudine.

Blasco Ibáñez pleacă în America Latină (Uruguay, Paraguay, Argentina), unde la invitația scriitorilor argentinieni, ține conferințe despre arta și literatura spaniolă și se bucură de o primire entuziastă.

1909—1914 Încearcă o tristă experiență socială, după înființarea în Argentina a două colonii utopice : „Cervantes” pe Rio Negro, în Patagonia, și „Nueva Valencia”, în provincia Corrientes. Rezultatul ambelor colonii nu-i va aduce satisfacțiile așteptate. Scrie puțin, pentru că trece printr-o perioadă de „catalepsie literară” (conform propriei sale afirmații), și se întoarce, decepționat, în Europa în pragul primului război mondial.

Publică, totuși, în Argentina, în 1912, volumul *La tierra de todos* (Pămîntul tuturor).

1912—1913 Menéndez y Pelayo moare. Unamuno publică *El sentimiento trágico de la vida* (Sentimentul tragic al vieții).

În Franța apare prima parte a romanului *În căutarea timpului pierdut* al lui Proust.

1914 Inspirat din exodul emigrației spaniole în America Latină, Ibáñez publică romanul *Las argonautas* (Argonauții).

1914—1918 La Paris, în toiul războiului, Blasco Ibáñez face propagandă antirăzboinică (de partea aliaților) și scrie, *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* (Cei patru călăreți ai apocalipsului), lucrare ce va fi mai târziu ecranizată.

1916 Rămas în Franța pînă în 1918, Blasco Ibáñez, pe lîngă unele scrieri și traduceri de mai mică amploare, lucrează la *Historia de la guerra* (Istoria războiului) și *Mare Nostrum* (1917).

Apare lucrarea *Introducere în psihanaliză* de L. Freud. Juan Ramón Jiménez, publică *Platero y yo* (Platero și eu).

1919 Impresionat de atrocitățile războiului, pleacă în sudul Franței, la Monaco, unde viața pașnică de aici îi inspiră romanul *Los enemigos de la mujer* (Dușmanii femeii), pe care îl publică în 1919.

Apar *Poemele luminii* de Lucian Blaga și romanul *Ion* de Liviu Rebreanu (1920).

1920 Blasco Ibáñez desfășoară în continuare o vastă activitate publicistică inspirată de realitățile social-politice pe care le cunoaște în direct cu prilejul călătoriilor prin Mexic și S.U.A. Colaborează la *New York Times* și *Chicago Tribune* cu articole pe care le va aduna, apoi, în volumul *Militarismul mexican*. Universitatea „George Washington” îi acordă titlul de Doctor Honoris Causa.

1921 Întors în Europa, începe o nouă rundă de călătorii. Devine foarte cunoscut, este solicitat de marile cotidiane, de studiouri cinematografice, de edituri, se îmbogățește și duce o viață plină de glorie și onoruri.

1922 Blasco Ibáñez — *Paradisul femeilor*.
An încărcat de evenimente editoriale: Fr. Mauriac — *Sărutul leprosului*, J. Joyce — *Ulisse*; Galsworthy — *For-sythe Saga*; S. Lewis — *Babitt*.

1923 Publică romanul de evocare istorică *La reîna Calafia* (Regina Calafia).

Pentru ansamblul activității lui, și mai ales pentru romanul *Cei patru cavaleri ai apocalipsului*, Blasco Ibáñez este clasificat al doilea scriitor din lume, ca popularitate (după H. G. Wels), în urma unui sondaj de opinii realizat de *International Review of the Book* din New York printre cititorii din America, Anglia și Australia.

1924 Thomas Mann publică romanul *Muntele Negru*.

1925—1926 Impresiile de călătorie din anii anteriori le publică în volumul *La vuelta al mundo de un novelista* (Călătoriile unui romancier în jurul lumii). Pe tema evocărilor istorice Blasco Ibáñez publică romanul *El Papa del mar* (Un Papă al mării) și *A los pies de Venus* (La picioarele lui Venus), în 1926.

1926 La romanul lui Panait Istrati *Chira Chiralina*, apărut în limba spaniolă, scrie, în loc de prefață, o scrisoare din care reiese că cei doi romancieri au fost prieteni.

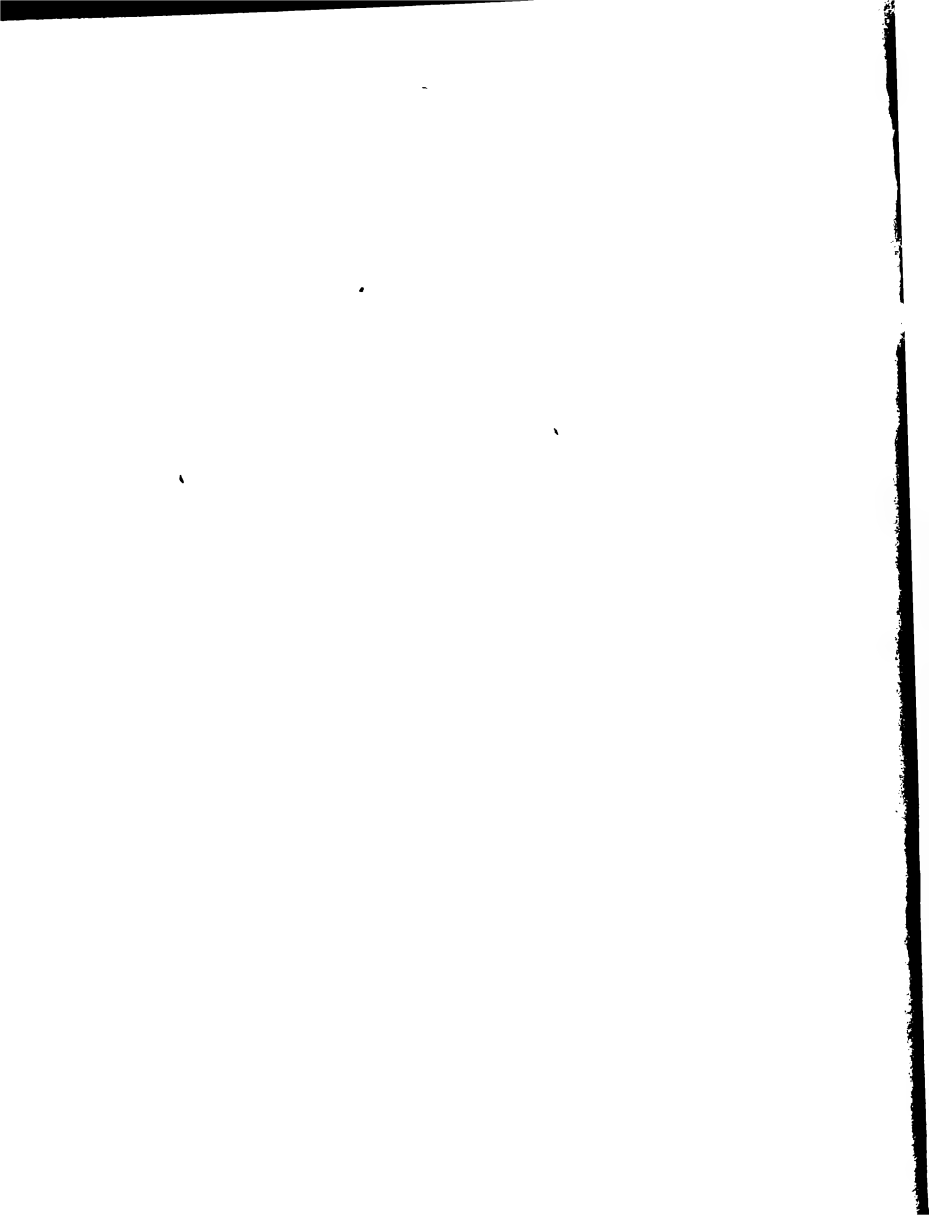
1927 Locuiește în Sudul Franței, la Menton ducând o viață îmbelșugată și mondenă fără să renunțe la literatură.

1928 6 ianuarie (61 de ani), moare la vila sa, *Fontana Rosa*, de pe Coasta de Azur, lăsînd în urmă-i mai multe volume nepublicate și mai ales numeroase proiecte.

1929—1930 Apar postum volumele : *Novelas de amor y muerte* (Nuvele de dragoste și de moarte), *En busca del gran Kan* (În căutarea marelui han) și *El caballero de la Virgen* (Cavalerul Fecioarei).

E. B. O.

PRINTRE PORTOCAȚI

PARTEA ÎNTÎI

I

— Prietenii te așteaptă la cazinou. Nu te-au văzut decît o clipă în dimineăța aceasta ; or fi vrînd să le vorbești, să le povestești cîte ceva de la Madrid.

Iar doña Bernarda îl fixa pe tînărul deputat cu o privire puternică și scrutătoare, de mamă severă, care îl făcea pe Rafael să-și reamintească de neliniștile din timpul copilăriei.

— Te duci direct la cazinou ? adăugă ea. Îndată vine și don Andrés.

Rafael o salută pe mama sa și pe don Andrés, care încă nu se ridicaseră de la masă, pentru a-și savura cafeaua, și ieși din sufragerie.

Ajuns pe scara largă cu trepte din marmură roșie, și învăluit de tăcerea acelei case imense, vechi și senioriale, el cunoscuse acea voluptate pe care o încearcă cel care intră în baie după o călătorie obositoare.

După sosirea sa, după zgomotoasa primire de la gară, cu uralele și fanfara care aproape că te asurzeau, după stringerile de mînă dintr-un loc sau împingerile dintr-altul, și după aceea continuă presiune a peste o mie de trupuri care se înghesuiau pe străzile din Alcira pentru a-l vedea de aproape, venise momentul în care să se poată contempla singur, stăpîn pe sine însuși, putînd să meargă sau să se oprească după pofta inimii, fără să aibă obligația de a

suride în mod automat și de a întâmpina cu gesturi pline de afecțiune pe niște oameni ale căror chipuri de-abia că le mai recunoștea.

Ce bine respira acum cînd cobora pe scara aceea cu trepte solide, care răsuna la ecoul pașilor săi ! Ce mare și frumoasă i se părea acea curte interioară, cu lăzile sale mari vopsite în verde, în care creșteau platani cu frunze late și lucioase ! Acolo își petrecuse cei mai buni ani ai copilăriei. Copilașii de atunci, care îl pîndeau din poarta imensă, așteptînd ivirea unui prilej pentru a se juca cu fiul bogatului don Ramón Brull, erau aceiași cu bărbații care în urmă cu două ore parcurseseră drumul de la gară pînă acasă, agitîndu-și brațele puternice de grădinari și ovaționîndu-l pe deputat, pe ilustrul fiu al Alcirei.

Acest contrast între trecut și prezent îi măgulea amorul propriu, deși în adîncul conștiinței îl zgîndărea bănuiala că în pregătirea primirii un rol mare îl avuseseră ambițiile mamei și devoțiunea lui don Andrés, care în acea vreme făcuseră o alianță strînsă cu toți prietenii, șefi și domni ai districtului, întru măreția familiei Brull.

Stăpînit de amintiri, vîzîndu-se din nou acasă, după cîteva luni de ședere la Madrid, rămase cîtva timp nemișcat în curte, uitîndu-se la balcoanele primului etaj, la geamurile de la hambarele cu grîu din fața cărora fusese de atîtea ori alungat, în copilărie, de strigătele mamei sale, și, în sfîrșit, la o bucată de cer, ca la un vîl albastru și luminos, îmbibat de acel soare care parcă umple cu un rod de aur ciorchinii de portocale aprinse.

I se părea că îl mai vede încă pe tatăl său, pe impunătorul și gravul don Ramón, plimbîndu-se prin curte, cu mîinile la spate și răspunzînd prin cuvinte puține și calme la întrebările unor membri ai partidului din care făcea și el parte și care îi urmăreau evoluția cu idolatrie. Dacă ar fi putut să învie în acea dimineață pentru a-l vedea pe fiul său aclamat de întregul oraș... !

O rumoare ușoară, asemănătoare foșnetului făcut de aripile a două muște, tulbura liniștea adincă a casei. Deputatul privi unicul balcon care era întredeschis. Mama sa și don Andrés vorbeau în sufragerie. Vorbeau probabil de el, ca întotdeauna. Și ca și cum i-ar fi fost teamă să nu fie chemat, pierzînd astfel numai într-o clipă binefacerea acelei singurătăți, părăsi curtea și ieși în stradă.

Era două după-amiază. Era aproape cald, deși era luna martie. Rafael, obișnuit cu vîntul rece de la Madrid și cu ploile din timpul iernii, inhala cu plăcere briza căldută ce împrăștia parfumul livezilor pe străduțele bătrînului oraș.

Cu ani în urmă fusese în Italia cu prilejul unui pelerinaj catolic : mama sa îl încredințase unui canonic din Valencia, care n-a vrut să se întoarcă în Spania fără să-i facă o vizită lui don Carlos ; Rafael își amintea de străduțele din Veneția, acum, cînd mergea pe străzile bătrînului oraș Alcira, adînci ca niște puțuri, întunecate, strîmte, strivite de clădirile mari, construite pe o suprafață restrînsă, căci, fiind situat pe o insulă, orașul avea nevoie de clădiri din ce în ce mai înalte pe măsură ce populația sa creștea și lăsa pentru circulație numai atît spațiu cît era necesar.

Străzile erau pustii. Cei care cu cîteva ore mai înainte le umpluseră cu manifestația lor zgomotoasă pleaseră la muncile cîmpului. Cei fără lucru intrau în cafenele, prin fața cărora trecea acum grăbit deputatul, la care ajungea, prin ferestre, cîte ceva din atmosfera aceea încărcată de zgomotul făcut de fisele și bilele de fildes și de însuflețitele discuții ale clienților obișnuiți ai acestor localuri.

Rafael ajunsese la podul Arrabal, unul din cele două puncte de legătură ale bătrînului oraș, ridicat pe insulă, cu exteriorul. Apele noroioase și roșiatice ale rîului Júcar alunecau pe lîngă picioarele podului. Cîteva bărci se legănau, legate de casele de pe mal. Printre ele Rafael recunoscuse barca de care se folosea cîndva pentru solitarele

sale plimbări de-a lungul râului și care, uitată de stăpinul său, își pierdea stratul alb pictat.

Apoi privi atent podul, poarta sa ogivală, rămasită a unor vechi fortificații; parapetele din piatră gălbuie și roasă, ca și cum ar fi venit s-o devoreze, noaptea, toți sobolanii râului, precum și cele două gherete care mai păstrau niște imagini mutilate și acoperite de praf.

Erau patronul Alcirei și sfințele sale surori; adoratul sfânt Bernard, prințul Hamete, fiu al regelui maur din Carlet, atras la creștinism de poezia mistică a cultului, arătându-și cu mândrie cuiul martiriului de pe fruntea sa zdrobită.

Amintiri din copilăria sa, păzită strașnic de o mamă cucernică și intransigentă, îi veniră în minte atunci când Rafael trecu prin fața imaginii sculptate. Statuia aceea desfigurată și vulgară era zeitatea protectoare a acestei localități, iar naiva legendă cu privire la învrăjbirea și lupta dintre sfântul Vicente și sfântul Bernard inventată de religiozitatea populară îi venea în memorie.

Guralivul călugăr venea aici, la Alcira, în cadrul acelor peregrinări ale sale de predicator, și se oprea pe pod, în fața casei unui veterinar, cerînd să-i potcovească măgărușa. La plecare, potcovarul îi cerea să-i răsplătească munca, iar sfântul Vicente, indignat, obișnuit să trăiască pe seama credincioșilor săi, își îndrepta privirea spre apele Júcarului, exclamînd: Într-o bună zi, oamenii au să spună: așa era Alcira.

— *Să spui adevărul, Bernat pedepsește*, răspundea de pe pedestalul său imaginea sfântului Bernard.

Și, într-adevăr, acolo se mai afla încă statuia sfântului, ca o santinelă veșnică străjuind râul Júcar pentru a se împotrivi blestemului lansat de acel răutăcios sfânt Vicente.

Era adevărat că apele râului se umflau și se revărsau în fiecare an, ajungînd chiar pînă la picioarele sfântului *Bernat* și puțin mai lipsea ca să fie și el tîrit în această viltoare; tot atît de adevărat era că la fiecare cinci sau

șase ani dărîma case, pustia cîmpii, făcea victime ome-nești și mai săvîrșea și alte groaznice isprăvi, dînd ascultare celui blestem al patronului Valenciei ; dar cel al Alcirei era mai puternic și cea mai bună dovadă o constituia faptul că orașul continua să rămînă în picioare, neclintit, excep-tînd micile pagube pe care le pricinau și pericolele pe care le prezenta riul Cuenca atunci cînd ploua mult și apele sale coborau spumegînd.

Rafael, surîzîndu-i sfîntului ca unui prieten din copilă-rie, trecu podul și intră în Arrabal, orașul nou, cu spații largi și luminoase, ca și cum casele înghesuite de pe insulă, obosite de atîta apăsare, ar fi trecut în grup pe celălalt mal, împrăștiindu-se cu acea bucurie și în acea dezordine de care dau dovadă elevii de liceu atunci cînd sînt lăsați liberi.

Deputatul se opri la capătul străzii în care se afla cazinoul. Ajungea pînă la el rumoarea făcută de cei prezenți acolo, mai numeroși decît în alte zile, datorită sosirii lui. Ce avea să facă acolo ? Să vorbească despre problemele districtului, despre recolta de portocale sau de luptele de cocoși ; să le descrie cum arăta șeful guver-nului și felul de a fi al fiecărui ministru. Se gîndi cu o oarecare teamă la don Andrés, la acel mentor care, dacă se desprindea de el vreodată, la sfaturile mamei sale, o făcea doar pentru a-l urmări de la distanță... Ei și, n-au decît să-l aștepte la cazinou. Avea timp în toată acea după-amiază pentru a se cufunda în sala plină de fum, unde toți, văzîndu-l, se vor năpusti asupra lui, sîcîindu-l cu întrebările și confidențele lor.

Și îmbătat tot mai mult de lumina meridională și de acel parfum primăvăratic în plină iarnă, o apucă pe o străduță, îndreptîndu-se spre cîmp.

Ieșind, din vechiul cartier al evreilor și văzîndu-se în plin cîmp, respiră adînc, ca și cum ar fi vrut să inhaleze în plămîinii săi întreaga viață, prospețimea și culorile pămîntului său.

Livezile, cu șiruri drepte de portocali cu coroane verzi și rotunde, se întindeau pe ambele maluri ale râului : soarele strălucea în frunzele lucioase ; zgomotul pompelor de irigat semăna cu zumzetul unor insecte îndepărtate ; umezeala rigolelor, împreună cu firavii nori făcuți de fumul ce ieșea din țevile motoarelor formau în văzduh o piclă foarte subțire prin care străbătea lumina aurie a după-amiezii cu reflexele ei sidefii.

Nu departe se înălța dealul San Salvador, cu schitul său cocoțat în vârful înconjurat de pini, chiparoși și nopali. Lăcașul, de o arhitectură rudimentară, părea să-i vorbească, întocmai ca un prieten indiscret, dezvăluindu-i motivul care îl determina să-i părăsească pe membrii aparținând partidului din care făcea și el parte și să nu dea ascultare mamei sale.

Dar altceva, mai mult decît frumusețea cîmpului, îl atrăgea în afara orașului. Cînd razele soarelui ce răsărea îl treziră, dimineața, în tren, ceea ce a văzut înainte de a deschide ochii a fost o grădină de portocali, malul râului Júcar și o casă albastră, exact cea care se zărea acum, în depărtare, printre coroanele rotunde ale frunzișului, acolo, aproape de râu.

De cîte ori o văzuse în ultimele luni cu ochii minții... !

În multe după-amiezi, în sala de ședințe a Cortesurilor, ascultîndu-l pe șeful lui, care de pe banca albastră răspundea cu o voce tăioasă la învinuirile aduse de grupurile opoziției, covîrșit parcă de zgomotul continuu, ca cel făcut de un ciocan, al cuvintelor, era cuprins de somn. În fața ochilor săi întredeschiși se desfășura o piclă cenușie, ca și cum s-ar fi făcut mai des semiîntunericul umed, de tavernă, în care era mereu cufundată sala de ședințe și pe acest ecran se deslușeau, ca într-o reprezentare cinematografică, șiruri de portocali, casa albastră cu ferestrele ei deschise, pe una din ele ieșind un șir de note, o voce voalată și dulce ce interpreta lieduri și romanțe ce serveau drept acompaniament durelor și sonorelor cuvinte ale șefu-

lui guvernului. Rafael se trezea brusc, o dată cu aplauzele și cu hărmălaia din sală. Sosise momentul votării, și Rafael, care mai urmărea destrămarea ultimelor contururi ale casei albastre, îl întreabă pe deputatul de lângă el : Cum votăm ? Pentru sau împotriva ?

Aceleași imagini îl asaltau seara, la teatrul Real, acolo unde muzica nu făcea altceva decît să-l ajute să-și reamintească vocea din grădină ce se împrăștia printre portocali ca un fir de aur, ca și în timpul meșelor pe care le lua cu colegii săi din Comisie, după care, cu o țigară din foi de tutun în gură, care le accentua voluptatea unei bune digestii, se duceau cu toții pentru a-și încheia noaptea într-o casă de toleranță, unde demnitatea lor de reprezentanți ai țării nu era primejduită.

Acum revedea cu intensă emoție acea casă și pășea spre ea, nu fără șovăieli, cu o oarecare teamă ce nu putea fi explicată și care îl făcea să respire din ce în ce mai greu.

Grădinarii, care treceau pe lângă deputat, se dădeau deoparte, lăsându-i cît mai mult din marginea de drum, iar el răspundea distrat la salutul lor.

Toți aceștia aveau să-și ia sarcina de a povesti unde anume l-au văzut. Mama lui nu va întîrzia să afle. Diseară, furtună acasă, în sufragerie. Iar Rafael, continuîndu-și drumul spre casa albastră, se gîndea cu amărăciune la situația sa. Ce căuta acolo ? De ce se încăpățîna să-și complice viața cu probleme pe care nu le putea rezolva ? Își amintea de cele două sau trei scene scurte, dar violente, pe care le avusese cu mama sa în urmă cu cîteva luni, de furia autoritară a acelei doamne atît de cucernice și cu obiceiuri atît de rigide aflînd că fiul său vizita casa albastră și că era prieten cu o străină cu care nu stăteau de vorbă oamenii cuviincioși din oraș și pe care o vorbeau de bine numai bărbații, în cazinou, cînd nu mai aveau de înfruntat protestele familiilor lor.

Au fost scene furtunoase. În acele zile aveau să-l aleagă deputat. Vroia el oare să dezonoreze numele fami-

liei, primejduindu-și viitorul politic ? Pentru asta îndurase tatăl său o viață de lupte, de servicii aduse partidului, realizate de multe ori cu pușca în mână ? O *pierdută* putea să compromită familia Brull, ruinată din cauza celor treizeci de ani de politică și de alegeri pentru domnii din Madrid, tocmai acum când reprezentantul ei urma să culeagă roadele atitor sacrificii obținând deputăția și poate mijlocul prin care să salveze vechile proprietăți împovărate de sechestre și ipoteci... ?

Rafael, mîhnit din pricina acelei mame energice, care era sufletul partidului, a promis că nu se va mai duce la casa albastră, că nu o va mai vedea pe, *pierdută*, cum o numea doña Bernarda cu o intonație în glas ce imprima un șuierat cuvîntului.

De atunci s-a convins de slăbiciunea sa. În ciuda promisiunii făcute, s-a mai dus. Mergea pe drumuri lăturalnice, ocolind mult, ascunzîndu-se ca atunci cînd, copil fiind, se ducea împreună cu prietenii săi să fure fructe din grădini. Întîlnirea cu o țarancă, cu un copil sau cu un cerșetor îl făcea să tremure, pe el, el al cărui nume îl repeta întreg districtul și care dintr-un moment într-altul urma să obțină investitura populară, vechiul vis al mamei sale. Și, o dată ajuns la casa albastră, trebuia să simuleze că venea aici ascultînd doar de propria-i voință, fără nici o teamă. Astfel, fără ca mama lui să știe, a continuat s-o vadă pe acea femeie pînă în ajunul plecării la Madrid.

Atingînd acest punct al amintirilor, Rafael se întreba ce speranță îl imboldea să nu-i dea ascultare mamei, înfruntînd teribila ei indignare.

În casa aceea găsise o prietenie sinceră și fără prejudecăți, o tovarășie oarecum ironică, tovarășie a unei persoane obligată de singurătate să aleagă drept camarad, dintre mai mulți oameni inferiori, pe cel care îi provoca mai puțină repulsie. Vai, încă mai simțea parcă risul acela sceptic și rece cu care îi erau întîmpinate cuvintele, cuvinte prin care el credea că exprimă o pasiune arzătoare. Și ce

cascadă de rîs, insolent și brutal, ca o lovitură de bici, a dezlănțuit în ziua în care a îndrăznit să spună că era îndrăgostit !

— Ei, Rafaelito, fără romantisme... Dacă ții să mai fim prieteni, mă rog, fie, dar cu o condiție : să mă tratezi ca pe un bărbat. Să fim camarazi și nimic mai mult.

Și privindu-l cu ochii ei verzi, luminoși, diabolici, se așeza la pian și începea să interpreteze unul din acele cîntece ideale, ca și cum ar fi vrut să ridice cu magia artei o barieră între ei doi.

În altă zi era nervoasă ; o deranja privirea lui Rafael, cuvintele lui de adorație, și îi spunea cu o sinceritate brutală : Nu te mai obosi degeaba. Eu nu mai pot iubi : îi cunosc destul de bine pe bărbați ; dar dacă cineva o să mă facă să revin la dragoste, oricum, acela n-ai să fii dumeata, Rafaelito. -

Și el stătea acolo, insensibil la înțepăturile și disprețul venite din partea aceluia teribil prieten cu fustă, indiferent la conflictul pe care pasiunea sa oarbă putea să-l provoace în casa lui.

Vroia să se elibereze de dorință și nu izbutea. Pentru a se smulge dintr-o asemenea atracție se gîndea la trecutul acelei femei ; se spunea că, în ciuda frumuseții, a aerului ei aristocratic, a culturii cu care îl uluia pe el, un biet provincial, ea nu era decît o aventurieră ce cutreierase jumătate de glob, trecînd de la un bărbat la altul. Era mare lucru să o cucerești, să ți-o faci amantă, să te simți, în timpul împreunării carnale, tovarăș cu niște prinți și artiști celebri ; dar întrucît era imposibil, ce rost mai avea să mai insiști, compromițînd și zdruncinînd liniștea familiei ?

Ca s-o uite, căuta să-și amintească de unele cuvinte și atitudini, pe care vroia să le transforme în defecte. Savura bucuria datoriei împlinite cînd, după acest exercițiu de voință, se gîndea la ea fără să mai simtă dorința de a o poseda, o satisfacție de eunuc care privește cu răceală

și indiferență, ca pe niște mase de carne lipsite de viață, frumusețile goale întinse la picioarele sale.

La începutul șederii sale la Madrid a crezut că s-a vindecat. Noua sa existență, continuelle și micile satisfacții ale amorului propriu, salutul subalternilor de la Cortesuri, admirația celor ce veneau din districtul lui și îi cereau un bilet pentru tribune; faptul că acei domni îl tratau ca pe un camarad și că despre mulți dintre ei tatăl lui îi vorbise cu un respect de parcă ar fi fost niște semize; că i se adresau cu *domnia voastră*, lui care era tutuit de întreaga Alcira cu afectuoasă familiaritate, și că venea în contact, pe băncile majorității conservatoare, cu o armată de duci, conți și marchizi, cu tineri pentru care titlul de deputat venea să completeze o distincție tot așa cum ar face-o o iubită frumoasă sau un bun cal de curse, toate acestea îl amețeau, îl uluiau, făcându-l să uite, crezându-se pe deplin vindecat.

Dar obișnuindu-se cu noua lui viață, nemaisimțind încântarea pe care ți-o procură noul, aceste flatări ale amorului propriu împingeau puternicele amintiri spre suprafața memoriei. Iar noaptea, când somnul făcea să-i slăbească voința aflată într-o dureroasă tensiune, casa albastre, ochii verzi și diabolici ai stăpînei sale și buzele rumene, mari și cărnose, cu un suris ironic ce părea să tremure între dinții albi și strălucitori, constituiau centrul inevitabil al tuturor viselor sale.

De ce să mai reziste? Putea să se gîndească la ea oricît; asta n-o putea ști mama sa. Și se abandona unui amor imaginar, în care depărtarea conferea și mai multă frumusețe acelei femei.

Simți dorința puternică de a se întoarce în orașul său. Absența și depărtarea păreau să înlătore obstacolele. Mama lui nu era atît de fîrtoasă pe cît credea el. Cine știe dacă, întorcîndu-se acolo, acum cînd el însuși se credea schimbat de noua lui viață, nu i-ar fi mai ușor să continue

acea relație, iar ea, pregătită de izolare și singurătate, l-ar primi poate mai bine !

Cortesurile urmau să intre în vacanță și, dînd ascultare insistențelor indicații ale membrilor partidului său și ale doînei Bernarda, care îi cereau să facă *ceva* — orice —, *ceva* pentru binele orașului, într-o după-amiază, la prima oră, cînd în sala de ședințe nu se aflau decît președintele, cei din protocol, și cîțiva ziariști ațipiți în tribune, se ridică, foarte emoționat, pentru a cere ministrului economiei naționale o activitate mai susținută în rezolvarea cere-rii privind executarea lucrărilor de apărare a Alcirei împotriva inundațiilor pe care le provocau apele rîului ; era un bărbat rotofei, care număra vreo șaiszeci de ani de viață și care se mai afla încă în faza copilăriei.

După aceasta se putea întoarce cu aureola unui deputat *practic*, „un apărător înflăcărat al intereselor noastre materiale“, cum l-a numit săptămînalul partidului, ce apărea în acea localitate. Iar în dimineața aceea, coborînd din tren, printre strîngerile de mînă ale mulțimii, deputatul, surd la imnul regal și la urale, se ridică în vîrfurile picioarelor, încercînd să zărească în depărtare, printre steaguri, casa albastră cu numeroșii ei portocali.

Ajungînd acolo, după-amiază, emoția îi zbîrlea pielea și îi contracta stomacul. Se gîndi pentru ultima oară la mama sa, care ținea la prestigiul lui și se temea de cleve-tirile dușmanilor ; la acei demagogi care ieșiseră încă de dimineață în ușile cafenelelor pentru a rîde de manifestație ; dar toate scrupulele sale s-au risipit atunci cînd a văzut leandrii înalți și cei doi pilaștri albaștri în care se sprijinea poarta de lemn cu grilaj verde ; și, împingînd-o, intră în grădină.

Portocalii se desfășurau în șiruri, formînd culoare largi și drepte de pămînt roșu, asemănătoare cu cele ale unui oraș modern trasat cu rigla în care locul caselor era luat de niște cupole de un verde obscur și lucios. Pe ambele laturi ale aleii ce ducea spre casă se înșiruiau și întretăiau

trandafirii înalți cu ramurile lor cu spini. Apăreau primii muguri, vestind primăvara.

Briza ce agita arborii și pălăvrăgeala vrăbiilor ce se zbunguiau în jurul trunchiurilor lor nu-l împiedicară pe Rafael să perceapă o muzică îndepărtată, sunetul unui pian ale cărui clape abia erau atinse cu degetele și o voce voalată, timidă, ca și cum ar fi cîntat pentru ea însăși.

Era ea. Rafael cunoștea muzica : un lied de Schubert, preferatul acelei epoci ; un adevărat maestru, dar *lucrările lui cele mai reușite așteptau să fie date jos din cui*, după cum se exprima artista în argoul învățat de la marii muzicieni, făcînd aluzie la faptul că se popularizaseră operele puțin valoroase ale melancolicului compozitor.

Tinărul înainta încet, cu teamă, ca și cum s-ar fi temut ca zgomotul făcut de pașii săi să nu întrerupă acea melodie ce părea să legene cu duioșie grădina, adormită sub lumina aurie a după-amiezii.

Ajunse la mica piață, din fața casei, și văzu din nou palmierii cuprinși de foșnet, băncile de piatră, ale căror scaune și spătare erau acoperite cu *azulejos*¹ cu flori. Acolo rîsesse ea de multe ori în timp ce-l asculta.

Ușa era încuiată. Printr-un balcon întredeschis se zărea o bucătă de mătase ce se plia pe spatele unei femei.

Pașii lui Rafael făcură să latre un cîine în fundul grădinii ; găinile care ciuguleau într-o margine a micii piețe fugiră cotcodăcind, iar muzica încetă, auzindu-se scîrțîitul unui scaun, ca și cum cineva s-ar fi ridicat în picioare.

În balcon se ivi un capot larg de o culoare celestă. Singurul lucru pe care îl văzu Rafael fură ochii, fulgerul verde ce păru să umple cu lumina lui întregul spațiu al balconului.

— Beppa, Beppina ! se auzi o voce fermă, sonoră și caldă de soprană. Deschide ușa.

¹ Ornament realizat din bucăți mici de cărămidă vitrificată de diferite culori. (Notele de subsol aparțin traducătorului.)

Și cu o înclinare a capului său blond, împovărat de cozi grele, ca un coif de aur antic, spuse, surîzînd cu o încredere prietenească și ștregară : Fii binevenit, Rafaelito. Nu-mi dau seama de ce, dar te așteptam în această după-amiază. Am aflat deja de succesele dumitale ; pînă aici, în acest pustiu, au răzbit muzica și uralele. Felicitări, domnule deputat. Poftim, intră, *domnule*.

II

De la Valencia și pînă la Játiva, acea distanță imensă acoperită în întregime cu orezării și portocali și pentru care valencienii folosesc un termen vag, *Ribera*¹, nu exista om care să nu fi cunoscut numele de Brull și forța politică pe care acesta o reprezenta.

Ca și cum nu s-ar fi realizat unitatea națională și țara ar fi continuat să fie împărțită în *taifas*² sau *valiatos* ca în vremurile în care exista un rege maur în Carlet, unul în Denia și altul în Játiva, sistemul electoral menținea un fel de *seniorío*³ inviolabil în fiecare district, și atunci cînd se examina, la sediul guvernatorului provinciei, harta politică și se ajungea în dreptul Alcirei, se repeta același lucru : Aici sîntem siguri. Contăm pe Brull.

Era o dinastie ce domnea de treizeci de ani în acest district, de fiecare dată cu o forță sporită.

Întemeietorul casei suverane a fost bunicul lui Rafael, vicleanul don Jaime, care și-a făcut averea într-o perioadă de cincizeci de ani printr-o lentă exploatare a ignoranței și a mizeriei. Și-a început activitatea cu o slujbă de copist la primărie ; a fost apoi secretar la Judecătoria municipiului, ajutor de notar și ajutor la Registrul proprietății. N-a

¹ Țărm (în spaniolă).

² Regiuni avînd în frunte un rege, în timpul dominației arabe.

³ Autoritate (în spaniolă).

fost slujbă, oricît de mică, din cele menite să mijlocească contactul dintre lege și omul sărman pe care el să n-o fi monopolizat, și în acest mod, vînzînd justiția ca favoare și recurgînd la samavolnicie și la șiretenie pentru a-l domina pe răzvrătit, și-a croit drum și și-a însușit parcele din acel pămînt foarte fertil, pe care îl adora cu patima avarului.

Palavragiu solemn, care în orice moment îți putea vorbi de articolul cutare din lege ce s-ar aplica în cazul prezentat, bieții grădinari manifestau la fel de mare încredere în priceperea sa pe cît se temeau de reaua sa intenție, și se duceau să-i ceară sfatul în orice conflict, plătindu-l ca pe un avocat.

După ce și-a agonisit o mică avere, și-a văzut mai departe de modestele lui slujbe pentru ca persoana lui să-și păstreze acel respect superstițios pe care li-l insuflă țăranilor omul care se află în bune raporturi cu legea ; dar în loc să fie un fel de cerșetor, care să încerce întruna să le ia celor oropsiți ultima lețcaie, a căutat să-i scape de necazuri împrumutîndu-le bani, garanția acestora constituind-o viitoarele recolte.

Să împrumuți bani cu dobîndă i se părea un lucru meschin. Supărările țăranilor se iveau atunci cînd le mureau caii și trebuiau să-și cumpere alții. Ținînd cont de această situație, don Jaime și-a început o nouă meserie, aceea de a vinde cai de povară grădinarilor, cai ce puteau fi folosiți, într-o măsură mai mare sau mică, la muncă, și pe care i-i aduceau niște țigani din Valencia, iar el îi plasa însoțindu-i de atîtea elogii de parcă ar fi fost vorba de calul Cidului. Nici vorbă de vînzare în rate, ci numai cu bani peșin ; caii nu erau ai lui — după cum susținea cu mîna pe piept — iar stăpînii lor țineau să încaseze banii imediat. Singurul lucru pe care îl putea face pentru ei, dînd ascultare inimii lui atît de mari și atît de sensibilă la suferință, era să caute bani de cumpărare, cerînd de la oricare din prietenii lui.

Cădea în cursă nefericitul țăran, împins de nevoie, și își lua calul după ce semna, oferind toate garanțiile și asumându-și toate răspunderile pentru împrumutarea unei sume pe care n-o văzuse, căci don Jaime, reprezentantul unei ființe oculte care acorda banii, o încredința aceluiași don Jaime, reprezentant al stăpînului calului. În concluzie : țăranul cumpăra un cal fără nici un fel de tocmeală, plătind dubul valorii sale, și mai accepta, pe deasupra, să ia sub formă de împrumut o sumă cu o dobîndă sporită. La fiecare afacere de acest gen, don Jaime își dubla capitalul. După aceea veneau în mod inevitabil dificultățile de plată ale victimei, căci dobînzile creșteau, noile concesi, și mai ruinătoare, ca să-l potolească pe don Jaime și să-i acorde un *respiro* de o lună.

În fiecare miercuri, zi de tîrg la Alcira, cînd se întâlneau grădinarii, strada în care locuia don Jaime devenea un furnicar. Se înfățișau să ceară amînări, înmînîndu-i cîteva pesete, ca un dar plăcut, ce nu influența coborîrea sumei datorate ; alții cereau un împrumut, făcînd-o cu multă umilință, cu timiditate, ca și cum ar fi venit să-l fure pe avarul avocat chițibușar ; și lucrul cel mai ciudat în aceste cazuri era, după cum observau vecinii, că toți acei oameni, după ce lăsau acolo tot ceea ce aveau, plecau mulțumiți, chipul lor trădînd satisfacție, ca și cum ar fi scăpat de o primejdie.

Acesta era adevăratul talent al lui don Jaime. Știa să prezinte camăta ca o favoare ; vorbea mereu în numele *altora*, al stăpînilor nevăzuți ai banilor și ai cailor, oameni fără milă care îl *strîngeau cu ușa*, făcîndu-l răspunzător pentru neplata debitorilor. Dar acele neplăceri și le merita, căci avea inimă bună și căuta să facă favoruri ; și o asemenea convingere demonul din om știa să o insuflă și victimelor sale, căci atunci cînd li se punea sechestrul sau li se confisca pămîntul sau căsuța, tot mai spuneau cu resemnare mulți dintre cei jecmăniți : El n-are nici o

vină. Ce poate face bietul om dacă îl obligă? Alții, alții sînt cei care sug singele omului sărac.

Și în felul acesta, în liniște, bietul don Jaime punea mîna pe o bucată de pămînt aici, pe alta ceva mai încolo, apoi urma o a treia, care făcea legătura între cele două, și așa după numai cîțiva ani intra în posesia unei frumoase livezi de portocali, dobîndită mai mult cu înșelăciuni și vicleșuguri decît cu bani efectivi. Așa creșteau proprietățile sale, și mereu surîzător, cu ochelarii pe nas și cu pîntecele lui tot mai voluminos, putea fi văzut printre victimele sale, tutuindu-le cu o dragoste frățească, lovindu-le ușor cu mîna pe spate, cînd veneau la el cu noi cereri, și jurînd că din pricina acelei manii de a face favoruri avea să moară pînă la urmă, ca un cîine în stradă.

Așa a prosperat mereu, fără ca glumele orășenilor să poată alunga încrederea acelei turme de țărani, care aveau față de el aceeași teamă-ca și față de lege și credeau în el ca în providență.

Un împrumut acordat unui risipitor, care era și primul copil născut al familiei, l-a făcut stăpînul unei mari case senioriale, care, de atunci avea să fie a familiei Brull. A început să aibă tot mai multe legături cu marii proprietari din oraș, care, deși îl disprețuiau, i-au făcut loc în sînul lor, cu acea instinctivă solidaritate a celor ce fac parte din masoneria banului. Pentru a se bucura de un respect și mai mare, a devenit devot al sfîntului Bernard, și-a dat obolul bisericii și s-a aflat întotdeauna în preajma primarului, indiferent cine ar fi ocupat această funcție. Pentru el în Alcira nu existau alți oameni în afara celor care, atunci cînd venea culesul, strîngeau pentru el mii de *duros*¹; ceilalți nu erau decît prostimea.

În acea vreme, eliberat de micile slujbe pe care le îndeplinise și lăsînd afacerile cu camătă în grija celor care îi serviseră pînă atunci de intermediari, a început să

¹ *Duro*, monedă spaniolă valorînd cinci pesetas.

se ocupe de căsătoria fiului său Ramón. Era singurul lui moștenitor : o minte aiurită care răvășea cu excentricitățile sale bunăstarea liniștită care îl înconjura pe bătrînul Brull, ce se odihnea acum după jafurile comise.

Tatăl simțea o satisfacție animalică văzîndu-l mare, îndrăzneț și insolent, făcîndu-se respectat prin cafenele și cazinouri, mai degrabă prin pumnii săi decît prin imunitatea specială pe care ți-o conferă banul în micile localități. Cine ar îndrăzni să-și bată joc de un bătrîn cămătar avînd alături de el un asemenea fiu !

Vroia să se facă militar, dar tatăl se indigna de fiecare dată cînd băiatul se referea la ceea ce el numea vocația lui. Pentru asta muncise el oare, strînsese avere ? Își amintea de anii în care, biet copist fiind, trebuia să-și laude superiorii și să asculte muștrările lor cu umilință și slugărnicie. Nu vroia ca fiul lui să fie dus de colo-colo, ca o jucărie.

— Multă strălucire — exclama el cu disprețul celui ce nu se lasă atras de lucrurile exterioare —, multe fireturi, dar pînă la urmă nu ești decît un sclav !

Vroia ca fiul lui să fie liber și puternic, să continue cucerirea orașului, să desăvîrșească măreția familiei, începută de el ; să fie stăpînul oamenilor, așa cum el fusese stăpînul banilor.

O să se facă avocat : e cariera oamenilor care conduc. Era dorința puternică a bătrînului avocat chițibușar să-l vadă pe lăstarul său intrînd cu fruntea sus în locurile interzise de lege, unde el pătrunsesese întotdeauna cu mare grijă, expunîndu-se de multe ori riscului de a fi scos de acolo cu cătușe la picioare.

Ramón a petrecut cîțiva ani la Valencia, fără să poată trece de prolegomenele Dreptului, din blestemata pricină că toate cursurile se țineau dimineața și el trebuia să se culce în zori, la ora la care se stingeau felinarele ce își trimiteau razele de lumină spre masa verde. În afară de aceasta, în camera lui de la hotel, ținea o splendidă pușcă

de vînătoare, un cadou făcut de tatăl lui, iar nostalgia livezilor îl făcea să-și petreacă multe după-amiezi în poligonul de tras în porumbei, unde era mai cunoscut decît la universitate.

Acel splendid exemplar de frumusețe virilă, înalt, musculos, de culoarea bronzului, cu niște ochi trufași și care păreau aspri datorită sprîncenelor dese, a fost creat pentru acțiune, pentru activitate ; era incapabil de a-și canaliza inteligența spre studiu.

Bătrînul Brull, care din avariție sau din prudență îi oferea fiului doar jumătate de porție — cum spunea el —, nu-i trimitea decît atît cît îi era necesar pentru a trăi ; dar victimă, la rîndu-i, a acelor viclesuguri cu ajutorul cărora îi exploatase cîndva pe țărani, a trebuit să facă dese călătorii la Valencia, căutînd să ajungă la o înțelegere cu niște cămătari care îl împrumutau pe fiul lui în asemenea condiții încît neplata la timp a datoriilor putea să-i aducă acestuia pedeapsa cu închisoarea.

Zarva stîrnită de isprăvile *prințului*, cum le numea don Jaime văzînd nepăsarea cu care cheltuia banii, ajungea pînă la Alcira. La acele *tertulias*¹, organizate de prieteni, oamenii, scandalizați, vorbeau de năzbîtiile lui Ramón : de o ceartă, din cauza jocului, la ieșirea din cazinou ; de un tată și un frate, oameni de rînd care juraseră să-l omoare în cazul în care nu se va căsători cu o fată pe care o însoțea ziua spre atelier, iar noaptea la bal.

Bătrînul Brull n-a vrut să mai tolereze mult timp năzbîtiile fiului și l-a determinat să abandoneze studiile. Nu se va mai face avocat ; și apoi, nu-i trebuia neapărat un titlu pentru a fi cineva. În afară de aceasta se simțea slăbit ; îi era greu să supravegheze personal munca efectuată pe livezile sale și avea nevoie de ajutorul aceluia fiu

¹ Termen specific spaniol, desemnînd o reuniune în care participanții au posibilitatea să converseze pe teme cele mai diverse și să se distreze.

ce părea să fie născut pentru a-și impune propria-i autoritate celor din jurul lui.

De mai multă vreme se gîndea la fata unui prieten al său. În casă se simțea lipsa unei femei. Soția i se prăpădise cu puțin timp înainte ca el să se retragă din *afaceri*, iar pe bătrînul Brull îl indignau nepăsarea și lipsa de interes manifestat de servitoarele sale. Vroia să-l însoare pe Ramón al lui cu Bernarda, cu fată urîță, severă, cu pielea măslinie și uscată, care urma să moștenească de la părinți trei livezi frumoase. Ea atrăgea, totodată, atenția și prin faptul că era harnică și chibzuită, cumpătarea ei fiind vecină cu avariția.

Ramón a dat ascultare tatălui său. Fiind educat în spiritul prejudecăților, pe care le aveau oamenii de la țară cu privire la bogăție, el împărtășea credința că un om onorabil nu trebuia să se opună unei căsătorii cu o femeie urîță și ursuză, cu condiția să aibă avere.

Socrul și nora se înțelegeau de minune. Bătrînul se înduioșa cînd o vedea pe femeia aceea serioasă și zgîrcită la vorbă indignîndu-se pentru risipa cea mai neînsemnată, că-i certa pe arendași cînd observa cea mai mică dezordine în livezi sau că discuta și se ciorovăia cu negustorii de portocale pentru fiecare gram în plus sau în minus atunci cînd se cîntărea o *arroba*¹. Acea nouă fiică a lui venea să-i mîngie bătrînețele.

Între timp, *prințul* își petrecea diminețile vîînd prin munții din împrejurimi, iar după-amiezile prin cafenele; nu-l mai satisfăceau însă aplauzele celor care se adunau în jurul mesei de biliard și nici nu participa la *jocul* de la etajul de deasupra. Căuta numai acele *tertulias* la care veneau oameni serioși, era prieten cu primarul, și vorbea de necesitatea ca toți *bogătașii* să se unească pentru a ține în frîu șleahța de pungăși.

¹ Măsură spaniolă de greutate, egală cu 11,5 kg.

— Ambiția a început să-i dea tircoale, îi spunea bucuros bătrînul nurorii sale. Lasă-l în pace, femeie ; își va face el singur drum... Așa îmi place să-l văd.

A intrat mai întîi în consiliul primăriei, și s-a făcut repede cunoscut.. Cea mai neînsemnată obiecție ce i s-ar fi adus la primărie constituia pentru el o ofensă personală ; discuțiile și le încheia pe stradă, cu amenințări și lovituri ; cea mai mare fericire a lui era cînd afla că dușmanii își spuneau între ei : „Fiți atenți cu Ramón. Nu uitați că e foarte brutal.“

În afară de îndrăzneală, arăta, pentru a-și face noi prieteni, o generozitate care constituia o adevărată tortură pentru tatăl său. Făcea favoruri ; îi plătea pe toți cei care prin repulsie față de muncă și prin nehibzuința lor erau de temut ; oferea bani celor care deveneau ambasadori ai faimei sale abia născînde prin taverne și cafenele.

Ascensiunea lui a fost rapidă. Bătrînii care îl ajutaseră și îndrumaseră s-au văzut depășiți. În scurt timp a ajuns primar ; influența lui, pentru care orașul părea a fi prea mic, s-a răspîndit în întregul district și a găsit susținători hotărîți în capitala provinciei. Pe băieții sănătoși și vînjoși îi scăpa de serviciul militar ; acoperea matrapazlicurile făcute de cei de la primăriile ce îi erau subordonate, deși aceștia meritau să facă pușcărie ; reușea să obțină de la poliție asigurarea că nu-i va urmări cu atîta înverșunare pe acei oameni plătiți, care, pentru un glonț bine tras, în timpul alegerilor, se ascundeau acum în munți ; și în acele locuri nimeni nu se putea mișca fără voia lui don Ramón, pe care oamenii săi îl numeau cu respect *șeful*.

Tatăl său a murit, după ce l-a văzut ajuns la apogeul gloriei. Fiul acela aiurit îi realiza visurile : cucerirea orașului, forța ce o exercita asupra oamenilor, care veneau să completeze acea dorință de a acapara cît mai mulți bani. Și tot înainte de a muri și-a văzut perpetuată dinastia Brull prin nașterea nepotului său Rafael, produs al unei

uniuni conjugale instinctive și insipide, al unei căsătorii ce se menținea doar prin forța obiceiurilor și dorința de dominație.

Bătrînul Brull a murit ca un sfînt. A fost petrecut din această lume, făcîndu-i-se toate cele cuvenite ; n-a fost preot în oraș care să nu-i îndrepte sufletul spre cer cu fumul ce ieșea din cădelnițe la funeraliile solemne ce au avut loc ; și deși pungașii, cei ce se împotriveau influenței fiului lui își aminteau de acele zile de tîrg în care turma de grădinari venea să fie jecmănită în camera avocătelului ; toți oamenii cu mintea întreagă, care aveau ce pierde, au deplîns moartea omului demn și harnic care, plecînd de la nimic, știuse să-și facă avere prin propria-i muncă.

În tatăl lui Rafael se mai păstrase mult din firea aceluia student robust care oferise atît material de vorbă. Apucăturile sale de libertin de la țară îl făceau să se țină de capul țărăncilor, al fetelor ce împachetau portocale în magazinele de export. Dar asemenea amori trecătoare rămîneau secrete ; teama față de șef înăbușea orice bîrfă și, cum pentru asta cheltuia puțini bani, doña Bernarda se făcea că nu observă.

Nu își iubea soțul ; avea egoismul doamnei de la țară care consideră că își îndeplinește toate îndatoririle dacă este fidelă soțului și dacă nu cheltuiește bani.

Printr-o ciudată anomalie, ea, care era atît de avară, de stringătoare, în stare de mojicii — ce se spun numai în piață — atunci cînd trebuia să apere banii casei, cerțîndu-se cu zilierii sau cu cei ce îi cumpărau produsul livezilor, tolera risipa soțului, pentru ca acesta să-și mențină puterea pe care o exercita asupra districtului.

Fiecare nouă alegere deschidea o nouă breșă în averea familiei. Don Ramón primea sarcina de a scoate ciștigător pe un oarecare domn necunoscut, care se afla în acel district doar de cîteva zile. Era voința celor care guvernau acolo, la Madrid. Trebuia ca lucrurile să iasă bine și în toate satele se puneau mîei la frigare ; cepurile butoaielor

de la cîrciumi curgeau întruna ; se împărțea cîte un pumn de pesetas celor mai recalcitranți sau se iertau datoriile, toate fiind suportate de don Ramón ; iar soția lui, căre purta haine de călugăriță pentru a cheltui mai puțin și care făcea atît de puțină mîncare cã abia de mai rămînea ceva și pentru servitori, devenea femeia cea mai elegantă cînd sosea momentul luptei și era cuprinsă de o fervoare belicoasă, îl ajuta pe bărbatul ei să prăpădească toți banii.

Aceasta nu era decît un calcul al avariției sale. Banii împrăștiati cu nesăbuintă erau un împrumut pe care avea să-l primească înapoi cu vîrf și îndesat într-o bună zi. Și îl mîngîia cu privirea ochilor săi pătrunzători pe micuțul oacheș și neliniștit pe care îl ținea pe genunchi, vîzînd în el pe privilegiatul care va culege roadele tuturor sacrificiilor făcute de familie.

Se refugiase în credință ca într-o oază răcoroasă și plăcută, în jurul căreia se desfășura o viață monotonă și vulgară, și încerca un sentiment de mîndrie atunci cînd, vreun preot prieten îi spunea la ieșirea din biserică : Să ai mare grijă de don Ramón. Mulțumită lui, valul de demagogie se oprește în fața bisericii și principiile rele nu ies învingătoare în districtul nostru. El e cel care îi ține în frîu pe cei fără de credință.

Și dacă, după o asemenea declarație, care îi măgulea amorul propriu, liniștind-o oarecum pentru viața de apoi, mai era văzută trecînd pe străzile din Alcira, în veșmintele ei modeste de călugăriță și cu mantila nu prea curată, și salutată respectuos de locuitorii mai cu vază, ea îi ierta lui don Ramón toate micile amoruri despre care fusese informată și considera cã au fost bine folosite fondurile sacrificate din propria lor avere.

Dacă nu ar face această pentru ei, cîte nu s-ar mai întîmpla în district... ? Ar învinge acei coate-goale, acei meseriași ce citesc ziarele ce apar la Valencia și predică egalitatea. Poate că o să vrea să-și împartă între ei livezile, iar produsul lor, pentru care englezii și francezii lăsau aici

o imensă grămadă de *duros*, să aparțină tuturor. Dar pentru a evita un asemenea cataclism acolo se afla Ramón al său, un bici pentru cei răi, apărător al unei cauze drepte, pe care o puneă mai presus de orice, dirijînd alegerile cu puşca în mînă, şi aşa cum ştia să-i trimită la închisoare pe cei ce îl incomodau prin nesupunerea lor, tot aşa reuşea să-i lase mai departe în libertate pe toţi cei care, deşi aveau cîteva crime la activul lor, se ofereau să aducă servicii guvernului, apărător al ordinii şi al principiilor sănătoase.

Averea familiei Brull se micşora, dar creştea în schimb prestigiul ei. Banii strînşi de bătrîn cu preţul atîtor viclenii se împrăştiau prin tot districtul, golul creat neputînd fi umplut de sumele sustrase din fondurile primăriei. Don Ramón privea cu optimism această risipă, fiind satisfăcut că oamenii vorbeau atît de generozitatea cît şi de puterea sa.

Întregul district îl considera ca pe un steag sfînt pe omul acela voinic, oacheş şi vînjos, ce purta acum nişte mustăţi enorme, în care începuseră să strălucească multe fire de păr alb.

— Don Ramón, ar trebui să-ţi razi mustăţile, îi spuneau preoţii prieteni, reproşul fiind făcut pe un ton afectuos. Cu ele parcă ai fi Victor-Emmanuel, cel care l-a întemniţat pe papă.

Şi deşi don Ramón era un catolic fervent — care aproape că nu se ducea niciodată la slujbă — şi îi ura pe tilharii necredincioşi ai suveranului, surîdea, mîngîindu-şi mustaţa, foarte satisfăcut în fond că seamănă cu un rege.

Curtea casei constituia tronul puterii sale. Cei din partidul său îl găseau plimbîndu-se de la un cap la altul printre lăzile verzi cu platani, cu mîinile la spate, un spate lat, puternic şi puţin încovoiat de vîrstă ; un spate uriaş, în care îi putea duce pe toţi prietenii săi.

În acest loc făcea el dreptate, hotăra soarta familiilor şi a satelor ; şi rezolva totul cu puţine şi energice cuvinte,

asemeni regilor mauri care în aceleași locuri și cu secole în urmă domneau peste supușii lor, sub cerul liber. În zilele de târg curtea se umplea de lume. Căruțele se opreau în fața porții, patrupedele erau legate de grilajul gardului, iar în casă răsună zarva făcută de mulțimea de țărani.

Don Ramón îi asculta pe toți, grav, cu capul înclinat, încruntînd ușor din sprîncene, ținînd lingă el pe micuțul Rafael și adoptînd un gest copiat din stampe, unde el văzuse cum unii regi îi mîngîiau pe prinții moștenitori.

În după-amiezile în care aveau loc ședințe la primărie, șeful nu-și putea părăsi curtea. La primărie nu se mișca nici un scaun fără consimțămîntul lui, dar îi plăcea să rămînă nevăzut, ca și Dumnezeu, făcîndu-și simțită voința ascunsă.

Toată după-amiaza consilierii municipali erau într-un permanent du-te-vino de la sediul primăriei la curtea lui don Ramón.

Puținii dușmani pe care îi avea în oraș, slujbași — cum îi numea doña Bernarda —, citeau cu aviditate tot ceea ce era împotriva regelui și a religiei, îl atacau pe șef, criticau faptele sale, dar atunci întreaga turmă a lui don Ramón se cutremura de mînie și neputință. Trebuia să li se răspundă! Să se ducă cineva degrabă și să-l consulte pe șef.

Se ducea un consilier, fugind ca un ogar, și o dată ajuns la casa seniorială, cu sufletul la gură, suridea și suspina cu satisfacție văzînd că șeful era acolo, plimbîndu-se ca întotdeauna prin curte, dispus să-i scoată din încurcătură, ca un zeu atotputernic. „Cutare a spus asta și asta.“ Don Ramón se oprea din plimbarea sa, medita puțin și sfîrșea prin a spune cu o voce morocănoasă, de oracol: „Bine, răspundeți-i așa și pe dincolo.“ Omul pleca, alergînd ca un cal de curse; toți tovarășii se strîngeau, dornici să cunoască părerea înțeleaptă și se încingea o dispută, fiecare dintre ei ținînd să i se încredințeze sarcina

de a-l nimici pe dușman cu sfintele cuvinte, vorbind toți în același timp, ca niște păsări ce zăresc deodată lumină și încep să ciripească, cu o înșuflețire neobișnuită.

Dacă dușmanul răspundea, își făceau loc din nou stupefacția și tăcerea, o nouă alergătură pentru a cere consultații; așa se desfășurau ședințele spre marea bucurie a bărbierului *Cupido* — limba cea mai câritoare din oraș —, cel care întotdeauna când se întrunea consiliul primăriei, le spunea clienților săi: Azi e zi de sărbătoare: o cursă, în toată regula, a consilierilor municipali.

Când interesele partidului îi cereau să călătorească, soția sa, doña Bernarda, era cea care se ocupa de consultări, dând răspunsuri, ca fiind ale partidului, tot atât de juste și înțelepte ca și ale șefului.

Această colaborare, pentru a susține autoritatea familiei, era singurul lucru care îi unea pe cei doi soți. Femeia aceea, lipsită de tandrețe, care nu încercase nicicând cea mai mică emoție în relațiile conjugale și se oferea dragostei cu pasivitatea unei fiare îmblânzite și rece, roșea de emoție de fiecare dată când șeful admitea ca bune ideile sale. Dacă ar conduce ea partidul... Acest lucru și-l spunea adeseori don Andrés — prieten intim al soțului ei —, o ființă ce aparținea acelei categorii de oameni sortiți să fie totdeauna pe planul al doilea, în toate privințele, și întrucât era devotat familiei pînă la sacrificiu, el forma împreună cu cei doi soți sfînta trinitate a familiei Brull, cunoscută prin tot districtul.

Cînd don Ramón nu se putea duce undeva, se prezenta don Andrés, ca și cum ar fi fost însuși șeful în persoană. Oamenii de prin sate îl respectau ca pe reprezentantul suprem al aceluia dumnezeu care tuna și fulgera în curtea cu platani; iar cei ce nu cutezau să se apropie de acesta cu jalbe, îl căutau pe acel burlac, cu un aer vesel și familiar, care avea întotdeauna un zîmbet pe fața lui arsă de soare și brăzdată de riduri, și o bîrfă sub mustața enormă, arsă de țigară.

Nu avea rude și mai toată ziua și-o petrecea în casa lui Brull. Era ca o mobilă de care te lovești mereu când umbli prin casă și din momentul în care toți se obișnuiau cu el, devenea indispensabil pentru familie. Don Ramón l-a cunoscut în tinerețe pe când acesta era un modest funcționar la primărie și l-a înrolat sub propriul steag, făcându-l, la scurt timp, șeful statului său major.

El credea că nu exista o ființă mai afurisită și cu o memorie mai bună pentru a reține nume și chipuri de oameni. Brull era șeful care conducea luptele, celălalt ordona mișcările și îi lichida pe dușmani atunci când erau divizați și destrămați.

Don Ramón era făcut să rezolve totul prin violență și la cea mai mică împotrivire venită din partea cuiva el punea mîna pe pușcă. Dacă ar fi ascultat de propriile lui impulsuri, oamenii de acțiune ai partidului ar fi făcut în fiecare zi cite o victimă. Don Andrés spunea, cu un suris serafic, *trebuie prinse în laț* picioarele primarului sau electorului influent care se împotriveau și arunca multă hirtie timbrată peste tot districtul, intentînd procese complicate ce nu se mai terminau niciodată.

Deschidea corespondența șefului ; lua parte la jocurile lui Rafael și îl însoțea în plimbările prin livezi, iar pe lingă doña Bernarda îndeplinea funcția de sfetnic de încredere.

Femeia aceea ursuză și severă devenea expansivă și încrezătoare numai în prezența lui don Andrés. Când acesta îi spunea *stăpîna mea* sau *doamna desăvîrșită*, ea nu putea evita un gest de satisfacție și lui i se plîngea de amourile trecătoare ale soțului ei. Simțea pentru el o dragoste asemănătoare celei pe care le nutreau doamnele de altădată pentru *escudero*-ul lor de încredere.

Fervoarea cu care luptau pentru gloria familiei făcea ca între ei să existe o asemenea familiaritate, încît dușmanii clevețeau, crezînd că doña Bernarda, necăjită din cauza infidelității soțului, se încredința locțiitorului său.

Iar don Andrés, care surîdea cu dispreț cînd era acuzat că folosește influența șefului în mărunte afaceri personale, se indigna atunci cînd calomnia se hrănea din prietenia lui cu *doamna*.

Ceea ce-i unea cel mai mult pe cei trei oameni era afecțiunea față de Rafael, micuțul care avea să dea strălucire numelui de Brull, realizînd visele bunicului și ale tatălui.

Era un băiat liniștit și melancolic, a cărui blîndețe părea s-o supere pe rigida doña Bernarda. Nu se dezlipa de poalele ei. Ridicînd capul, întîlnea privirea fixă a micuțului.

— Du-te și joacă-te în curte, îi spunea mama.

Și micuțul pleca imediat, trist și resemnat, supunîndu-se parcă unui ordin a cărui îndeplinire cerea multă trudă.

Don Andrés era singurul care îl înveselea cu poveștile sale și cu plimbările prin livezi, culegîndu-i flori și făcîndu-i flaute din trestie. El a fost cel care s-a oferit să-l ducă zilnic la școală și care l-a lăudat pentru aptitudinile sale la învățătură. Dacă era serios și melancolic, aceasta se datora faptului că avea să devină savant, iar în cazinoul partidului le spunea celor ce împărtășeau aceleași concepții ca și el : O să vedeți ce bine o să fie că Rafaelito e băiat. Asta o să fie un Cánovas.

Și prin fața acelei adunături de oameni neciopliți, trecea ca un fulger perspectiva ca un Brull să ajungă șef de guvern, publicîndu-și pe prima pagină a ziarelor discursuri desfășurate pe șase coloane și avînd, la sfîrșit, mențiunea : *va continua*, și ca ei toți să înoate în bani și să guverneze Spania după bunul lor plac, așa cum manevrau acum districtul.

Nicicînd vreun prinț moștenitor n-a crescut mai în respect și în adulare decît micuțul Brull. La școală, copiii îl priveau ca pe o ființă superioară, care, din bunătate, accepta să fie educat cu ei. O pagină bine mîzgălită, o lecție repetată cursiv, era suficient pentru ca învățătorul,

care făcea parte din partid și care dorea să-și primească leafa fără prea mari amănări, să spună pe un ton profetic : Continuă să fii tot atît de silitor, domnule Brull. Dumneata ești sortit să faci lucruri mari.

Iar la acele *tertulias* la care participa mama lui, era de ajuns să recite o mică fabulă sau să lanseze vreo pedanterie de copil sînguincios care ține să introducă în conversație ceva din lecțiile învățate, pentru ca îndată doamnele să se repeadă spre el, sufocîndu-l cu sărutări.

— Ce multe lucruri știe acest copil... ! Și ce isteț e !

Iar cîte o bătrînă adăuga sentențios : Bernarda, ai grijă de băiat să nu învețe prea mult. Ia uită-te la el ce palid e...!

A absolvit colegiul în care predau călugări aparținînd ordinului San José de Calasanz, obținînd mereu premiul întîi, distribuindu-i-se rolul principal în toate piesele jucate de micul teatru al călugărilor. Săptămînalul partidului consacră un articol în fiecare an celor distinși și acorda premii de onoare „harnicului fiu al distinsului nostru șef don Ramón Brull, marea speranță a națiunii, care încă de pe acum merită titlul de viitoare personalitate“.

Cînd Rafael se întorcea acasă cu pieptul încărcat de medalii și cu diplomele sub braț, însoțit de mama sa și de șase doamne care asistaseră la ceremonie, îi săruta tatălui său mina nervoasă și păroasă. Și gheara aceea îi mîngîia capul și în mod instinctiv se strecura în buzunarul vestei, datorită obiceiului de a recompensa în același fel toate acțiunile plăcute.

— Foarte bine, murmură cu vocea lui aspră. Așa îmi place... Ține un duro.

Și pînă la anul următor rareori mai era mîngîiat băiatul de către tatăl său. Uneori, jucîndu-se în curte, surprinsese privirea severă a impunătorului domn fixată asupra lui, ca și cum ar fi vrut să-i ghicească viitorul.

Don Andrés și-a luat sarcina de a se ocupa de instalarea lui la Valencia atunci cînd și-a început studiile la

Universitate. Avea să se împlinească dorința bunicului, dorință eșuată în cazul tatălui.

— Așa o să se facă, într-adevăr, avocat! spunea doña Bernarda, care dorea tot atât de mult ca și bătrînul obținerea acelui titlu, care pentru ea însemna înnobilarea familiei.

Și temîndu-se ca nu cumva corupția de la oraș să nu trezească în fiu aceleași pasiuni ca și la tatăl său, îl trimitea în mod regulat pe don Andrés la Valencia și scria scrisori după scrisori prietenilor de acolo, și îndeosebi unui canonic în care avea încredere, ca să nu-l scape din ochi pe băiat.

Rafael era însă înțelept : un model de tînăr serios, după cum îi spunea mamei sale canonicul. Notele foarte bune și premiile pe care le obținuse la liceul din Alcira au continuat și la Valencia și, în afară de aceasta, don Ramón și soția sa aflau din ziare de succesele repurtate de băiatul lor în cadrul cercului Tineretul, care își ținea ședințele seara într-o aulă a Universității, și unde viitorii avocați se deprindeau să vorbească abordînd teme foarte originale ca de exemplu : „Dacă revoluția franceză a fost bună sau rea“ sau „Socialismul și creștinismul“.

Unii băieți teribili, care trebuiau să fie acasă înainte de ora zece, altfel trebuind să înfrunte indignarea părinților, se declarau socialiști turbați și îi speriau pe portari, blestemînd proprietatea, nepropunîndu-și ca după terminarea studiilor să obțină un post de notar sau să țină un registru. Dar Rafael, întotdeauna cumpătat și corect, nu era dintre aceștia ; el se afla în rîndurile din partea dreaptă a adunării docte și în toate problemele aducea un punct de vedere sănătos, bazîndu-se pe învățătura sfîntului Toma și a altor învățați pe care i-i indica acel canonic însărcinat cu supravegherea sa.

Aceste succese nu întîrziiau să fie date în vileag de către săptămînalul partidului, care, pentru a face să crească faima șefului, iar dușmanii să nu-l învinuiască de părți-

nire, începea întotdeauna astfel : „După cum sîntem informați de presa ce apare în capitală...”

— Ce băiat ! îi spuneau doinei Bernarda preoții din localitate. Ce gură de aur are ! Ai să vezi dumneata : va fi un, al doilea Manterola.

Și cucernica doamnă, atunci cînd Rafael, de sărbători sau în vacanțe, se reîntorcea acasă, de fiecare dată mai înalt, cu maniere care ei i se păreau a fi chintesența distincției, și îmbrăcat după ultima revistă de mode, își spunea cu satisfacția unei femei urite : Va fi un băiat foarte frumos. Orice fată din oraș și-l va dori. Nu va trebui decît să aleagă.

Doña Bernarda încerca un sentiment de mîndrie atunci cînd îl privea pe fiul ei Rafael, care era înalt, avea mîini fine și puternice, ochi mari, nas de vultur, o bărbie ascuțită și o oarecare grație ondulatorie și leneșă în trupul său, ce îi confereau aerul acelor tineri arabi purtînd mantii albe și papuci mari care formau aristocrația indigenă din coloniile din Africa.

De fiecare dată cînd se întorcea acasă studentul era primit de tatăl său cu aceleași gesturi de mîngîiere mută. Moneda *duro* a fost înlocuită de bancnote, dar gheara puternică ce se odihnea pe cap îl mîngîia tot mai slab, era tot mai ușoară.

Datorită absenței sale de acasă, Rafael își dădea seama mai bine decît ceilalți de starea tatălui său. Era bolnav, foarte bolnav. Drept ca întotdeauna, grav, impunător, abia vorbind ; dar slăbea, ochii trufași i se înfundau tot mai mult în orbite, îi rămînea neschimbat doar scheletul masiv ; pe gîtul său, care înainte părea să fie o ceafă de taur, prin pielea ce atîrna și devenea tot mai flască, se distingeau tendoanele și arterele, iar mustața arogantă, tot mai albă, se lăsa în jos, fără vigoare, ca un steag rupt.

Pe student l-a surprins atitudinea de minie, privirea trufașă, scaldată de lacrimi de dispreț, cu care a primit mama temerile sale.

— N-are decît să moară, cît mai repede... ! Pentru ceea ce face... ! Domnul să ne ajute luîndu-ni-l cît mai grabnic ! Rafael tăcu, nevrînd să adîncească drama conjugală ce se petrecea lîngă el, în liniște și taină.

Acel om sumbru, cu poște insașiabile, pradă acum unui desfriu ciudat și misterios, își trăia ultimul asalt al furtunoaselor sale dorinți. Virilitatea, simțind apropierea bătrîneții, înainte de a se declara învinsă, ardea în el cu și mai multă tărie, și șeful se agăța de ultima licărire a animalității sale exacerbate. Era un apus de soare care îi incendia viața.

Întotdeauna grav și cu chipul întunecat, străbătea districtul ca un satir nebun, fiind condus numai de dorință ; certurile sale violente, abuzurile de autoritate ajungeau ca un ecou dureros la casa seniorială, unde prietenul său don Andrés încerca în zadar s-o consoleze pe soție.

— Să știi că omul ăsta — răcnea furioasă doña Bernarda —, omul ăsta o să ne ducă la pierzanie ; nu-și dă seama că el compromite viitorul băiatului.

Era o poftă nebună, care, în furia ei, se năpustea asupra fructului proaspăt, fără să mai raționeze. Cădeau, mîhnite și tremurînde în fața pasiunii sale senile, prin frunzișul livezilor, în depozitele de portocale, sau, cînd se lăsa întunericul, la marginea vreunui drum fecioarele abia ieșite din copilărie, impubere date cu ulei pe păr, cu pieptul nede dezvoltat și picioarele slăbănoage, negre, subțiri, ca de băiat, acoperite de fustele murdare ale mizeriei. Noaptea pleca de acasă sub pretextul rezolvării unor treburi de partid, și era văzut intrînd în cartiere și căutînd ziliere, al căror trup era deformat din cauza nașterilor, și pe ai căror bărbați îi trimitea dinainte să lucreze pe livezile sale ; cumpăra duzini de pantofi de femeie ; plătea în prăvălii basmale și fuste, care în ziua următoare erau purtate în mahalalele orașului. Cei mai entuziaști membri ai partidului său, fără a-și pierde tradiționalul respect, vorbeau su-

rizind de slăbiciunile sale și arătau un număr mare de copii din cartier, vînoși și încruntați, ca și cum ar fi fost o reproducere a șefului. Noaptea, cînd don Ramón, obosit de lupta dusă cu demonul nesățios ce îl scormonea pe dinăuntru, sforăia, scoțînd un horcăit dureros ce şuiera în plămîni, iar un rîu de bale îi curgeau pe mustățile pleoștite, doña Bernarda, stînd în pat în capul oaselor, ținîndu-și brațele slabe la piept, îl privea, încruntată, cu niște ochi ce păreau că-l înjunghie, ca un pumnal, și se ruga în gînd : Doamne, dumnezeule ! Să moară cît mai repede omul ăsta ! Ca să se termine odată cu scirboșenia asta !

Și dumnezeul donei Bernarda trebuie să o fi auzit, căci bărbatul său se îndrepta cu repeziciune spre moarte, dar, stăpînit de această convingere, nu da înapoi și nu avea teamă, impulsivat fiind de acea flacără ce îl ardea pe dinăuntru, nu-l preocupa faptul că își pierde vigoarea și că tusea semăna ca un tunet îndepărtat, strecurîndu-se fioros prin cavernele pieptului său.

— Îngrijește-te, don Ramón, îi spuneau preoții prieteni, singurii care îndrăzneau să facă aluzie la viața lui dezordonată. Îmbătrînești, și, la vîrsta dumitale, să duci viața unui tînăr înseamnă să chemi moartea.

Șeful suridea, mîndru în fond de faptul că oamenii îi cunoșteau isprăvile, și îndura mai departe turbata sa dropică, simțind cum fiecare clipă de plăcere îi stîrnea noi dorințe arzătoare.

Abia l-a mai mîngîiat pe fiul său în ziua în care l-a văzut intrînd în curte, însoțit de don Andrés, cu titlul de avocat. I-a făcut cadou pușca sa de vînătoare, o adevărată bijuterie admirată de întregul district, și un cal minunat. Și ca și cum nu aștepta decît să vadă împlinită dorința bătrînului Brull, pe care el n-a știut s-o realizeze, la cîteva zile după aceea avea să se dezlănțuie ultimul acces de tuse, să bată cu jale toate clopotele din oraș, iar săptămînalul partidului avea să apară cu chenar negru, gros de o palmă, și din întreg districtul să vină lume, ca într-o procesiune,

ca să vadă dacă acel cadavru, al puternicului don Ramón Brull, care ştia să oprească sau să accelereze cursul drepătăţii pe pământ, se descompune la fel ca rămăşiţile pămînteşti ale celorlalţi oameni.

III

Cînd doña Bernarda se văzu singură şi stăpînă absolută a casei, nu-şi putu ascunde satisfacţia.

Acum avea să se vadă de ce era în stare o femeie.

Se bizuia pe sfatul şi experienţa lui don Andrés, care îi era acum mai ataşat ca oricînd, şi pe Rafael, tînărul avocat, susţinător al numelui Brull.

Prestigiul familiei nu fusese cituşi de puţin zdruncinat. Don Andrés, care o dată cu moartea stăpînului său dobîndise în casă autoritatea unui al doilea tată, îşi lua sarcina de a menţine, pe mai departe, relaţiile cu autorităţile din capitală şi cu marii domni din Madrid. În casă, cererile se soluţionau la fel ca şi mai înainte : membrii de partid devotaţi se bucurau de aceeaşi primire şi se făceau aceleaşi favoruri, fără ca să scadă influenţa în locurile pe care don Andrés le numea *sfere ale Administraţiei publice*.

A avut loc o alegere de deputaţi şi, ca întotdeauna, doña Bernarda a scos cîştigător pe omul ce fusese desemnat de la Madrid. Don Ramón lăsase o maşinărie perfect pusă la punct, îi lipsea numai unsoarea, ca să poată funcţiona în continuare, dar pentru asta exista ea, fiind mereu activă şi abia putea fi înregistrată cea mai uşoară scîrţîitură a angrenajului.

Cei ce conduceau provincia spuneau că districtul prezintă aceeaşi siguranţă ca şi altădată.

— E de-al nostru. Fiul lui Brull are aceeaşi forţă ca şi tatăl său.

Adevărul era că pe Rafael nu îl interesa prea mult partidul. Îl considera ca pe o proprietate, printre celelalte,

a familiei, a cărei posesiune legitimă nu putea fi de nimeni disputată, și se mulțumea să asculte de mama sa. „Du-te cu don Andrés la Riola. Prietenii noștri se vor bucura să te vadă.“ Și întreprindea această călătorie pentru a îndura chinul de a participa la o masă unde se servea numai pilaf, în cadrul căreia membrii partidului îl torturau cu bucuria lor zgomotoasă și cu cadourile oferite de mâinile lor de țărani. „Ar fi bine să mai lași calul să se odihnească câteva zile. În loc să te plimbi, du-te după-amiezile la cazino. Prietenii din partid se plîng că nu te văd.“ Și renunțînd la acele plimbări, care constituiau singura lui plăcere, se cufunda într-o atmosferă încărcată de strigăte și de fum, unde avea să răspundă celor mai instruiți oameni ai partidului, care, în timp ce umpleau cu scrum farfuriorele de la cafenea, vroiau să știe cine vorbea mai bine, Castelar sau Cánovas, iar în cazul în care ar avea loc un război între Franța și Germania, care dintre cele două națiuni va ieși învingătoare ; subiecte care provocau dispute și stricau prietenii.

Singura relație pe care o stabilea în mod voluntar cu partidul era atunci cînd punea mîna pe condei ca să scrie pentru săptămînalul lor vreun articol referitor la „Drept și morală“ sau „Libertate și credință“, nărav de student sirguincios : tirade lungi de locuri comune, în care se inserau fragmente din lucrările de metafizică, pe care nimeni nu le înțelegea și care tocmai pentru asta trezeau admirația simpatizanților, care îi spuneau lui don Andrés clipind din ochi : Ce condei are ! Oricine discută cu el... Ce profund e !

Cînd mama nu îl obliga să viziteze seara casa vreunui om înstărit, cu care voia să se pună bine, citea, dar nu ca la Valencia, adică lucrări pe care i le împrumuta canonicul, ci cărți cumpărate urmînd sfaturile din ziare, volume pe care mama lui le respecta cu acea sfîntă venerație ce i-o inspira cartea cusută și legată, respect comparabil numai cu disprețul provocat de ziare, care urmăreau aproape toate să pîngărească lucrurile sfinte și să ațîțe

instinctele acelei șleahțe de pungași. Anii aceștia de lectură făcută la întâmplare și fără scrupulele și temerile din perioada studenției îi spulberau în mod surd multe din convingerile ferme, sfărâmau tiparele după care prietenii mamei sale îl învățaseră să gândească, îl făceau să viseze la o viață de care habar n-aveau cei din jurul lui.

Romanele franțuzești îl transportau în acel Paris în fața căruia pălea Madridul pe care el abia îl cunoscuse în perioada de doctorat; povestirile de dragoste trezeau în trupul său tânăr și virtuos, fără alte păcate decât acele obișnuite escapade din perioada chefurilor studențești, dorința de aventuri și de complicate pasiuni, în care pulsa ceva din focul intens ce îl mistuise pe tatăl său.

Trăia în lumea ideală a lecturilor sale, cunoscînd, în plan imaginar, femei elegante, parfumate, spirituale, ce posedau o oarecare artă în a conferi un rafinament vi-ciilor lor.

Țărâncile ce munceau pe livezi, arse de soare, care îl înnebuneau pe tatăl lui, asemeni unui afrodisiac puternic, îi pricinuiau aceeași repulsie, de parcă ar fi fost femei de altă rasă, ființe aparținînd unei clase inferioare. Domnișoarele din oraș îi păreau niște țărânci deghizate, dominate de același instinct egoist și avar ca și părinții lor; ele cunoșteau prețul la care se vindeau portocalele, știau numărul de *hanegadas*¹ de care dispunea fiecare pretendent la iubirea lor, potrivindu-și sentimentele de dragoste în funcție de avere și credeau că cînstea consta în a fi implacabil cu cei ce nu se adaptau la viața tradițională și meschină.

Din această cauză îi provoca un profund dezgust existența sa monotună și cenușie, despărțită, printr-o prăpastie, de cealaltă viață, pur imaginară, care îl învăluia cu acel parfum exotic și incitant ce emana din filele cărților.

¹ *Hanega* (sau *fanega*), măsură spaniolă de capacitate, de aproximativ 55,5 litri, și agrară, de aproximativ 64,5 ari.

Într-o bună zi va fi liber, își va lua zborul ; și această eliberare avea să vină o dată cu alegerea lui ca deputat. Își dorea să atingă majoratul așa cum prințul moștenitor își dorește cu ardoare momentul încoronării sale ca rege.

Încă de mic copil îl obișnuiseră cu așteptarea acestui eveniment, ce va împărți viața sa în două, oferindu-i noi drumuri pe care va merge direct spre glorie și bogăție.

— Când băiatul meu o să fie deputat, îi spunea mama în rarele ei momente de afecțiune, și cum e atât de frumos, fetele o să se bată pe el și o să se însoare cu fata unui milionar.

Și așteptînd cu nerăbdare această vîrstă, viața lui Rafael se scurgea fără să intervină vreo schimbare ; o existență de aspirant, sigur de destinul său, care așteaptă să treacă timpul pentru a intra în viață. El era ca și fiii de nobili din secolele trecute, care, gratificați încă din leagăn de către monarh cu titlul de colonel, așteptau, jucîndu-se cu sîrleaza, ceasul în care vor merge să se așeze în fruntea regimentului. Se născuse deputat, și urma să fie ; aștepta în culise.

Călătoria în Italia, cu ocazia unui pelerinaj la Sfîntul Scaun, a fost singurul lucru care a întrerupt monotonia existenței sale. Călăuzit de canonic, a vizitat mai mult biserici decît muzee ; a fost doar la două teatre, profitînd de faptul că peripețiile călătoriei slăbiseră vigilența călăuzei sale austere. Treceau indiferenți prin fața faimoaselor opere de artă din biserici și se opreau să admire orice relictă validată prin miracole absurde. Dar chiar și în aceste condiții, Rafael a putut să vadă, fie și în viteză, o lume diferită de a sa, în care în mod fatal trebuia să-și ducă existența. A simțit contactul cu însăși viața de plăceri și pasiuni pe care o absorbea din cărți ca pe un vin ce te amețește și, de la distanță, a admirat la Milano frumoasa și aventuroasa boemă a cîntăreților ; la Roma, splendoarea unei aristocrații senioriale, iubitoare de artă, aflată într-o veșnică rivalitate cu cea de la Paris și Londra, iar la Flo-

rența, eleganța engleză emigrată în căutarea soarelui, purtându-și acele *canotiers* din pai, părul auriu al acelor *misses* și pălăvrăgeala lor păsărească prin grădinile în care meditase poetul melancolic, iar Boccaccio își depănase veșelele lui povestiri pentru a îndepărta teama de ciumă.

Această călătorie, rapidă ca o secvență cinematografică, lăsând în memoria lui Rafael o sumedenie de nume încilcite, edificii, tablouri și orașe, a avut meritul de a da gîndirii sale o mai mare amplitudine și mobilitate, de a adînci și mai mult prăpastia care îl izola în viața lui banală.

Încerca nostalgia extraordinarului, a originalului, caracteristică tinereții ; și întrucît era stăpînul unui district și moștenitorul unei autorități aproape feudale, el citea, cu respectul superstițios al țaranului, numele cîte unui scriitor, al unui pictor oarecare : „oameni pierduți, care n-au nici după ce să bea apă“, după cum afirma mama sa, dar pe care el îi învidia în taină, imaginîndu-și o existență plină de plăceri și aventuri.

Ce n-ar fi dat el ca să fie un boem dintre aceia pe care îi întîlnea în cărțile lui Murger, formînd un grup vesel, petrecîndu-și bucuria de a trăi și dragostea nebună pentru artă prin această lume burgheză pusă în mișcare de febra banului și maniile de clasă ! Talent pentru a scrie lucruri frumoase, versuri înaripate, ca păsările în zbor, o mandsardă în Cartierul Latin, o Mimi săracă, dar sentimentală, care să-l iubească, care să-i vorbească, între două sărutări, de lucruri elevate și nu de prețul la care se vînd portocalele, ca acele *señorite* ce îl urmăreau cu privirea lor tandră, și în schimbul a toate acestea ar renunța la viitorul titlu de deputat și la toate livezile ce fac parte din moștenirea sa, care, deși erau grevate, din pricina tatălui, de ipoteci și vicleșuguri, tot îi mai ofereau o rentă respectabilă pentru visurile lui de boem.

Contactul continuu cu aceste fantasmе îi făcea insuportabilă viața lui de șef, obligat să intervină în treburile celor ce făceau parte din partidul său ; și cu riscul de a-și su-

păra mama, fugea de la cazino, căutînd singurătatea cîmpiei. Acolo imaginația lui se desfășura mai în voie, populînd cu ființe fantastice drumul și aleile cu pomi pe margini, discutînd de multe ori cu voce tare cu eroinele unor iubiri ideale imaginate în funcție de modelul întîlnit în ultimul roman citit.

Într-o după-amiază, spre sfîrșitul verii, Rafael urca dealul San Salvador, în imediata vecinătate a orașului. Îi plăcea să contemple de la înălțimea aceea imensa proprietate a familiei. Toată lumea care locuia în bogata cîmpie — după cum îi spunea don Andrés, descriindu-i măreția partidului — purta numele de Brull, așa cum poartă vitele însemnul făcut cu un fier înroșit.

Rafael, urmînd drumul pietros și serpuitor, își amintea de munții de la Assisi, pe care se urcase cîndva împreună cu canonicul, mare admirator al sfîntului din Umbria. Era un peisaj ascetic. Stîncile albastrii sau roșii își înălțau vîrfurile de o parte și de alta a drumului, pini și chiparoși, ieșind din adîncurile lor, își răsfireau peste pămîntul pustiu rădăcinile răsucite și negre ca niște șerpi uriași ; la anumite intervale, se iveau niște pilaștri albi susținînd deasupra un acoperiș, iar în centru, o nișă, acoperită cu *azulejos* care redau Calvarul lui Isus. Chiparoșii își agitau tichia lor verde și cu vîrf ascuțit, ca și cum ar fi vrut să-i sperie pe fluturii albi ce zumzăiau printre rozmarini și urzici ; pinii își înălțau coroanele, ca niște umbrele de soare, proiectînd zone de umbră peste drumul încins, al cărui pămînt, ars de soare, trosnea sub pași.

Cînd ajunse la mica piață din fața schitului, obosit de urcuș, Rafael simți nevoia să se odihnească, întinzîndu-se pe banca de piatră, de forma unei semiluni, de mari dimensiuni, situată la intrarea în sanctuar.

Aici domnea liniștea înălțimilor. Zgomotele de jos, toată acea zarvă stîrnită de viața și munca neînteruptă de pe imensa cîmpie, ajungeau înfrînte și zdrobite de vînt, asemenea vuietului unor valuri îndepărtate. Prin șirul des de

nopali ce se întindea în spatele băncii zburătăceau insecte ca niște butoni de aur, umplind adîncă tăcere cu zumzetul lor. Niște găini — cele ale ermitului — ciuguleau undeva, la marginea micii piețe, cotcodăcind și mișcîndu-și cu greutate penele.

Rafael se cufundă în contemplarea frumoasei panorame, numită pe bună dreptate paradis de vechii ei stăpîni, acei mauri ai căror strămoși, veniți din fabuloasele grădini ale Bagdadului și deprinși cu splendorile din *O mie și una de nopți*, s-au extaziat, fără îndoială, atunci cînd au văzut pentru prima oară pămîntul valencian.

În valea imensă, plantațiile de portocali păreau niște talazuri catifelate ; îngrăditurile, formate de o vegetație mai puțin strălucitoare, tăiau pămîntul roșu-aprins în forme geometrice ; grupuri de palmieri agitîndu-și bogăția lor de pene, ca niște șuvoaie de frunze ce vor să atingă cerul, căzînd apoi cu o lunguroasă descurajare ; vile albastre și trandafirii printre grădini foarte întinse ; case albe de țară, aproape neobservabile, dincolo de verdele intens al vreunei pădurici ; coșurile înalte ale mașinilor de irigat, galbene ca niște lumînări cu vîrfuri ars ; Alcira cu casele sale îngrămădite în insulă și revărsîndu-se pe țărmul opus, tot orașelul avînd culoarea mată a osului și fiind ciuruit de mici ferestre, ros parcă de o variolă ce lasă pete negre. Dincolo se afla Carcagente, orașul rival, prins într-o centură de livezi luxuriante ; în partea dinspre mare, se aflau munții ascuțiți, colțuroși, cu niște vîrfuri care, privite de departe, seamănă cu fantasticele castele imagînate de Doré ; iar în extremitatea opusă, așezările de pe Ribera de sus plutind pe lacurile de smarald ale livezilor, munții îndepărtați, cu o tonalitate violetă, și soarele ce începuse să apună ca un arici de aur, alunecînd peste aburii pe care-i degaja apa folosită la irigatul continuu.

Ridicîndu-se în picioare, Rafael vedea dincolo de schit întreaga Ribera de jos ; orezăriile irigate ; Sueca și Cu-llera, orașe bogate, înălțîndu-și albul caselor peste acele la-

guni mari care aminteau de peisajele Indiei ; mai departe, Albufera, lacul imens, ca o bucată de staniu fierbînd sub soare ; Valencia, ca un îndepărtat vînt cu praf, distîngîndu-se la nivelul aceluia pămînt albastru și fără contururi precise, iar în fund, servind drept hotar acelei apoteoze de lumină și culoare, Mediterana, golful albastru și tremurător, străjuit de capul San Antonio și de munții Sagunto și Almenara, care tăiau orizontul cu cocoșele lor negre ca niște cetacei uriași.

Privind, într-o zănoagă, turnurile mănăstirii Murta, aflată în ruine, turnuri aproape ascunse de pădurile de pini, Rafael evoca tagedia Reconquistei ; deplîngea soarta acelor războinici agricultori ale căror mantii albe păreau să mai plutească încă printre portocali, arborii miraculoși ai paradisurilor din Asia.

Era o dragoste atavică. Moștenirea maură din firea sa melancolică și visătoare îl făcea să deplîngă, contravenind credințelor religioase, soarta tristă a creatorilor aceluia eden.

Își imagina micile regate ale acelor valî¹ feudali : domeniile asemănătoare celui pe care îl avea și familia sa, cu deosebirea că acelea nu luau ființă prin influență și procese, ci erau menținute cu lancea acelor călăreți care lucrau pămîntul tot așa cum făceau volte cînd participau la turniruri învederînd o eleganță nicicînd egalată de vreun cavaler. Vedea curtea de la Valencia, cu minunatele grădini ale lui Rûzafa, unde poeții recitau versuri încărcate de tristețe inspirate de decadența maurului valencian, pe care le ascultau niște femei frumoase ascunse după înalții tandafiri. După care a urmat catastrofa. Au coborît, ca un rîu năvalnic, oamenii duri din munții sterpi ai Aragonului, împinși de foame spre cîmpie ; *almogavarii*², jerpeliți, feroși și cruzi ca niște sălbatici ; oameni războinici și ne-

¹ Guvernator al unei provincii într-un sat musulman.

² Soldați care făceau incursiuni pe terenul dușmanului.

îndurători, care se deosebeau de sarazini¹ prin aceea că nu se spălau niciodată. Bărbați, creștini tîrîți în război, care, datorită unor vicleșuguri, trebuiau să-și amănesteze pămîntul evreilor și, odată cu ei, o ceată de călăreți cu coifuri în formă de pană și cu niște creste fioroase de draconi ; aventurieri care vorbeau limbi diferite, soldați vagabonzi umblînd după furt și jaf cu crucea în mină, ei care constituiau *lucrul cel mai rău din fiecare casă*, după ce puneau stăpînire pe imensa grădină, se instalau în palate și deveneau conți sau marchizi pentru a păstra cu trupurile lor, pentru regele aragonez, acele pămînturi mănoase, pe care cei învinși aveau să le facă să rodească pe mai departe cu sudoarea muncii lor.

„Valencia, Valencia, Valencia ! Zidurile tale sînt niște ruine, grădinile, niște cimitire, fiii tăi, sclavi ai creștinilor...“, suspina poetul acoperindu-și ochii cu mantia albă. Și ca o mulțime de fantasmе, aplecate pe căluții lor, nervoși și fini, ce păreau să zboare, ținînd picioarele drepte și scoțînd fum pe nări, Rafael vedea trecînd poporul valencian, pe mauri, încovoiați și slăbiți de bogăția pămîntului, fugind prin grădini, împinși de invadatorii brutali și incultți pentru a merge să se cufunde în noaptea eternă a barbariei.

Și urmărind, în imaginație, fuga nesfîrșită a primilor valencieni, care lăsau uitată și pierdută o civilizație ale cărei ultime străluciri reînvie azi în universitățile din Fez, Rafael simțea aceeași neliniște pe care ar fi încercat-o dacă i s-ar fi întîmplat vreo nenorocire în familie sau în partidul său.

În timp ce evoca, în acea singurătate, lucrurile apuse, viața îl înconjura cu forfota ei. Pe acoperișul schitului zburătăcea un stol de vrăbii ; la poalele dealului păștea o turmă de oi cu lînă roșiatică, care, atunci cînd întîlneau,

¹ *Sarazin* : nume pe care îl dădeau creștinii din evul mediu musulmanilor din Europa și Africa.

printre stînci, vreun firicel de iarbă, se chemau cu un be-hăit tînguios.

Rafael auzi voci de femei și, cum stătea întins, văzu ivindu-se încet-încet două umbrele de soare : una din mătase roșie, strălucitoare, cu o frumoasă broderie, asemenea cupolei unei moschei, lucrată în filigran ; cealaltă, din percal și cu un desen reprezentînd niște ramuri, pășea umil și respectuos în urmă.

Două femei apărură în mica piață, și cum Rafael se sculă în picioare, luîndu-și pălăria de pe cap, cea mai înaltă, care părea să fie stăpîna, răspunse cu o înclinare ușoară a capului și se îndreptă spre cealaltă parte a pieții, întorcîndu-se cu spatele pentru a putea privi peisajul.

Femeia care o întovărășea se așeză la o oarecare distanță de Rafael, respirînd cu greutate după oboseala urcușului.

Cine erau acele femei... ? Rafael îi cunoștea pe toți oamenii din oraș, dar pe ele nu le văzuse niciodată.

Cea care stătea lîngă el era, desigur, slujnica. Era îmbrăcată în negru și avea o oarecare frumusețe simplă, asemenea acelor *soubrettes* franceze pe care el le văzuse în romanele ilustrate.

Dar originea sa țărănească, asprimea, înnăscută, a trăsăturilor, erau trădate de mîinile scurte, cu unghii late și boante, de dosul palmei urîțit de ușoare pete galbene, ca și de picioarele groase și greoaie, deși erau vîrite în niște ghete elegante, a căror finețe dădea în vileag faptul că aparținuseră mai înainte stăpînei. Era frumoasă și avea prospețimea tinereții. Ochii îi erau cenușii, mari, creduli, ca ai unui miel blînd și zglobiu ; părul neted, de un blond alburii, cădea în meșe leneșe peste fața arsă de soare și rumenă, acoperită de pistruii. Ținea cu stîngăcie umbrela închisă și din cînd în cînd se uita cu îngrijorare la lăntîșorul dublu de aur ce cobora dinspre gît spre centură, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-i dispară un dar îndelung rîvnit.

Rafael încetă să o mai examineze pentru a-și îndrepta ochii spre stăpînă. Privirea îi aluneca pe ceafă, pe părul blond, strîns legat, ca o creastă de coif de aur, pe gîtul alb, rotund, cîrnos, pe spatele lat și zvelt, ascuns sub o bluză de mătase albastră, liniile subțîindu-se repede spre talie și lărgindu-se apoi pentru a marca contururile șoldurilor, sub fusta gri bine ajustată, cu pliuri armonioase asemeni veșmintelor unei statui, și sub care se zăreau tocurile puternice ale unor pantofi englezești și un picior mic, suplu și nervos.

Stăpîna o chemă pe subretă. Vocea ei sonoră, plăcută, vibrantă, articulă cîteva cuvinte din care Rafael abia reuși să deslușească principalele silabe. Liniștea încărcată de rumoare a înălțimilor părea să le fi apropiat și contopit ; tînrul era însă sigur că ea nu vorbise în spaniolă. Era, fără nici o îndoială, o străină...

Arăta admirație și entuziasm în fața acelei panorame ; îi vorbea repede servitoarei sale, semnalîndu-i principalele localități pe care le vedea din acel loc, pronunțîndu-le numele, singurul lucru de altfel care ajungea în mod clar la urechile lui Rafael. Cine era acea femeie pe care nu o văzuse niciodată și care vorbea într-o limbă străină și cunoștea ținutul ? Poate soția vreunui exportator francez sau englez, dintre aceia care se stabileau în oraș pentru a cumpăra rodul portocalilor. Și obligat de izolarea și viața lui banală la o dureroasă abstenență, devora cu privirea liniile trupului acelei femei, spatele arogant, opulent și elegant, care părea să-l sfideze prin indiferență.

Rafael îl văzu ieșind, cu grijă, din locuința lui pe ermit, un om viclean care trăia de pe urma celor ce vizitau acele înălțimi. Atras de înfățișarea necunoscutei doamne, a venit să o salute oferindu-i apă sfințită, și să-i arate, ca un semn de înaltă cinstire, pe Fecioara făcătoare de minuni.

Doamna se întoarce cu fața, ca să-i răspundă ermitului, și atunci Rafael putu să o privească în voie. Era înaltă, foarte înaltă, poate chiar de înălțimea lui, dar părea mai

mică datorită acelor linii curbe care indicau robustețe, la care se adăuga eleganța. Un piept tare, bine dezvoltat, și un chip care i-a produs o puternică impresie lui Rafael. I se părea că vede printr-un nor, format din aburii fierbinți ai emoției, ochii verzi, mari, luminoși, linia grațioasă a nasului, cu alunițe, și acel păr blond ce cădea pe tenul alb, cu transparente de sidef, brăzdat de niște vine ușor albastre. Era un profil interesant, grațios și picant. Rafael credea că regăsește în acele trăsături urma a nenumărate artiste. O văzuse cîndva. Dar unde... ? Nu știa nici el. Poate în revistele ilustrate, în albumele cu artiste frumoase ; sau poate pe cutiile de chibrituri ce reproduceau imaginea femeilor foarte frumoase atunci la modă. Cert era însă că în fața acelui chip văzut pentru prima oară încerca senzația pe care ți-o provoacă întîlnirea cu o prietenă apropiată după o absență îndelungată.

Ermitul, în speranța unui bacșiș, le conduse spre schit, în a cărui ușă își făcuseră apariția, stăpînite de curiozitate, nevasta și fiica lui, uluite de briliantele enorme ce străluceau la urechile necunoscutei.

— Poftim, dumneata *siñoreta*, spuse ermitul. Am să ți-o arăt pe Fecioară, știi dumneata, pe Fecioara de la Lluch, cea adevărată, cea care a venit singură de la Mallorca și pînă aici. Cei din Palma cred că cea adevărată e acolo, dar ce să mai zică și ei ! Ei turbează la gîndul că Maica Domnului preferă Alcira, și o avem aici, dovedind că ea e cea adevărată prin nemaipomenitele minuni pe care le săvîrșește.

Deschise ușa bisericuței, răcoroasă și întunecată ca o pivniță, arătînd în fund, așezată pe un altar baroc auriu, lipsit de strălucire, mica imagine cu o mantie găurită și fața neagră.

Omul spunea pe nerăsuflăte, ca unul care o știe pe din-afară, întreaga istorie a acelei Fecioare. Era Fecioara din Lluch, patroana insulei Mallorca. Un călugăr a ajuns aici fugind de acolo, poate din pricina vreunei încăierări ce a

avut loc în acea vreme de nelegiuiri, și, ca să o scape pe Fecioară de profanare, a adus-o cu el la Alcira, ridicînd acest sanctuar. Au venit apoi oamenii din Mallorca pentru a o readuce pe insula lor ; dar cum sfînta Fecioară cîștigase credința Alcirei și a locuitorilor ei, s-a întors zburînd deasupra mării fără să-și ude picioarele ; iar cei din Baleare, pentru a nu se mai ști de această întîmplare, au lucrat o imagine identică. Toate acestea se petrecuseră cu adevărat și drept dovadă o constituia faptul că acolo era îngropat, la picioarele altarului, primul călugăr, iar ceva mai încolo se afla Fecioara cu fața neagră datorită soarelui și umezelii mării, care au înnegrit-o în timpul miraculoasei ei călătorii.

Doamna îl asculta surizînd ușor ; subreta sa ciulea bine urechile de teamă să nu-i scape vreun cuvînt dintr-o limbă pe care nu o înțelegea decît pe jumătate și ochi săi mari de țarancă credulă se uitau cînd la imagine cînd la povestitor, arătînd admirație pentru acel miracol. Rafael le urmase în schit, și se apropia de necunoscută, care se făcea că nu-l vede.

— E o legendă, îndrăzni el să spună cînd ermitul își isprăvi povestirea. Și o să vă convingeți, doamnă, cit de curînd, că aici nimeni nu mai acceptă asemenea lucruri.

— Așa mai cred, răspunse pe un ton grav frumoasa necunoscută.

— *Legendă* sau nu, don Rafael, mîrii ermitul nemulțumit, dar așa povestea bunicului meu și toți cei din vremea lui, și așa crede și lumea. Dacă s-a vorbit atîta, ceva trebuie să fi fost.

Pe lumina de pe dalele de piatră pe care o proiecta soarele prin ușa deschisă se zări umbra unei femei.

Era o grădinăreasă prost îmbrăcată. Părea tînără, dar fața ei palidă și smochinită, parcă acoperită cu o hîrtie, ieșiturile și adînciturile craniului, ochii înfundați în orbite și fără culoare, șuvițele de păr murdar ce ieșeau de sub basmaua legată, îi dădeau un aspect de femeie bolnavă și năpăstuită. Umbla desculță, cu pantofii în mînă, și își

menținea cu greu echilibrul, ținând picioarele depărtate ca și cum ar fi încercat o durere imensă atunci când labelle picioarelor atingeau pământul.

Ermitul o cunoștea bine, și în timp ce nefericita, gîfîind datorită urcușului și durerilor de la picioare, se lăsă să cadă pe o bănuță, el povesti viața ei, în cîteva cuvinte, doamnei și lui Rafael.

Era foarte bolnavă ; o boală a uterului ce avea s-o răpună în scurt timp. Nu avea încredere în doctori, care, după ea, o duceau cu vorba ; în afară de aceasta, unei femei cinstite, educată în spiritul religiei creștine, cum era ea, îi repugna și considera că este rușinos să se dezbrace pentru a i se examina organul bolnav. Ea cunoștea singurul leac : Fecioara din Lluch o va vindeca pînă la urmă. Și în fiecare săptămînă, desculță, cu pantofii în mînă, urca coasta grea, ea care în grădină abia se putea mișca de pe scaun și trebuia să fie îmboldită de bărbatul ei ca să se ocupe de casă.

Ermitul se apropie de bolnavă, luînd o monedă de aramă pe care aceasta o ținea în mînă. Vroia, ca întotdeauna, un cîntec pentru Fecioară.

— *Visanteta, un cantec !* strigă ermitul în dreptul ușii.

Și apăru în biserică fiica sa, o fetișcană brunetă și murdară, cu ochi de africană : o frumusețe de fată de țară ce părea să fi fugit dintr-o șatră de beduini.

Se așază pe o bancă, întorcîndu-i spatele Fecioarei cu gestul neplăcut al aceluia ce se vede obligat să facă în fiecare zi același lucru, și cu o voce aspră și sfișietoare, năvalnică, ce făcea să tremure pereții sanctuarului, începu o melopee lentă, cîntînd povestea sfintei și nemaipomenitele ei minuni.

Bolnava, ingenuncheată în fața altarului și fără să lase pantofii din mînă, văzîndu-i-se printre poale labelle picioarelor învinețite și însîngerate din cauza zgîrieturilor provocate de pietre, repeta refrenul la sfîrșitul fiecărei strofe implorînd protecția Fecioarei.

Vocea sa era slabă, tristă, ca scîncetul unui copil bolnav. Ochii ei palizi, ațintiți asupra imaginii, aveau o expresie dureroasă de rugă și se umpleau de lacrimi, în timp ce vocea îi devenea tot mai tremurătoare și mai îndepărtată.

Frumoasa necunoscută arăta o oarecare emoție în fața acestui spectacol. Subreta, ingenunchind și urmînd cu mișcări ale capului ritmul cîntecului, se ruga într-o limbă care, în cele din urmă, a fost recunoscută de Rafael : era italiana. Doamna o privea pe bolnavă cu compătimire.

— Ce lucru mare e credința ! murmură cu o voce plină de suspine.

— Într-adevăr, doamnă, un lucru frumos.

Și Rafael ar fi adăugat o frază retorică și *strălucitoare*, dintre multele pe care le citise în autorii *sănătoși* cu privire la măreția credinței ; dar în zadar își scotoci memoria ; nu găsi nimic ; femeia aceea îi tulbura profund timiditatea sa de singuratic.

Cîntecul luă sfîrșit. O dată cu ultima strofă, sălbatica cîntăreață dispăru, iar bolnava se ridică cu greu, revenind în poziție verticală după cîteva încercări dureroase.

Ermitul se apropie de ea cu amabilitatea unui prăvăliaș care își laudă mărfurile : „Se simte acum mai bine ? I-a folosit vizita la Fecioară.. ?“ Sărmana bolnavă, din ce în ce mai palidă, cu groaznice împunsături înăuntru, trădate de contractările feței, nu îndrăznea să răspundă de teamă să nu o supere pe Fecioara făcătoare de minuni. „Nu-și dădea seama... ! Da..., firește că trebuia să se simtă mai bine. Dar urcușul acela.. ! Această făgăduială nu avusese un rezultat la fel de bun ca cele anterioare ; dar avea încredere : Fecioara va fi bună cu ea și o va vindeca.“

La ieșirea din biserică, în timp ce-și mărturisea speranța prin frînturi de cuvinte, durerea atinse o asemenea intensitate, încît se lungi la pămînt. Ermitul o așeză pe scaunul său și se duse să-i aducă un pahar cu apă sfințită.

Subreta italiană, speriată, cu ochii holbați, rămase în fața bieteii femei consolid-o cu acele cuvinte pe care i le dicta mila : *Poverina, poverina... ! Coraggio !* Iar grădina-reasa, în ciuda leșinului, deschidea ochii pentru a se uita la străină ; nu înțelegea cuvintele, dar le ghicea blindețea. Doamna ieși în mica piață. Părea să fie puternic impresionată de durerea aceea. Rafael o urmă prefăcându-se că se gîndește în altă parte, oarecum rușinat de insistența lui și doriînd în același timp să găsească un prilej pentru a relua conversația.

Doamna respiră adînc cînd se văzu în acel spațiu deschis, imens, în care privirea se pierdea în albastrul orizontului.

— Dumnezeule ! spuse, ca și cum ar fi vorbit cu ea însăși. Cîtă tristețe și cîtă bucurie totodată ! Asta e foarte frumos. Dar femeia aceea... acea biată femeie... !

— De mulți ani o văd în starea asta, spuse Rafael, simulînd că o cunoaște bine în ciuda faptului că pînă atunci foarte rar își îndreptase privirea spre biata grădina-reasă. Toți cei care fac parte din clasa ei sînt niște oameni tare ciudați. Îi disprețuiesc pe medici, nu țin cont de sfaturile lor, și se distrug cu aceste credințe barbare, de la care așteaptă însăriătoșirea.

— Cine știe dacă a dumneavoastră este mai bună ! Răul este de nebiruit, și știința nu se poate lupta cu el mai bine decît o face credința. Uneori, chiar mai puțin. Și să ne gîndim la faptul că rîdem și ne bucurăm în timp ce răul trece pe lîngă noi și ne atinge fără să fie văzut... !

La aceasta Rafael n-a știut ce să răspundă. Dar ce fel de femeie era aceea ? Și ce mod de a se exprima, domnilor ! Bietul băiat, obișnuit cu banalitățile și vorbele anoste ale prietenelor mamei sale, și sub impresia acelei întîlniri care îl mișca atît de mult, credea că se află în fața unui înțelept cu fustă, un filosof venit de departe, din vreo tavernă întunecoasă germană, și travestit în frumusețe pentru a-l tulbura.

Necunoscuta rămase tăcută, cu ochii pironiți în orizont. Gura sa, mare, cu buze senzuale și cărnoase, printre care se vedea dantura, splendidă și strălucitoare, părea să schițeze un suris ce mîngîia peisajul.

— Ce frumoasă privești ! spuse fără să se întoarcă spre cel care o însoțea. Cît de mult doream s-o mai văd !

În sfîrșit, se ivi ocazia pentru a-i adresa atît de dorita întrebare ; ea însăși i-o oferea : Sînteți de aici ? întrebă cu o voce tremurătoare, temîndu-se ca nu cumva curiozitatea sa să fie respinsă printr-un dispreț.

— Da, domnule, se mulțumi să răspundă doamna.

— E ceva curios. Niciodată nu, v-am văzut...

— Nu e nimic ciudat. Ieri am sosit aici.

— Îmi spuneam și eu... ! Îi cunosc pe toți oamenii din oraș. Mă numesc Rafael Brull și sînt fiul lui don Ramón, care a fost în multe rînduri primar al Alcirei.

Își dăduse drumul. Bietul băiat simțea că îl mîncea limba să-și dezvăluie numele, să spună cine era, să facă să răsunе acel nume de familie cunoscut în tot districtul, pentru ca persoana sa să dobîndească strălucire în fața necunoscutei. Îndemnată și ea de exemplul lui, poate că ar fi spus cine era. Dar frumoasa doamnă s-a mărginit să-i întîmpine declarația cu un „O !“ ce exprima o mirare rece, din care nu răzbătea nici măcar bănuiala că numele lui îi era cunoscut. În același timp însă îl învălui cu o rapidă privire scrutătoare și batjocoritoare ce părea să spună : „Băiatul ăsta arată bine, dar trebuie să fie prost.“

Rafael se înroși, înțelese că a comis o stîngăcie spunîndu-și numele fără ca nimeni să i-o ceară, făcînd-o cu aceeași afectare de care ar fi dat dovadă în fața unui țăran din țînut.

Se lăsă o tăcere penibilă. Rafael vroia să iasă din această situație ; îl stînjenea faptul că o vedea pe acea femeie glacială, indiferentă, tratîndu-l cu o politețe disprețuitoare, păstrînd o distanță bine calculată pentru a evita orice familiaritate. Dar o dată angajat pe acest drum,

îndrăzni să mai întrebe : Și aveți de gînd să rămîneți mult timp la Alcira... ?

Rafael crezu că se scufundă pămîntul cu el. O nouă privire porni din acei ochi verzi, dar de data aceasta rece, amenințătoare, ceva asemănător cu un fulger slab reflectat în gheață.

— Nu știu... răspunse cu o încetineală ce părea să-i sublinieze disprețul. Eu obișnuiesc să părăsesc locurile cînd mă satur de ele.

Și, după o nouă pauză, se uită drept la Rafael pentru a-l saluta cu o rece înclinare a capului.

— Bună ziua, domnule.

Rafael rămase trist. O văzu îndreptîndu-se spre marele portal al sanctuarului, chemînd-o pe subretă. Fiecare pas al ei, fiecare mișcare a șoldurilor ei trufașe, păreau să ridice un obstacol între ea și el. O văzu cum, aplecîndu-se cu dragoste asupra grădinăresei suferinde, deschise o poșetă de saten pe care i-o întinse subreta și scotocind printre batiste brodate și alte fleacuri, scoase o mîină plină de monezi de argint ce străluceau printre degete. O goli în șorțul grădinăresei uluite, îi dădu ceva și ermitului, care nu se arătă mai puțin uimit și, deschizînd umbrela roșie, plecă, urmată de subretă.

Trecînd prin fața lui Rafael, care o salută scoțîndu-și pălăria, ea răspunse cu o înclinare elegantă, aproape fără să se uite la el, și începu să coboare panta pietroasă a muntelui.

Tînărul o urmări cu privirea, printre pini și chiparoși, văzînd cum se micșorează acel corp superb de femeie puternică și sănătoasă.

În jurul lui mai părea să plutească parfumul ei, ca și cum, îndepărtîndu-se, l-ar fi lăsat înfășurat în aerul superiorității sale, de exotică eleganță, pe care o emana făptura ei.

Rafael îi văzu pe ermit apropiindu-se, dornic să-i comunice admirația sa.

— *Buna siñora !* spuse, în timp ce se uita la moneda de argint, pentru a-și exprima entuziasmul.

Îi dăduse un *duro*, un mic disc alb, din acelea care de mulți ani, datorită slabei credințe, n-au mai ajuns pînă la acele înălțimi. Și acolo se afla Visanteta, biata femeie bolnavă, așezată în fața ușii schitului, uitîndu-se fix la șorțul ei, ca hipnotizată de strălucirea pumnului de argint : *duros*, pesete duble și simple, monezi de cincizeci de centime ; tot conținutul poșetei, pînă și un buton de aur, care trebuia să fi fost de la vreo mănășă.

Rafael lua parte la discuție, fără să iasă din starea aceea de uimire. Dar cine era femeia aceea ?

— Eu de unde să știu ! răspunse ermitul.

Și judecînd după cuvintele de neînțeles ale subretei, adăugă cu mare convingere : O fi vreo *franțozoaică...*, o *franțozoaică* bogată.

Și din nou Rafael urmări cu privirea cele două umbrele ce coborau panta ca două insecte colorate. Se micșorau repede. Cea mai mare nu era decît un punct roșu..., se pierdea acolo jos, în cîmpie, în masa verde a primilor livezi..., în sfîrșit, dispăru complet.

Rămînînd singur, absolut singur, Rafael avu o explozie de minie. I se păru odios acel loc unde se arătase atît de timid și de stîngaci. Îl deranja să mai vadă acolo străfulgerarea din acea privire rece, care îl respingea, care evita apropierea. Se rușina amintindu-și de stupidele lui întrebări.

Și fără să răspundă la salutul ermitului și al familiei sale, porni repede în josul muntelui, cu speranța de a o mai întîlni, neștiind nici el unde. Moștenitorul lui don Ramón, speranța districtului, mergea furios, agitîndu-și miinile cu un tremurat nervos, ca și cum ar fi vrut să se palmuiască. Și pe un ton agresiv, ca și cum ar fi vorbit cu eul său, care, părăsind trupul, ar fi pășit înaintea lui, striga : Imbecilule... ! Dobitocule... ! Provincialule !

Doña Bernarda nu și-a suspectat deloc fiul cînd, în dimineața următoare, l-a văzut palid și cu cearcăne la ochi, ca un om care dormise prost. Nici prietenii săi, oameni politici, nu reușeau să înțeleagă motivul pentru care Rafael prefera să se cufunde, în fiecare după-amiază, în atmosfera grea a cazinoului.

Cei mai înflăcărați partizani ai săi îl înconjurară pentru a mai discuta o dată vestea cea mare care cu o săptămînă în urmă pusese stăpînire pe membrii partidului : Cortesurile urmau să fie dizolvate. Ziarele nu vorbeau decît despre asta. După două sau trei luni, înainte de sfîrșitul anului, vor avea loc noi alegeri. Și, o dată cu ele, triumful zgômotos și total al candidaturii lui Rafael.

Don Andrés și cei mai importanți dintre adepții săi se arătau preocupați, amintind date și făcînd socoteli, pe degete, ca niște curteni ce își fac calcule în ajunul declării marșatului prințului.

Amicul intim și sfetnicul familiei Brull era cel mai informat. Dacă alegerile vor avea loc la data indicată de ziare, atunci lui Rafael i-ar mai trebui cîteva luni, cinci sau șase, pentru a împlinii vîrsta de douăzeci și cinci de ani. Dar el și scrisese la Madrid, consultîndu-i pe oamenii de vază ai partidului. Ministrul de interne era de acord, căci *existau precedente*, și deși Rafael nu îndeplinea condiția vîrstei, districtul va fi de partea lui. Nu vor mai trimite la Madrid oameni *impuși de guvern și neștiuți de cei din district*. S-a terminat cu marii domni necunoscuți. Și toată ceată *brullescă* a lui Rafael se pregătea de luptă, cu entuziasmul gălăgios al celui care știe că victoria este dinainte asigurată.

Toate aceste manifestări îl lăsau rece pe Rafael. El, care atît de mult își dorise sosirea zilei de alegeri pentru a se vedea liber acolo, la Madrid, rămînea insensibil în acea după-amiază, ca și cum ar fi fost vorba de norocul altcuiva.

Privea cu nerăbdare masa la care don Andrés, împreună cu alte trei notabilități, își jucau partida lor zilnică de cărți și aștepta momentul în care să vină, ca de obicei, să se așeze lângă el, pentru a fi admirat în postura lui de regent, care îl ținea sub protecția autorității și înțelepciunii sale de dascăl pe prințul moștenitor.

La sfârșitul după-amiezii, când în salonul cazinoului se afla mai puțină lume, atmosfera era mai respirabilă și bilele de fildeș stăteau liniștite pe postavul verde, don Andrés a considerat încheiată partida, apropiindu-se de elevul său, înconjurat, ca întotdeauna, de membrii de partid cei mai lipicioși și mai lingușitori.

Rafael se prefăcea că-i ascultă, în timp ce își pregătea mental întrebarea pe care din ziua anterioară vroia să i-o pună lui don Andrés.

În cele din urmă se hotări : Dumneata, care cunoști pe toată lumea, spune-mi și mie cine este doamna aceea foarte frumoasă care pare a fi o străină și pe care am întâlnit-o ieri pe dealul San Salvador ?

Bătrînul începu să rîdă, îndepărtînd puțin scaunul pe care stătea pentru ca burta, cutremurată de rîsul zgomoș, să nu atingă marginea mesei.

— Cum, și tu ai văzut-o ? spuse între hohotele rîsului său. Ca să vezi, domnule, ce oraș ! Abia a sosit, alaltăieri, și toți au și văzut-o și nu vorbesc de altceva decît de ea. Numai tu nu mă întrebaseși.. Ha, ha, ha ! Ce oraș !

După ce îi încetă rîsul, care îl uimea pe Rafael, a continuat mai liniștit : Păi *doamna străină*, cum spui tu, e de aici, și s-a născut în strada pe care te-ai născut și tu. N-o cunoști pe doña Pepa, *cea a doctorului*, cum i se spune, o doamnă mică de stat, care are o livadă lângă rîu și locuiește într-o casă albastră ce e mereu inundată atunci cînd se umflă apele Júcarului ? Casa voastră, situată ceva mai încolo de cea în care locuiți acum, era a ei și i-a vîndut-o tatălui tău, singurul lucru cumpărat de don Ramón, cum, nu-ți mai amintești ?

Ba da, credea că o cunceaște. Printr-un efort al memoriei, din ungherele ei cele mai îndepărtate se desprindea o doamnă bătrână, cu fața brăzdată de riduri, spatele puțin încovoiat și o față de om simplu și cumsecade. O vedea cu șirul de mătânii în mână, scaunul pliant sub braț și mantila pe ochi, ca atunci când trecea prin fața porții salutînd-o pe mama lui care spunea cu un aer protector : „Doña Pepa e o femeie foarte bună ; un sufler de înger... Singura ființă cuviincioasă din familia ei.“

— Da, știu cine e, o cunosc, spuse Rafael.

— Iar această doamnă străină, continuă don Andrés, e nepoata acestei doña Pepa. Fiica fratelui ei, doctorul, o fată care pînă acum a umblat prin lume cîntînd opere. Tu n-ai de unde să-l știi pe doctorul Moreno, de care s-a vorbit atîta în vremea aceea...

Cum să nu și-l amintească ! N-a fost nevoie să-și chinuie memoria. Numele acela se mai păstra viu printre amintirile copilăriei sale. El reprezenta multe nopți de somn întrerupt de frică, de alarme subite, cînd își vîra capul tremurînd sub cearșafuri, de amenințări atunci cînd, refuzînd să doarmă pentru că îl culcau devreme, mama lui îi spunea cu o voce poruncitoare : Dacă nu taci și nu dormi, am să-l chem pe doctorul Moreno.

Groaznic și trist personaj ! Rafael și-l amintea, ca și cum l-ar fi văzut intrînd în cazinou, cu acea barbă enormă, neagră și încrețită, ochi mari și arzători și o privire mereu înflăcărată, iar trupul înalt, ce părea de dimensiuni și mai mari tînărului Brull acum cînd îl evoca de la nivelul amintirilor copilăriei. Poate că era un om bun ; așa credea Rafael cînd se gîndea la acea perioadă îndepărtată a vieții sale ; dar mai resimțea încă spaima încercată la vîrsta lui de copil, și anume atunci cînd l-a întîlnit pe o ulicioară pe groaznicul doctor, care, uitîndu-se la el cu ochii săi de foc, l-a mîngîiat cu blîndețe pe obraji cu o mînă care micuțului i se păru a fi de jar. A fugit îngrozit, așa cum fugeau toți copilașii cînd erau mîngîiați de doctor.

Ce faimă de om fioros avea ! Preoții din oraș vorbeau de el cu înverșunare. Era un necredincios, un excomunicat. Nimeni nu știa exact ce înaltă autoritate aruncase asupra lui excomunicarea, dar era sigur că el se afla în afara turmei formată de oameni cuviincioși și creștini.

Era îndeajuns să știi că întreg hambarul lui era umplut cu cărți misterioase, în limbi străine, toate conținând doctrine îndreptate împotriva credinței sănătoase în Dumnezeu și în autoritatea reprezentanților săi. Era apărătorul unui oarecare Darwin, care susținea că omul este înrudit cu maimuța, ceea ce o înveselea pe supărata doña Bernarda, făcînd-o să repete toate glumele pe care le lansau pe seama acestei nebunii prietenii ei, preoții, duminica, din amvon.

Și lucrul cel mai rău era că în ciuda acestor vrăjitorii nu exista boală care să reziste doctorului Moreno. Făcea minuni în mahalale printre oamenii simpli ai livezilor, care îl adorau, din dragoste și de frică, în aceeași măsură.

Îi însănătoșea pe cei declarați incurabili de către medicii bătrîni cu redingotă lungă și baston cu mîner de aur, învățați venerabili, care credeau mai mult în Dumnezeu decît în știință, după cum spunea, atunci cînd îi lăuda, mama lui Rafael. Exaltatul acela se folosea de noi medicamente, de metode originale, însușite din reviste și tomuri pe care le primea din locuri îndepărtate. Cînd îl birfeau, dușmanii se arătau uluiți de mania doctorului de a-i vindeca în mod gratuit pe cei săraci, adăugînd de multe ori la aceasta și o pomană, și indignați de încăpățînarea cu care refuza în alte multe cazuri să-i consulte pe oamenii bogați și cu principii sănătoase, care trebuiseră să ceară mai înainte îngăduința confesorilor lor pentru a se încredința unui asemenea om.

— Ticălos... ! Nerușinat... ! Coate goale... ! exclama doña Bernarda. Dar o spunea foarte încet și cu o oarecare teamă, deoarece timpurile acelea fuseseră rele pentru familia Brull. Rafael își amintea că tatăl lui era în acea vreme

mai întunecat ca oricînd și că abia mai ieșea din curte.

Dacă n-ar fi fost respectul pe care îl impuneau ghearele lui păroase și respectabilul smoc de păr dintre sprincene, l-ar fi mîncat de viu. Dar alții comandau atunci... toți, mai puțin familia Brull.

Monarhia se prăbușise din pricina proastei administrații ; la Madrid legile erau făcute acum de oamenii Revoluției din septembrie. Micii industriași din oraș, care se împotriviseră întotdeauna puterii lui don Ramón, aveau puști, formau o oaste și erau în stare să înfigă un glonț în cei care mai înainte îi ținuseră sub papuc. În stradă se strigau urale pentru republică, și puțin mai lipsea ca să se aprindă luminări în fața portretului lui Castelar ; și în vîltoarea acea de discursuri, aclamații, de intonare a Marsiliei la orice oră, cu tricoloruri din percal strălucitor, se detașa silueta medicului fanatic ce predica în piețe, vorbea pe cîmp, la arii, oamenilor din satele învecinate, lua cuvîntul, pentru a explica drepturile omului, la festivitățile organizate seara la cazinoul republican din oraș ; entuziasmat pînă la lirism, el repeta cu alte cuvinte odele retorice ale tribunului minunat care în acea vreme străbătea Spania de la un capăt la altul, dînd posibilitate poporului să se împărtășească din ideile democrației în acompaniamentul strofelor sale, care scoteau din morminte toate marile figuri ale istoriei.

Mama lui Rafael, după ce închidea ușile și balcoanele, se uita furioasă la cer de fiecare dată cînd masa de oameni, la întoarcerea de la un miting, trecea pe strada ei cu steaguri purtate de cei din față, pentru a se opri ceva mai încolo, în fața locuinței doctorului, pe care îl aclamau cu însuflețire. „Pînă cînd o să mai îngăduie Domnul ca oamenii cinstiți să sufere ?” Și deși nimeni nu o insulta și nu-i cerea nici măcar un ac, ea spunea că trebuie să se mute în altă parte. Oamenii aceia cereau republică, erau de partea *Celei care împărțea*, cum spunea ea ; și după cum mergeau lucrurile, ei aveau să iasă învingători nu peste mult

timp, ceea ce ar fi adus prădarea casei și poate chiar decapitarea ei și a fiului ei.

— Mai dă-i încolo, femeie ! spunea șeful, abătut, cu un suris batjocoritor. Nu sînt chiar atît de răi cum crezi tu. N-au decît să tot cînte Marsilieza și să strige urale, căci ei se mulțumesc cu atît de puțin. Timpul acesta o să aducă altul după el. Carliștii își vor lua sarcina de a-i scoate pe ai noștri învingători.

Pentru tatăl lui Rafael, doctorul era un om bun, un băiat deosebit, căruia cărțile îi luaseră mințile. Îl cunoștea foarte bine, merseseră la școală împreună și niciodată nu acceptase să participe la corul de bîrfe a căror țintă era Moreno. Singurul lucru care se pare că l-a deranjat a fost atunci cînd, după proclamarea republicii, susținătorii doctorului au vrut să-l trimită ca deputat în Constituanta din '73. Nebunul acela deputat, cînd el, prietenul și agentul a atîtor minștri serioși, nu îndrăznise niciodată să se gîndească la o asemenea funcție din cauza respectului aproape superstițios pe care aceasta i-l inspira. Era sfîrșitul lumii... !

Dar s-a opus unor astfel de dorințe. Dacă ar fi mers la Madrid, ce s-ar fi ales de amărîta de turmă care găsea la el sănătate și sprijin ? Și, în afară de aceasta, el era un sedentar. Se simțea legat de acea viață de studiu și singurătate, în care își împlinea dorințele fără nici o opreliște.

Propriile convingeri îl tîrau să se amestece cu marea mulțime, să vorbească în locuri publice, provocînd furtuni de entuziasm ; dar refuza să ia parte la adunările organizațiilor partidului, și după o întîlnire publică, zile în șir rămînea închis în casă, între cărțile și revistele lui, fără vreo altă companie decît cea a surorii sale, supusă și devotată, care îl adora, deși deplîngea lipsa lui de religiозitate, precum și cea a fiicei sale, o fată blondă de care Rafael abia își mai aducea aminte, căci antipatia pe care o trezea tatăl în familiile importante o obliga pe micuța la o izolare forțată.

Doctorul avea o pasiune : muzica. Toți îi admirau priceperea. Dar ce nu știa el ? După părerea doanei Bernarda și a prietenelor sale, el își însușise acel talent extraordinar prin *vicleșuguri*, ca rezultat al necredinței sale. Dar asta nu era o piedică pentru ca seara, cînd începea să cînte la violoncel, acompaniat de niște prieteni din Valencia, care veneau să-și petreacă aici cîteva zile — toți cu părul zbîrlit și fistichii, folosind un limbaj ciudat și pomenind de numele unui oarecare Beethoven cu atîta devoțiune de parcă ar fi fost vorba de sfîntul Bernard, patronul Alcirei —, oamenii să se îmbulzească în stradă, atrăgînd atenția, prin sîsîituri, celor din față, să meargă mai încet, în timp ce se deschideau cu grijă balcoanele și ferestrele din fața minunățiilor ciudatului doctor.

— Da, don Andrés, spuse Rafael, mi-l amintesc perfect pe doctorul Moreno.

Frica pe care i-o provocase în copilărie și melodiile ciudate care ajungeau, noaptea, pînă la pătuțul său îi erau încă vii în memorie.

— Ei bine, continuă bătrînul, doamna aceea e fiica doctorului. Ce om era ! Cum ne-a făcut să turbăm de furie, pe tatăl tău și pe mine, în acel an șaptezeci și trei ! Acum cînd toate acestea au rămas undeva departe, în urmă, îți pot spune că era un om bun. Puțin sărit de pe fix datorită cititului, ca don Quijote ; era înnebunit după muzică ; avea lucruri foarte drăguțe. S-a căsătorit cu o grădinăreasă foarte frumoasă, dar săracă. Spunea că rolul căsătoriei era... să perpetueze specia — sint cuvintele lui —, să aducă pe lume oameni sănătoși și viguroși. De aceea nu îl interesa situația soției, ci zestrea ei de sănătate. Așa și-a căutat-o el pe cea Teresa, ce avea forța unei citadele și proștețimea unui măr. Dar i-au servit prea puțin. A avut fetița și, din pricina nașterii, a murit la cîteva zile, fără a-i putea fi de vreun folos învățătura și eforturile disperate ale soțului. N-au trăit împreună nici un an.

Tovarășii lui Rafael ascultau și ei cu aceeași atenție. Îi stârnea curiozitatea bolnăvicioasă a oamenilor din micile localități, unde scotocirea vieții altora constituia cea mai mare plăcere.

— Și acum vine partea bună, continuă don Andrés. Nebunul de doctor avea doi sfinți : Castelar și Beethoven, ale căror portrete puteau fi întâlnite în toate încăperile casei, chiar și în hambar. Beethoven ăsta, dacă nu știți cumva, e un italian sau un englez, nu știu nici eu exact, din aceia care își scot muzica din cap ca să fie cântată la teatre sau ca să se distreze — așa, numai ei singuri — nebunii ca Moreno. Avînd o fiică, era preocupat de numele ce urma să i-l dea. Vroia să-i spună Emilia, pentru a aduce astfel un omagiu lui Castelar ; dar îl încînta mai mult numele de Leonora (fiți atenți, nu spun Leonor, ci Leonora), care, după cum ne-a mărturisit el, era titlul singurei opere scrise de Beethoven, lucrare pe care el o parcurgea în clipele de răgaz, așa cum citesc eu ziarul. Amintirea străinului a precumpănit și a trimis-o pe sora sa la biserică, împreună cu alte cîteva vecine sărace, ca s-o boteze pe fată, dîndu-le drept sarcină să-i pună numele de Leonora. Vă închipuiți răspunsul preotului după ce a căutat în zadar în calendarul sfinților. Eu mă aflam atunci în birourile primăriei și a trebuit să intervin. Era înainte de revoluție ; conducea Gonzáles Bravo : erau timpuri bune ; oricît de puțin ar fi ridicat capul un dușman al ordinii și al bunei credințe, era legat și trimis în insula Fernando Poo. Și, desigur, puțin tîmbălău a făcut acel om ! S-a postat în biserică, unde nu intrase niciodată, ținînd morțiș să-i pună fetei numele pe care îl voia el. Apoi a încercat să plece cu ea fără s-o mai boteze, spunînd că nu îi păsa de această formalitate și că o îndeplinea numai pentru a-i face pe plac surorii lui. Și în timp ce se certa, zicea pe un ton zeflemitor, de preoții și ministranții adunați în sacristie, că sînt o bandă de *bramanți*...

-- Le-o fi zis brahmani, întrerupse Rafael.

— Da, așa, și le mai spunea bonzi, mă rog, în glumă ; de asta îmi aduc bine aminte. În sfârșit, l-a lăsat pe preot s-o boteze cu numele de Leonor. Dar ca și degeaba. La plecare îi spuse preotului : „Se va chema Leonora, din rațiuni care îi sînt dragi tatălui și pe care dumneata nu le-ai înțelege chiar dacă ți le-aș explica“. Ce zarvă a fost ! A trebuit să intervenim, tatăl tău și cu mine, pentru a-i potoli pe bunii preoți ; voiau să-i facă și un proces pentru sacrilegiu, ultragii aduse religiei și naiba mai știe cîte alte lucruri. Ne-a fost milă. Ei, băiatul meu, în timpurile acelea un astfel de proces era mai grav decît dacă făceai o crimă.

— Și cum i-au spus pînă la urmă ? întrebă un prieten al lui Rafael.

— Leonora, așa cum voia tatăl său. Fata călca pe urmele tatălui : la fel de ținută ca și el, același caracter. N-am văzut-o încă ; lumea spune că e foarte frumoasă ; seamănă cu mama ei, care era o blondă, cea mai grozavă fată a acestor locuri. Cînd doctorul și-a îmbrăcat nevasta ca o doamnă niște veșminte nu cine știe ce ca *finețe*, ne-a luat piuitul la toți...

— Și de Moreno ce s-a ales ? întrebă altcineva. E adevărat că, așa cum se spunea cu ani în urmă, și-a tras un glonte ?

— În legătură cu asta se povestesc multe lucruri ; poate că nu-s decît minciuni. Cine poate ști ! S-a dus așa de departe... ! Cînd a căzut republica și a venit vremea oamenilor cinstiți, bietul Moreno se simțea și mai rău decît atunci cînd i-a murit Teresa. Se închisese în casa lui. Tatăl tău era mai respectat ca oricînd ; comandam, și asta era o plăcere. Don Antonio dădea, de la Madrid, ordine guvernatorilor să mai slăbească hăturile, lăsîndu-ne o totală libertate pentru a mătura ceea ce mai rămăsese din revoluție, iar cei care mai înainte îl aclamau pe doctor fugeau acum de el pentru ca să nu-i luăm noi la ochi. În

vreo cîte o după-amiază ieşea să se plimbe prin împrejurimi ; se ducea la livada surorii sale, de lîngă rîu, luînd-o mereu cu el pe Leonora, care împlinise deja unsprezece ani. Toată dragostea şi-o îndrepta asupra ei. Bietul doctor ! Trecuseră de mult acele timpuri în care bunii săi prieteni se încăierau cu soldaţii pe străzile din Alcira, aelamînd pe cei din armata federală... Singurătatea şi tristeţea înfrîngerii l-au determinat să se refugieze mai mult ca oricînd în muzică. Nu avea decît o bucurie în disperarea provocată de eşuarea ideilor sale perverse. Leonora iubea muzica tot atît de mult ca şi el. Îşi însuşea repede lecţiunile pe care i le da el : acompania la pian violoncelul tatălui, şi aşa treceau zilele cîntînd, scotocind prin acea imensă grămadă de partituri pe care le ţineau în hambar la un loc cu cărţile blestемate. În afară de asta, micuţa avea o voce care, pe zi ce trecea, devenea tot mai frumoasă şi mai sonoră. „Va fi o artistă, o mare artistă“, spunea tatăl său entuziasmat. Şi cînd vreun arendaş de pe pămînturile sale sau vreunul din cei apăraţi de el îi călca pragul casei şi rămînea uluit în faţa fetei, care cînta dumnezeieşte, doctorul spunea, exaltat : „Ce zici de domnişoara... ? Într-o bună zi, voi, cei din Alcira, o să fiţi mîndri că s-a născut aici“.

Don Andrés se opri pentru a-şi ordona amintirile, şi, după o pauză lungă, adăugă : Adevărul e că nu pot să vă spun mai mult. În perioada aceea, cum noi eram la putere, abia că stăteam de vorbă cu doctorul. L-am pierdut din vedere ; nu-l băgam în seamă. Muzica pe care o auzeam cînd treceam prin faţa casei sale era singurul lucru care ne făcea să ne amintim de el. Am aflat într-o zi, de la sora lui, doña Pepa, că a plecat cu fetiţa, departe, foarte departe, în oraşul acela unde ai fost tu, Rafael, la Milano, care, din cîte mi-au povestit oamenii, e locul unde se adună toţi cei care cîntă. Vroia ca Leonora lui să devină o mare soprană. Nu l-am mai văzut. Bietul om... ! Se pare că lucrurile n-au mers prea bine. În fiecare an îi scria su-

roții sale să vîndă noi pămînturi. Se știe că acolo trăiau în mizerie. În cîțiva ani s-a dus toată averea pe care doctorul o moștenise de la părinți. Biata doña Pepa, fiind atît de bună, ca întotdeauna, și-a vîndut pînă și casa, care aparținea ambilor frați, pentru a-i trimite ultimii bani, și s-a mutat apoi în livada de unde vine pe o arșiță groaznică la slujbă. După aceea... după aceea n-am mai știut nimic sigur despre ea. Se spun atîtea minciuni ! Unii zic că bietul Moreno și-a tras un glonte, cînd s-a văzut părăsit de fiica sa, care deja cînta pe scenă, alții că ar fi murit într-un spital, singur, ca un ciine. Sigur e că amărîtul de el a murit și că fiica sa a trăit în stil mare, prin toată lumea. S-a distrat afurisita. Ce mod de a-ți petrece viața... ! Se spune că s-a culcat pînă și cu regi. Cît despre bani, să nu mai vorbim. Cum îi cîștiga și cum îi risipea, mă băieți ! Asta o știe bine bărbierul *Cupido*. Cum se crede artist, deoarece cîntă la chitară, și întrucît face parte din aceia cu idei înaintate, iar, pe deasupra, mai avea și mare simpatie pentru tatăl ei, el e singurul din oraș care a continuat să citească prin ziare acel du-te-vino al acestei femei. Spune că nu cîntă cu numele ei. Se folosește de un alt nume mai sonor și mai ciudat, unul străin. Și cum acest *Cupido* își vîră nasul în toate, iar în frizeria lui se știe totul, numaidecît, chiar ieri a fost în casa donei Pepa ca să o salute pe *eminenta* artistă, cum zice el. Nu mai termină de povestit. Valize prin toate colțurile, lucruri care pot umple o casă ; rochii de mătase... cu duiumul ! ; pălării, naiba știe cîte, truse pe toate mesele, cu diamante ce îți iau ochii ; și unde mai pui că afurisita l-a trimis pe *Cupido* să-i spună șefului de gară ca să-i trimită, de îndată ce sosește, și restul : bagajul cel mare, un mare număr de valize care vin de foarte departe, din cealaltă parte a lumii ; numai transportul lor costă o adevărată avere... Desigur, îți dai seama... ! Cît o costă pentru a cîștiga !

Clipea din ochi malițios și rîdea ca un faun bătrîn lovindu-l cu cotul pe Rafael, care îl asculta absorbit.

— Și o să rămînă aici ? întrebă tînărul. Obișnuită să cutreiere lumea, o să-i placă aceste locuri ?

— Nu se știe nimic în această privință, răspunse don Andrés ; nici *Cupido* n-a putut să confirme așa ceva. O să stea pînă ce se va plictisi. Și ca să se plictisească mai puțin, și-a cărat toată casa cu ea, ca melcul.

— Dar nu-i greu ca să se plictisească repede, spuse un prieten al lui Rafael. Dacă ea crede că aici va fi admirată și privită ca în străinătate... ! Fiica doctorului Moreno ! A celui doctor coate-goale, cum îi spune tatăl meu ! Ați văzut ce poamă... ? Și ce trecut are ! Aseară se vorbea de sosirea ei în toate casele bune și n-a fost domn care să nu promită că se va abține de la orice discuție cu ea. Dacă ea crede că Alcira e ca locurile acelea unde se dansează cancan și unde nu există rușine, atunci, se păcălește amarnic !

Don Andrés rîdea ca un hoț bătrîn.

— Da, băieți, se păcălește amarnic ! Aicea există multă morală și, mai ales, o mare frică de scandal. Om fi noi la fel de păcătoși ca cei din alte părți, dar nu vrem să răsufle nimic. Nu prea-mi vine să cred că această Leonoră o să stea singură, numai cu mătușă-sa, care e o proastă, și cu o servitoare franțuză, pe care a adus-o cu ea, după cum spune lumea. Deși ea e încă de pe acum bănuitoare. Știți ce i-a spus ieri lui *Cupido* ? Că a venit aici mînată numai de dorința de a fi singură, de a nu mai vedea pe nimeni ; iar cînd bărbierul i-a vorbit de domnii din Alcira ea a făcut un gest de dispreț, ca și cum ar fi fost vorba de niște persoane de mică importanță. Asta era subiectul cel mai comentat aseară de doamne. E clar, era obișnuită să fie iubită unor oameni mari !

Fruntea cu riduri a lui don Andrés se pare că fu străbătută de o idee, provocînd rîsul celorlalți.

— Rafael, știi la ce mă gîndesc ? Că tu, care ești tînăr și frumos și care ai fost prin țările acelea, ai putea să te ocupi de cucerirea ei, fie și numai pentru a-i mai lua din fumuri și a demonstra că și aici există oameni inteligenți. Se zice că e foarte frumoasă, dar ce naiba, nu e un lucru foarte greu. Cînd o să afle cine ești... !

Bătrînul spuse asta cu sentimentul adulatorului, convins fiind că prestigiul *prințului* său era atît de mare încît putea să facă să înnebunească orice femeie. Dar lui Rafael aceste cuvinte, după scena din după-ămiaza zilei precedente, i se păreau a fi o cruzime.

Don Andrés deveni dintr-odată serios, ca și cum prin fața ochilor săi ar fi trecut o imagine înfricoșătoare, și adăugă pe un ton respectuos : Ei nu, ar fi o glumă. Nu lua în serios ce ți-am spus. Ai necăji-o prea mult pe mama ta.

Numele doînei Bernarda, întruchipare a virtuții de temut, fiind invocat în toiul discuției, avu darul să readucă întregul grup la seriozitate.

— Ce ciudat, spuse Rafael, care vroia să schimbe vorba, că toți își aduc acum aminte de fata doctorului. Au trecut ani și ani fără ca nimeni să-i pronunțe numele.

— Astea-s lucruri petrecute aici, răspunse bătrînul. Cei de vîrsta voastră n-au văzut-o, iar părinții voștri, care l-au cunoscut pe doctor și pe fiica lui, au avut întotdeauna grija lăudabilă de a nu pomeni de această femeie care, după cum spune mama ta, e rușinea Alcirei. Din cînd în cînd se mai afla cîte ceva ; cîte o știre pe care *Cupido* o pescuia de prin ziare și cu asta îi făcea reclamă ; o destăinuire a doînei Pepa, o femeie proastă, și care povestea curioșilor succesele nepoatei sale în străinătate ; multe minciuni care se scorneau nu se știe unde și nici de către cine. Toate astea rămîneau ascunse, ca tăciunii sub cenușă. Dacă nu s-ar fi întîmplat ca fata asta să se întoarcă la Alcira... n-ar fi fost nimic. Dar a venit aici și imediat toți au început să vorbească despre ea, și lasă

impresia că îi cunosc sau cred că îi cunosc viața, dînd drumul la veștile adunate timp de mulți ani. Nu știu dacă o să mă credeți, băieți, dar vă spun că eu am considerat-o întotdeauna o femeie inteligentă, de seamă ; dar aici se minte mult, mult de tot ; pînă și pentru fiul Domnului se aduce o falsă mărturie, și n-o fi chiar așa cum se spune... Dacă cineva ar lua în serios toate astea ! Bietul don Ramón nu era el oare cel mai mare om al acestor locuri ? Și cîte nu se spuneau despre el... ?

Nu s-a mai vorbit de fata doctorului Moreno. Rafael știa atît cît dorea să știe. Femeia aceea se născuse la mică distanță de locul în care se născuse el, copilăria și-o petrecuseră aproape împreună ; și, totuși, la prima întîlnire din viața lor s-au simțit izolați din cauza senzației de răceală pe care ți-o dă necunoscutul.

Această izolare avea să fie de fiecare dată mai mare. Ea rîdea de oraș, trăia în afara influenței lui, în plin cîmp, disprețuindu-l, iar orașul nu avea să se ducă la ea.

— Cum să se apropie... ? Rafael a fost tentat ca chiar în acea după-amiază, cînd se plimba fără un scop anume pe străzi, să-l caute la frizerie pe *Cupido*. Veselul boem era singurul om din Alcira care intra în casa ei. Dar l-a oprit teama de acea limbă cîrtoare.

Omului de partid respectabil îi repugna să intre în acea frizerie ai cărei pereți erau acoperiți cu poze din *El Motín* și era dominată de portretul lui Pi y Margall. Cum să justifice prezența lui acolo, unde nu intrase niciodată ? Cum să-i explice lui *Cupido* interesul lui pentru acea femeie fără să se expună riscului ca chiar în seara aceea să afle tot orașul ?

A trecut de două ori prin fața geamurilor cu dungi ale frizeriei, fără să îndrăznească să pună mîna pe clanță, dar a ieșit pînă la urmă în cîmp, urmînd încet malul rîului și cu privirea ațintită asupra casei albastre care nu-i atrăsese nicicînd atenția și care acum i se părea a fi cea mai frumoasă din întinsul paradis cu portocali.

Printre arborii aleii vedea balconul casei, iar în el o femeie întinzînd rochii strălucitoare, fin colorate, și pe care le scutura pentru a face să dispară boțiturile pricinuite de îngheșuiala din geamantane.

Era subreta italiană, acea Beppa cu părul roșcat, pe care o văzuse în după-amiaza trecută însoțind-o pe stăpîna sa.

Avu impresia că fata se uită la el, că îl recunoștea printre frunzele copacilor, în ciuda distanței la care se afla ; și simțind de îndată teamă, asemeni unui copil surprins în timp ce face o poznă, se întoarse cu spatele și o porni repede spre oraș, ca după aceea să încerce o oarecare satisfacție, ca și cum ar fi progresat puțin în cunoașterea Leonorei numai prin simplul fapt că ajunsese pînă la împrejurimile casei albastre.

V

Primele ploi ale iernii cădeau fără întrerupere peste acest ținut. Cerul cenușiu, încărcat de nori, părea să atingă coroana arborilor. Pămîntul roșcat al cîmpiei se întuneca sub răpăiala continuă ; drumurile accidentate, ce serpuiau printre zidurile de vălătuci și gardurile livezilor, se transformau în adevărate rîpe ; era întreruptă viața grea a celor ce trudeau pămîntul, iar bieții portocali, triști și plîngăreți, chirciți de potop, protestau parcă împotriva acelei schimbări bruște produsă în țara soarelui.

Rîul se umfla. Apele, roșii și gelatinoase, ca o argilă lichidă, se loveau de stîlpii podurilor, spumegînd. Locuitorii din casele situate în imediata apropiere a rîului Júcar urmăreau cu neliniște cursul rîului și înfingeau pe mal tulpini de trestie și bețe spre a se convinge de creșterea nivelului său.

— *Urca...* ? întrebau cei ce trăiau pe insulă.

— Sigur că urcă, răspundeau cei ce-și aveau casele chiar pe malul râului.

Apele creșteau încet, amenințînd orașul care în mod curajos își înfipsea rădăcinile chiar în mijlocul albiei.

Dar în ciuda pericolului, reacția locuitorilor nu mergea mai departe de o curiozitate pusă în stare de alarmă. Nimănui nu-i era teamă, și nimeni nu-și părăsea casa pentru a trece podul în căutarea unui refugiu pe un pămînt sigur. De ce-ar fi făcut-o ? Inundația aceea trebuia să fie la fel ca toate celelalte. Furia râului, la anumite intervale de timp, era inevitabilă ; trebuiau să-i fie chiar recunoscători, căci constituia o zăbavă nesperată, o plăcută întrerupere a muncii. Încrederea maură îi liniștea pe oameni. La fel procedase în vremea părinților, a bunicilor și străbunicilor lor, și nicicînd n-au fost luați oamenii de ape : numai niște case, uneori. Și de ce să survină acum catastrofa... ? Rîul era prietenul Alcirei ; între ei se statornicise o dragoste asemănătoare celei dintre un soț și o soție, care, printre săruturi și pămui, duseseră împreună o viață de șase sau șapte secole. În afară de aceasta, pentru oamenii de rînd, acolo se afla părintele Bernard, care era tot atît de puternic ca și Domnul în privința Alcirei, și singurul în stare să-l îmblînzească pe acel monstru care își desfășura inelele sale unduioase de valuri roșietice.

Ploua zi și noapte și, fără îndoială, orașul părea, datorită animației, că este în sărbătoare. Băieții, scăpați de școală, din-cauza stării vremii, se duceau la poduri de unde aruncau crengi pentru a măsura viteza apei sau coborau pe străduțele de lîngă rîu pentru a pune niște semne, așteptînd ca pînza apei, întinzîndu-se, să ajungă pînă la ele.

Oamenii din cafenele se strecurau pe străzi, la adăpostul marilor streșini, ale căror uluce de scurgere dă-răpănite aruncau șuvoaie mari de apă, și după ce se uitau la rîu, la adăpostul slab al umbrelor, se întorceau foarte

mulțumiți, oprindu-se la fiecare casă pentru a-și spune părerea cu privire la viitură.

Peste tot numai păreri, discuții aprinse și profeții, care agitau orașul de la un capăt la altul datorită inflăcăării și vehemenței singelui meridional. Aveau loc dispute, se stricau prietenii numai pentru că unii susțineau că riul crescuse într-o jumătate de oră cu patru degete, iar alții doar cu unul, și puțin mai lipsea să se încaiere atunci când controversa se purta în jurul faptului dacă era mai importantă această viitură decît cea precedentă.

Și, între timp, cerul plîngea neconținut prin ochii săi fără de număr ; apele riului se înălțau furioase, atingeau cu limbile lor roșii intrările străzilor din vale, se strecurau în livezile de pe maluri și pătrundeau printre portocali după ce asaltau gardurile și zidurile de vâlătuci.

Singura preocupare era de a ști dacă ploua și în munții Cuenca. Dacă apele coborau de acolo, atunci inundația era ceva serios. Iar cînd venea seara, curioșii făceau eforturi ca să stabilească culoarea apelor, temîndu-se ca nu cumva să devină negricioasă, ceea ce ar fi constituit un semn sigur că ele veneau din cealaltă provincie.

Potopul ținea cam de două zile. Noaptea era adîncă și prin întuneric se auzea lugubru mugetul riului. Pe suprafața sa neagră se reflectau, ca niște pești de foc stăpîniți de neliniște, luminile caselor de pe maluri și felinarele curioșilor ce cercetau valurile.

Pe străzile din părțile mai joase ale orașului, apele, întinzîndu-se, se furișau pe sub uși. Femeile și copiii se refugiau în hambarele de grîu, iar bărbații, cu pantalonii suflecați, cu picioare plescăind prin lichidul noroios, puneau la loc sigur uneltele agricole sau țirau după ei vreun măgăruș ce se trăgea înapoi speriat, intrînd tot mai mult în apă.

Toată acea lume din mahalale, cînd se văzu în bezna nopții, cu casele inundate, își pierdu calmul zeflemitor de care făcuse atîta paradă în timpul zilei. Era suprinsă

de o teamă ciudată și căuta cu o copilărească îngrijorare o protecție, o forță uriașă care să curme pericolul. Poate că această viitură era decisivă. Cine știe dacă ei nu erau cei sortiți să piară o dată cu ultimile ruine ale orașului... ? Femeile strigau îngrozite văzînd mizerabilele străduțe transformate în șanțuri : *Parintele Bernat... ! Să scoată pe parintele Bernat !*

Oamenii se priveau cu neliniște. Nimeni nu putea rezolva mai bine acea situație decît sfîntul patron. Era timpul să-l caute, ca și alte dăți, pentru a săvîrși minunea.

Trebuiau să meargă la primărie ; să-i oblige pe domnii mai importanți, care nu prea mai credeau, să-l scoată pe sfînt pentru izbăvirea celor sărmani.

Într-o clipă s-a format o adevărată armată. Ieșeau din străduțele întunecate, plescăind prin apă ca niște broaște, scoțînd strigătul lor de luptă : *Sfîntul Bernat, Sfîntul Bernat !* Bărbații, cu cămășile și pantalonii suflecați, fără vreo altă concesie făcută pudorii decît briul, acel veșmînt care niciodată nu se deslipește de pielea țaranului ; femeile cu poalele ridicate, înfigîndu-și în noroi picioarele lor arse de soare și slăbănoage ca de vite de muncă ; toți uzi de sus pînă jos, cu îmbrăcămintea udă și atîrnînd lipită de corp. În fruntea mulțimii păseau cîțiva tineri ținînd niște torțe, ale căror flăcări se răsuceau trosnind sub ploaie, iar reflexele lor ca de incendiu treceau asupra mulțimii care striga : *Sfîntul Bernat ! Sfîntul Bernat... ! Traiască parintele Bernat !*

Treceau pe străzi cu gălăgia și violența unui sat răsculcat, îndurînd apa căzută din cer și șiroaiele de pe streșini. Uși și ferestre se deschideau, strigăte noi adăugîndu-se aclamației delirante, la capătul fiecărei străzi un alt grup de oameni îngroșa avalanșa neagră.

Toți se îndreptau spre primărie, mînioși și amenințători, ca și cum ar fi cerut ceva ce li s-ar fi putut refuza, și prin mulțime se vedeau puști și pistoale vechi, cu țeava

lungă, imense ca niște archebuze. Parcă mergeau să ucidă râul.

Primarul, ca de altfel toți oamenii de la primărie, așteptau la ușa sediului. Veniseră fugind, urmați de polițiști și de paznici, pentru a face față răzmeriței.

— Ce vreți ? îi întreba primarul pe cei din mulțime.

Ce să vrea ! Singurul lucru, salvarea, să-l ducă pe sfântul atotputernic pe malul râului ca să-l sperie prin însăși prezența sa ; ceea ce făceau de secole predecesorii lor, și grație acestui fapt mai există încă orașul.

Unii locuitori, care erau prost priviți de oamenii de aici pentru necredința lor, surideau. Nu era oare mai bine să părăsească locuințele așezate pe malul râului ? Această propunere fu urmată de o furtună de proteste. Afară ! Vroiau să iasă sfântul ! Să săvârșească minunea, ca întotdeauna !

Și oamenii simpli își aminteau de minunățiile pe care le învățaseră încă din copilărie, pe când mamele lor îi țineau în poale, de nenumăratele situații, petrecute în alte secole, când fusese de-ajuns să-l înfățișeze pe sfântul Bernard într-o ulicioară de lângă malul râului pentru ca pe loc râul să se retragă, spre vale, dispărînd ca apa dintr-un ulcior sfărîmat.

Primarul, credincios atotputernicei familii Brull, era perplex. Gloata îi trezea spaimă și vroia să fie și el de acord, ca de obicei ; dar era o greșeală gravă să nu-l consulte pe șef. Din fericire, cînd marea masă neagră începu să se agite, indignată de tăcerea lui, și începu să fluiera și să profere strigături dușmănoase, sosi Rafael.

Doña Bernarda îl determinase să iasă de îndată ce zări agitația mulțimii. Tocmai în astfel de împrejurări se evidentia bărbatul ei, dînd dispoziții ce nu serveau la nimic. Dar cînd apele râului reîntrau în matcă și dispărea pericolul, turma de oameni îi admira sacrificiile făcute, numindu-l tatăl celor săraci. Și dacă era necesar ca sfântul ce făcea minuni să fie scos din lăcașul lui, atunci

Rafael era cel care trebuia să dea încuviințarea. Alergerile de deputați se apropiau : inundațiile se produsese într-un moment cum nu se putea mai potrivit. Și nici vorbă ca, din pricina lor, să facă vreo imprudență sau să intre în panică ; dar trebuia să facă ceva, ca lumea să vorbească de el așa cum vorbea de tatăl lui în asemenea cazuri.

De aceea, după ce cei mai exaltați i-au comunicat dorința mulțimii, Rafael ordonă cu un glas maiestuos : Gata : să-l scoată pe *sfântul Bernat*.

Într-un vacarm de aplauze și de urale la adresa lui Brull, avalanșa neagră se îndreaptă spre biserică.

Trebuiau să vorbească cu preotul pentru a-l scoate pe sfânt ; iar bunul paroh, un om de treabă, gras și puțin viclean, refuza mereu să accepte ceea ce el numea mascaradă tradițională. Nu prea îi plăcea să participe la procesiune, iar când o făcea, pășea întotdeauna sub o umbrelă, cu sutana suflecată, și la fiecare pas îi scăpau pantofii în noroi. În afară de aceasta, în fiecare zi, după ce era scos, pentru rugăciune, sfântul Bernard, rîul făcea ravagii în jumătate de oraș „și în ce situație — cum spunea el — se găsea religia din vina acelei gloate care nu știe decît să strige ?“

Rafael și acoliții lui de la primărie se străduiau să-l convingă pe preot, dar acesta răspundea la cererea lor prin a întreba dacă apa vine dinspre Cuenca.

— Cred că da, răspunse primarul. Îți dai seama că asta mărește pericolul și face și mai necesară scoaterea sfântului.

— Păi dacă apa vine de acolo, răspunse parohul, cel mai bine ar fi s-o lăsăm să treacă, iar sfântul Bernard să rămînă în lăcașul lui. Chestiunile astea cu sfinții trebuie făcute cu multă abilitate, vă rog să mă credeți... De nu, aduceți-vă aminte de acea viitură cînd apele treceau peste poduri. L-am scos pe sfânt și puțin a lipsit ca să nu fie luat și el la vale.

Mulțimea, îngrijorată că întârzie, striga împotriva preotului. Era o scenă ciudată să-l vezi pe omul bisericii protestînd în numele bunului simț, pretinzînd să lupte cu prejudecățile adunate de-a lungul a cîtorva secole de fanatism.

— Dar pentru că asta vă e dorința, fie, spuse în cele din urmă. Scoateți sfîntul și dumnezeu să aibă milă de noi.

O puternică aclamație a mulțimii care umplea piața bisericii salută vestea. Ploaia continua să cadă și peste rîndurile dese de capete acoperite de borurile pălăriilor, de broboade și, ici-colo, de umbrele, treceau flăcările roșiatice ale torțelor, dînd o culoare stacojie fețelor ude.

Oamenii surîdeau pe vremea aceea urîtă cu convingerea că vor avea succes, bucurîndu-se dinainte de groaza ce va cuprinde riul din clipa în care va intra în el statuia binecuvîntată. Ce nu putea face sfîntul Bernard ! Uluitoarea lui legendă, ca un roman cavaleresc cu mauri și creștini, înfierbîntase toate mințile. Era un sfînt pămîntean : al doilea fiu al regelui maur din Carlet. Cu talentul, cu manierele și frumusețea sa, a avut un asemenea succes la curtea regelui din Valencia, încît a ajuns primul lui ministru, iar cînd stăpînul lui a trebuit să ducă tratative cu regele Aragonului, l-a trimis la Barcelona pe sfîntul Bernard, care atunci se numea doar prințul Hamete.

În călătoria sa, ajunge într-o noapte în fața porții mănăstirii din Poblet. Cîntecele cistercienilor ¹, mistice și pline de vioiciune, răsunînd în liniștea nopții, prin ogive, îl emoționează pe tînărul *sarazin*, care se simte atras de religia *dușmanilor* datorită farmecului poeziei. Se botează, îmbracă veșmintele albe ale sfîntului Bernard din Clairvaux și se întoarce după un timp în regatul Valen-

¹ Călugări aparținînd ordinului cistercian, care a fost înființat la Cîteaux (Franța) în 1098 și a pătruns apoi și în Spania.

ciei pentru a predica creștinismul. Beneficiază și el de toleranța pe care monarhii sarazini o acordau tuturor doctrinelor religioase și le convertește pe cele două surori ale sale, maure, care primesc numele de Gracia și Maria, și care, purtate de sfântul entuziasm, vor să-și însoțească fratele în predicile lui.

Dar bătrînul rege din Carlet murise. La conducerea micului stat feudal, un fel de șefie a unui trib de beduini războinici, îi urmasese primul lui fiu, arogantul Almanzor, un maur brutal și orgolios, care se consideră ofensat ca oameni din familia lui să umble pe drumuri, jerpeliți și cu vai de ei, predicînd o religie de cerșetori, și împreună cu cîțiva călăreți pleacă în urmărirea fraților săi. Îi găsește lîngă Alcira, ascunși sub malul riului; dintr-o lovitură de spadă scurtează trupurile celor două surori, iar sfîntul Bernard este crucificat și în frunte i se bate un cui enorm. Așa a dispărut sfîntul patron adorat cu fervoare de către cei mici, prințul frumos ajuns vagabond și cerșetor, sacrificiu care îi mîgulea pe cei mai săraci dintre credincioșii săi.

Mulțimea își amintea această legendă, reluată din generație în generație, care nu dispunea de vreun alt credit decît cel oferit de tradiție și nici de alte documente justificative decît de credința populară, și striga pentru sfîntul Bernard, fiind convinsă că era primul ministru al lui Dumnezeu, tot așa cum a fost și al regelui maur din Valencia.

Procesiunea se organiza foarte repede. Peste străduțele înguste ale insulei ploaia nu mai contenea, formînd pîraie, și, desculți sau cu pantofi, pe care îi acoperea apa, soseau oameni cu torțe și flinte, femei care își adăposteau copilașii sub cortul umflat pe care îl forma haina lor scurtă pusă pe cap. Își făcură apariția, cu picioarele goale, cu redingotă și chivără de pene, semănînd cu acei șefi indigeni care își împodobesc goliciunea cu o haină largă și tricorn făcute din vechituri.

Grupurile de torțe străluceau ca un incendiu în fața bisericii și prin marele gol al ușii deschise se zăreau, ca niște constelații îndepărtate, luminările de la altare.

Aproape toți locuitorii se aflau în piață, în ciuda ploii ce se întetea. Mulți priveau cerul întunecat cu o expresie batjocoritoare.

Ce festă avea să-i joace ! Proceda bine că folosea acest prilej pentru a slobozi atîta apă ; dar șiroaiele vor înceta de îndată ce va ieși sfîntul Bernard.

Procesiunea începea să-și întindă cele două șiruri de flăcări prin mulțimea înghesuită.

— *Trăiască parintele Bernat !* striga deodată un număr nesfîrșit de voci răgușite.

— *Trăiască sorioarele !* adăugau alții, corectînd lipsa de politețe a celor mai entuziaști.

Pentru că cele două surori, sfintele martire Gracia și Maria, participau și ele la procesiune. Sfîntul Bernard nu se ducea singur nicăieri. Era un lucru știut pînă și de copii că nu exista forță în lume în stare să-l smulgă pe sfînt din altar dacă înaintea lui nu ieșeau surorile. Toate animalele de tracțiune ce erau folosite la munca pe livezi dacă ar fi tras laolaltă timp de un an tot nu l-ar fi putut clinti de pe pedestal. Era și acesta unul din miracolele acreditate de tradiție. Femeile nu îi inspirau mare încredere — după cum spuneau bucuroși comandorii — și nevrînd să le scape din vedere pe surorile sale, pentru a părăsi altarul, ele trebuiau să iasă înaintea lui.

În ușa bisericii apărură sfintele surori, balansîndu-se pe pedestal deasupra capetelor credincioșilor.

— *Traiască sorioarele !*

Și bieteles surioare, pe ale căror veșminte, pe toate pliurile, șiroia ploaia, înaintau prin acea atmosferă aproape lichidă, obscură, furtunoasă, întretăiată la intervale de lumina gălbuie a torțelor.

Muzicanții își acordau instrumentele, pregătindu-se să cînte imnul regal. În golul luminat al ușii se ivi ceva ce

strălucea deasupra capetelor ca un idol de aur. Înainta greu, păstrându-și cu dificultate echilibrul, de parcă ar fi fost dus de valurile unei mări înfuriate. Mulțimea scoase un urlat. Muzica începu să cînte.

— *Traiască parintele Bernat !*

Dar instrumentele și aclamațiile fură înăbușite de un vacarm înfiorător, ca și cum insula s-ar fi desfăcut în mii de bucăți, tîrînd orașul spre centrul pămîntului. Piața se umplu de fulgere. Era o adevărată bătălie : unele focuri erau scurte, altele lungi, ca cele de archebuze, altele păreau a fi niște lovituri de tun. Toate armele localnicilor salutau ieșirea sfîntului. Vechile flinte, încărcate pînă la refuz, bubuiau scoțînd fulgere orbitoare și supărîndu-i pe cei din jur ; pistoalele mari trăgeau în pămînt, nu departe de picioarele celor credincioși ; detunăturile lor seci erau urmate de cele ale puștilor de fabricație modernă, iar mulțimea, căreia îi plăcea să vadă cum zboară gloanțele în vînt, se înghesuia gesticulînd și strigînd, pusă în mișcare de fumul excitant amestecat cu umezeala ploii și de prezența chipului de bronz, a cărui față, rotundă și plină de bunătate, de călugăr sfînt, părea să palpitate de viață la lumina torțelor.

Opt bărbați vînjoși și aproape dezbrăcați se încovoiau sub greutatea sfîntului. Valurile de oameni se izbeau de ei, făcîndu-le mersul nesigur. Doi atleți cu pieptul gol, admiratori ai sfîntului, mergeau alături de el, pentru a opri mulțimea.

Femeile, sufocate-de îmbulzeală, împinse și lovite de acel du-te vino, izbucneau în plîns cu privirea ațintită asupra sfîntului, hohotînd isteric.

— *Ah, parinte Bernat ! Parinte Bernat, salvează-ne !*

Altele scoteau copiii dintre faldurile poalelor și, ridicîndu-i deasupra capului, căutau brațele celor doi pu-ternici atleți. Ține-l, să-l sarute !

Și atletul, peste capul oamenilor, apuca băiatul cu o mînă ce aducea a gheară. Îl apuca de urde nimerea,

înălțându-l la nivelul sfintului pentru ca să sărute bronzul și îl trimitea ca pe o minge în brațele mamei sale. Și totul era făcut cu iuțeală, în mod automat, lăsând un copil pentru a apuca altul, cu regularitatea unei mașini în funcțiune. De multe ori mișcarea era stângace; capetele copiilor se ciocneau, cu un sunet surd, nările lor plâpînde se turteau de pluriile metalice ale veșmintelor, dar fervoarea mulțimii părea să-i contamineză pe cei mici; erau viitorii adoratori ai călugărului maur și mîngîindu-și cu-cuilele cu mînuțele lor plâpînde, își înghițeau lacrimile și se agățau din nou de poalele mamelor.

În spatele gloriosului sfînt mergeau Rafael și domnii de la primăria orașului, cu lumînări mari în mînă, preotul, gîfîind încă la primele mîngîieri ale ploii, sub marea umbră de mătase roșie pe care i-o ținea paracliserul, și mulțimea de grădinari amestecată cu muzicanții, care, mai atenți la locul unde trebuiau să calce decît la instrumente, intonau un imn discordant și ciudat. Urmau focurile de arme, aclamațiile delirante adresate sfîntului Bernard și surorilor sale și, înconjurată de nimbul roșu creat de lumina torțelor, salutată la fiecare colț printr-un foc scurt, statuia care, plutind pe acele valuri de capete bîciuite de ploaie, căpăta, la flacăra lumînărilor, transparența firelor de cristal. Iar în jurul sfîntului brațele celor doi atleți în permanentă mișcare, urcînd și coborînd copii, care acopereau cu bale bronzul ud al părintelui Bernard. La balcoane și ferestre se înghesuiau femeile. Trecerea sfîntului provoca mari suspine, exclamații dureroase de rugă. Era un cor al disperării și al speranței.

— *Salvează-ne, parinte Bernat... Salvează-ne...!*

Procesiunea ajunsese la rîu, traversînd de mai multe ori podul Arrabal. Flăcările neliniștite se reflectară în valurile negre ale rîului, care urlau tot mai tare și mai înspăimîntător. Apa nu ajunsese încă la parapet, ca în alte dăți. Era un miracol! Acolo se afla sfîntul Bernard care

o strunea. Apoi procesiunea porni prin limbile de apă ale râului care inundau străduțele.

Era un spectacol ciudat să vezi acea lume, împinsă de credință, coborînd străduțele transformate în rîpe. Credincioșii, ridicînd o torță deasupra capetelor, înaintau fără nici o ezitare în apă, pînă ce lichidul murdar le ajungea la umeri. Trebuiau să-l însoțească pe sfînt.

Un bătrîn, scuturat de febra unei malarii pe care o contractase în orezării, își ținea torța cu mîinile lui tremurînde și ezita să intre în rîu.

— *Intră, bunicule, strigau cu încredere femeile. Parintele Bernat, el o să vindece.*—

Trebuia să folosească prilejul. Dacă sfîntul era pus pe miracole, atunci se va gîndi și la el.

Și bătrînul, care tremura în hainele sale ude, intră cu hotărîre în apă clănțănind din dinți.

Statuia parcurgea încet străduțele inundate. Zilierii robuști, încovoiați sub greutatea târgilor, mergeau prin apa din ce în ce mai adîncă ; nu mai puteau înainta decît ajutați de un grup de credincioși ce susțineau soclul din toate părțile. Era o încurcătură de brațe vinjoase și dezgolite ce ieșeau din apă pentru a-l susține pe sfînt ; un polip uman ce părea că înoată în rîul roșu purtînd statuia pe umeri.

În urma lor veneau preotul și conducătorii duși în cîrcă de niște entuziaști, care, pentru a da mai mare strălucire sărbătorii, se ofereau să facă pe caii și să poarte și torțele călăreților.

Preotul, simțind apa rece ce se ridicase mai sus de brîu, se sperie și dădu ordin ca sfîntul să facă cale întoarsă. Ajunsese deja la capătul străduței, în același rîu ; erau vizibile eforturile disperate, încăpățînarea acelor entuziaști, care începeau să simtă forța apei. Ei credeau că cu cît sfîntul va intra mai adînc în rîu, cu atît mai repede va coborî nivelul apei. În sfîrșit, instinctul de conservare îi făcu să dea înapoi și ieșiră dintr-o străduță

pentru a o apuca pe alta, repetînd aceeași ceremonie. Dintr-odată, ploaia încetă.

O aclamație uriașă, un strigăt de bucurie și triumf-cutremură mulțimea : *Traiască parintele Bernat... !*

Se mai îndoiu oare locuitorii din satele învecinate de imensa lui forță... ? Dovada fusese făcută. Două zile de ploaie neîntreruptă și deodată încetă totul ; fusese de ajuns ca sfîntul să iasă în stradă.

Și, cuprinse de un sentiment de mulțumire, femeile plîngeau, năpustindu-se spre târgile pe care era purtat sfîntul și sărutînd primul lucru pe care îl întîlneau, barele groase cu care era cărat sau ornamentele soclului, iar acel întreg ansamblu, din lemn și bronz, se mișca asemenea unei bărcuțe pe niște valuri de capete, din care ieșeau strigăte, de brațe întinse și tremurînd din cauza entuziasmului.

Procesiunea a continuat mai bine de o oră în imediată vecinătate a rîului, pînă ce preotul, a cărui sutană șiroia prin toate părțile și care obosise stînd peste doisprezece enoriași ce acceptaseră de bună voie rolul unor cai, a refuzat să meargă mai departe. Dacă ar fi fost după dorința acelor oameni, plimbarea sfîntului Bernard ar fi durat pînă în zori ; dar preotul le răspundea : Ceea ce se cuvenea să facă sfîntul, a făcut-o ! Iar acum, duceți-vă la casele voastre !

Dînd torța unuia din oamenii săi, Rafael rămase pe pod în mijlocul unui grup de oameni ce cunoșteau bine acele locuri și care deplîngeau pagubele pricinuite de inundații. În fiecare clipă soseau, nu se știe cum, vești alarmante cu privire la daunele provocate de rîu. Cutare moară era complet izolată de ape, iar proprietarii ei, urcați pe acoperiș, trăgeau cu puștile, cerînd ajutor. Multe grădini dispăruseră sub furia apelor. Puținele bărci care existau în acel oraș se deplasau așa cum puteau prin acel lac imens salvînd familii, riscînd să fie zdrobite de

obsacolele de sub apă, trebuind să scape printr-o vîslire disperată de riul vijelios.

În ciuda pericolului, oamenii vorbeau relativ liniștiți. Erau obișnuiți cu acea catastrofă care avea loc aproape în fiecare an ; inundațiile constituiau un rău inevitabil în viața lor și îl acceptau cu resemnare. Ei mai vorbeau, pe chipurile lor ivindu-se semne ale speranței, de telegramele primite de primar. În zori vor primi ajutoare. Va veni guvernatorul Valenciei cu oameni din marina militară și laguna va fi plină de bărci. Nu mai aveau de așteptat decît cîteva ore. Important era să nu crească nivelul apei.

Au fost examinate semnele înfipte în apele riului, iscîndu-se discuții aprinse. Rafael observă că nivelul continua să urce, deși încet.

Grădinarii nu vroiau să creadă. Cum aveau să crească apele riului după ce intrase în el *parintele Bernat* ? Nu, domnule, nu urcă ; sînt doar niște minciuni pentru a-și bate joc de sfînt. Iar un flăcău cu niște ochi feroci spunea că îi va da afară toate măruntaiele din burtă, dintr-o singură lovitură de cuțit, unui zeflemist care susținea că apele riului vor crește numai pentru a-l face de rîs pe călugărul făcător de minuni.

Rafael se apropie de grup și, la lumina unui felinar, îl recunosc pe bărbierul *Cupido*, un mucalit afurisit, cu favoriți încrețiți și cu nasul ascuțit, căruia îi plăcea să ia în deridere puternica și sălbatica credință a oamenilor simpli.

Brull îl cunoștea foarte bine pe bărbier. Era unul din oamenii admirați în anii adolescenței sale. Numai frica față de mama sa l-a împiedicat, pe cînd era băiat, să frecventeze acea frizerie, un lăcaș al oamenilor veseli din oraș, un cuib de bîrfă și de chef, o școală de chitară și de cîntat romane de amor care zguduiau întreaga stradă. *Cupido* mai era și omul excentric al orașului, boemul neconformist și caustic, căruia i se tolera totul ; omul care își permitea să aibă *ciudățenii* și să vorbească rău pe

toată lumea fără ca oamenii să se supere. Era singurul care își putea bate joc de tirania exercitată de familia Brull, fără ca aceasta să-l împiedice să intre în cazinoul partidului, unde tinerii îi gustau glumele și îi admirau îmbrăcămintea extravagantă.

Rafael ținea la el, deși relațiile lor nu erau prea intime. Între oamenii solemni și conservatori care îl înconjurau, bărbierul i se părea a fi singurul om cu care putea sta de vorbă. Era aproape un artist. Se ducea iarna la Valencia ca să vadă operele pe care le laudau ziarele, iar într-un colț al frizeriei avea maldăre de romane și reviste ilustrate, atinse de umezeală și cu foile roase datorită răsfoirii continue de către clienți.

Stătea puțin de vorbă cu Rafael, bănuind că mama sa nu ar fi văzut cu ochi buni această prietenie, dar nutrea o oarecare stimă pentru tânăr ; îl tutuia, pentru că îl cunoștea încă de când era mic copil, și spunea despre el oriunde avea prilejul : E cel mai bun din familie ; singurul Brull care are mai mult talent decât răutate.

Nu se întâmpla nimic în Alcira de care să nu fi știut ; toate slăbiciunile și caraghioslicurile notabilităților orașului le dădea în vileag în frizeria sa, spre bucuria celor cu idei înaintate, care se adunau aici să citească organele partidului. Domnii din consiliul municipal se temeau mai mult de frizer decât de zece ziare la un loc, iar atunci când citeau în vreunul din discursurile pronunțate la Madrid de marii oameni ai partidului conservator ceva cu privire la hidra revoluționară sau la focarul anarhiei își imaginau o frizerie ca cea a lui *Cupido*, dar mult mai mare, împrăștiind asupra întregii națiuni un aer veninos, de glume nemiloase și insolente viclene.

Nu era întâmplare, oricât de neînsemnată, în oraș la care frizerul să nu fie martor. Chiar dacă aceasta avea loc în cea mai îndepărtată mahala sau în vreo livadă ; neapărat trebuia să sosească aici, la câteva minute, *Cupido*, ca

să afle totul, să acorde ajutor celui care ar fi avut nevoie, să intervină într-o bătaie și să relateze apoi cu mii de amănunte tot ce se petrecuse.

Se bucura nestingherit de o libertate deplină pentru a putea să ducă această viață. Clienții erau serviți de doi tineri la fel de trăsnii ca și învățătorul lor; doi copii pe care *Cupido* îi plătea cu lecții de chitară și o mîncare mai bună sau mai proastă, în funcție de cîștig, pe care îl împărțeau între ei frățeste. Și dacă maestrul uimea orașul ieșind la plimbare în plină iarnă cu haine făcute dintr-o stofă subțire și albă, ei, ca să nu rămînă mai prejos, își rădeau părul și sprîncenele și țeștele lor apăreau în spatele vitrinei ca niște mingi de biliard, stîrnind hazul orașenilor, care veneau să-i vadă pe *chinezii* lui *Cupido*.

O inundație era pentru frizer o zi mare. Închidea prăvălia și se instala pe pod, fără să-i pese de vremea urîtă, perorînd în fața unui grup numeros, sperîindu-i pe bietii grădinari cu enormitățile și minciunile lui, dîndu-le vești pe care, după cum susținea el, le primise telegrafic cu numai puțin timp în urmă de la guvernator și potrivit căroră în decurs de două ore nu va mai rămîne în oraș piatră peste piatră și chiar sfîntul Bernard, făcătorul de minuni, va ajunge în mare.

Cînd Rafael îl întîlni pe pod, după procesiune, era gata-gata să se încaiere cu cîțiva țărani, mînioși de nelegiuirea sa.

Despărțindu-se de grup, cei doi au vorbit despre pericolul pe care îl reprezenta inundația. *Cupido* se arătă, ca întotdeauna, bine informat. Îi spuse că apele riului duceau la vale pe un biet bătrîn surprins într-o livadă. Asta nu era singura nenorocire. Cai și porci trecuseră în număr mare pe sub pod în plină după-amiază, plutind, printre vîrtejurile roșii, cu pîntecele umflat ca un burduf și picioarele țepene.

Bărbierul vorbea cu gravitate, cu un oarecare aer de tristețe. Rafael îl asculta, privindu-l îngrijorat, ca și cum ar fi vroit să vorbească despre ceva ce nu îndrăzneam să-i spună pe nume. În cele din urmă, se hotărî : Dar casa albastră, grădina doinei Pepita, acolo unde tu te mai duci uneori, n-o să pățească nimic ?

— Casa e zdravănă, răspunse bărbierul, și nu e la prima inundație... Dar e aproape de râu, și livada trebuie să fie un adevărat lac la această oră ; cu siguranță că apa a ajuns sus, la etaj. Biata nepoată a doinei Pepa se va speria tare... Să vii, să vii de atât de departe, din locuri atât de frumoase, ca să vezi toate astea... !

Rafael păru să reflecteze o clipă, ca și cum tocmai atunci i-a trecut prin cap propunerea care nu-i da pace de mult timp ! Dacă ne-am duce pînă acolo !... Ce zici de asta, *Cupido* ?

— Să ne ducem acolo... ! Dar cum ?

Dar propunerea, prin îndrăzneala ei, avea să-i placă fără doar și poate bărbierului, care pînă la urmă începu să ridă, ca și cum ar fi fost o aventură plăcută.

— Așa e ; ne-am putea duce. Ce amuzant o să fie cînd celebra *divă* o să ne vadă, ca niște venetieni, veniți pentru a-i cînta o serenadă în ciuda spaimei... Aproape că sînt gata să merg acasă și să-mi iau chitara...

— Nu, *Cupido*, lua-te-ar naiba ; fără chitare. Ce ți se mai năzare ! Important e ca să le dăm o mîină de ajutor acestor doamne. Îți dai seama : dacă s-ar întîmpla o nenorocire... !

Bărbierul, eșuat în proiectul său fantezist, îl fixă cu privirea lui malițioasă pe Rafael.

— Pe tine te interesează celebra artistă. Pungașule ! Te-a dat gata cu frumusețea ei... Da, îmi aduc bine aminte, tu ai văzut-o ; ea mi-a spus.

— Ea ! Ți-a vorbit de mine ?

— Da, ceva fără importanță. Mi-a spus că te-a văzut la schit, într-o după-amiază.

Și *Cupido* n-a mai spus altceva. N-a mai amintit de faptul că Leonora, pronunțându-i numele, a mai adăugat că i se părea a fi un băiat prost.

Rafael se arată entuziasmat de această știre. Vorbise de el ! Nu uita acea întâlnire de tristă amintire... ! Și de ce mai stătea, nemișcat pe pod, când acolo ele ar fi avut nevoie de prezența unui bărbat ?

— Ascultă, *Cupido* : Acolo e barca mea ; o știi doar, barca pe care tatăl meu a comandat-o la Valencia pentru a mi-o face cadou. Are o armătură de oțel și un schelet minunat, e mai sigură decît o navă. Tu te pricepi... ; nu o dată te-am văzut vîslind ; și nici eu nu sînt ciung... Ce zici, mergem ?

— Să mergem, spuse bărbierul cu hotărîre.

Căutară o torță și, ajutați de cîțiva tineri, traseră barca lui Rafael pînă la ponton.

Rîul mugea cu furie în jurul bărcii, luptîndu-se să o smulgă. Brațele vînjoase trăgeau cu putere de funii, ținînd-o lîngă țarm.

Sus, pe pod, printre grupuri se răspîndea vestea expediției, dăr umflată și scîlciată de către cei curioși. Era vorba de salvarea unei biete familii ce se aciuse pe acoperișul casei, oameni sărmani ce urmau să piară dintr-o clipă într-alta. Lucrul acesta îl știa și Rafael și se ducea să-i salveze, riscîndu-și viața, tocmai el, cel atît de bogat, atît de puternic. Ce oameni sînt toți cei din neamul Brull... ! Și mai exista oare cineva care să-i poată vorbi de rău ? Ce curaj ! Și bieții grădinari urmăreau mișcarea torței aprinse la prora bărcii, care așternea peste ape o mare pată roșie ; îl priveau cu dragoste pe Rafael, care sta încovoiat la pupă, pentru a ține bine cîrma. Din întuneric porneau rugăminți și oferte făcute cu o voce rugătoare. Erau entuziaști fideli care vroiau să-l însoțească pe șef ; să se înece odată cu el, dacă era nevoie.

Cupido protesta. Nu : la o astfel de acțiune, cu cît participă mai puțini oameni, e cu atît mai bine ; barca

trebuia să fie ușoară ; el se descurca singur la vîsle, iar Rafael la cîrmă.

— Dezleagați-o, dezleagați-o ! ordonă fiul doînei Bernarda.

Și după ce băieții o dezlegară, barca se clătină puțin și apoi porni ca o săgeată, tîrîtă de curent.

Apele din brațul de rîu, prins între orașul vechi și cel nou, acum umflate și repezi, tîrau ca pe o creangă barca. Bărbierul trebuia să vîslească numai atît cît era necesar ca barca să nu se lovească de mal. Obstacolele de sub apă formau mari vîrtejuri, ce scuturau barca, și, la lumina torței, ce dădea o culoare roșie undelor gelatinoase, ei vedeau trecînd trunchiuri de copaci, cadavre de animale, obiecte informe din care abia dacă se mai zărea cîte un punct negru la suprafață și te făceau să te gîndești la oameni înecați și acoperiți de noroi plutind între două ape. Tîriți de rîul vijelios, respirînd aerul cleios al rîului, ca și cum ar fi mestecat pămînt în gură, scuturați în fiecare clipă de vîrtejuri, Rafael se credea în plin coșmar ; începea să se căiască de îndrăzneala sa. Din casele situate în imediata apropiere, a rîului veneau strigăte. Se luminau ferestrele. În spațiul lor, niște umbre își agitau brațele, care păreau niște aripi de moară din cauza acelei flăcări roșii ce aluneca pe rîu, marcînd linia neagră a bărcii și silueta oamenilor ghemuiți la posturile lor. Vestea expediției străbătuse întregul oraș și oamenii strigau salutînd trecerea rapidă a bărcii : „Trăiască don Rafael !“, „Trăiască Brull !“

Iar eroul care stîrnea admirație, riscîndu-și viața pentru a salva o familie sărmană, cufundată în întuneric, în acea atmosferă lipicioasă și apăsătoare, de cîmîtîr, se gîndeа numai la casa albastră, unde avea să ajungă pînă la urmă, dar într-un mod ciudat, asemeni celor petrecute în române.

Din cînd în cînd, o pîrîitură, o zdruncinătură a bărcii îl aduceau la realitate.

— Cirma ! striga *Cupido*, care nu-și lua ochii de la ape. Atenție, Rafaelito ! Evită izbiturile.

Și barca chiar că era bună, căci alta, fără scheletul și fără armătura ei de oțel, s-ar fi desfăcut la una din acele puternice lovituri de obstacole de sub apă.

Făceau repede înconjurul orașului. Nu se mai vedeau case cu ferestre luminate. Povârnișuri înalte la capătul cărora se aflau ziduri de vălătuci, maluri de lut și stufărișuri de nepătruns acoperite de apă ; ceva mai încolo riul eliberat, cu cele două brațe ce învăluiau vechiul oraș și își uneau cursurile, întinzându-se asemeni unui lac imens.

Cei doi oameni mergeau la întâmplare. Le lipseau, pentru a se orienta, semnele obișnuite. Dispăruseră malurile și, prin întuneric, dincolo de cercul roșu al torței, nu se zărea decît apă, o pînză uriașă în desfășurare și în continuă mișcare, tirîndu-i în valurile ei. Din cînd în cînd, la nivelul suprafeței lichide, se ivea cîte o pată neagră, virfurile stufărișului inundat, coroanele copacilor ; plante ciudate și monstruoase ce se răsuceau parcă în beznă.

Liniștea era deplină. Riul, scăpat de opresiunea orașului, nu mai mugea ; se agita și stîrnea vîrtejuri fără zgomot, făcînd să dispară orice urmă de pămînt. Cei doi oameni se credeau doi naufragiați părăsiți într-o mare nesfîrșită, într-o noapte veșnică, fără vreo altă tovarășie decît aceea oferită de flacăra roșietică ce șerpuia la proră și de niște plante din apă care apăreau și dispăreau asemeni obiectelor văzute dintr-un tren în mare viteză.

— Vislește, *Cupido*, spuse Rafael. Curentul e foarte puternic ; mai sîntem încă în albia riului. S-o cotim spre dreapta, să vedem dacă putem intra în livezi.

Bărbierul se încovoie la visle, iar barca, mereu împinsă de curent, începu să-și întoarcă încet prora, căutînd acea vegetație care se ivea la nivelul apei asemeni sargaselor din ocean.

Barca începu să întilnească obstacole invizibile. Erau niște pînze foșnitoare, care parcă o încătușau pe dedesupt, mreje nevăzute ce se agățau de chilă și se desprindeau cu greu după multe lovituri de visle. Continua lacul întunecat și nesfîrșit, dar curentul era mai puțin aspru, valurile mai line și cei doi membri ai echipajului încercau senzația celui ce navighează în ape moarte.

Lumina torței marca pe suprafața apei, ici și colo; imense ciuperci negre, mari umbrele, cupole lustruite ce străluceau, reflectînd flacăra roșie. Erau portocali acoperiți de apă. Erau în livezi, dar în care anume ? Cum să se orienteze în beznă ? Din cînd în cînd barca întilnea piedici invizibile ; se cutremura de parcă ar fi fost pe punctul să se sfarme, și trebuia să dea înapoi, să facă un înconjur, căutînd un alt loc de trecere.

Alunecau încet, de teamă să nu se izbească de ceva ; mergeau dintr-o parte în alta, evitînd obstacolele și pînă la urmă s-au rătăcit, nemaiștiind în care parte se afla rîul. Peste tot numai întuneric și apă. Portocalii erau acoperiți de apă, formînd deasupra rîului niște străduțe întortocheate, un labirînt în care se încurcau din ce în ce mai mult, mergînd fără nici o direcție.

Cupido transpira mînuind fără încetare vîslele. Barca se tîra cu greu în acea apă cleioasă, plină de mreje vegetale ce se agățau de chilă.

— Asta e mai rău decît rîul, murmură el. Rafael, tu, care ești în față, vezi vreo lumină ?

— Nimic.

Reflexul roșu al torței întilnea enormele vîrtejuri de frunze ce ieșeau deasupra apei sau dispăreau în spațiul sufocat de noaptea umedă și grea.

Așa au rătăcit cîteva ore peste cîmpul inundat. Bărbierul nu mai putea ; îi încredință vîslele lui Rafael, care și el era mort de oboseală.

Cît timp trecuse ? Aveau să rămînă aici pentru totdeauna ? Și cum oboseala și amețeaua dezorientării îi îm-

piedicau să gîndească, ei credeau că noaptea nu se va mai sfîrși niciodată, că torța se va stinge și barca va deveni un coșciug negru, pe care vor pluti veșnic cadavrele lor.

Rafael, care era cu spatele la proră, observă o lumină în partea stîngă. O lăsau în urmă, se îndepărtau de ea ; poate că acolo se afla casa căutată cu atîta trudă.

— S-ar putea să fie, spuse *Cupido*. Fără îndoială că am trecut pe aproape, fără s-o vedem, și că mergem în jos, spre mare... Și dacă n-o fi casa albastră, ce-o să se întîmple ! Important e că acolo e cineva și asta valorează mai mult decît dacă rătăcim prin negura asta. Lasă-mi mie vîslele, Rafael. Și dacă nu e casă Pepei, cel puțin o să știm unde ne aflăm.

Barca viră, și prin încîlceala de copaci acoperiți de apă alunecă încet spre lumină. Se ciocniră de mai multe obstacole, poate garduri ale grădinilor, împrejmuiți ruinate și acoperite de ape, și lumina se mărea, devenise deja un pătrat roșiatic în care se agitau niște siluete negre. Peste ape căpăta consistență o pată aurie și mișcătoare.

Lumina bărcii începu să traseze în obscuritate contururile unei case largi și cu acoperiș jos ce părea să plutească pe ape. Era etajul unui edificiu inundat. Parterul era cufundat în apă ; puțin mai lipsea ca apa să ajungă în încăperile de sus, Balcoanele și ferestrele puteau să folosească de ambărcădere în acel lac imens.

— Mi se pare că am reușit, spuse bărbierul.

O voce sonoră și arzătoare, o voce de femeie, cu multă dulceață în ea, rupse tăcerea.

— Ei, voi cei din barcă !... Aici, aici !

Vocea aceea nu trăda teamă, nu tremura de emoție.

— Nu ți-am spus... ? exclamă bărbierul. Am găsit ce-am căutat. Doña Leonora... ! Eu sînt !

Un hohot de rîs zgometos însufleți cu undele lui interminabile întunericul coplesitor.

— Da, e *Cupido* ! Prietenul *Cupido* ! Îi cunosc vocea. Mătușă, mătușă, nu mai plînge, nu mai fi speriată și nu te mai ruga ; a venit zeul dragostei într-o bărcuță de sidef ca să ne dea ajutor.

Rafael era intimidat de vocea aceea ușor zeflemitoare, care părea să înviorzeze întunericul ce semăna cu un fluture cu multe culori strălucitoare.

Distingea perfect silueta ei trufașă în pătratul luminos al balconului, printre celelalte imagini negre care se duceau și se întorceau, curioase și entuziasmate de sosirea aceea neașteptată.

Se apropiară de balcon. Dacă s-ar fi sculat în picioare ar fi atins grilajul de fier de la balustrada balconului ; bărbierul, la proră, se ridicase de jos și căuta punctul cel mai rezistent de care să lege barca.

Leonora, sprijinindu-și pieptul ei superb de balustradă, își aplecă puțin capul și la lumina torței strălucea coiful de aur al părului ei bogat. Căuta să-l recunoască prin întuneric pe celălalt membru al echipajului care continua să stea jos și ghemuit la cîrmă.

— Ce bun prieten e acest *Cupido*... ! Mulțumesc, îți mulțumesc foarte mult. E un gest dintre acelea care nu se uită... Dar cine mai e cu dumneata... ?

Bărbierul lega barca de barele de fier cînd Leonora îi adresă această întrebare.

— E don Rafael Brull, răspunse tărăgănat. Un domn pe care cred că dumneata l-ai mai văzut. Lui trebuie să-i mulțumești pentru această vizită. Barca e a lui și tot el e cel care m-a băgat în această aventură.

— Mulțumesc, *caballero*, spuse Leonora, salutînd cu o mină care, mișcîndu-se, lansa fulgere albastre și roșii din toate degetele pline de inele. Repet ceea ce i-am spus și prietenului nostru. Poftim, dumneata, mai întii, și să mă scuzi pentru modul ciudat în care vă primesc în casa mea.

Rafael era în picioare și salută cu mișcări stîngace ale capului, ținîndu-se de grilajul de la balcon. *Cupido* sări înăuntru și fu urmat de tînăr, care făcea eforturi pentru a arăta o grațioasă agilitate.

Pur și simplu nu și-a dat seama cum a intrat. Au fost prea multe emoții într-o singură noapte : mai întii, trecerea vijelioasă, prin oraș, tîrîți de apele riului, printre curenți repezi și virtejuri, avînd sentimentul în fiecare clipă că va fi înghițit de acel noroi lichid, amestecat cu tot felul de lucruri imunde ; apoi, buimăceala, efortul disperat, vîslind orbește prin întortocherile cîmpiei inundate ; și acum, deodată, pămînt sigur sub picioare, acoperiș, lumină, căldură și apropierea acelei femei care părea să-l imbecileze cu parfumul ei și în ai cărei ochi nu se putea uita direct, fiind stăpînit de o timiditate de nebiruit.

— Poftim, dumneata, *caballero*, îi spunea ea. Trebuie să vă reveniți după această nebunie. Sînteți uzi... Bieții de voi ! Cum arătați... ! Beppa... ! Mătușă... ! Dar intră odată.

Și aproape că îl împingea cu o oarecare superioritate maternă, ca o femeie cumseacă care se ocupă de fiul ei după ce acesta a făcut o ștregărie ce o umple de mîndrie.

În camere era dezordine. Haine aruncate prin toate părțile ; grămezi de mobilă de țară care contrastau cu celelalte aliniate lîngă pereți. Erau obiectele de la parter, uneltele grădinarilor aduse aici de jos cînd a năvălit apa. Un tîran bătrîn, femeia lui care tremura de groază, și cîțiva copilași, care se ascundeau prin colțuri, s-au refugiat aici, la etaj, cu doamnele, cînd au văzut că apa pătrunde în amărîta lor locuință.

Rafael intră în sufragerie și acolo o văzu pe doña Pepa, sărmana bătrînă, ghemuită într-un scaun, cu ridurile feței udate de lacrimi și ținînd în mîini un șirag de mătănii. În zadar încercă s-o distragă *Cupido* făcînd tot felul de glume în legătură cu inundațiile.

— Mătuşico, acest *caballero* e fiul prietenei tale doña Bernarda. A venit cu barca să ne dea ajutor. E un om foarte bun, nu-i așa ?

Bătrîna era parcă îndobitocită de groază. Se uita la noii veniţi cu nişte ochi lipsiţi de expresie, ca şi cum aceştia s-ar fi aflat acolo de cînd lumea. În cele din urmă păru că se interesează de ceea ce îi spuneau.

— E Rafael ! exclamă uimită. Rafaelito... şi ai venit pe vremea asta... ? Şi dacă te îneci ? Ce-o să spună mama ta... ? Mare nebunie, domnule !

Dar nu era nebunie, şi chiar de ar fi fost, era o nebunie foarte plăcută. I-o spuneau acei ochi limpezi, luminoşi, cu reflexe aurii, care îl mîngiau cu atingerea lor catifelată de tot atîtea ori de cîte îndrăznea să ridice privirea. Leonora se uita fix ; îl examina la lumina lămpii din încăpere ca şi cum ar fi căutat să stabilească vreo diferenţă între el şi celălalt băiat pe care îl cînoşcuse în timpul plimbării la schit.

Bătrîna, reînsufletită de prezenţa celor doi bărbaţi, ceru informaţii cu privire la urgia naturii. Nivelul apelor nu mai urca ; se putea chiar afirma că începuse să scadă încet. Şi bătrîna, cu un suprem efort de voinţă, se hotări să-şi părăsească scaunul ca să vadă inundaţia.

— Cîtă apă, dumnezeule şi stăpîn al nostru... ! Cîte nenorociri nu vor fi văzute mîine ! Asta trebuie să fie pedeapsa cerului..., un semn prin care ne anunţă că sîntem păcătoşi.

În timp ce cei doi bărbaţi o ascultau pe bătrînă, Leonora se ducea de colo-colo, zorind-o pe subretă şi pe grădinăreasă.

Domnii aceia nu puteau sta aşa, cu hainele ude, obosiţi şi flămînzi după o noapte de luptă. Sărmanii ! Era de ajuns să te uiţi la ei ca să-ţi dai seama de asta ! Şi puse pe masă nişte pesmeţi, prăjituri, o sticlă cu rom, tot ce putea găsi în cameră, pînă şi un pachet de ţigări ruseşti şi un ţigaret aurit, la care grădinăreasa se uita scandalizată.

— Lasă-i în pace, mătușă, îi spunea bieteii bătrîne. Lasă-i acum. Să mănînce și să bea puțin. Să se mai încălzească... Să mă iertați că nu vă pot oferi mare lucru. Ce să vă ofer, dumnezeule !

Și în timp ce cei doi bărbați se vedeau împinși de o dragoste puțin despotică pentru a se așeza la masă, Leonora, urmată de subretă, intră în încăperea alăturată făcînd-o să răsune cu zornăitul cheilor și deschiderea zgomoasă a unor cufere.

Rafael, emoționat, abia reuși să soarbă cîteva picături de rom, în timp ce bărbierul înfuleca zdravăn, bea un pahar după altul, și din ce în ce mai roșu la față, vorbea întruna, cu gura plină.

Apăru Leonora, urmată de subretă, care ducea în brațe un maldăr de haine.

— Vă dați seama, desigur că nu avem îmbrăcăminte bărbătească. Dar în timp de război trăiești cum poți, și aci sîntem asediați.

Rafael admira gropițele pe care un surîs grațios le făcea în obraji, dantura strălucitoare ce parcă tremura în gura ei de trandafir.

— Hai, *Cupido*, leapădă-ți hainele alea ; nu vreau ca din pricina mea să capeti o pneumonie care să lipsească orașul de principala lui bucurie. Ai aici niște haine în care să te înfășori pînă le vom usca pe ale tale.

Și-i oferi bărbierului un capot minunat din pluș albastru, cu o dantelărie bogată la piept și la mînici.

Cupido se prăpădea de rîs pe scaunul lui. Dar ce frumos era... ! Să se îmbrace el cu o asemenea minunăție ? Și cu favoriții lui... ? Ce-ar mai rîde cei din Alcira dacă l-ar vedea ? Și măgulit de extravaganta travestirii, s-a grăbit să intre în camera alăturată pentru a-și pune capotul.

— Pentru dumneata, îi spuse Leonora lui Rafael cu un surîs matern, n-am găsit decît această capă de blană. Să mergem, scoate-ți jacheta, aceea, udă leoarcă.

Tînărul refuză, sfios și rușinos ca o fată mare. Se simțea bine așa : nu i se va întîmpla nimic ; alte dăți se udase și mai rău.

Leonora, mereu surîzătoare, părea impacientată. Cei ce stăteau cu ea știau bine că nu admitea replică.

— Haide, Rafael, nu fi prost. Pe dumneata va trebui să te tratez ca pe un copil.

Și apucîndu-l de o mîneacă, de parcă ar fi avut în față un copilandru, începu să-i scoată jacheta.

Tînărul, tulburat, nu știa ce se petrece cu el. Îi părea că merge pe o linie nesfîrșită, cu o viteză mai mare decît cea cu care în urmă cu cîteva ore alunecase pe rîu. Auzea numele lui pronunțat de gura acelei femei ; se vedea răs-fățat într-o casă al cărei prag nu știuse pînă atunci cum să-l treacă, iar ea, Leonora, îi spunea că-i copil și îl trata ca atare, ca și cum intimitatea dintre ei ar fi existat dintotdeauna. Ce femeie era aceea ? Se afla într-o lume nouă, și femeile din oraș, acelea cu care el sta de vorbă la *tertulias* organizate acasă, îi păreau niște ființe aparținînd unei alte semirîșii, trăind departe, foarte departe, în cealaltă extremitate a pămîntului, de care îl despărțea imensa pînză de apă.

— Haide, domn încăpățînat : va trebui să te tratez ca pe un copil.

Îi vorbea stînd la o mică distanță de gura lui ; simțea în obraz zvîcnetul buzelor, respirația fierbinte, pe care o resimțea cu un fior nebun, în timp ce mîinile ei sigure și agile îl împingeau cu dragoste, dezbrăcîndu-l repede de jachetă și vestă. |

Simți pe umeri mîngierea caldă a mantiei de blană. Un lucru încîntător : o capă moale, ca mătasea, groasă și ușoară, de parcă ar fi fost confectionată din penele unor păsări fantastice. Era făcută din piei de vulpe albastră, și în ciuda staturii lui Rafael, atîngea pămîntul. Tînărul înțeleșese că îi aruncase pe umeri cîteva mii de franci și,

timid, cu o mînă tremurîndă, ridică partea de jos, de teamă să nu o calce.

Leonora rîdea de timiditatea sa:

— Nu fi așa de sfios, n-o să se întîmple nimic dacă o s-o mai calci. Parcă ai avea un vâl sfînt, judecînd după respectul cu care îl porți ! Nu merită. Eu îmbrac această haină numai cînd călătoresc. Mi-a dăruit-o un mare duce din Petersburg ¹.

Și pentru a-l asigura și mai mult că nu ține la capă, l-a infofolit bine, pînă la ochi, aranjîndu-i umerii pentru a se mula mai bine pe trupul său.

Încet reveneau în salonul cu balcon, în timp ce în bucătărie se auzeau hohote de rîs care salutau apariția bărbierului înfășurat în luxosul său capot. *Cupido* știa să profite de acest prilej pentru a provoca rîsul, și ridicîndu-și puțin capotul și netezindu-și perciunii, mergea dînd din mîini ca o soprană ce interpretează o arie, cîntînd în falset.

Grădinarii rîdeau de se prăpădeau, uitînd de apa care le umplea casa ; Beppa se holba la el, uimită de figura, de contorsiunile acelui domn și de grația cu care pocea cuvintele italienești, și pînă și biata doña Pepa se răsucea pe scaunul ei, admirîndu-l pe bărbier, care, după părerea sa, era demonul cel mai grațios.

Rafael stătea în balcon, lîngă Leonora, cu privirea pierdută în întuneric, vrăjit de muzica acelei voci care cu un interes vădit îi punea întrebări cu privire la riscata călătorie pe rîu.

Forma mantiei în care era infofolit îi dădea senzația unei epiderme lucioase și plăcute. I se părea că suavitatea aceea mai păstra ceva din căldura umerilor goi ; credea că este înfășurat în pielea Leonorei, iar parfumul trupului ei, pe care îl simțea alături de el, îi întărea această iluzie.

Cu glasul întretăiat, Rafael îi răspunse la întrebări.

— Ceea ce ai făcut dumneata, spunea artista, merită o adîncă grațitudine. E un gest cavaleresc, vrednic de alte

¹ Leningradul de astăzi.

vremuri. Lohengrin venind cu barca pentru a o salva pe Elsa. Numai lebăda lipsește..., în cazul în care bărbierul nu s-ar mulțumi cu acest rol... Dar serios vorbind : nu credeam să existe aici un om care să se comporte astfel.

— Și dacă dumneata mureai... ? exclamă tânărul pentru a-și justifica aventura.

— Să mor... ! Îți mărturisesc că la început mi-a fost puțin frică ; nu e-am să mor, căci de moarte nu prea mi-e teamă. Sînt cam plictisită de viață ; ai să te convingi de asta cînd ai să mă cunoști mai bine. Dar să mor înecat în noroi, sufocată de această apă ce miroase așa de urît, nu-mi face nici o plăcere. Cel puțin dacă ar fi apa verde și transparentă a lacurilor elvețiene... ! Eu caut frumusețea pînă și în moarte ; țin la ultima înfățișare, ca și romanii, și îmi era teamă să nu mor aici ca un șoarece lipsit de scăpare într-un canal de scurgere... Și, cu toate acestea, dacă ai ști dumneata ce-am mai ris de groaza matusii mele și a acestor bieți oameni care slujesc la noi... ! Acum apa nu mai crește și casa e solidă ; pentru ei nu există necaz mai mare decît acela de a se vedea încercuiți de apă. și aștept să se facă ziuă ca să văd și eu ce se petrece aici. Trebuie să fie foarte frumos spectacolul oferit de această cîmpie transformată într-un lac. Nu-i așa. Rafael ?

— Dumneata trebuie să fi văzut lucruri mai interesante, spuse tânărul.

— Nu neg ; dar pe mine lucrul care mă impresionează cel mai mult e senzația imediată.

Și tăcu, în brusca ei seriozitate vădindu-se iritarea pe care i-o provoca ușoara aluzie la trecut.

Rămașeră tăcuți mult timp, pînă ce Leonora reluă conversația.

— Adevărul e că dacă apa ar continua să crească atunci dumitale ți-am datora viața... Ia spune, în mod sincer, de ce-ai venit dumneata ? Ce duh bun te-a făcut să-ți amintești de mine, o ființă pe care o cunoști atît de puțin ?

Rafael se înroși, se cutremură din cap pînă în picioare,

ca și cum i-ar fi cerut să facă o mărturisire extrem de gravă. Vru să ocolească adevărul, să-și schimbe dintr-o dată gândurile, cu toate visele și neliniștile din acele zile ; dar se stăpîni și se agăță de un pretext.

— Admirația pentru artistă, spuse cu timiditate. Eu prețuiesc foarte mult talentul dumitale.

Leonora izbucni în hohote de rîs.

— Bine, dar dumneata nu mă cunoști ! Nu m-ai auzit niciodată... ! Ce pricepi dumneata din ceea ce oamenii numesc talentul meu ? Dacă n-ar fi fost acest palavragiu de *Cupido*, cei din Alcira aproape că nici n-ar fi știut că eu cînt și că sînt întrucîtva cunoscută în afara acestui oraș.

Rafael rămase buimăcit de replică ; nu îndrăznea să protesteze.

— Ei, Rafael, continuă drăgăstos artista, nu fi copil și nu căuta să mă înșeli cu aceste minciuni aidoma celor folosite de copii cînd vor să-și păcălească mama. Eu știu de ce-ai venit aici. Crezi că nu te-am văzut, chiar din acest balcon, dînd tîrcoale casei mele în fiecare după-amiază, postîndu-te în drum, ca un spion ? Te-ai dat de gol, domnul meu.

Sfiosul Rafael simțea cum se prăbușește balconul sub el. Tremura de frică, infundîndu-se în mantia de blană, fără să-și dea seama ce face, și nega cu energice gesturi ale capului, respingînd afirmațiile Leonorei.

— Deci nu e adevărat, mincinosule, spuse ea cu o comică indignare. Deci negi că, după ce ne-am văzut la schit, te-ai plimbat în fiecare după-amiază prin aceste împrejurimi ? Dumnezeule, ce monstru de falsitate e acest băiat ! Cu ce tupeu minte.

Și Rafael, copleșit de o bucurie sinceră, sfîrși prin a rîde, mărturisind în hohote delictul său.

— Pe dumneata o să te mire gesturile și cuvintele mele, continuă Leonora, apropiindu-se și mai mult de el, sprijinindu-și un umăr de al lui cu o intimitate frățească,

de parcă ar fi fost alături de o prietenă de a sa. Eu nu sînt ca cele mai multe dintre femei. Ar fi bine ca după viața pe care am dus-o să fiu ipocrită ! Biata mătușă-mea crede că-s o nebună pentru că spun ceea ce simt ; în viața mea am fost foarte iubită, pentru această manie a mea de a nu ascunde adevărul... Vrei să ți-l spun și dumitale... ? Ei bine, ai venit aici pentru că mă iubești, sau cel puțin crezi că mă iubești ; e defectul tuturor băieților de vîrsta dumitale ce întîlnesc o femeie care nu seamănă cu cele pe care le cunosc ei.

Rafael stătea liniștit și cu capul plecat, nu îndrăznea să-l ridice ; simțea în ceafă privirea acelor ochi verzi, ale căror pupile păreau să-i înregistreze sufletul.

— Hai, capul sus : protestează puțin, ca mai înainte. E adevărat sau nu ceea ce spun ?

— Și dacă ar fi... ? îndrăzni să îngîne Rafael, văzîndu-se dintr-o dată descoperit.

— Știu că e adevărat, și tocmai de aceea am vrut să provoc această explicație, ca să nu-ți mai faci iluzii. După cele întîmplate în noaptea asta, vreau să fim prieteni, prieteni și nimic mai mult : doi tovarăși uniți prin recunoștință. Dar ca să evităm orice neînțelegere trebuie să ne delimităm pozițiile. O să fim prieteni, ce zici... ? Asta e casa ta ; eu am să te consider un tovarăș simpatic ; cu cele petrecute în noaptea asta dumneata ai cîștigat mai mult sufletul meu decît dacă am fi avut o prietenie de durată ; dar va trebui să-mi promiți că nu ai să recidivezi în acele prostii de admirație amoroasă care au constituit întotdeauna chinul vieții mele.

— Și dacă n-o să pot ? murmură Rafael

— Vechea poveste, spuse Leonora rîzînd, imitînd vocea și expresia tînărului : „Și dacă n-o să pot“ ? De ce să nu poți ? De ce trebuie să fie sinceră această dragoste atît de mare pentru o femeie pe care o vezi acum pentru a doua oară ? Pasiunile acestea bruște voi le inventați ; nu-s adevărate ; le-ați învățat din romane sau le-ați auzit cîntate

de noi în opere. Născociri de poeți pe care băieții, tonți cum sînt, le iau de bune și vor să le aplice în viață, neștiind că noi, cei care cunoaștem secretul, rîdem de prostia lor. Deci, acum știi : să fii serios și nu flușturistic, cu priviri tandre și fraze întretăiate. Numai așa vom fi prieteni și vei putea fi primit în casa aceasta.

Leonora se opri, și, amenințîndu-l grațios cu degetul arătător, adăugă : Altfel, voi fi mai ingrată și mai crudă decît crezi dumneata ; și în ciuda acțiunii frumoase din noaptea aceasta, dumneata n-ai să mai calci pe aici. N-am nevoie de adoratori ; am venit aici ca să găsesc odihnă, prieteni, liniște... Dragostea... frumoasă și crudă minciună... !

Spuse aceste ultime cuvinte cu un accent grav și rămase îndelung nemișcată, cu privirea pierdută în pinza nesfîrșită de apă.

Acum o privea Rafael. Ridicase capul și o contempla pe Leonora, căzută pe gînduri. Chipul ei frumos căpătase o lumină albastră ce părea să-l înfășoare într-un nimb de idealitate. Se iveau zorile și valurile plumburii ale cerului se sfîșiau în partea dinspre mare, făcînd să transpară o palidă lumină.

Leonora se cutremură, ca și cum i-ar fi fost frig, și se apropie, instinctiv, de Rafael. Păru să înlătore cu o mișcare a capului o groază de gînduri rele și-i spuse, întinzîndu-i o mîină : Cum hotărîm ? Să rămînem prieteni sau niște indiferenți ? Îmi promiți că n-ai să recurgi la fleacuri și c-ai să-mi fii un tovarăș serios ?

Rafael strînse cu lăcomie mîna aceea suavă și puternică, simțînd între degete, ca o mușcătură plăcută, atîngerea inelelor.

— Prieten !... Am să mă resemnez, căci nu există altă ieșire.

— Ai să te resemnezi și ai să găsești că e plăcut și suportabil ceea ce acum crezi a fi un sacrificiu ; dumneata nu mă cunoști, dar crede-mă pe mine, căci mă cu-

nosc bine. Chiar dacă aş ajunge pînă acolo încît să te iubesc, şi asta nu se va întîmpla niciodată, cel care va pierde vei fi dumneata. Eu valorez mai mult ca prietenă decît ca iubită. Există pe lume cîţiva bărbaţi care ştiu bine acest lucru.

— Am să fiu tîn prieten dispus să fac pentru dumneata mult mai mult decît am făcut în noaptea asta. Şi sper şi eu că şi dumneata ai să ajungi să mă cunoşti.

— Lasă promisiunile. Ce-ai putea să mai faci pentru mine ? Riul nu se revarsă în fiecare zi, şi nici nu sînt posibile oricînd aşemenea isprăvi, ca în romane. Îmi sînt de ajuns cele din noaptea asta. Nici nu ştii cît de mult îţi mulţumesc. A fost un pas hotărîtor spre inima mea de prietenă. Vrei să fiu în continuare la fel de sinceră ? Apoi află că atunci cînd te-am întîlnit acolo, la schit, dumneata mi-ai părut a fi unul din acei domni din partea locului care, obişnuîţi să aibă succese în localitatea lor, se uită la toate femeile pe care le întîlnesc, ca la nişte fiinţe de pe moşia lor. După aceea, cînd am observat că dai tircoale acestei case, dispreţul şi minia mea au crescut. „Dar domnişorul ăsta ce şi-o fi închipuit ?“ Ce-am mai ris pe seama dumatule, Beppa şi cu mine ! Nici măcar nu mă uitasem la faţa şi la figura ta ; nu-mi dădusem seama că eşti frumos.

Leonora rîdea amintindu-şi de furia sa împotriva lui Rafael, iar acesta, buimăcit de sinceritatea ei, rîdea şi el, ca să-şi ascundă emoţia.

— Dar după cele petrecute în noaptea asta te iubesc. ca pe un prieten. Sînt singură ; prietenia unui băiat bun şi nobil cum eşti dumneata, în stare să se sacrifice pentru o femeie pe care abia a cunoscut-o, e plăcută. Şi apoi, asta nu angajează. Eu sînt pasăre călătoare ; am venit aici pentru că sînt obosită, bolnavă, nici eu nu ştiu de ce sufăr, am sufletul zdrobit. Am nevoie de odihnă, viaţă animală, să mă scufund într-o dulce imbecilitate, să uit totul, şi accept cu recunoştinţă mîna ta prietenă. După aceea, în

ziua în care te-ai aştepta mai puţin, am să-mi iau zborul ; în prima dimineaţă în care am să mă trezesc veselă şi are să-mi cînte pasărea neastîmpărată care m-a sfătuit la atîtea nebulii, îmi fac bagajul şi bat din aripi ! Am să-ţi scriu, am să-ţi trimit ziarele în care o să se vorbească de mine, şi ai să vezi că ai o prietenă ce nu te uită şi te salută din Londra, Petersburg sau New York, din oricare colţ al acestei lumi, pe care mulţi o cred mare şi în care nu mă pot învîrta fără să nu mă întîmpine plictiseala.

— Să întîrzie clipa aceasta ! spuse Rafael. Să nu sosească niciodată !

— Eşti nebulă ! exclamă Leonora. Dumnezeu nu ştii ce fel de om sînt eu. Dacă aş rămîne aici mult timp am sfîrşi prin a ne certa şi pămui. În fond eu îi urăsc pe bărbaţi : am fost întotdeauna duşmanul lor cel mai teribil.

În spatele lor auziră foşnetul capotului pe care îl tîra după el *Cupido* cu mersul lui căraghios, străduindu-se să-l imite pe cel de femeie ; mers legănat ; se apropia de balcon împreună cu doña Pepita pentru a privi zorile.

Cerul începea să trimită o lumină cenuşie cernută prin norii grei şi învălmăşiţi ; pînza uriaşă de apă căpăta culoarea alburie a pelinului. Pe rîu alunecau, ca nişte grămezi de gunoi adunate cu mătura, copaci smulşi din rădăcină, snopi de trestie, acoperişurile din paie ale colibelor, totul fiind murdar, unsuros, scîrbos. Aceste plute ale dezastrului se agăţau de portocali şi formau un fel de bariere care se îngroşau treptat cu ceea ce aducea viitura.

În depărtare, la marginea lagunei, se mişcau întruna nişte puncte negre, agitîndu-şi picioarele, ca nişte muşte de apă, în jurul caselor care abia îşi arătau acoperişurile în imensa pînză de apă.

Erau ajutoarele ce veneau de la Valencia : bărcile marinei militare transportate pe calea ferată pînă aproape de zona inundată.

La Alcira urmau să sosească autorităţile : prezenţa lui Rafael era indispensabilă. Însuşi *Cupido*, adoptînd un ton

grav, neașteptat, îl sfătui să iasă în întâmpinarea acelor bărci.

În timp ce bărbierul își recăpăta hainele, Rafael se dezbracă de capa de blană cu părere de rău.

Îi părea că odată cu ea avea să piardă căldura acelei nopți de plăcută intimitate, contactul cu umerii delicați și carnoși care timp de câteva ore se sprijiniseră pe el.

În timp ce hainele lui, uscate, se mulau pe corp, Leonora îl privea fix.

— Ne-am înțeles, nu ? întrebă târăgănat. Prieteni, fără a spera mai mult. Dacă ai să rupi acest pact, atunci n-ai să mai intri aici nici măcar prin balcon, ca în noaptea asta.

— Da, prieteni, numai atât, îngînă Rafael cu un accent sincer de tristețe, care avu darul să o miște parcă pe Leonora. Ochii verzi se iluminară, praful de aur care îi împetrișta pupilele dobîndi strălucire, iar ea înaintă spre Rafael întinzîndu-i mîna.

— Bun băiat, așa îmi place, resemnat și ascultător. De data asta, și ca o răsplată a înțelepciunii de care ai dat dovadă, o să fie ceva mai deosebit. Să nu ne despărțim așa... ca pe scenă. Sărută dumneata...

Și duse mîna la gura tînărului. Rafael o înhăță cu aviditate și o sărută de mai multe ori, pînă ce Leonora, desprinzîndu-se cu o mișcare bruscă, ce arăta o vigoare neobișnuită, îl amenință cu mîna : Ah, păcătosule... ! Copil strengar ! Ce mod de a abuza ! La revedere, la revedere ! *Cupido* te cheamă... Pe curînd.

Și îl împinse spre balcon de al cărui grilaj se agățase bărbierul pentru a ține barca în loc.

— Sări, Rafael, spuse *Cupido*. Sprijină-te de mine ; apa coboară și barca e foarte jos.

Rafael alunecă în barca mînjită de apa roșietică. Bărbierul mișcă vislele ; începură să se îndepărteze.

— La revedere, la revedere ! Vă mulțumim foarte mult, strigau din balcon mătușa, subreta și familia grădinarului.

Rafael, lăsînd cîrma, cu fața spre casă, nu vedea decît figura aceea arogantă care filfiia o batistă, în semn de salut. O văzu mult timp, iar cînd coroanele copacilor cu tulpina în apă acoperiră balconul, înclină capul, abandonîndu-se plăcerii liniștite de a savura dulceața pe care încă o mai simțea pe buzele sale fierbinți.

VI

Alegerile au pus în mișcare întregul district. Sosise momentul solemn pentru familia Brull, și toți sprijinatorii ei, care se mai îndoiau de atotputernicia partidului, ca și cum s-ar fi temut de niște dușmani nevăzuți care ar fi putut să apară din senin, se agitau în oraș și prin sate, lansînd cu strigăt de victorie numele lui Rafael.

Puțini își mai amintiră de inundații. Soarele bine-făcător zvîntase cîmpiile; grădinile erau mai frumoase ca niciodată, ca și cum rîul, inundîndu-le, le-ar fi fecundat cu o viață nouă; se anunța o recoltă minunată și singurul indiciu că pe aici trecuse urgia îl constituia faptul că mai întîlneai cîte un gard prăbușit, cîte o împrejmuire năruită sau cîte un drum cu marginile distruse.

Totul se repara cu o relativă rapiditate și lumea se arăta mulțumită, vorbind cu dispreț de pericolul ce trecuse. Pînă la următorul !

În afară de aceasta, se împărțiseră mulți bani. Sosiseră ajutoare din capitala provinciei, din Madrid, din întreaga Spanie, grație zarvei făcută de presă, iar grădinarii, cu naivitatea credinciosului care este convins că toate bunurile pe care le posedă se datoresc protecției sfîntului patron, mulțumeau pentru pomană lui Rafael și mamei sale, propunîndu-și să fie și mai devotați puternicii familiei. Trăiască părintele săracilor !

Doña Bernarda, văzînd că se apropie realizarea ambițiilor ei visuri, nu-și îngăduia nici o clipă de odihnă.

O indigna indiferență și răceala fiului ei. Districtul era al lui, dar nu trebuia să doarmă. Cine știe ce ar putea să facă, în ultimul moment, dușmanii ordinii, care erau destui în oraș ? Trebuia să meargă în cutare sat pentru a le spune câteva cuvinte electorilor bogați, să-l viziteze pe primarul din alt sat ca să vadă „că îi acordă atenție“, să fie într-o continuă mișcare, să fie în atenția tuturor.

Și Rafael îi dădea ascultare, dar evita să fie însoțit de don Andrés, căci la plecare și la întoarcere petrecea câteva ore în casa albastră sau suprima în întregime călătoria, ca să rămână acolo, tremurînd, cînd venea acasă, de teama ca nu cumva mama să fi aflat de asemenea distracții.

Doña Bernarda știa de această nouă prietenie. Preocupată doar de sănătatea și de comportarea lui Rafael și ajutată de bîrfa dintr-un oraș curios, fiul nu făcea nimic fără ca ea să nu afle la numai câteva ore. Avea chiar informații, datorită unei indiscreții a lui *Cupido*, despre acea riscată călătorie întreprinsă noaptea și înfruntînd pericolele inundațiilor pentru a se înfățișa *comediantei*, cum spunea ea cu un accent turbat de furie.

Atunci s-au petrecut acele scene furtunoase ce aveau să-i provoace lui Rafael un pronunțat sentiment de amărăciune și de frică.

Duritatea caracterului donei Bernarda l-a zdruncinat pe tînăr, făcîndu-l să înțeleagă cît de justificată îi fusese teama pe care o avusese întotdeauna față de mama sa. Aspra femeie cucernică, cu platoșa virtuții și a sfintelor ei principii, îl zdrobi încă de la primele cuvinte. Ce-și pusese el în gînd, să facă de rîs familia ? Acum, cînd după mulți ani de muncă urma să culeagă rodul atîtor sacrificii, vroia oare, din pricina dragostei pentru o *comediantă*, să devină ridicol, oferind dușmanilor prilejul de a-l lua peste picior ? Și, indignată, n-a ezitat să sfișie cu brutalitate vîlul de prudență în spatele căruia se consu-

maseră, fără ca nimeni să știe, nenorocirile și furiile sale conjugale ; n-a ezitat să-i arunce fiului în față toate mizeriile ascunse ale căsniciei sale.

— Ești la fel ca și tatăl tău, exclamă, minioasă, doña Bernarda. Nu poți să spui că nu l-ai moștenit : muieratic, împrietenindu-te cu niște femei pierdute, în stare să compromiți, pentru o femeie oarecare, soarta familiei... Iar eu, o mare proastă, m-am zbatut pentru ei, uitînd de salvarea sufletului meu, pentru ca tu să ajungi acolo unde n-a ajuns tatăl tău... ! Și cum îmi mulțumești pentru asta... ? La fel ca și celălalt, cu un necaz, în fiecare clipă.

Devenind mai umană, simțind nevoia de a-i împărtăși proiectele ei de viitor, a trecut de la mînie la confidența prietenoasă, și a început să-i dezvăluie lui Rafael situația familiei. El, ocupat cu răsfoitul cărților și cu problemele partidului, nu știa cum merg treburile. Nici nu voia să știe : pentru asta doar era ea. Dar ținea ca el să cunoască breșele create în averea sa, în clipa în care și-a dat sfîrșitul, de nebuniile tatălui.

Ea făcea economii, adevărate minuni. Multe datorii erau deja achitate ; cîteva ipoteci fuseseră ridicate, grație bunei sale administrații și sprijinită de devotatul don Andrés, dar sarcina era prea mare și mulți ani nu va reuși să scape de ea.

În afară de aceasta — și ajungînd la acest punct doña Bernarda se arată mai tandră și vocea ei deveni insinuantă — deoarece era primul bărbat al districtului trebuia să fie și cel mai bogat ; și nu era greu să realizeze acest lucru. Totul era ca să fie un bun fiu, să se lase condus de ea, ea care îl iubea cel mai mult pe lumea asta... Acum deputat, iar ceva mai tîrziu, cînd se va întoarce de la Madrid, o să se căsătorească. Nu vor lipsi fetele bune, educate în teama față de Dumnezeu, și avînd, pe deasupra, și milioane, care ar fi mulțumite să se mărite cu el.

Rafael i-o tăie cu un surîs ușor. Știa de cine vorbește mama sa : de Remedios, fiica celui mai mare bogătaş din

oraș, un țăran cu un noroc nebun care invadase cu portocale piețele Angliei, cîștigînd cu ajutorul instinctului, în ciuda tuturor combinațiilor comerciale.

De asta îi recomanda mama sa cu atîta interes să viziteze familia aceea, trimițîndu-l acolo cu orice prilej. Totodată, doña Bernarda o aducea pe Remedios în casa ei în mod frecvent și erau puține după-amiezile în care, întorcîndu-se acasă, Rafael să nu o întîlnească pe fata aceea timidă, stîngace și de o frumusețe insignifiantă, purtînd niște veșminte care îi încătușau cu cruzime dezvoltura mișcărilor de fată crescută în livezi și transformată rapid într-o señorita grație norocului tatălui ei.

— Mamă, spuse Rafael surîzînd, dar eu nu mă gîndesc la însurătoare... ! Iar cînd va sosi clipa aceea, o să iau de nevastă pe cine cred eu !

Mama și fiul rămaseră despărțiți din punct de vedere moral după întrevederea aceea furtunoasă. Era o situație care îi amintea lui Rafael de copilăria sa, cînd după o ispravă întîlnea privirea fioroasă și fața încruntată a mamei. Dar acum, această gravitate agresivă ținea zile în sir.

Cînd sosea noaptea tîrziu acasă era interogat în timpul cinei de față cu don Andrés, care nu îndrăznea să ridice capul în fața puternicei stăpîne. Unde fusese ? Pe cine văzuse... ? Rafael simțea spionajul care îl însoțea, ca o umbră, în plimbările sale prin oraș și pe cîmp.

— Azi ai fost la comediantă... Ai grijă, Rafael ! Tu mă omori cu zile.

Iar Rafael, pentru a se duce la comediantă, se ascundea ca în copilărie, cînd fura fructe din grădini, mergea pe cărări și margini de drum, la adăpostul gardurilor, iar dacă zărea vreo grădinăreasă sau vreun băiat se vedea obligat să facă obositoare ocoluri. Și omul care făcea asta era unul și același cu cel al cărui nume se răspîndea în acel moment în tot districtul ; acela despre care primarii și persoanele de vază spuneau cu deplină convingere :

„Aici nu mai există alt deputat în afară de don Rafael. El se va zbate pentru noi.“

Don Andrés se străduia s-o consoleze pe stăpîna sa. Toate astea nu erau decît niște capricii de copil. Trebuia lăsat să se distreze. La urma urmei, era un tînăr frumos și de familie bună. În cinismul lui de om bătrîn obișnuit cu cuceririle ușoare din Arrabal, clipea malițios din ochi, crezînd că Rafael obținuse o victorie totală în casa albastră. Numai așa se puteau explica dese vizite, revolta liniștită împotriva autorității materne.

— Aceste lucruri, oricît de plăcute ar fi, pînă la urmă te plictisesc, doña Bernarda, spunea sentențios bătrînul. Comedianta își va lua zborul într-o zi ; apoi, dacă ai să-l lași pe Rafael să se ducă la Madrid, ca deputat, și să vadă lumea de acolo, cînd se va întoarce nu va mai ști de femeia asta.

Devotatul sfetnic al familiei Brull s-ar fi mirat dacă ar fi știut ce mici progrese făcea Rafael.

Leonora nu mai era cea din noaptea inundațiilor. După ce trecuse farmecul riscului, noutatea aventurii, caracterul neobișnuit al acelei întîlniri, ea îl trata pe Rafael cu o prietenie calmă, ca pe unul din aceia, mulți la număr, ce roiseră în jurul ei. Îl privea ca pe una din mobilele din casa sa, care în fiecare după-amiază venea să se așeze în fața ei ; un automat ce se prezenta pentru a petrece ore în șir contemplînd-o, palid și emoționat, cu sfiata pricinuită de sentimentul de inferioritate, dînd, adeseori, la întrebările ei niște răspunsuri stîngace care o făceau să ridă. Ironia și acea sinceritate de care făcea paradă îl răneau cu cruzime.

— Bună, Rafaelito, îi spunea în multe după-amiezi văzîndu-l că sosește. Dar de ce vii atît de des ? Lumea o să creadă că sîntem logodiți. Și ce-o să zică mama ta ?

Iar Rafael suferea cumplit, se rușina de sine însuși, gîndindu-se la cele ce se petreceau la el acasă, la furia pe care trebuia să o înfrunte pentru a ajunge aici. Dar

li era cu neputință să scape de atracția pe care o exercita Leonora asupra lui.

Dar mai erau și acele după-amiezi în care voia să fie bună, când, obosită de plimbarea prin grădină, plictisită de firea ei ușuratică și schimbătoare, de monotonia portocalilor și a palmierilor, se retrăgea în salon și cînta la pian. Cu sfiala unui cucernic, Rafael se așeza într-un colț și privind umerii superbi, peste care unduiau ca niște pene de aur buclele încrețite, asculta vocea aceea frumoasă, dulce și catifelată, unindu-se cu palidele acorduri ale pianului, în timp ce prin ferestrele deschise pătrundea rumoarea grădinii scăldată de lumina aurită a toamnei, parfumul plăcut al portocalelor coapte, care își arătau fața lor de foc printre ghirlandele de frunze.

Era Schubert, cu ariile lui melancolice, compozitorul ei preferat ; în singurătatea aceea stăpînea farmecul muzicii triste. Sufletul său pasional și tumultuos părea să se stingă, fiind moleșit de parfumul portocalilor. Uneori, așa, dintr-odată, venea să o răscolească dureros amintirea triumfurilor sale scenice, gloria de cîntăreață cucerită în sălile de operă ; și lovind clapele cu furia sublimă a cavalcadei walchirice, lansa acel *hojotoho* al Brunhildei, strigătul de război năvalnic și sălbatic al ființei lui Wotan : nechezat armonios cu care ridicase în picioare mulți spectatori din multe țări, și care în singurătatea aceea îl zguduia pe Rafael, făcîndu-l să o admire pe prietena sa ca pe o divinitate ciudată, ca pe o zeiță blondă cu ochi verzi, obișnuită să meargă călare printre nori, printre vârtejurile uraganului, iar în această țară a soarelui se resemna să fie femeie.

Alteori, lăsîndu-și pe spate bustul frumos, ca și cum ar fi contemplat, în imaginație, saloanele festonate cu trandafiri în care se mișcau, în timpul dansului, fuste umflate, peruci prăfuite și tocuri roșii, atîngea clapele, făcînd să răsune un *minuetto* de Mozart, vaporos ca un parfum

prețios, ca surisul de pe buzele unei prințese fardate și cu alunițe false.

Rafael nu uita noaptea prieteniei, mîna încredințată buzelor sale în același salon. Odată încercă să repete scena și, aplecîndu-se peste clape, vru să sărute mîna dreaptă a Leonorei.

Artista tresări, ca și cum s-ar fi trezit din somn. Ochii îi străfulgerară de minie și, fără ca aceasta să o împiedice să ridă, ridică amenințător mîna, cu acea strălucire excesivă a pietrelor prețioase de pe ea, ca și cum ar fi vrut să-l lovească.

— Fii atent, Rafael ! Dumneata ești un copil și am să te tratez ca atare. Știi că nu-mi place să fiu deranjată. Nu te expediez, dar dacă ai să continui așa, o s-o încasezi... ! Ce om lipicios ! Asta se permite o singură dată, și nu uita că atunci cînd eu vreau să mi se sărute mîna, o întind de bună voie... Gata cu muzica, s-a terminat. Hai să-l amuzăm pe copil pentru ca să stea liniștit.

Și începu una din acele treceri în revistă care îl entuziasmau pe Rafael ; evocară unora întîmplări din viața sa de artistă, pe care tînrul le considera ca niște noi avansuri în intimitatea sa cu Leonora.

Îi privea portretele reprezentînd-o în diverse roluri pe care le interpretase : o imensă colecție de frumoase fotografii ce aveau înscrise jos numele atelierului în toate limbile din Europa, cu litere aparținînd unor alfabete ciudate ce îl făceau pe Rafael să clipească din ochi. Chipul acelei Elisabete palide și mistice din *Tannhäuser* fusese realizat la Milano, al Elsei ideale și romantice din *Lohengrin* la München, al acelei Eve limitate și burgheze din *Maestrii cîntăreți*, la Viena, iar al Brunhildei, mîndră, arogantă, cu o privire dușmănoasă și scînteietoare, avea jos însemnele unui atelier din Petersburg. Și fără a mai pune la socoteală nenumărate alte fotografii, amintiri ale unor stagiuni susținute la Covent-Garden, din Londra, la São Carlos din Lisabona, la marile opere din întreaga

Italia și teatrele din America, începînd cu cel din New York și sfîrșind cu cel din Rio de Janeiro.

Rafael, ținînd în mîini acele fotografii mari și subțiri, încerca senzația celui care, plimbîndu-se printr-un port și uitîndu-se la vapoarele ce sosesc, simte parfumul țărilor îndepărtate și misterioase. Fiecare portret părea să-l învâluie cu aerul țării în care era făcut, și din salonul liniștit, impregnat de mireasma livezii tăcute, credea că se plimbă prin toată lumea.

Fotografiile reprezentau mereu aceleași personaje, eroinele lui Wagner. Leonora, o adoratoare fanatică a genialului compozitor german, vorbind de el cu un aer de intimitate, ca și cum l-ar fi cunoscut, nu vroia să cînte decît în operele lui, și, din dorința de a interpreta toate rolurile feminine din opera maestrului, nu ezita să-și riște prestigiul său de artistă puternică și viguroasă interpretînd personaje delicate.

Rafael se uita atent la fotografii, analizîndu-le pe rînd : aici părea mai zveltă și mai tristă, de parcă abia s-ar fi înzdrăvenit după o boală, în altă parte, puternică și trufașă, ca și cum ar fi sfidat viața cu frumusețea ei.

— Ah, Rafael ! îngîină ea gînditoare. Ceea ce vezi aici nu înseamnă numai bucurii. Mi-am trăit stagiunile ca toți ceilalți oameni. Am trăit mult și aceste bucăți de carton constituie capitole ale existenței mele.

Și în timp ce ea visa savurîndu-și trecutul, Rafael se entuziasma privind îndelung portretul Brunhildei, o fotografie frumoasă la care se gîndise nu o dată cum să o fure.

Acea era Leonora : Walchiria trufașă, femeia puternică și curajoasă, în stare să-l lovească pentru cea mai mică îndrăzneală și să-l ducă de nas ca pe un copil. Sub coiful de oțel, lucios ca o oglindă, avînd pe ambele laturi pene albe, se revărsau buclele blonde, străluceau sălbatic ochii verzi, iar nările păreau să palpîte cu o cruzime neîmblînzită. Mantia atîrna pe gîtul rotund, cîrnos și puternic ;

platoşa cu solzi de oţel se umfla sub presiunea pieptului ei frumos, de o arogantă tărie, iar braţele goale, evidenţiind forţa muşchilor sub plăcuta arcuire a carnaţiei feminine, susţineau unul lancea, celălalt scutul strălucitor şi luminos ca o placă de cristal. Avea acolo maiestatea unei zeiţe ; era o Palas a mitologiei nordice, frumoasă ca şi eroismul, teribilă ca şi războiul. Rafael înţelegea entuziasmul nebun, electrizarea spectatorilor atunci cînd o vedeau apărînd printre stîncile panourilor pictate, făcînd să se cutremure scena sub pasul ei ferm, ridicînd cu violenţă mai sus de aripile albe ale coifului lancea şi scutul şi lansînd strigătul de Walchiră, acel *hojotoho*, strigăt care, repetat în grădina liniştită, părea să înfioare potecile acoperite de frunze.

Femeia aceea capricioasă, aventuristă şi cu manifestări de om nebun, despre a cărei viaţă de artistă se spuneau atîtea poveşti, îşi purtase prin lume acea trufie de fecioară războinică pe care o visase Wagner, repurtînd uriaşe succese. Între două coperti mari, închizînd între ele foi de dimensiuni inegale, în care păstra cu o conştiinciozitate copilărească de cîntăreaţă tot ceea ce spusese despre ea ziarele din întreaga lume, Rafael regăsea un ecou al furtunoaselor ovaţii. Privea tăieturile de ziar, multe din ele îngălbenite de scurgerea timpului, şi avea imaginea teatrelor pline de femei cu decolteuri frumoase şi corsete rigide şi lucioase ca nişte armuri ; atmosfera scaldată de lumină şi entuziasm, în care străluceau ochi şi bijuterii ; şi în fund de tot, cu coiful şi lancea sa, se găsea ea, Walchiria dominatoare, salutată cu aplauze şi strigăte de admiraţie.

Printre foile acelea întâlnea ilustraţii cu chipul artistei, biografii şi articole de critică relatînd succese ale celebrei dive Leonora Brunna — căci acesta era numele de războinică al fiicei doctorului Moreno —, alte şi alte decupări din ziare apărute în spaniolă pură şi americani-

zată ; coloane cu litere mici, dar clare, din ziarele englezești, extrase din presa franceză și italiană folosind o hirtie proastă și subțire ; o masă compactă de caractere gotice, care îl buimăceau pe Rafael, și ininteligibile caractere rusești, ce păreau niște capricii săvârșite de o mină de copil. Și toate o lăudau pe Leonora, aducând un omagiu unanim talentului acelei femei privită cu dispreț de burghezele din Alcira. Rafael o admira pe prietena sa, stăpinit de aceeași emoție pe care ar fi încercat-o dacă s-ar fi aflat în prezența unei divinități, și simțea ură și dispreț față de virtutea aspră și nedelicată a celor care creau un gol în jurul ei. De ce venise aici ? Ce motive o determinaseră să părăsească acea lume de triumfuri, unde toți o admirau, pentru a intra într-o viață fără orizont, într-un țarc ?

Venea apoi expoziția amintirilor mai intime : bijuterii foarte frumoase, bibelouri scumpe, cadouri primite la *seratas d'onore* și înmînate în cabină, în timp ce publicul aplauda în delir, iar ea, lăsînd lancea în jos, saluta la rampă sub o ploaie de confeti și flori, înconjurată de lacheii care țineau în mîini buchete de flori. Rafael privea un medalion cu portretul venerabil al lui don Pedro del Bras, împăratul artist, care o saluta pe cîntăreață printr-o dedicație trasată în briliante ; obiecte de aur și pietre prețioase, amintiri de la niște entuziaști, care poate că au început prin a o dori pe femeie și s-au resemnat prin a o admira pe artistă ; diplome cu tot felul de ornamentații ale unor societăți prin care îi mulțumeau pentru participarea la acțiuni de binefacere, un evantai de la regina Victoria pe care era înscrisă data unui concert susținut în palatul Windsor ; o brățară regală de la Isabela a II-a, spre a-și aduce aminte de seratele la care fusese invitată la Paris, în palatul Castilla, și un mare număr de fleacuri, bogat ornamentate, cadouri de la principi, mari duci și președinți ai unor republici latino-americane. Avea mape cu dedicație în litere aurite și cu pielea uzată prin frecare

și scurgerea timpului care conțineau hîrtii de valoare : acțiuni la căile ferate ce traversau țări sălbatice, titluri de proprietate asupra unor terenuri pe care aveau să se înalțe orașe ; acțiuni la mari întreprinderi din preeriile yankee sau pampasurile argentinienne, datorite în nopțile de binefacere, ca o mărturie a dragostei pragmatice a americanilor, care la admirație adaugă mereu utilitatea.

Aroganta Walchirie, purtîndu-și prin lume mantia-i războinică, tîrise după ea, printre aplauze și ovații, acele bogate mărturii de adorație. Rafael se simțea mîndru de a-i fi prieten, dar în același timp își recunoștea micimea ; îl speria îndrăzneala lui erotică, exagerînd, în imaginație, diferența care îi separa.

La capătul acestor delicioase căutări în trecut se afla lucrul cel mai interesant, mai intim, pe care ea îi îngăduia să-l răsfoiască doar, și în grabă, nepermițîndu-i să se uite la anumite pagini. Albumul avea o legătură modestă, în piele neagră, și copci de argint, și Rafael se uita la el ca la un prodigios fetiș, cu adorația pe care ți-o inspiră oamenii mari.

Vedea cum lumea întreagă se înclină în fața acelei zeițe. O salutau nu numai potenții ; figurau acolo și puternicii artei, ce se perindau de la o foaie la alta, închinîndu-i un cuvînt cald, un vers, o frază muzicală, frumoasei cîntărețe. Rafael se uita ca un prost la semnătura bătrînului Verdi și la cea a lui Boito ; urmau tinerii maestri ai noii școli italiene, zgomotoasă și victorioasă prin tumultul frumuseții ce se adresa oamenilor de jos ; francezii Massenet și Saint-Saëns o felicitau pe fericita interpretă a celui mai mare compozitor ; marii libretști italieni îi dedicau artistei versuri, pe care Rafael le silabisea simțînd parfumul lor suav, în ciuda faptului că înțelegea prea puțin din limba în care erau scrise ; exista și un sonet al lui Ilinca, ce îl făcu să plîngă ; venea apoi partea ininteligibilă pentru el, cîteva rînduri scrise de Hans Keller, marele dirijor, discipolul și confidentul lui

Wagner, executorul lui testamentar pentru partea artistică, însărcinat să vegheze la gloria maestrului, acel Hans Keller de care vorbea Leonora în fiecare clipă, cu dragoste de femeie și admirație de artistă, fără să uite să adauge imediat că era un barbar. Strofe în germană, în rusă și engleză, care o făceau pe cîntăreață să ridă cu satisfacție atunci cînd le recitea, ca și cum ar fi inhalat un parfum preferat, spre marea disperare a lui Rafael, care nu reușea să le traducă.

— Sînt lucruri pe care nu le înțelegi dumneata. Dă-mi mai departe. Nu vreau să roșești.

Și tratîndu-l ca pe un copil, îi impunea să întoarcă paginile fără să-i dea vreo explicație.

Niște versuri italiene scrise cu o mîină tremurătoare și cu o caligrafie defectuoasă atrăgeau atenția lui Rafael. Le înțelegea numai pe jumătate, dar Leonora nu-i îngăduia niciodată să le parcurgă pînă la capăt. Era o lamentație de iubire disperată ; un strigăt de pasiune nebună condamnată la singurătate, zvîrcolindu-se în izolare ca o fiară în cușcă : Luigi Maquia.

— Dar ăsta cine e ? întreba Rafael. De ce era așa de disperat ?

— Un băiat din Neapole, răspunse pînă la urmă Leonora cu o voce tristă, clipind ca și cum ar fi vrut să-și ascundă pupilele, acoperite de lacrimi. Într-o zi l-au găsit sub pinii din Pausilipo cu capul străpuns de un glonte. Vroia să moară, și s-a sinucis... Dar strînge toate astea și să coborîm în grădină. Am nevoie de aer.

Merseră pe alea tivită cu trandafiri și trecură cîteva minute fără să schimbe o vorbă. Leonora se arăta gînditoare, cu sprîncenele încruntate și buzele încheștate ca și cum ar fi fost mușcată de amintiri dureroase.

— Să te sinucizi ! spuse în sfîrșit. Nu ți se pare, Rafael, că e o prostie ? Și să se omoare pentru o femeie ! Ca și cum femeile ar fi obligate să-i iubească pe toți cei care cred că le iubesc... ! Ce idioți sînt bărbații ! Trebuie

să fim servitoarele lor ; trebuie să-i iubim cu de-a sila, iar dacă nu, se omoară din orgoliu.

Tăcu cîteva clipe.

— Bietul Maquia ! Era un băiat bun, care merita să fie fericit ; dar dacă ar fi existat o femeie care să creadă în toate jurămintele lui de disperat... ! El a acţionat așa cum spunea... Ce nebun ! Și ce e mai rău e că am întîlnit și alții ca el în lume.

N-a mai spus nimic. Rafael îi respectă tăcerea. O privea dorind în zadar să ghicească gîndurile ce se zbăteau sub ochii ei verzi și auriți ca marea cînd soarele este la zenit. Ce aventuri trebuia să ascundă trecutul acelei femei ! Cîte romane nu zăceau în pinza vieții sale... !

Așa au trecut zilele, pînă în momentul alegerii lui Rafael. Uitînd de treburile lui politice și adoptînd o răzvrătire pasivă împotriva mamei sale, care abia dacă-i vorbea, a sosit și duminica alegerii sale. A fost un triumf total. Era deputat. Noaptea și-a petrecut-o strîngînd mîini, primind felicitări, suportînd serenade, iar dimineață a dat o fugă la casa albastră pentru a primi ironica felicitare a Leonorei.

— Mă bucur mult, spuse artista. În felul acesta ai să pleci de aici ; n-am să te văd, și de asta am mare nevoie acum ; pentru că, stimate băiete, începuseși să mă indispuai cu insistențele dumitale de adorator și cu admirația de om lipicios. Acolo, la Madrid, ai să te lecuiești de asemenea prostii... Să nu spui nu ; să nu-mi vii cu jurăminte. Dacă n-aș ști ce sînt tinerii ! Dumneata ești la fel ca toți ceilalți. Cînd o să ne vedem din nou, o să ai în cap imaginea altor femei. Eu am să fiu prietena dumitale, atîta tot ; asta vreau.

— Dar am să te mai găsesc aici cînd am să revin ? întrebă Rafael cu teamă.

— Dumneata vrei să știi mai mult decît toți cei care m-au cunoscut. De unde să știu dacă am să mai fiu aici ! Nimeni pe lumea asta n-a fost sigur că o să mă aibă. Nici

eu nu știu unde am să fiu mâine... Dar, nu, continuă ea pe un ton grav, dacă ai să vii la primăvară, ai să mă găsești aici. Cred c-am să revin pînă atunci. Vreau să văd cum înfloresc portocalii ; să mă întorc la amintirile mele din copilărie, căci numai ele m-au însoțit pretutindeni. Am fost de multe ori la Nisa, cheltuind o groază de bani, ca să văd cum înfloresc patru amăriți de portocali ; acum aștept să mă îmbete floarea de portocal care va inunda aceste cîmpii. E singura dorință care mă ține aici..., sînt sigură de asta. Dacă ai să vii atunci, ai să mă găsești, și ne vom vedea pentru ultima oară, pentru că după aceea, fără doar și poate, îmi voi lua zborul, chiar dacă o să plîngă și o să înnebunească de durere biata mea mătușă. Deocamdată stau bine aici. Ce obosită mă simt ! Șederea mea aici e ca un pat după o lungă călătorie. Numai o mare întîmplare m-ar obliga să săr din el.

S-au mai văzut în mai multe după-amiezi în grădină, saturată de mireasma portocalilor ce dăduseră în copt. Imensa vale bătea în albastru sub soarele de iarnă ; portocalele își arătau fața de foc printre frunze, ca și cum s-ar fi oferit mîinilor harnice care le rupeau de pe crengi. Pe drumuri scîrțiau osiile căruțelor, balansîndu-se printre hîrtoape cu încărcătura lor de fruct aurit ; în marile depozite se auzeau cîntecele fetelor care sortau și împachetau portocalele ; răsunau ciocanele pe lăzile de lemn, și plecau în valuri spre Franța și Anglia fiicele Sudului, acele capsule cu coajă de aur, plesnind de suc dulce, ce păreau a fi miere de soare.

Leonora, stînd în picioare lîngă un portocal bătrîn, întorcîndu-se cu spatele la Rafael, începu să caute printre crengile dese, înălțîndu-se în vîrfurile picioarelor, legănîndu-și mîndrele și grațioasele linii ale robusteții sale zvelte.

— Miine plec, spuse tînărul descurajat.

Leonora se întoarse. Luase o portocală din pom și o cojea cu ajutorul unghiilor sale roșii și lungi.

— Mîine ? spuse ea surîzînd. Orice lucru are un sfîrşit... Îţi doresc succes, domnule deputat.

Şi ducînd la gură fructul parfumat, îşi înfipse în carnea aurită dinţii ei albi şi strălucitori. Închidea ochii de plăcere, ca îmbătată de dulceaţa caldă a sucului. Trosneau feliile de portocală între dinţi şi lichidul de culoarea chihlimbarului se prelingea, căzînd în picături, prin colţurile gurii sale cărnoase şi cu buze roşii.

Rafael era palid şi tremura, ca şi cum o intenţie criminală nu i-ar fi dat pace.

— Leonora ! Leonora... ! Şi cum, trebuie să plec aşa ?

Îl înnebunea acea gură impregnată de lichidul dulce şi, dintr-o dată, dezlănţuindu-se în el pasiunea reprimată şi zăgăzuită de frică, se repezi la artistă, o prinse şi-i căută cu aviditate buzele, ca şi cum ar fi vrut să bea zeama ce se prelingea pe bărbia rotundă.

— Ei, ce înseamnă asta, Rafael... ? Nu ţi se pare că-ţi permiţi cam mult ?

Şi cu o singură mişcare a superbelor ei braţe îl trimise pe tînărul ce tremura spre portocal, obligîndu-l să-şi găsească cu greu echilibrul pentru a nu cădea. Rămase cu capul în pămînt şi ruşinat parcă.

— Te-ai convins acum că sînt puternică, spuse Leonora cu o voce tremurînd de furie. Nu admit nici o joacă, altfel dumneata ai să fii cel păgubit.

După o lungă pauză, Leonora părea să-şi fi revenit după acel şoc, şi rîse în cele din urmă în faţa acelei mutre ruşinate.

— Dar ce copil eşti !... Aşa obişnuieşti să-ţi iei rămas bun de la prieteni, cum ai procedat dumneata... ? Naivule, îngîmfatule, ce puţin mă cunoşti ! Să abuzezi de mine prin forţă, tocmai de mine, care sînt de necucerit atunci cînd nu vreau, eu, femeia pentru care s-au omorît bărbaţi fără să reuşească să-mi sărute măcar mîna... Să pleci, mîine, Rafael. O să fim prieteni... Dar dacă va trebui să ne mai vedem, nu uita ceea ce îţi spun. Să termini odată

pentru totdeauna cu aceste aiureli. Nu te mai obosei degeaba : eu nu pot să fiu a ta. M-am plictisit de bărbați ; poate că îi urăsc. Eu i-am cunoscut pe cei mai frumoși, cei mai eleganți, cei mai iluștri. Am fost pînă și regină, regină de mîna a doua, cum spun francezii, dar atît de stăpînă pe situație încît dacă aș fi vrut să mă bag în tot felul de porcării aș fi schimbat miniștri și aș fi dat peste cap țări. Bărbați cunoscuți în Europa pentru eleganța și pentru nebuniile lor au căzut la picioarele mele și i-am tratat ca pe niște copii. M-au invidiat și urît femeile cele mai celebre, imitîndu-mi felul de a mă îmbrăca și copiindu-mi gesturile. Și după ce, plictisită de acest carnaval strălucitor, i-am spus adio pentru a veni în această pustietate, ca la o mănăstire, puteam eu să mă încredințez unui domnișor de țară, în stare să entuziasmeze numai vulgul ? Ha, ha, ha !

Și rîdea cu un rîs crud, cu hohote tăioase și sardonice ce pătrundeau parcă în carnea lui Rafael, înfrigurîndu-l. Tînărul lăsă capul în jos ; pieptul îi era agitat de un horcăit greu, ca și cum l-ar fi sufocat plînsetul ce nu găsea ieșire în acel corp de bărbat.

Emoția lui Rafael, zdrobit de cruzimea aceea, o înduioșă într-atît pe Leonora încît își schimbă atitudinea. Se apropie de tînăr, aproape că se lipi de el și, apucîndu-l de bărbie cu mîna sa fină, îl obligă să ridice capul.

— Ah, ce rea sînt ! Ce i-am mai spus acestui biet copil ! Hai, ridică-ți capul ; privește-mă în față ; spune-mi că mă ierți... Mania asta blestemată de a nu-mi ține deloc gura. Te-am jignit..., să nu zici nu, te-am jignit ; dar să nu faci caz ; ceea ce ți-am spus nu-s decît niște aiureli. Ce mod de a-ți mulțumi pentru ceea ce ai făcut dumneata în noaptea aceea !... Nu ; dar cum dumneata ești foarte frumos... și foarte distins... și cum ai să faci o frumoasă carieră în politică !... Ai să fii cineva și ai să te

căsătorești la Madrid cu o fată foarte elegantă. Te asigur de asta... Dar, băiatule, să-ți iei gîndul de la mine ; o să fim prieteni, prieteni și nimic mai mult... Dar ce faci, plîngi ? Să mergem..., sărută-mi mîna, îți dau voie..., ca în noaptea aceea : așa. Eu aș putea să-ți aparțin numai prin dragoste ; dar, vai, n-am să ajung niciodată să mă îndrăgostesc de îndrăznețul Rafaelito. Sînt deja bătrînă, iar tîria de a-mi distruge inima cred că n-o mai am... Ah, bietul meu copilaș ! Îmi pare rău... dar ai venit **cam** tîrziu.

PARTEA A DOUA

I

În piațeta pe care o formau în fața casei albastre înalții și deșii trandafiri, se înălțau patru palmieri, care, uitați de mai mulți ani, lăsau să le atîrne ramurile uscate ca niște mîini de mort sub niște frunze noi, semețe și foșni-toare. Pierdute în frunzișul trandafirilor, la intrarea în piațetă se aflau două bănci de piatră, date cu var, avînd scaunul și spătarul acoperite cu vechi *azulejos* realizate la Valencia, *azulejos* de o transparentă catifelată și în care se detașau arabescurile înflorate, figurile multicolore ale unui meșteșug moștenit de la arabi. Erau niște bănci ale căror linii aveau eleganța unei sofale din secolul trecut, o prospețime și o duritate salutară, pe care îi plăcea Leonorei să se așeze după-amiaza, cînd palmierii își întindeau umbra pînă la piațetă.

Pe unul din ele citea buna doña Pepita legenda sfîntului din ziua respectivă, ajutîndu-se de niște ochelari vechi, a căror montură era de argint. Beppa, subreta, o asculta cu atenție pentru a înțelege toate cuvintele, cu admirația respectuoasă a unei fete venite din cîmpia romană și familiarizată cu credința încă de mic copil.

Pe banca cealaltă stăteau Leonora și Rafael. Artista, cu capul plecat, urmărea mișcarea mîinilor ce executau una din acele broderii care nu servesc la altceva decît ca

să-ți omori timpul, distrăgîndu-ți atenția de la alte probleme.

Rafael o găsea schimbată după atîtea luni de absență. Se îmbrăca simplu, ca o domnișoară din oraș ; fața și mîinile, atît de albe înainte, căpătaseră, prin mîngîierea continuă a soarelui, o transparență aurie, de grîu copt ; degetele, eliberate de inele, aveau întreaga lor zveltețe de mai înainte, iar găurile subțiri din lobul rumen al urechilor nu mai suportau, ca alte dăți, povara briliantelor.

— Am devenit țărăncă, nu-i așa ? spuse ea, ca și cum ar fi citit în ochii lui Rafael uimirea pentru acea schimbare. Viața la țară face astfel de minuni ; azi o podoabă, mîine alta, și așa te lepezi de ceea ce mai înainte părea a face parte din propriu-ți trup. Mă simt mai bine așa... Mă crezi că am renunțat pînă și la coafură și că toate parfumurile pe care le-am adus au început să se strice ? Apă curată, multă apă..., asta-mi place cel mai mult. Cît de departe e Leonora care trebuia să se machieze în fiecare noapte, ca o paiață, pentru a se înfățișa înaintea publicului ! Uită-te bine la mine și spune-mi cum mă găsești ? Nu-i așa că par a fi una din *vasalele* tale ? Sînt sigură că dacă mîine dimineată aș veni la gară ca să te aplaud, nu m-ai recunoaște printre grupurile de oameni.

Rafael încercă să spună că o găsea mai frumoasă decît înainte, și chiar așa și credea în mod sincer. O vedea mai aproape de el ; parcă ar fi coborît de la înălțimea ei pentru a veni spre el. Dar Leonora, ghicindu-i cuvintele și vrînd să le evite, se grăbi să continue : Să nu-mi spui că așa îți plac mai mult. Ce curios ! Acum cînd vii de la Madrid, să vezi o lume pe care n-o cunoșteai !... Dar, mă rog, mie îmi place această simplitate, și ceea ce mă interesează e să-mi plac mie. A fost o transformare lentă, dar irezistibilă ; liniștea cîmpiei m-a pătruns prin toți porii ; mi s-a urcat la cap ca o băutură liniștitoare și plăcută, și dorm întruna, ducînd această viață animală, monotonă și lipsită de emoții, din care n-aș vrea să mă trezesc

vreodată. Ah, Rafaelito ! Dacă n-o să se întimple ceva deosebit și dacă diavolul n-o să prindă de veste, cred c-am să rămîn aici pentru totdeauna. Mă mai gîndesc la lume așa cum un marinar se gîndește la mare cînd se vede ajuns acasă după o călătorie în care furtuna a bătut fără încetare.

— Bine, rămîi, spuse Rafael. Nu poți să-ți închipui prin ce teamă am trecut la Madrid, gîndindu-mă dacă am să te găsesc sau nu la întoarcere.

— Să nu minți, spuse surîzînd cu blîndețe Leonora, cu un oarecare aer de recunoștință. Crezi că aici n-am aflat ce-ai făcut la Madrid ? Dumneata, care nicicînd n-ai fost în mari relații de prietenie cu bunul *Cupido*, i-ai scris des, povestindu-i tot felul de fleacuri ; și toate astea numai pentru acel post-scriptum foarte important, ca să trimiți salutări *ilustrei artiste* și să te liniștești, la primirea răspunsului, aflînd că *ilustra artistă* mai era încă aici. Am rîs puțin citind aceste scrisorele !

— Asta e o dovadă că n-am mințit în ziua aceea cînd ți-am promis ceva. E o dovadă că, la Madrid, nu te-am uitat. Nu, Leonora, nu te uit. Absența aceasta a făcut ca dragostea mea să fie și mai puternică.

— Mulțumesc, Rafael, spuse artista cu gravitate, ca și cum nu ar mai fi fost în stare de ironia de altădată. Sînt convinsă, și asta mă întristează, căci e în zadar. Știi doar că nu pot să te iubesc... Să vorbim de altceva.

Și, repede, vrînd să împingă pe un alt făgaș discuția care i se părea periculoasă, începu să vorbească de satisfacțiile ei de la țară : Am un coteț, o nebulie, nu altceva. Dacă m-ai vedea dimineata, înconjurată de pene și cotcodacuri, dînd boabe la păsări, cu pumnul, și ținîndu-i departe pe cocoși, care mi se vîră sub poale și mă pișcă de picioare ! Nu-mi vine să cred că eu sînt una și aceeași persoană cu cea care cîndva mînuia lancea și care dădea viață, cu regularitate, lumii imaginare a lui Wagner. Ai să vezi lumea mea. Am niște găini nemaipomenit de ou-

toare, și eu, ca un cîine, scotocesc în fiecare dimineată prin paie-ca să sorb ouăle calde încă... De pian am și uitat. E mai bine de o săptămînă de cînd nu l-am deschis ; dar în această după-amiază, nu știu de ce, am simțit nevoia de a intra puțin în contact cu geniile. Aveam un chef de muzică..., de niște capricii melancolice din alte timpuri. Poate presentimentul că ai să vii dumneata ; amintirea acelor după-amiezi în care acolo, sus, stăteai cuminte, fără să te miști, ca un copil, ascultîndu-mă... Dar să nu crezi cumva, domnule deputat, că totul se reduce aici la jocul cu găinile și la o lenevie cîmpenească. Singurătatea mea din iarna aceasta a fost susținută de lucruri serioase. În casă am făcut mari transformări. Într-o cameră am amenajat o baie care a scandalizat-o într-atît pe biata mea mătușă încît i-a spus Beppei că e păcat să te îngrijești prea mult de trup. Deși uitasem de vechile mele obiceiuri, nu puteam sta fără baie ; e singurul lux pe care mi-l mai permit, și am chemat niște meșteri de la Valencia, care cu marmura și lemnul foarte fin, aduse de acolo, au făcut o adevărată bijuterie. Ai să vezi, o treabă bună. Și dacă într-o bună zi îmi vine să-mi iau zborul, o să rămînă baia, pentru ca biata mea mătușă să se înfurie tot timpul văzînd că zănatica ei nepoată a prăpădit atîția bani pentru un lucru păcătos, cum spune ea.

Și rîdea uitîndu-se la biata doña Pepa, care, pe cealaltă bancă, îi explica pentru a suta oară italiencei minunile săvîrșite de patronul Alcirei, din dorința ca străina să creadă în sfînt dîndu-i uitării pe toți neisprăviții din țara sa.

— Să nu crezi, continuă artista, că eu te-am uitat în acest răstimp. Îți sînt prietenă și tot ce e în legătură cu dumneata mă interesează. Am aflat, prin *Cupido*, care le știe pe toate, ce-ai făcut la Madrid. Am figurat și eu printre admiratorii dumitale. Ce poate face prietenia... ! Eu nu știu ce-o fi însemnînd asta ; dar cînd e vorba de domnul Brull, înghit cele mai mari minciuni, chiar dacă știu că-s

minciuni. Cînd ai ridicat, în Congres, problema rîului ăsta, am trimis pe cineva la Alcira să cumpere ziarul și l-am citit de nu știu cîte ori, crezînd orbește toate elogiile ce ți se aduceau acolo. Eu am stat de vorbă cu Gladstone cu ocazia unui spectacol dat în cînstea reginei, la Windsor ; am cunoscut oameni care au ajuns, grație elocinței lor, președinți de republică ; și să nu mai vorbim de oameni politici din Spania : cei mai mulți dintre ei au venit ca niște cadeți în cabina mea din clipa în care am cîntat la Real. Și în ciuda a toate acestea, eu am luat în serios pentru cîteva zile elogiile exagerate cu care te măguleau oamenii din partidul dumitale. În imaginația mea erai la același nivel cu toți acei domni solemni și atotputernici pe care i-am cunoscut. De ce oare ? Poate datorită izolării și liniștei care măresc dimensiunile lucrurilor ; sau ambianței din acest ținut, în care e imposibil să trăiești fără să fii supusul lui Brull... Cum, să mă îndrăgostesc de dumneata fără să știu ?

Și rîdea din nou cu acel rîs plin de satisfacție și sincer batjocoritor de altădată. Îl primise în mod grav și simplu, influențată de schimbarea pe care o operau în ființa ei singurătatea, viața la țară, și dorința de a se odihni. Dar reîntîlnindu-l pe Rafael, observînd în ochii săi acea expresie drăgăstoasă marcată acum de mai multă îndrăzneală, ea redevenea femeia de mai înainte și rîdea cu aceleași hohote ironice, ce se înfingeau ca un cuțit în trupul tînărului.

— Și ce e ciudat în asta ? întrebă cu îndrăzneală Rafael, imitînd rîsul zeflemitor. Nu s-ar putea ca dumneata, care m-ai compătimit, să sfîrșești prin a mă iubi ? Ce, nu s-au văzut lucruri și mai imposibile ?

— Nu, spuse categoric Leonora. Pe dumneata n-am să te iubesc niciodată... Și dacă am să ajung să te iubesc, continuă cu tandrețe și aproape matern, am să ascund cu pioșenie acest sentiment, pentru a evita exaltarea ce te-ar cuprinde văzîndu-te îndrăgit. Toată după-amiaza am cău-

tat să evit această explicație. Am vorbit de o sumedenie de chestiuni, te-am întrebat de viața dumitale de la Madrid, chiar și de amănunte care nu mă interesează cîtuși de puțin, numai ca să nu vorbim de dragoste. Dar cu dumneata e imposibil ; trebuie să abordăm această problemă mai devreme sau mai tîrziu. Și pentru că o dorești, fie... Eu n-am să te iubesc niciodată ; eu nu trebuie să te iubesc. Dacă te-aș fi cunoscut departe de aceste locuri, și ne-am fi apropiat datorită unor împrejurări, cum s-a întîmplat în noaptea inundației, n-aș zice că n-ar fi fost cu putință. Sînt niște scrupule de care dumneata ai putea să rizi, dar mie mi se pare că iubindu-te aș comite un delict : e ca și cum aș intra într-o casă și aș mulțumi pentru ospitalitate furînd un obiect.

— Dar ce-s prostiile astea ? exclamă Rafael. Ce vrei să spui... ? Crezi că nu înțeleg ?

— Cum dumneata trăiești aici, nu-ți dai seama de mediul care te înconjoară. A iubi numai pentru a iubi ! Așa ceva poate exista numai în lumea din care vin, unde oamenii nu se scandalizează, unde virtutea este largă și necîrtitoare, iar fiecare, din egoism, pentru că își respectă propriile slăbiciuni, are grijă să nu le critice pe ale celorlalți. Dar aici... ! Aici dragostea e un drum drept care în mod obligatoriu trebuie să ducă la căsătorie ; și ia să vedem : ai fi în stare să minți dîndu-mi asigurări că ai să te căsătorești cu mine... ?

Îl privea pe tînar drept în față cu ochii săi mari și verzi, luminoși și zeflemitori, cu atîta franchețe încît Rafael lăsînd capul în jos începu să se bîlbîie.

— Dumneata n-ai să te căsătorești și bine ai să faci. Ce barbarie solemnă ar fi ! Eu nu fac parte din femeile care-s bune pentru așa ceva. Mulți bărbați mi-au propus asta, creîndu-și astfel o faimă de imbecili. Nu o dată mi-au oferit coroana lor de duci sau marchizi, crezînd că prin asta mă puteau încătușa, păstra, dar eu, simțînd

scîrbă, vroiam să-mi iau zborul. Eu căsătorită ! Ce absurd... !

Rîdea ca o nebună, cu un rîs care îi făcea rău lui Rafael. Era un hohot sardonice, de imens dispreț, care îi amintea tînărului de rîsul lui Mefistofeles cu ocazia serenadei cîntate Margaretei.

— În afară de asta, continuă Leonora, înseninîndu-se, dumneata habar n-ai cum sînt privită eu aici. Crezi că nu știu ce se spune despre mine... ? Mi-e de ajuns să văd murelele acelor doamne cînd ies, rareori, în oraș. Și mai știu ce ți s-ar întîmpla dumitale înainte de a pleca la Madrid. Aici se știe totul, Rafaelito ; birfa acestor bieți oameni e atît de mare încît ajunge pînă și în pustietatea mea. Cunosesc foarte bine ura pe care mi-o poartă mama dumitale și am auzit chiar de unele neplăceri pe care le-ai avut în familie în legătură cu faptul dacă vii sau nu aici. Dacă acum o să se repete aceste lucruri atît de supărătoare, te rog să nu mai vii ; să-ți fiu mereu prietenă, dar dacă n-o să ne vedem o să avem de cîștigat, atît tu cît și eu.

Rafael se simțea rușinat văzînd că Leonora îi cunoștea secretele. Își dădea seama că era într-o situație ridicolă și pentru a ieși din ea spuse cu vioiciune : Să nu le dai crezare, sînt birfe ale unor dușmani. Eu sînt major și îmi închipui că, fără să mă tem de mama, pot să mă duc acolo unde mi se pare mie că e mai bine.

— Fie și așa ; continuă să vii, din moment ce-ți faci plăcere ; dar să nu negi că împotriva mea există o dușmănie declarată. Și dacă am să ajung să te iubesc, dumnezeule, ce-or să spună atunci despre mine ? Or să creadă că am venit aici numai pentru a-l seduce pe don Rafaelul lor, și vezi bine cît-de departe sînt eu de așa ceva. Cu asta mi-aș pierde liniștea care îmi place atît de mult. Dacă acum mă vorbesc, închipuie-ți ce-o să fie atunci... ! Nu, eu vreau să trăiesc în pace. N-au decît să clevească,

dar să fie fără motiv, din pură invidie. Vezi și dumneata ce caz fac.

Și privind spre locul unde se afla orașul, ascuns după sirurile de portocali, râdea cu dispreț.

Își regăsi încă o dată acea sinceritate veselă, a cărei primă victimă era ea, și continuă, coborînd tonul vocii, pe un ton confidențial-și drăgăstos : Ș-apoi, Rafaelito, dumneata nu te-ai orientat bine !... Că sînt o femeie aproape bătrînă... da, știu asta, nu-i nevoie să mi-o spui ; avem aceeași vîrstă, dar diferența de sex și mod de viață o mărește considerabil pe a mea. Dumneata ești bărbat și aproape că acum îți începi viața. Eu fac înconjurul lumii încă de la vîrsta de șaisprezece ani, părăsesc o scenă pentru a urca pe alta, și acest caracter blestemat, această dorință de a nu ascunde nimic, de a nu minți, a avut partea sa de contribuție în a mă face mai rea decît sînt în realitate. Eu am în lume mulți dușmani, care acum se consideră probabil fericiți datorită inexplicabilei mele dispariții... În viața noastră de artiști e imposibil să faci un pas fără ca să nu trezești ura celor din jur, sentimentul cel mai implacabil. Și știi dumneata ce-au spus despre mine acești oameni cumsecade ? Că sînt mai degrabă o femeie ușoară decît o artistă, un fel de cocotă ce cîntă și se expune pe scenă ca într-o vitrină.

— E o infamie, zise Rafael cu orgoliu. Aș vrea s-o spună și în fața mea.

— Aș, nu fi copil. O fi o infamie, dar nu-i lipsită întru totul de temei. Am fost ceva din ceea ce ei spun ; dar vina aparține în mai mare măsură bărbaților decît mie... Am fost o nebună, fără să-mi pot înfrîna capriciile, lăsîndu-mă uneori atrasă de strălucirea bogăției, alteori de frumusețe sau valoare, fugind de îndată ce mă convingeam de faptul că n-am să mai dau de ceva nou, fără să-mi pese de disperarea bărbaților ce-și vedeau visul întrerupt. Și din întreagă această cursă nebună, ducîndu-i la disperare pe unii, înnebunindu-i pe alții, tulburînd viața

În multe puncte ale Europei, am reținut o învățătură : ori ceea ce poezii numesc dragoste nu există și e o invenție foarte plăcută, ori eu nu-s făcută pentru a iubi și sînt imună, căci după o viață atît de agitată, acum, cînd îmi recapitulez trecutul, recunosc că inima mea nu a simțit cu adevărat... asta.

Și-și plesnea între dinți unghia roșie și ascuțită a pelicarului.

— Dumitale îți spun totul, continuă ea. După lunga absență, în care timp mi-am adus uneori aminte de dumneata, simt dorința să mă cunoști bine, și pentru totdeauna. Să vedem dacă așa o să trăim liniștiți. Le înțeleg pe aceste bune grădinărese care ard de dorința de a se confesa, care se duc să-l caute pe preot și cînd e soare și cînd plouă. În această după-amiază simt nevoia să spun totul. Chiar dacă aș vrea să n-o fac, n-aș putea. Port în mine un drăcușor care mă tot sfredelește, ca să arunc afară tot trecutul meu.

— Atunci, vorbește. Dacă sînt confesorul și merit încrederea dumitale, înseamnă că înaintez cît de cît.

— De ce vrei să înaintezi în inima mea de vreme ce e pustie ? Crezi că ai realiza mare lucru dacă m-ai cuceri ? Din moment ce eu nu valorez nimic ! Nu rîde : nu valorez nimic. Aici, în singurătatea asta, pot să mă analizez pe îndelete și recunosc : nu valorez nimic. Din punct de vedere fizic, da : mărturisesc că nu sînt urîță ; și chiar dacă aș nega-o cu o modestie ridicolă, am aici istoria mea care să facă dovada că am plăcut mult. Dar, vai, Rafaelito, asta constituie exteriorul, fațada, și după ce vor trece cîteva ierni peste ea va rămîne fără zugrăveală și va fi numai crăpături. Dar pe dinăuntru, crede-mă, sînt o ruină. După atîtea petreceri și atîta agitație, pereții se năruie, totul se clatină. Am alergat prea tare ; mi-am ars aripile aruncîndu-mă cu capul în focul vieții. Știi dumneata ce sînt ? O barcă dintre acelea părăsite pe plajă, care, privite de departe, mai păstrează ceva din înfățișarea lor din

prima călătorie, dar care acum nu cer altceva decît uita-rea pentru a continua să îmbătrînescă pe nisip. Iar dumneata, care îţi începi viaţa acum, vii să ceri un loc atît de riscant în inima stîrvului, care de îndată ce va ajunge iar pe valuri va pieri, ducîndu-te la fund... ? Rafael, prietene, nu fi naiv. Eu sînt bună ca prietenă ; nu pot fi mai mult..., chiar dacă te-aş iubi. Aparţinem unor lumi diferite. Te-am studiat şi mi-am dat seama că eşti inteligent, cinstit şi timid. Eu fac parte din lumea nebunilor, a dezechilibraţilor ; m-am înrolat pentru totdeauna sub steagul boemei, şi n-am cum să dezertez. Fiecare trebuie să-şi urmeze drumul. Dumneata ai să găseşti uşor o femeie care să te facă fericit... Şi cu cît va fi mai proastă, cu atît mai bine... Dumneata eşti făcut să fii tată de familie.

Rafael credea că-şi bătea joc de el, ca şi în alte dăţi. Dar se înşela ; vocea îi era sinceră, chipul nu îi era contractat de surîsul ironic ; vorbea cu blîndeţe, muştrînd parcă un fiu care a apucat-o pe un drum greşit.

— Fii aşa cum eşti. Dacă lumea ar fi făcută din oameni ca mine, viaţa ar fi imposibilă. Am şi eu momente în care aş vrea să fiu altfel, să fiu o găină, ca toţi oamenii din jurul meu. Să mă gîndesc la bani şi la ceea ce am să mănînc mîine ; să cumpăr pămînt, să discut cu ţăranii, să cercetez îngrăşămintele, să am copii, care să-mi dea de furcă atunci cînd răcesc sau li se rup pantofii ; aspiraţiile mele lumeşti să nu meargă mai departe de satisfacţia pe care ţi-o dă un preţ bun obţinut la vînzarea recoltei. Am momente cînd aş vrea să fiu o găină. Ce bine ar fi ! Un petic de pămînt împrejmuit cu un gard de stuf, o adevărată lume, mîncare la nas şi să petrec ore în şir stînd aşa, nemişcată, pe pămînt, pe cîteva fire de stuf... Dumneata rîzi, nu ? Viaţa asta am început s-o învăţ şi văd că-mi merge foarte bine. În fiecare miercuri mă duc la piaţă, cumpăr pui şi ouă, îmi face plăcere să mă tocmesc cu precupeţele, pentru a le da pînă la urmă atît cît cer ;

invit la cofetărie țărânci care stau pe aici, pe lângă mine, și mă întorc acasă însoțită de ele, rămânând uluite când mă aud vorbind cu Beppa într-o limbă ciudată. Dacă ai vedea ce mult mă iubesc... ! În ochii lor citesc surprinderea când constată că *siñoreta* nu e atât de rea cum spun cele din oraș. Îți mai aduci aminte de biata grădinăreasă suferindă pe care am văzut-o amîndoi la schit în acea după-amiază ? Vine des pe la mine și îi dau mereu cîte ceva. Și ea mă iubește... Toate astea sînt foarte plăcute, nu-i așa ? Liniștea, dragostea unor sărmani, o bătrînă cumsecade, biata mea mătușă, care pare să fi întinerit de cînd mă are lângă ea. Desigur, această carapace rustică formată din razele de soare și aerul livezilor oricînd se poate prefăce în bucăți ca să reapară cea de totdeauna, Walchiria. Și din nou, pe cai ! Să galopez din nou prin lume, prin furtuna de plăceri, aclamată de cor în dorința brutală... ! Presimt că așa o să se întîmple. Am jurat să rămîn aici pînă la primăvară. Dar primăvara a început să mîngîie aceste locuri. Uită-te doar la trandafiri, la portocali... Ah, primăvara îmi dă teamă ; pentru mine ea a fost întotdeauna anotimpul fatal.

Căzu pe gînduri cîteva minute. Doña Pepa și italianca intraseră în casă. Buna bătrînă nu putea părăsi pentru mult timp bucătăria.

Leonora lăsase să-i cadă pe bancă lucrul de mină și privea în sus, marcîndu-se astfel curba plăcută a gîtului său încordat. Părea cufundată în extaz, ca și cum i-ar fi trecut prin fața ochilor nostalgica panoramă a trecutului. Brusc tresări, cutremurată.

— Rafael, cred că sînt bolnavă. Nu știu ce am azi. Poate mirarea că te văd, că pot să continui o discuție ce evocă trecutul meu, după atîtea luni de tihnă... Să nu vorbești, să nu spui nimic, te rog. Dumneata posezi ciudata abilitate, fără s-o știi, de a mă face să vorbesc, să-mi amintesc ceea ce vreau să uit... Hai, dă-mi brațul și să ne plimbăm prin grădină ; asta o să mă ajute să-mi revin.

Leonora se ridică, sprijinindu-se de brațul lui Rafael, și începură să se plimbe pe larga alee ce ducea spre piațeta de lângă grilajul de la intrare. Îndepărtându-se de casă, printre desele coroane ale portocalilor, artista surise rău-tăcios, agitînd o mîină în semn de amenințare.

— Sînt convinsă că după călătoria făcută ai devenit mai serios și mai respectuos. Să n-aud că faci vreo glumă sau că-ți permiți ceva. Acum știi cît sînt de puternică și cum mă port.

II

Toată noaptea Rafael și-o petrecu fără să închidă ochii, zvîrcolindu-se în pat.

Cei din partidul său organizaseră, în cinstea lui, o serenadă ce a durat pînă după miezul nopții. Cei mai de vază se arătară ofensați de faptul că rămăseseră toată seara la cazinou așteptîndu-l în zadar pe deputat. Acesta își făcu apariția cînd înnoptă și după ce strînse mîini și răspunse la saluturi, așa cum făcuse în timpul dimineții, se întoarse acasă, fără a îndrăzni să ridice capul în fața mamei sale.

Se temea de acei ochi încărcăți de minie, în care ar fi putut citi; desigur, raportul a tot ceea ce făcuse în acea după-amiază, dar, în același timp, nutrea intenția de a nu asculta de mama sa, opunînd pornirii sale o rezistență pasivă.

Imediat după terminarea serenadei intră în camera lui, evitînd să dea vreo explicație doînei Bernarda.

Vîrit în pat și cu lumina stinsă, simțea o intensă voluptate amintindu-și de toate cele întîmplate în acea după-amiază. Oboseala călătoriei, noaptea proastă petrecută în vagon nu îl lăsa să doarmă, și, cu ochii deschiși, în întuneric, reconstitua ceea ce artista îi povestise ultima dată, cînd s-au plimbat prin grădină. Era aproape întreaga

poveste a vieții sale, mărturisită nu într-o anumită ordine, ci impulsivă parcă de dorința de a dezvălui cuiva secretele sale, cu lacune și salturi pe care Rafael le refăcea printr-un efort de imaginație.

Amintirile călătoriei lui prin Italia îi reveneau în minte cu intensitate sau în stare latentă, împropățate parcă de revelațiile Leonorei.

În obscuritatea intensă vedea Galeria Victor-Emmanuel, din Milano, cu imensul ei arc de triumf, o gură uriașă ce vrea parcă să înghită catedrala ; Domul care se înalță la numai câțiva pași, cu mulțimea de statui și dantelăria turnurilor sale. Dubla galerie, întretăindu-se în formă de cruce, cu zidurile sale cu coloane, perforate în patru rînduri de ferestre și susținând marele plafon de cristal. Parterul aproape că nu are pereți exteriori, este numai din cristal ; vitrine, librării și magazine de muzică, cafelele și berării, giuvaergerii și croitorii de un lux orbitor.

Într-o parte, Domul, în cealaltă, monumentul lui Leonardo da Vinci și faimoasa operă Scala, iar, prin cele patru brațe ale Galeriei un furnicar de oameni, un nesfârșit du-te-vino de grupuri ce se contopesc și se separă, de mâini ce se strîng, de strigăte ce exprimă surpriza vederii ; o avalanșă cvadruplă ce se revarsă spre centrul crucii, spre locul unde cafeneaua Biffi, cunoscută de oamenii de teatru din întreaga lume, își desfășoară șirurile de paznici din marmură. Pașii răsună în galerii tot așa cum se contopesc strigătele într-o imensă mănăstire, iar înalta boltă de cristal pare să palpitate de zumzetul acelor furnici umane ce se agită acolo jos ziua și noaptea.

Acolo se află piața artiștilor, bursa muzicii, locul de recrutare a vocilor. De aici ies pentru a ajunge la glorie sau la spital toți cei care cîndva și-au încercat glasul, recunoscînd că *au ceva*, și aruncînd cît-colo acul, unealta sau pana, au alergat din toate colțurile lumii spre Milano. Aici se adună pentru a digera macaroanele de la *trat-*

toria¹, așteptînd ca lumea să le facă dreptate, presărîndu-le cu milioane drumul vieții, toți nefericiții recruți ai artei, începători care, pentru a dobîndi gloria, caută un contract la oricare din micile teatre municipale din ducatul Milano și o notiță în săptămînalul din localitate, trimițîndu-l apoi în țara lor pentru ca prietenii și rudele să creadă în marile lor succese. Și amestecați cu ei, covîrșindu-i cu greutatea trecutului lor, veteranii artei, cei care au făcut deliciile unei generații aproape dispărute : tenori cu părul alb și dantură falsă, bătrîni puternici și aroganți ce tușesc și vorbesc cu un timbru gros pentru a arăta că își mai păstrează încă vocea de bariton, oameni care se ating de economiile lor cu acea zgîrcenie italiană comparabilă doar cu setea de cîștig a zarafilor, și împrumută bani sau deschid prăvălii numai după ce și-au tîrît pe scenă veșmintele de mătase sau catifea.

Cele două duzini de eminente universale ce cîntă pe primele scene ale lumii trezesc, atunci cînd trec prin Galerie, aceeași rumoare de admirație ca și regii cînd acceptă să fie văzuți de supușii lor. Iar cei ce formează paria artei, mereu în așteptarea unui contract, salută cu respect și vorbesc de castelul de pe lacul Como cumpărat de un mare tenor, de strălucitoarele bijuterii ale unei celebre soprane, de felul grațios în care își pune pălăria un aplaudat bariton, și în cuvintele lor de admirație există un accent de amărăciune împotriva destinului, un fior de invidie, convingerea că merită și ei, în aceeași măsură, asemenea splendori, protestul împotriva nenorocului, care poartă vina nefericirii lor.

Speranța juca înaintea lor, orbîndu-i cu reflexul solzilor ei de aur și menținîndu-i în mizerabila pasivitate a infometatului care speră și are încredere fără să știe în mod precis cum vor veni gloria și bogăția. Și printre aceste grupuri de tineri care se consumă în neputință,

¹ Birt (în italiană).

predestinată poate să moară, în picioare, în Galerie, trece cu un pas mic și ușor cealaltă ceată a himerei : fetele care cu *spartito*¹ sub brațe se îndreaptă spre casele maeștrilor ; englezoaice blonde și slăbuțe care vor să ajungă soprane lirice ; rusoaice durdulii și cu părul blond care salută cu un gest de soprană dramatică ; spanioloaice cu privirea aprigă și cu gesturi mai degajate ce se pregătesc pentru rolul vânzătoarei de țigări a lui Bizet ; păsări frivole și gălăgioase ale căror cuiburi se află la o distanță de multe sute de leghe de aici și care și-au luat zborul numai după ce au fost orbite de mirajul gloriei.

Odată cu terminarea perioadei carnavalului, își fac apariția în Galerie artiști care și-au petrecut iarna pe principalele scene ale lumii. Sosesc de la Londra, Petersburg, New York și Melbourne, în căutare de noi contracte ; au cutreierat întregul pământ cu indiferența celui care consideră că adevărata lui casă o constituie lumea întreagă ; au petrecut o săptămână în tren sau câteva luni pe vapor pentru a se întoarce la locul lor din Galerie, fără ca această călătorie să-i fi schimbat, reluându-și intrigile, birfa și invidiile, ca și cum ar fi plecat de aici doar cu o zi înainte.

Se adună în grupuri în fața marilor vitrine arborînd un aer de dispreț, ca niște prinți care apar așa, pe neașteptate, și nu știu să-și ascundă aleasa lor stirpe ; vorbesc de ovațiile furtunoase cu care i-a răsplătit publicul din țări îndepărtate ; poartă, cu o satisfacție infantilă, briliante la mînă și la cravată ; insinuează, cu o discreție studiată, pasiunea marilor doamne, care, îndrăgostite lulea, vroiau să-i urmeze la Milano ; exagerează sumele cîștigate în turneele lor și își încruntă cu trufie sprîncenele cînd vreun coleg nenorocit le cere un suc în imediata apropiere a cafenelei Biffi.

¹ Partitură (în italiană).

Și cînd sosește momentul încheierii de noi contracte, privighetorile dornice de cîștig își iau din nou zborul, indiferente, fără să le intereseze încotro se îndreaptă ; și din nou trenurile și acele *steamers*¹ îi lasă prin toată lumea, cu caraghioslîcurile și maniile lor, pentru a-i aduna după cîteva luni și a-i readuce la Galerie, casa lor legitimă, scena fixă pe care au să-și ducă bătrînețele.

Între timp, paria, cel ce nu sosesc niciodată, de nicăieri, boemii din Milano, rămînînd singuri, se consolează birfindu-și colegii ce se bucură de faimă, vorbesc de contracte pe care nimeni nu li le-a oferit, simulează o aroganță inflexibilă de care ar fi dat dovadă în tratative duse cu impresari și compozitori, pentru a-și justifica inactivitatea ; și cu pălăria lor de fetru, garibaldină, în vîrfu capului, cufundați în paltoanele lungi, care aproape că mătură pămîntul, dau tîrcoale meselor de la Biffi, sfidînd rafalele reci ce suflă în locul în care e situată Galeria, vorbesc întruna pentru a uita de foamea ce le macină mațele și, disprețuind munca înjositoare a celor ce își cîștigă piinea cu truda mîinilor, continuă să-și îndure curajos mizeria, mulțumiți cu titlul lor de artiști, înfruntînd soarta vitregă cu o candoare și o voință mișcătoare, iluminați de speranța care îi întovărășește pînă la ultima suflare, pentru a le închide ochii.

Rafael își amintea de această lume ciudată, pe care nu o privise cu atenție în puținele zile cît a stat la Milano. Însoțitorul său, canonicul, întîlnise aici un copil ce cîntase cîndva în corul catedralei din Valencia, și care acum nu avea altă preocupare decît aceea de a se posta, ziua și noaptea, la Galerie. Cunoscutorul lui, cunoscuse Brull viața acelor zilieri ai artei, care, stînd mereu în picioare, în piață, își așteptau stăpînul care nu mai venea niciodată.

Își imagina adolescența Leonorei în acel mare oraș, făcînd parte din acea imensă ceată de fete care mergeau

¹ Vapoare (în engleză).

grăbite și cu grație pe trotuar, cu partitura sub braț, sau care animau străzile înguste cu trilurile și ruladele lor ce răzbăteau prin ferestre.

O vedea trecînd prin Galerie alături de doctorul Moreno : ea blondă, slabă, osoasă, cu trupul disproporționat de o creștere exagerată, privind cu ochii săi verzi acel oraș rece și tumultuos, atît de diferit de grădinile calde ale copilăriei sale ; tatăl, cu barbă, cu sprîncenele împreunate, energic, iritat încă de eșecul idealurilor pe care le îmbrățișase cu înflăcărare : un căpcăun fioros pentru cei ce nu cunoșteau inocența lui aproape copilărească. Amîndoi mergeau ca niște exilați ce își găsiseră refugiu în artă ; se agitau în vidul acelei vieți printre maeștri avari, ce vroiau să dea lecții la infinit, și artiști incapabili de a vorbi pe cineva de bine, nici măcar pe ei înșiși.

Trăia la etajul al patrulea al unui bloc de pe Pasarella, o stradă îngustă, întunecată și cu clădiri înalte, asemănătoare cu cele din vechea Alcira, o străduță în care își aveau sediul agenții teatrale și în care locuiau editori de muzică și artiști ce își încheiaseră activitatea. Portarul era un vechi șef de cor ; etajul întîi era ocupat de o agenție unde din zori și pînă seara nu se făcea altceva decît se examinau vocile unor претенdenți ; celelalte etaje erau locuite de cîntăreți care, cum se ridicau din pat, începeau să facă vocalize, zguduind clădirea, de la acoperiș și pînă la subsol, ca și cum ar fi fost o cutie de rezonanță. Doctorul și fiica ocupau două camere din apartamentul unei bătrîne balerine care avusese mari succese amoroase la principalele curți europene și care acum era numai piele și oase, orbecăind aproape pe coridoare ; zgîrcită fiind, ea avea mereu certuri cu servitoarele, certuri pigmentate cu înjurături de birjar, iar singurele mărturii ale trecutului ei le constituiau veșmintele foșnitoare de mătase și briliantele, smaraldele și perlele ce se succedau pe urechile ei sfrijite.

O iubea pe Leonora cu dragostea pe care o nutrește soldatul bătrîn față de recrut. În fiecare zi doctorul Moreno se ducea la cafeneaua de la Galerie, unde era organizată o *tertulia*, la care participau bătrîni muzicieni ce luptaseră sub conducerea lui Garibaldi, precum și tineri ce scriau librete și articole publicate în ziarele republicane și socialiste. Aceasta era lumea lui, și numai ea îi făcea plăcută șederea la Milano. După izolarea în care trăise în țara sa, i se părea un paradis acel colț de cafea plin de fum, unde într-o italiană greoaie, presărată cu interjecții spaniole, putea să vorbească de Beethoven sau de eroul de la Marsala, și unde rămînea ore întregi, cufundat în extaz, văzînd prin atmosfera densă cămașa roșie și șuvițele albe ale marelui Giuseppe, în timp ce prietenii îi istoriseau isprăvile celui mai viteaz dintre conducători.

În timp ce el stătea la cafea, Leonora era lăsată în grija proprietăresei, și fetița timidă, sfioasă și oarecum uimită, rămînea ore în șir în salonul bătrînei balerine, înconjurată de prietenele acesteia, ruine ale trecutului, iubite cu patimă de mari domni care de mult erau oale și ulcele, vrăjitoare vlăguite de dragoste, care se uitau mereu la bijuteriile lor foarte frumoase, ca și cum le-ar fi fost teamă să nu li le fure cineva, și fumînd se uitau la *micuța*, discutînd despre frumusețea ei și prezicîndu-i că va ajunge departe dacă va ști să trăiască.

„Am avut profesoare excelente, spunea Leonora amintindu-și de acea perioadă din tinerețea ei. În fond, erau niște femei bune, și cu ele învățai totul. Nu știu cînd mi s-au deschis ochii. Cred că n-am fost niciodată o naivă.“

În unele seri doctorul o lua cu el la *tertulia* de la cafea, sau o ducea la galeria de la Scala dacă vreun muzician îi oferea bilete. Așa i-a cunoscut pe prietenii tatălui ei, acea boemă în mintea căreia muzica era asociată întotdeauna cu un ideal de revoluție europeană ;

amestec confuz de artiști și conspiratori, profesori bătrâni cu chelie, miopi, cu spatele încovoiat de truda unei vieți în care au trebuit să stea aplecați la catedră ; tineri negrițioși cu ochi focosi, cu coama zbirlită și cravată roșie, care spuneau că vor să distrugă lumea, făcînd-o vinovată de faptul că opera lor n-a fost admisă la Scala sau că nici un mare maestru n-a catadicsit să arunce o privire asupra dramelor lor lirice. Unul din ei reținu atenția Leonorei. Îl privea ore în șir cufundată în divanul de la cafenea aproape neobservată din cauza brațelor în continuă mișcare ale tatălui ei. Era un tînăr foarte slab și blond. Micul său barbișon și finele plete acoperite de imensa pălărie de fetru o făceau pe Leonora să-și amintească de portretul lui Carol I al Angliei realizat de Van Dyck și văzut de ea în reproduceri. La reuniuni i se spunea *poetul*, și, după cum birfea lumea, o mare artistă bătrînă care își încheiase activitatea acceptase să-l întrețină pînă ce versurile lui aveau să-l facă celebru.

— El a fost prima mea dragoste, spunea rîzînd Leonora amintindu-și de trecut.

Dragoste de copilă, pasiune de liceană de care nu și-a dat seama nimeni, căci, deși fata doctorului avea, ore în șir, ochii ei verzi și auriți ațintiți asupra poetului, acesta n-a observat niciodată adorația ei mută, ca și cum protecția și bătrîna divă l-ar fi copleșit într-atît încît devenise insensibil la alte femei.

Ce bine își amintea Leonora de anii aceia de lipsuri și de iluzii... ! Încet-încet ei devorau mica avere pe care o mai avea doctorul în țară. Trebuiau să trăiască și să-i plătească pe maestri. Doña Pepa, constrînsă de scrisorile pe care le primea de la fratele ei, vindea un teren după altul; dar chiar și așa întîrzia de multe ori cu trimiterea banilor și în loc să ia masa la *trattoria*, aproape de Scala, împreună cu eleve de dans și cu artiste cu contract recent încheiat, rămîneau acasă, iar Leonora, uitînd de partiturile ei, gătea cu tragere de inimă, învățînd misterioasele rețete ale

bătrînei ei balerine. Treceau săptămîni în care erau condamnați să mănînce numai macaroane și orez, făcut cu mult unt, care îi făcea silă bunului doctor ; de multe ori acesta se prefăcea că este bolnav pentru a evita vizita de la cafenea ; dar aceste scurte perioade de lipsuri și mizerie erau îndurate de tată și fiică în tăcere, susținînd în fața prietenilor condiția lor de oameni care, în țară, aveau din ce trăi.

Leonora se transforma văzînd cu ochii. Trecuse de perioada de creștere, în care trăsăturile feței sînt în continuă schimbare înainte de a căpăta o formă definitivă, iar membrele se lungesc și se subțiază. Nu mai era fata cu picioare subțiri, cu gesturi de ștregar. Ochii ei dobîndeau strălucire, veșmintele păreau că se strîng sub impulsul formelor, tot mai pline și rotunjite, iar rochiile coborau pînă la gleznă, acoperind ceva diferit de acele tibii infantile, uscate și nervoase, văzute de atîtea ori de oamenii de la Galerie.

Domnul Boldini, profesorul de canto, era uimit de frumusețea elevei sale. Era un tenor bătrîn care avusese și el cîndva succes, în vremea celui *Statuto*, cînd Victor Emmanuel mai era încă rege al Piemontului, iar austriecii erau stăpîni la Milano. Convins că zborul lui nu poate atinge înălțimi mai mari, s-a lăsat pe tînjeală, făcînd loc celor ce veneau din urmă, și a început să beneficieze de pe urma experienței scenice acceptînd să fie profesorul a numeroase fete, pe care le mîngîia cu blîndețe și cu sentimente paterne. Bărbuța sa albă de ied bătrîn se înfiora atunci cînd mîngîia acele gîturi de fecioare care, după părerea lui, îi aparțineau. „Totul pentru artă.“ Și această deviză a vieții sale îl făcea simpatic în ochii doctorului Moreno.

— Acest Boldini o iubește pe Leonora mea ca pe o fiică, spunea medicul de fiecare dată cînd maestrul lăuda frumusețea și talentul elevei sale, prezicîndu-i mari succese.

Și Leonora își continua lecțiile, mîngîiată de mîinile fierbinți și umede ale bătrînului cîntăreț, rămînînd ore întregi numai cu el, grație imensei încerceri pe care o manifesta doctorul, pînă cînd, într-o după-amiază, la jumătatea unei arii, omul, lasciv, cu un tremurat continuu și care pretindea că face totul numai pentru artă, s-a năpustit asupra ei. A fost o scenă odioasă : maestrul a beneficiat de dreptul lui feudal, bucurîndu-se primul de ea, pe motiv că a inițiat-o în tainele artei. Și printre lacrimi și strigăte disperate pe care nimeni nu le putea auzi, fata a cunoscut tortura dragostei, fără să simtă vreo plăcere, ci o puternică senzație de scîrbă, părăindu-i-se a fi cel mai oribil dintre chinuri acel act misterios pe care-l bănuise în mod vag în curiozitățile ei de tînră educată într-un mediu lipsit de prejudecăți.

A tăcut, temîndu-se de tatăl ei, de explozia de furie pe care acesta ar fi declanșat-o vîzînd că îi este înșelată încrederea oarbă pe care o avusese în maestru. S-a cufundat într-o pasivitate de animal resemnat și a continuat să se ducă în fiecare zi la Boldini, suportînd acele lecții întrerupte de porniri de om bolnav, arzînd de dorință, sau de dezmierdări libidinoase, de rafinată corupție.

Biata Leonora pătrunsese în lumea viciului pe poarta cea mare. Dintr-o dată se afundă în toată josnicia învățată de acel hodorog în lunga lui viață petrecută în cabine și culise. Boldini ar fi vrut s-o păstreze pentru totdeauna pe eleva sa ; niciodată nu o găsea îndeajuns de bine pregătită pentru a-și face *debutul*. Dar din țară abia că mai soseau bani. Biata doña Pepa, după ce vînduse tot ceea ce mai avea fratele și cea mai mare parte din avutul ei, numai cu prețul unor dureroase economii putea să-i trimită niște sume neînsemnate. Doctorul, folosindu-se de prietenia sa cu directori rătăcitori și impresari curajoși, și-a *lansat* fiica, și Leonora a început să cînte pe scenele orașelor din ducatul Milano, dînd cîte două sau trei reprezentații, reprezentații care erau organizate cu ocazia bîlciurilor.

Erau niște companii formate la Galerie, la întâmplare, chiar în ajunul spectacolului ; trupe ca cele de demult, care mergeau aproape la noroc, într-un vagon de clasa a treia, și cu groaznică perspectivă de a se întoarce pe jos dacă nu stăteau cu ochii pe impresar, gata oricând să fugă cu sumele încasate.

Leonora a început să audă aplauze, să repete arii în fața unui public îmbrăcat în haine de sărbătoare, proprietari rurali și doamne purtând tot felul de inele și lăntișoare false, și a suris pentru prima oară ca femeie cînd a primit flori și sonete de la locotenenții din micile garnizoane. Peste tot o însoțea tiranul, maestrul, care, înnebunit de acea pasiune care era probabil și ultima, renunța la lecțiile sale pentru a-i veni în întîmpinare. Totul pentru artă ! Vroia să se bucure privindu-și opera, să fie de față la succesele elevei sale. Și de îndată ce tatăl, mulțumit de atîta afecțiune, dispărea pentru scurt timp, el năvălea asupra ei, impunîndu-i sclavia.

În sfîrșit, a ieșit din acea boemă artistică, căci a cîntat o iarnă întreagă la Padova. Acolo l-a cunoscut pe tenorul Salvatti, un mare domn care își trata cu dispreț colegii și care era tolerat de public din considerație pentru trecutul său.

Cu figura lui arogantă cîntase cu succes mulți ani pe scenă. În jurul capului, care recurgea acum la fard și la vopsea, părea să plutească, asemeni unui nimb, acea legendă de succese galante pe care le evoca numele său. Marele doamne și-l disputau, ducînd un război surd ; o regină și-a scandalizat supușii cu pasiunea ei oarbă pentru el ; dive foarte cunoscute și-au vîndut diamantele pentru a și-l păstra prin forța cadourilor. Invidia colegilor săi îngroșa în mod prodigios această legendă, iar Salvatti, bătrîn, sărac, mai păstrînd din trecutul său o frumusețe obosită și gesturi de mare domn, trăia grație publicului din provincie, care îl aplauda cu generozitate, cu aceeași sa-

tisfacție de amor propriu pe care ar fi încercat-o dacă ar fi ajutat un prinț detronat.

Leonora, cîntînd în fața acelu om faimos, strîngînd, în plin duo, acele miini pe care le sărutaseră reginele artei, se simțea profund tulburată. Era lumea la care visase în cămăruța ei din Milano, măreția aristocratică ce ajungea pînă la ea în ambianța puternic parfumată care îl învăluia pe Salvatti. Acesta nu a întîrziat să înțeleagă impresia pe care o făcea asupra acelei tinere ce promitea să fie o frumusețe, și cu răceala lui de amant egoist și-a propus să profite de pe urma *micuței*. Să fi fost dragostea cea care a împins-o pe Leonora în brațele lui Salvatti? Artista, cînd își cerceta trecutul, protesta cu energie. N-a fost dragoste; Salvatti era incapabil să inspire o pasiune adevărată. Egoismul, corupția sa morală ieșeau numaidcît la iveală. Era un întreținut, neînstare de altceva decît să exploateze femeile. Dar a fost orbită de o halucinație, care a făcut-o să simtă în primele zile tulburarea dulce și abandonarea voluptoasă, caracteristică iubirii adevărate. A fost sclava ruinatului tenor, de bună voie, așa cum a fost a maestrului, de teamă. Și poruncitorul amant a reușit s-o domine în așa măsură, îmbătarea produsă în natura ei senzuală de acea primă dragoste a fost așa de mare, încît, ascultînd de Salvatti, a fugit cu el după terminarea stațiunii, părăsindu-și tatăl.

Acesta era faptul cel mai groaznic din viața ei. Ea, atît de curajoasă cu trecutul, care nu regreta nimic, trebuia să clipească, pentru a-și opri lacrimile, atunci cînd își amintea de această nebulie.

Erau minciuni cele povestite de lume în legătură cu moartea tatălui ei. Bietul doctor Moreno nu se sinucisese. Era prea mîndru ca să dea în vileag, atunci cînd și-a simțit sfîrșitul, imensa durere pe care i-o pricinuisese acea ingratură.

— Nu-mi vorbi de ea... ! spuse cu turbare patroanei sale din Milano cînd a încercat să-i vorbească de Leonora. Eu n-am nici o fiică ; e vorbă de o greșeală.

Fără să știe Salvatti, care, văzînd că este în declin, era teribil de avar, Leonora îi expedie tatălui ei cîteva sute de franci de la Londra și Neapole. Doctorul îi trimise înapoi cecurile, fără a scrie vreun cuvînt, deși trăia în mi-zerie. Atunci Leonora i-a trimis în fiecare lună o anumită sumă de bani bătrînei balerine, cerîndu-i stăruitor să nu-l părăsească pe tatăl ei.

Și ce nevoie avea sărmanul de îngrijiri ! Patroana și bătrîncle sale prietene deplîngeau starea acelu *povero signor spagnuolo*¹. Își petrecea zilele ca un maniac, închis în camera sa, cu violoncelul între genunchi, cîntînd Beethoven, singura sa rudă, după cum spunea el, cea care nu-l înșelase niciodată. Cînd bătrîna Isabella, plictisită să-l mai asculte, îl mai obliga să iasă afară sub pretextul că se gîndește la sănătatea lui, acesta rătăcea ca un spectru prin Galerie, salutat de la distanță de vechii prieteni, care fugeau ca nu cumva să se contamineze de tristețea lui bol-năvicioasă și temîndu-se de exploziile de furie cu care primea veștile referitoare la fiica sa.

Ce mod de a face carieră ! Vechile stîrvuri adunate în salonașul balerinei comentau cu admirație progresele *micuței* și chiar se indignau puțin împotriva tatălui pentru că nu vroia să accepte lucrurile așa cum sînt. Acel Salvatti era sprijinul de care ea avea nevoie ; un experimentat cîrmaci care cunoștea lumea și care știa să ocolească obstacolele, fără ca să piardă direcția.

Organizase cu pricepere o *réclame* susținută în jurul tinerei sale tovarășe. Frumusețea Leonorei și pasiunea cu care se dăruia scenei îi cucureau pe spectatori. Avea contracte cu cele mai bune teatre din Europa și, deși critica îi găsea defecte, respectul față de frumusețe îi făcea să le

¹ Biet domn spaniol (în italiană).

uite, exaltînd-o pe tînăra artistă. Salvatti, la adăpostul aceluia prestigiu de care se îngrijea cu religiozitate, se menţinea ca artist. Îşi lua rămas bun de la viaţă la umbra acelei femei, ultima care mai crezuse în el şi care îi tolera exploatarea.

Aplaudată de publicuri foarte cultivate, curtată în cabina ei de oameni mari, Leonora începea să găsească intolerabilă tirania lui Salvatti. Îl vedea aşa cum era : avar, obişnuit să fie adorat ; înşfăcîndu-i, pentru a-i ascunde, dumnezeu ştie unde, cîţi bani nu ajungeau în mîinile lui ! Dornică să se răzbune şi sedusă în acelaşi timp de splendoarea acelei lumi elegante cu care venea în contact, fără să pătrundă în ea, a avut aventuri şi l-a înşelat de multe ori pe Salvatti, încercînd astfel o plăcere diabolică. Dar, nu ; după scurgerea anilor, examinîndu-şi trecutul cu detaşarea pe care ţi-o dă experienţa, ea înţelegea lucrurile. Cea înşelată fusese ea. Îşi amintea uşurinţa cu care se îndepărta Salvatti la momentul oportun, ciudăţenia cu care se înlănţuiau faptele pentru a-i înlesni infidelităţile ; înţelegea că acel om era un codoş care îi aranja cu grijă aventurile cu potenţaţi prezentaţi de el însuşi, spre a se alege din asta, cu profituri ce rămîneau învăluite în mister. După aceea se arăta crud şi susceptibil timp de mai multe zile ; era amorul său propriu de flăcău bătrîn asaltat de femei care se simţea ofensat, furia de a se trăda pe sine însuşi pentru a-şi încropi o mică avere ; şi folosea orice pretext pentru a-i face scandal amantei sale, creînd scene furtunoase în care o şi pălmuia, injurînd ca în tinereţe, cînd descărca barcazurile de pe Tibru.

După trei ani de asemenea viaţă, cînd Leonora era în splendoarea frumuseţii ei, la Nisa a fost, o primăvară întregă, femeia la modă. Ziarele din Paris, în cronicile lor despre înalta societate, vorbeau de pasiunea unui rege bătrîn, un monarh democratic, care, plecînd din ţară, se

ducea în *villeggiatura* pe Coasta de Azur, asemeni unui fabricant din Londra sau unui jucător la bursă din Paris. Leonora se simțea intimidată de acel domn înalt, robust, cu barbă patriarhală — tipul de rege cumsecade din povești, care, mîndru de a da puțină tinerețe anilor săi, nu se sfia să apară în public cu frumoasa artistă.

Toate acestea au trecut, avînd drept urmare, pentru Leonora, un semn de distincție, ceva asemănător nimbului pe care îl capătă obiectele frumoase cînd se știe că au fost folosite de mari personalități istorice. Întreaga faună masculină, care cu floare la butonieră și cu monoclu dansa și risca ludovici la ruletă, o privea, de la Nisa la Monte-Carlo, cu aviditate și respect, ca pe un cal de rasă care tocmai cîștigase marele premiu la curse.

A, Brunna, spuneau ei entuziasmați. Iubirea regelui Ernesto... O mare artistă.

Și încercau să-și facă loc, spre ea, prin mulțimea de adoratori care o asediau fără încetare sub privirea inteligentă și vorace a lui Salvatti.

Cam în acea vreme a murit tatăl său într-un spital din Milano. Un sfîrșit foarte trist, după cum îi explica în scrisorile trimise bătrîna balerină. De ce murise... ? Isabella nu știa ce explicație să dea. Fiecare medic spusese altceva, dar balerina le rezuma cu claritate gîndurile : *acel povero signor spagnuolo* murise pentru că nu mai avea chef să trăiască. O prăbușire totală a acelui trup viguros, în care acționau cu o forță irezistibilă sentimentele morale. Era aproape orb cînd s-a dus la spital; părea un idiot, confundat într-o tăcere din care nimeni nu-l putea scoate. Isabella nu mai putea să-l țină în casa ei căci ajunsese într-o stare de inconștiență. Dar, ciudat, apropiindu-se moartea, i-a revenit în mod brusc, în memorie, întregul trecut, și infirmierii l-au auzit gemînd nopți în șir, bîguind în spaniolă cu o îndîrjire de maniac : Leonora, micuța mea, unde ești... ?

Artista, retrasă în camera de la hotel, plinse, mai bine de o săptămână, spre marea supărare a lui Salvatti, căruia nu-i convenea acea disperare dureroasă deoarece îi vesteja frumusețea.

Singură... ! Cu nebunia ei provocase moartea tatălui său ; nu-i rămânea acum pe lume decît buna mătușă care vegeta la mare distanță, ca o plantă, și care nu avea o altă viață în afară de cea evlavioasă. Îl privi pe Salvatti cu ură. El o îndemnase să-și părăsească tatăl, amestecînd-o cu o băutură plăcută. Simți nevoia să se răzbune, să-și redobîndească libertatea, și, părăsindu-l pe Salvatti, a fugit cu contele Selivestrof, un rus de o frumusețe virilă, bogat și avînd gradul de căpitan în Garda imperială.

Soarta îi era hotărîtă : va trece de la un bărbat la altul. Viața ei era, să cînte și să se lase adorată de conți. Va fi în pat, ca și pe scenă, a tuturor și a nimănui.

Acel Apolo blond, cu mușchi tari și albi ca marmura, cu ochi cenușii, blinzi și mîngîietori, o iubea cu adevărat.

Leonora, recapitulîndu-și trecutul, mărturisea că Selivestrof a fost iubitul ei cel mai bun. Se ghemuia la picioarele ei, supus și adorator, asemeni lui Hercule în fața Ariadnei, mîngîindu-i genunchii cu frumoasa lui barbă aurie. Se apropia în fiecare zi cu timiditate, ca și cum ar fi văzut-o pentru prima oară și i-ar fi fost teamă să nu-l respingă. O săruta cu venerație și reținere, ca pe o bijuterie fragilă care ar fi putut să se sfarme sub mîngîierile lui.

Bietul Selivestrof ! Era singurul iubit a cărui amintire o mișca pe Leonora. Trăise un an la castelul său, în plină cîmpie rusă, în acel fast boieresc, plimbîndu-și dragostea sa proaspătă, nesățioasă și mereu reînnoită, printre mușicii care o priveau cu uimire pe acea femeie frumoasă înfășurată în blănuri albe și albastre.

Dar Leonora nu putea trăi departe de scenă ; marile doamne din cîmpie fugeau de ea, pe cînd Leonora vroia să fie aplaudată și sărbătorită de ele. L-a convins pe Se-

livestrof să se mute la Petersburg și a cîntat la Operă o iarnă întreagă, ca o mare doamnă, care din pasiune a devenit artistă.

A ajuns să fie din nou femeia la modă. Tineretul rus, toți acei aristocrați cu grade în Garda imperială sau funcții înalte în administrație se înflăcărau cînd vorbeau de frumoasa spaniolă și îl invidiau pe Selivestrof. Contele se gîndea cu amărăciune la castelul singuratic, care păstra atîtea amintiri de dragoste. În agitația din capitală devenise nesociabil, temător și trist, din nevoia de a-și apăra iubirea. Bănuia asaltul nevăzut al numeroșilor adoratori ai Leor.orei.

Într-o dimineață, artista, sărind din pat, l-a văzut pe conte întins pe un divan, palid, cu cămașa însîngerată înconjurat de mai mulți domni îmbrăcați în negru, care tocmai îl coborîseră dintr-o trăsură. Un duel în zori și un glonț în piept. În noaptea trecută, după ce a ieșit de la teatru, contele se dusese să-și vadă puțin prietenii. Au fost de ajuns cîteva cuvinte prinse din zbor despre Leonora ca să se ia la harță cu un prieten : lovituri și o întîlnire aranjată în grabă, așteptînd zorii zilei pentru schimbul de focuri.

Selivestrof a murit surîzînd în brațele iubitei sale, cău-tînd pentru ultima oară cu gura sa sîngerîndă acele mîini de sîdef, delicate și puternice. Leonora a plîns ca o văduvă. I-a fost odios pămîntul unde cunoscuse fericirea cu primul bărbat iubit, și, renunțînd la cea mai mare parte din bogă-țiile pe care i le cedase contele, s-a aruncat din nou în lume, cutreierînd principalele teatre, purtată de dorința ei năvalnică de aventuri și călătorii.

Avea atunci douăzeci și trei de ani și se considera bă-trînă. Ce mult se schimbase... ! Iubiri ? Amîntindu-și de acea perioadă din viața ei, Leonora se cîntremura de rușine, de remușcări. Era o nebună ce străbătuse pămîntul ca un steag de scandal, risipindu-și frumusețea, îmbătată de

putere, oferindu-și regescul trup tuturor celor care îi trezeau interesul pentru o clipă.

Își dăruia trupul așa cum pe scenă își dăruia vocea, cu disprețul celui ce este convins de forța sa indestructibilă. În pat era ca și pe scenă : a tuturor și a nimănui ; și rămânând singură, cu propriile-i gânduri, înțelegea că ceva se ascundea în ea încă de pe când era fecioară, ceva ce se retrăgea cu sfială simțind fiorul și apetitul monstruos de la suprafață, și că acest ceva era sortit poate să moară fără să se nască, asemeni acelor flori ce se usucă înainte de a îmboboci. Nu-și amintea numele celor care o iubiseră în acea perioadă de nebunie. Și cîți nu fuseseră tîrîți de zborul ei zgomotos prin lume ! S-a întors în Rusia și a fost expulzată de țar, pentru a evita scandalul public ce l-ar fi iscat un mare duce, care, mînat de o dragoste nebună, vroia să se căsătorească cu ea, compromițînd astfel prestigiul familiei imperiale. La Roma i-a pozat unui sculptor tînar, puțin cunoscut, căruia îi dăruise o noapte, înduișată de muta lui admirație. Și-a oferit trupul drept model pentru un Venus, și lucrul acesta ea însăși l-a făcut public, dorind ca scandalul să aducă celebritate operei și autorului ei. L-a întîlnit pe Salvatti la Genova, retras din viața artistică și ocupîndu-se acum de afaceri grație banilor agonisiți. L-a primit cu un surîs amabil, a luat prînzul cu el, tratîndu-l ca pe un coleg, și în cele din urmă, văzînd că se îmbătase, a scos un bici și și-a răzbunat vechea umilință, loviturile primite în perioada în care fusese timidă și reținută, cu o ferocitate cumplită care a făcut ca încăperea să se mînjească de sînge, iar poliția să vină la hotel. Un scandal în plus și numele ei pomenit în tribunale, în timp ce ea, fugară și mîndră de isprava ei, cînta în Statele Unite, aclamată frenetic de publicul american, care admira mai mult pe amazoană decît pe artistă.

Acolo l-a cunoscut pe Hans Keller, faimosul dirijor, elevul lui Wagner. Maestrul german a fost a doua ei iubire. Cu părul lui aspru și roșiatic, cu ochelarii săi cu

ramă groasă și imensa mustață ce se revărsa de o parte și de alta a gurii, încadrînd-o, el nu era desigur frumos ca Selivestrof, dar poseda magia irezistibilă a artei. După ce a făcut ca mușchii acelui Apolo rus, albi și puternici, să se îndoie între brațele sale, simțea nevoia să se mistuie în flacăra nemuritoare ce tremură pe fruntea Artei, și l-a adorat pe muzicianul faimos. Ea, atît de solicitată, a coborît pentru prima dată de la înălțimea ei pentru a-l căuta pe bărbat și cu insinuările ei amoroase a tulburat placiditatea celui artist absorbit de cultul maestrului sublim.

Hans Keller, observînd surîsul ce cădea ca o rază de soare pe partiturile sale, le-a dat pe acestea uitării, lăsîndu-se tîrît de dragoste.

Viața dusă de Leonora alături de maestru a însemnat o ruptură totală cu trecutul. Vroia să iubească și să fie iubită, vroia ca viața ei să pășească în lumea misterului și se rușina de aventurile din trecut. Îl copleșea pe muzician cu pasiunea ei și se simțea la rîndu-i mișcată și transfigurată de ambianța încărcată de fervoare artistică ce îl înconjura pe ilustrul discipol al lui Wagner.

Revelațiile în legătură cu maestrul, cum spunea cu blîndețe Hans Keller, stîrneau fulgurații înaintea ochilor cîntăreței, ca fulgerul care l-a schimbat pe Pavel în drum spre Damasc. Acum vedea cu limpezime. Muzica nu era un mijloc de a delecta mulțimea, etalîndu-ți frumusețea și ducînd pretutindeni o viață de cocotă celebră; era o religie, forța misterioasă care leagă infinitul interior cu imensitatea ce ne înconjoară. Încearca sentimentul religios al unei păcătoase care se trezește la realitate, căindu-se, și care în fervoarea ei mistică nu ezită să se închidă într-o mînsătire. Era o Magdalenă ce acceptase o lume de desfriș și de mari scandaluri numai pentru caracterul sublim al artei, și se arunca la picioarele lui, ale maestrului suveran, ca în fața celui mai victorios dintre oameni, stăpînul misterului sublim care tulbură sufletele.

Imaginea marelui maestru părea să asiste la extazul declanșat de acea dragoste, amestec de pasiune carnală și de misticism artistic : lumina ochilor lui albaștri, cufundați în imensitate, trecea prin pereții căsuței din împrejurimile Münchenului, unde se iubeau, gândindu-se la el, elevul și entuziasta admiratoare.

— Vorbește-mi de el, spunea Leonora frecându-și capul de pieptul vînjos al dirijorului german cu acea dulce grație pe care ți-o dă pasiunea satisfăcută. Ce n-aș fi dat să-l cunosc, așa cum l-ai cunoscut tu...! L-am mai văzut la Veneția ; își trăia ultimile zile... Era un muribund.

Și începu să evoce acea întâlnire, una din amintirile ei cele mai puternice și mai bine conturate. Lăsarea serii ce însuflețea cu reflexele ei de opal apele întunecate ale Gran Canalului ; o gondolă atingînd-o ușor pe a sa, dar mergînd în sens opus, iar în ea niște ochi albaștri, tru-fași, strălucitori, niște ochi dintre aceia ce nu pot fi confundați, niște ferestre în spatele cărora strălucește focul divin al aceluia ales, al semizeului, și care păreau să o înfășoare cu un fulger ce țîșnea din lumina lor albastră, ca a cerului. Era el ; se simțea bolnav, era pe moarte. Inima îi era rănită, străpunșă parcă de niște melodii misterioase, asemeni acelor inimi de fecioară ce sîngerează pe altare în care sînt înfipte săbii.

Leonora îl văzu mai mic decît era în realitate : chircit și zdrobit de durere, cu capul său enorm de geniu plecat pe pieptul soției sale, Cosima. Parcă îl vedea și acum. Își scosese pălăria neagră de fetru pentru a simți mai bine briza răcoroasă a serii, ce-i agita părul gri și lins. Dintr-o privire Leonora cuprinse fruntea lui largă și bombată, ce părea să apese asupra întregului - lui trup ca un cufăr de fildeș încărcat cu bogății misterioase ; ochii verzi-albăstrui și tru-fași ce străluceau cu răceala albastră a oțelului, la adăpostul sprîncenelor stufoase, iar nasul arogant, puternic, asemeni ciocului unei păsări de pradă, căuta partea de deasupra gurii, senzuală și energică, încadrată de o barbă

gri ce atirna de-a lungul gîtului brăzdat de cute și de tendoane încordate. A fost o apariție rapidă, dar l-a văzut, și figura lui suferindă și mică, încovoiată de bătrînețe și de boală, i-a rămas în memorie asemeni acelor peisaje întrezărite doar la lumina unui fulger. L-a văzut venind la Veneția pentru a muri în liniștea canalelor, în acea pace tulburată numai de mișcarea vîslelor, unde cu mulți ani în urmă crezuse că o să moară, în timp ce lucra la *Tristan*, imnul morții pure și eliberatoare. Îl văzu aproape întins în barca neagră, iar zgomotul făcut de apa ce lovea marmura palatelor a răsunat în imaginația ei asemeni trompetelor plîngătoare și fioroase de la înmormîntarea lui Siegfried, și a avut senzația că îl are în față pe eroul Poeziei îndreptîndu-se spre Walhalla nemuririi și a gloriei pe un scut de abanos, inert ca și eroul legendei germanice, însoțit de bocetul omenirii, biată prizonieră a vieții, care caută cu neliniște o gaură, o crăpătură prin care să se strecoare raza de frumusețe care-ți dă bucurie și forță.

Și cîntăreața, înduioșată de amintiri, privea, cu ochii scâldați de lacrimi, bereta lată de catifea neagră, smocul de păr gri, cele două penițe de oțel uzate și roase, amintiri ale maestrului păstrate cu pietate, într-o vitrină, de către Hans Keller.

— Tu, care l-ai cunoscut, spune-mi cum trăia. Povește-mi tot, vorbește-mi de poet... de erou.

Și muzicianul, nu mai puțin emoționat, evoca amintirile despre Wagner, îl descria așa cum îl văzuse în perioada în care se bucura de sănătate : mic de statură, strîns înfășurat în paltonul său, cu un schelet puternic și greu, în ciuda faptului că era slab ; era neliniștit, ca o femeie nervoasă, și vibra ca un resort, iar un surîs amar îi contracta buzele subțiri și fără culoare. Apoi veneau *ciudățeniile* sale, care creaseră o adevărată legendă. Hainele lui de lucru, din saten aurit, aveau nasturi în formă de floare, făcuți din perle ; slăbiciunea lui pentru culorile fastuoase, țesăturile ce se desfășurau ca un val de lumină în cabinetul

său de lucru, catifelele și mătăsurile cu reflexe aprinse puse pe mobile și pe mese, fără vreo utilitate sau vreun scop, ci numai pentru frumusețe, și toate acestea spre a-i înveseli privirea prin șocul culorilor. Iar în îmbrăcăminte maestrului recunoșteai toate materialele strălucitoare ale splendorii orientale, impregnate cu esență de trandafir; flacoane întregi erau folosite la întâmplare, saturînd aerul cu un parfum de grădină fabuloasă ce îl putea întări pe monstru în lupta lui cu necunoscutul.

Apoi Hans Keller îl descria pe om, mereu neliniștit, scuturat de friguri misterioase; nu putea să stea jos decît atunci cînd cînta la pian sau lua masa; cînd îi primea pe vizitatori rămînea în picioare, plimbîndu-se de colo-colo prin salon, cu mîinile agitate de o nervoasă incertitudine; muta fotoliile de la locul lor, pune scaunele alandala, căuta o tabacheră sau niște ochelari pe care nu-i găsea nicăieri, își scotocea buzunarele și își chinuia bereta de catifea, care cădea așa de repede pe un ochi pentru a fi împinsă imediat în partea cealaltă, și pe care, pînă la urmă, o arunca în sus cu strigăte de bucurie sau o strîngea între degetele sale crispate de ardoarea unei dispute.

Muzicianul închidea ochii, crezînd că mai aude încă în liniștea din jur vocea dogită și imperioasă a maestrului. Ah, unde era? De pe ce stea urmărea cu atenție acea fantastică melodie a aștrilor, al căror ecou numai urechea lui putea să-l perceapă? Și Hans Keller, pentru a-și învinge emoția, se așeză la pian, în timp ce Leonora, sugestionată, se apropie de el, dreaptă ca o statuie, și cu mîinile răvășite în părul aspru al muzicianului, cîntă un fragment din nemuritoarea Tetralogie.

Adorația pentru marele dispărut o făcea să devină altă femeie. Îl ardea pe Keller ca pe un reflex rătăcit ale aceluiastru stins pentru totdeauna; simțea nevoia să se umilească, avea plăcerea sacrificiului, asemeni credinciosului care se prosternează în fața preotului, nemaivăzînd pe omul din el, ci pe alesul divinității. Vroia să îngenuncheze

înaintea lui pentru a o călca în picioare, pentru a face un covor din farmceele ei ; vroia să-și servească, asemeni unei sclave, iubitul, care era depozitarul gândirii lui și care părea să aibă, datorită acestei comori, dimensiuni uriașe.

Îl îngrijea cu o rară delicatețe, de sclavă îndrăgostită ; îl urma în călătoriile lui la Leipzig, Geneva, Paris, primăvara, vremea marilor concerte ; iar ea, faimoasa artistă, rămânea în culise, fără a avea nostalgia aplauzelor, așteptând momentul în care Hans, asudat și obosit, lăsa din mână bagheta în aclamațiile mulțimii, admiratoare a lui Wagner, pentru a-i șterge fruntea cu o mângâiere aproape filială.

Și așa cutreieră jumătate din Europa, propagând lumina maestrului : ea stînd, de bună voie, în umbră, asemeni acelor patriciene, care în veșminte de sclave, îi urmau pe apostoli, îngrijorate de pericolele apărute în ultimul timp.

Maestrul german se lăsa adorat ; primea toate mîngîierile entuziasmului și ale dragostei cu distracția unui artist care, preocupat de sunete, sfîrșește prin a urî cuvintele. O învăța pe Leonora limba lui, pentru ca într-o bună zi să poată cînta la Bayreuth, realizîndu-și astfel dorința cea mai fierbinte, și îi insufla convingerea că îl ajutasese pe maestru în creionarea principalilor eroi.

De aceea, cînd Leonora apăru pe scenă, într-o iarnă, cu coiful ei cu pene, de walchiră, agitîndu-și lancea de fecioară războinică, s-a produs acea explozie de entuziasm care avea s-o urmărească în tot timpul carierei sale. Însuși Hans fu scuturat de un fior în fotoliul lui, admirînd ușurința cu care iubita știuse să asimileze spiritul maestrului.

— Dacă te-ar auzi ! spunea el cu convingere. Sînt sigur că s-ar declara mulțumit.

Și așa au cutreierat amîndoi lumea. Primăvara, ea privindu-l de la distanță, cu bagheta în mînă, făcînd să țîș-

nească înaripată și victorioasă gloria maestrului din instrumentele orchestrei vîrîtă, în colina bavareză, în fosa numită *abisul mistic*. Iarna, era rîndul lui să se entuziasmeze ascultînd uneori al său *hojotoho* sălbatic de walchiră care se teme de severul său tată Wotan ; alteori, vîzînd-o cum se trezește printre flăcări, în fața curajosului Siegfried, eroul care nu se teme de nimic, dar care tremură la prima privire de dragoste.

Pasiunile de artist însă sînt ca și florile, avînd tăria parfumului și viața lor scurtă. Asprul maestru german avea o fire copilărească și nestatornică, gata oricînd să aplaude în fața unei noi păpuși. Examinîndu-și trecutul, Leonora recunoștea că ar fi fost în stare să-i rămînă, pînă la bătrînețe, supusă, să-i suporte toate capriciile și gesturile necontrolate. Dar, într-o bună zi, Keller a părăsit-o, așa cum și ea îi părăsise pe alții ; fusese tîrit de farmecul vestejit al unei contralte tuberculoase și lîncede avînd parfumul bolnăvicios și gingășia nesănătoasă a unei flori de seră. Leonora, înnebunită de dragoste și de dispreț, l-a urmărit, s-a dus să bată la ușa lui ca o servitoare, a încercat o mare voluptate vîzîndu-se pentru prima oară disprețuită și necunoscută, pînă cînd o reacție de demnitate a făcut să renască în ea vechea mîndrie.

Dragostea s-a terminat. Adio artiști ! Oameni foarte interesanți, dar nu vroia să mai aibă de-a face cu ei. Erau preferabili bărbații obișnuiți pe care îi cunoscuse cîndva, bărbați care cu cît sînt mai proști cu atît este mai bine. Nu se va mai îndrăgosti.

Și obosită, cu iluziile spulberate, a ieșit din nou în lume. O supără acea legendă galantă din perioada ei de nebunie, graba cu care veneau spre ea bărbații, oferindu-i bogății în schimbul unei dragoste indifferente. Nebunia a început s-o prindă din nou în mrejele sale. Bărbații spuneau că sînt gata să se sinucidă dacă nu-i acceptă, ca și cum datoria ei ar fi fost să se încredințeze primului care i-ar fi rîynit trupul, iar refuzul ar fi însemnat o tră-

dare. Melancolicul Maquia s-a sinucis la Neapole văzind că rămîne insensibilă la tristele lui sonete ; la Viena s-au bătut pentru ea, unul dintre admiratori murind ; un englez excentric o urma peste tot, proiectînd asupra capului ei umbra unui arbore fatal și jurînd să-l omoare pe cel ce ar fi fost preferat de ea, oricine ar fi fost acesta... Avusese destui ! Era obosită de viața aceea, îi era greață de patima hrăpăreață a bărbaților, care îi țineau calea pretutindeni. Se vedea copleșită de pasiunea furtunoasă pe care o dez-lănțuia numele ei.

Vroia să se cufunde, să dispară, să se odihnească, abandonîndu-se unui somn nesfîrșit, și se gîndi, ca la un pat moale și misterios, la acel tărîm îndepărtat al copilăriei, unde se afla singura ei rudă, mătușa cucernică și simplă, care îi scria de două ori pe an sfătuiînd-o să-și rînduiască sufletul după principiile Domnului, lucru pentru care ea o ajuta cu rugăciunile ei.

Credea, de asemenea, fără să știe de ce, că reîntoar-cerea la pămîntul natal va diminua durerea pricinuită de amintirea acelei ingratitudinii care costase viața tatălui său. Va avea grijă de sărmana bătrînă, îi va înviora, prin însăși prezența sa, acea viață monotonă și cenușie care se scursese fără să cunoască vreo schimbare, oricît de neînsemnată. Și dintr-o dată, într-o noapte, după ce jucase în rolul Isoldei pentru ultima oară în fața publicului din Florența, îi dădu ordinul de plecare Beppei, tovarășa credincioasă și tăcută a vieții sale rătăcitoare.

Spre pămîntul natal, și, cine știe, poate că va întîlni acolo ceva care s-o rețină, nemailăsînd-o să revină în lumea aceea atît de agitată.

Era prințesa din povești care vroia să devină păstor-riță ; și acolo stătea adormită, la umbra portocalilor ei, înfiorată cîteodată de amintiri, vrînd să se bucure, în veșnicie, de acea tihnă, respingîndu-l cu cruzime pe Ra-fael, care încerca s-o trezească așa cum Siegfried, trecînd prin foc, o trezește pe Brunhilda.

Nu, prieteni, și atita tot. Nu vroia dragoste ; știa prea bine ce înseamnă asta. Și, în afară de asta, venea prea târziu.

Și Rafael nu avea somn în patul său, reluînd în întuneric povestea aceea, tăiată în bucăți de niște lacune pe care le umplea cu imaginația lui. Simțea că este mic, copleșit de bărbații care îl precedaseră în a o adora pe acea femeie.

Un rege, mari artiști, paladini chipeși și aristocrați, ca acel conte rus, potențați care dispuneau de mari bogății. Și el, un biet provincial, un deputat obscur, îndurînd, ca un copilaș, tirania mamei sale, și aproape fără bani pentru a suporta cheltuielile ei, avea pretenția să le succeadă !

Rîdea cu o amară ironie de propria lui îndrăzneală ; înțelegea accentul batjocoritor al Leonorei, energia cu care respinsese toate gesturile lui îndrăznețe, de bădăran, care încearcă să posede o mare doamnă prin forță. Dar în ciuda disprețului pe care și-l trezea lui însuși, îi lipsea puterea necesară pentru a se retrage.

Era prins în acel curent de seducție, în acel vîrtej al dragostei pe care artista îl stîrnea pretutindeni, înșfăcîndu-i pe bărbați, azvîrlindu-i la pămînt, zdrobiți și lipsiți de voință, ca niște sclavi ai frumuseții.

III

— Ce devreme ne vedem azi ! Bună ziua, Rafaelito... Mă scol cum se crapă de ziuă ca să mă duc la tîrg. Încă de cînd eram copilă așteptam ca pe un eveniment miercură. Ce de lume !...

Și Leonora, uitînd de aglomerația din marile orașe, se mira de imbulzeala oamenilor, care se agitau în piața numită Prado, unde în fiecare miercuri se ținea marele tîrg al districtului.

Veneau țăranii, cu chimirul plin de fișicuri, ca să cumpere tot ceea ce aveau ei nevoie timp de o săptămână în deșertul lor înconjurat de portocali ; se duceau de la o tarabă la alta grădinăresele, elegante și zvelte, asemeni țăráncilor din operele, pieptănate ca niște señoritas, cu fuste făcute din batist subțire care, cînd se ridicau, în timpul mersului, lăsaú să se vadă ciorapii fini și pantofii ce le veneau exact pe picior. Numai chipul ars de soare și mîinile aspre le trădaú pe acele fete că sînt țăránci, cărora o recoltă bogată le îngăduia să trăiască în belșug.

De-a lungul pereților clonicăneau găinile, legate mai multe la un loc, se înălțau grămezile de ouă, verdeață și fructe, iar pe tarabele vînzătorilor de postavuri erau expuse briie de diferite culori, obiecte din percal și indiană, și postav negru, veșnicul material pentru haine al celor de pe țărm. În afară de tîrgul de la Prado, țăranii dau și pe la tîrgul de porci, de la Alborchí, sau cercetaú în-deaproape animale de muncă la Hostal Gran. Era ziua în care se făceau cumpărături pentru toată săptămîna, ziua rezervată negoțului, în care veneau în masă oamenii de pe livezi pentru a lua cu împrumut bani de la zarafi sau a li-i restitui cu dobîndă, în care se repopula cotețul, se cumpăra porcul, a cărui creștere în greutate avea să fie urmărită cu satisfacție de membrii familiei, sau cînd puteai intra în posesia unui cal, plătindu-l în rate, motiv de îngrijorare și de economii disperate.

Mulțimea, mirosind a sudoare și a pămînt, se agita în tîrg la lumina primelor raze trimise de soare. Țărăncile se îmbrățișau cînd se întîlneau, și cu coșul la brîu intrau în vreo cofetărie, pentru a sărbători reîntîlnirea ; țăranii formau un grup mare și din cînd în cînd se duceau să bea cîte un păhărel de rachiu bun pentru a prinde puteri. Și prin această invazie de țărani treceau orășenii : mici burghezi, cu obiceiuri bine stabilite, purtînd o capă veche și un coș enorm în care își puneau proviziile după o în-verșunată tocmeală ; doamnele care considerau tîrgul de

miercuri ca un fapt extraordinar ce aducea o undă de bucurie în existența lor monotonă ; cei fără ocupație, care stăteau ore în șir, în picioare, în fața tarabei vreunui prieten, curioși să vadă ce avea fiecare în coș, trâncănind despre zgîrcenia unora și generozitatea altora.

Rafael se uita cu încântare la prietena lui. Ce frumoasă-era ! Oricine putea ghici că ea era artista de un imens renume !

Părea o grădinăreasă, în rochia ei nouă de percal, vestind parcă primăvara ; la gît, o eșarfă roșie, iar capul descoperit, cu părul blond pieptănat cu o neglijență artistică, strîns la spate roșd. Nici o bijuterie, nici o floare. Numai statura și eleganța o făceau să se deosebească de restul mulțimii. Și sub privirea curioasă și avidă a întregului tîrg, Rafael surîdea în fața ei, admirînd-o, căci avea prospețime, obrații îmbujorați, vioiciune după abluțiunea de dimineață, împrăștiind un parfum indefinibil de trup sănătos și viguros care îl îmbăta pe tînăr.

Rîdea în timp ce vorbea, ca și cum ar fi vrut să orbească prin strălucirea danturii sale pe toți acei gură-cască ce o priveau de departe. Tot tîrgul era cuprins de un sentiment de curiozitate, de un murmur de admirație și de scandal, observîndu-i cum, în văzul întregului oraș, discutau, surîzînd ca buni prieteni, pe deputat și pe cîntăreacă.

Prietenii lui Rafael, oamenii cei mai importanți din oraș, care se plimbau prin tîrg, nu-și puteau ascunde satisfacția. Pînă și ultimul polițist încerca o oarecare mîndrie. Vorbea cu *ceful*. Îi surîdea. Era o onoare pentru partid ca o femeie atît de frumoasă să-l trateze cu atîta amabilitate pe don Rafael, deși, la drept vorbind, merita acest lucru și ceva mai mult. Iar acei bărbați, care în fața soțiilor aveau grijă să tacă atunci cînd ele vorbeau cu indignare despre străină, acum o admirău cu fervoarea instinctivă pe care ți-o trezește frumusețea și îl invidiau pe deputatul lor.

Bătrînele grădinărese îi învăluiau pe cei doi cu o privire drăgăstoasă. Erau o pereche potrivită : ce căsnicie minunată ar avea amîndoi !

Iar doamnele se prefăceau că nu-i văd atunci cînd treceau pe lângă ei ; se îndepărtau strîmbînd din nas, cu trufie, și întilnind vreo prietenă spuneau cu ironie : „Ai văzut dumneata... ? Chiar ai să îi aruncă lațul, de față cu toată lumea, băiatului doînei Bernarda“. Era ceva scandalos ; doamnele decente trebuiau să nu iasă din casă. .

Leonora, insensibilă la curiozitate, fără a ține seama de sutele de ochi ațintiți asupra ei, continua să vorbească de propriile-i probleme. Beppa rămăsese acasă, cu mătușa, iar ea, împreună cu grădinăreasa și încă o femeie, care așteptau la cîțiva pași cu niște coșuri mari, venise să cumpere o sumedenie de lucruri, a căror enumerare o făcea să rîdă. Acum era o persoană serioasă ; da, domnule. Cunoștea cu exactitate prețul produselor pe care le consuma ; putea să indice, la centimă, costul traiului său ; credea că se reîntorsese la perioada aceea grea pe care o trăise la Milano, cînd cu partiturile 'sub braț, intra în prăvălia băcanului ca să cumpere unt sau cafea. Ce mult o distrau toate acestea ! Și nemaivrînd să prelungească așteptarea scandalizată a oamenilor, care îi interpretau surîsul și converșia cît se poate de nefavorabil, îi întinse mîna lui Rafael, ca să plece. Era tîrziu ; dacă mai stătea să sporovăiască nu mai găsea nimic ; tot ce era mai bun s-ăr fi vîndut.

— La datorie ; la revedere, Rafaelito.

Și tînrul o vedea cum își făcea loc priî multime, urmată de cele două țărănci, cum se oprea în fața tarabelor, întîmpinată de surîsul amabil al vînzătorilor, ca o clientă care nu se tocmește niciodată, cum își întrerupea cumpărăturile, pentru a-i mîngîia pe copiii murdari, ce țipau în brațele bietelor lor mame, alegînd cele mai bune fructe din coșul ei ca să li le dea lor.

Admirația tuturor o însoțea printre tarabe. „*Așa, siñoreta*“, strigau vânzătoarele. „*Vină, doña Leonora !*“, ziceau altele, spunându-i pe nume pentru a arăta o mai mare intimitate. Iar ea suridea, vorbea cu toți pe un ton familiar, își vîra mîna în fiecare clipă în geanta de piele, adusă din Rusia, ce atîrna de mîna dreaptă, și, ca un nor de muște, se agita, în jurul ei, paralizați, orbi și schilози, ce aflaseră de dărnicia acelei doamne care oferea mărunțiș cu pumnul.

Rafael o urmărea cu privirea, acceptînd cu un surîs forțat complimentele notabilităților, care îl felicitau pentru norocul său. Primarului — un om care, după cum spuneau dușmanii, tremura în fața soției — îi luceau ochii și susținea că pentru o asemenea femeie ar fi în stare să facă orice. Și toți își uneau glasul la corul de laude pizmuitoare, considerînd ca un fapt indiscutabil că Rafael era amantul artistei, în timp ce acesta suridea cu amărăciune amintindu-și de explicația Leonorei.

Nu o mai vedea. Se afla în cealaltă parte a tîrgului, acoperită de valul de capete. Din cînd în cînd distingea, pentru o clipă, coiful ei de aur peste celelalte femei.

Vroia să se ducă acolo, dar nu putea. Îl avea lîngă el pe Matias, norocosul exportator de portocale, bogătaşul a căruia fiică, Remedios, își petrecea toată ziua alături de mama lui, ca o elevă ascultătoare. Domnul ce vorbea greoi, gîndea încet și era confuz cînd discuta despre comerțul cu portocale. Îi dădea sfaturi ; un adevărat plan pe care îl întocmise și pe care i-l oferea spre a-l prezenta în Congres ; măsuri de protecție pentru exportatorii de portocale. Bogăția orașului ; toți vor înota în bani, i-o garanta el cu mîna pe inimă.

Iar Rafael, cu privirea pierdută în cealaltă parte a tîrgului de la Prado, pîndind rapidele apariții ale părului de aur pentru a se convinge că Leonora mai era acolo, îl auzea ca în vis pe acel om care, după cum spuneau gurile rele, era sortit să-i fie socru. Din toată acea bolboroseală tărăgănată,

numai unele cuvinte ajungeau la urechile lui, înregistrându-i-se în memorie cu persistența obsesiei. „Glasgow... Liverpool... ! Necesare noi piețe... Să se micșoreze tarifele de transport pe calea ferată... Agenții englezi sînt niște hoți...”

„Bine, să-i spînzure”, răspundea în sinea lui Rafael. Și fără să înceteze să aprobe ceea ce nu auzea, dînd afirmativ din cap, se uita în direcția Leonorei, temîndu-se să nu fi plecat. Și-a revenit cînd prin mulțime s-a făcut un mic gol, văzînd-o pe artistă așezată pe un scaun pe care i-l oferise o vînzătoare, ținînd un copil pe genunchi și stînd de vorbă cu o femeie mică de statură, amărită, bolnavă, care lui Rafael i s-a părut a fi țărancă întîlnită de ei la schit.

— Ce părere ai de planul meu ? întrebă.chiar în acea clipă don Matías.

— Excelent, un plan grandios, demn de dumneata, care cunoști în profunzime problema. O să vorbim mai pe larg cînd am să mă întorc la parlament.

Și pentru a evita o a doua expunere a ceea ce el nu auzise, se arătă atent cu nefericitul țăran, îl lovi ușor cu palma pe spatele lui de urs uimit ca întotdeauna că soarta l-a ales ca favorit pe acel om.

Tot orașul îl cunoscuse cu sandale în picioare și cultivînd, în arendă, o mică livadă. Fiul lui, un flăcău aproape imbecil, care se folosea de cea mai mică neatenție pentru a-l fura și a duce la Valencia o viață de distracții, cu toreadori, prestidigitatori și geambași de cai, umbla desculț în acea perioadă, hoinărind pe străzi cu copiii țăganilor care își aveau sălașul în Alborchí ; fiica lui, Remedios, atît de serioasă și de timidă, care își petrecea zilele executînd complicate broderii sub îndrumarea doînei Bernarda, crescuse ca un animal mic în cîmp, repetînd cu o exactitate scandaloașă interjecțiile folosite de căruțașii cu care bea tatăl ei.

„Dar cel care vrea să ajungă un om bogat n-are cum să fie o brută“, după cum spunea bărbierul *Cupido* într-o discuție cu don Matías.

Încet-încet, s-a lansat în exportul de portocale în Anglia. A luat pe credit primele cantități și de atunci a început să sufle, pentru el, un vînt prielnic, un vînt nebun, care nu încetase încă. Averea și-a agonisit-o în cîțiva ani. Acolo unde naufragiu navele cele mai puternice, șalanda lui grosolan construită și greoaie, condusă de instinct, nu suferea nici cea mai mică avarie. Cantitățile expediate de el ajungeau întotdeauna la momentul oportun. Marfa frumoasă a celorlalți negustori, selectată cu atenție, ajungea la Liverpool sau Londra atunci cînd piețele erau pline și prețurile coborau în mod scandalos. Norocosul năving trimitea orice, ceea ce cumpărase, de fapt, la un preț scăzut, și întotdeauna lucrurile se aranjau în așa fel încît marfa lui găsea piețele goale, prețurile erau foarte ridicate și nimeni nu se uita la calitate, realizînd astfel cîștiguri fabuloase. Lua în deridere toate combinațiile savante ale acelor exportatori care urmăreau ziarele englezești, primeau buletine și comparau prețurile de ofertă din mai mulți ani pentru a face tot felul de calcule, al căror rezultat era că pînă la urmă se lăsau de afaceri luîndu-se cu mîinile de cap. El nu știa și nici nu vroia să știe nimic. Avea încredere în steaua lui. Cînd i se părea că este momentul potrivit, încărca marfa în portul Valencia și pe-aici ți-e drumul ! Întotdeauna lucrurile se petreceau în așa fel încît portocalele lui ajungeau acolo fără să aibă de înfruntat vreo concurență și se vindeau la prețuri ridicate. De mai multe ori, marea, provocînd avarii vaporului, îi amîna sosirea, piața rămînea fără marfă și contribuia astfel la succesul expediției.

După numai doi ani ajunsese să fie cineva în oraș și spunea rîzînd că *nu s-ar lăsa spînzurat* pentru optzeci de mii de *duros*. Apoi, mereu crescînd, averea a atins un nivel incredibil. Oamenii, uluiți, își șopteau la ureche cu

un respect oarecum superstițios miile de *duros* — bani peșin — pe care îi încasa la sfârșitul fiecărui sezon. În împrejurimile Alcirei avea niște depozite imense, ca niște biserici, unde o armată întreagă de fete împachetau, cîntînd, portocale, iar dulgherii băteau cuie, zi și noapte, în lemnul alb al cutiilor de export. Cumpăra, cîntărind-o dintr-o singură privire, recolta de pe livezi întregi, fără să se înșele nu mai mult de cîteva *arrobas*¹. În ceea ce privește plata, orașul era mîndru de milionarul său. Nici banca Spaniei nu se bucura de atîta respect și încredere cum se bucura banca lui. Nici vorbă de funcționari sau de birouri : totul era cum nu se poate mai simplu ; și puteai cere mii de *duros*, și dacă el accepta suma, nu avea altceva de făcut decît să intre în dormitor, și să scoată din niște ascunzișuri misterioase cîte un teanc de bancnote care îți dădeau fiori.

Și acest țăran norocos, văzîndu-se bogat, fără a fi avut vreun alt merit decît capriciul soartei, își dădea aere de om inteligent cu acea siguranță pe care ți-o conferă banul și îl sîcîia pe Rafael, pe *deputatul său*, cu o nouă lege privitoare la tarifele de transport pe calea ferată pentru a-și plasa portocalele în toată Spania. Ca și cum el ar fi avut nevoie de planuri ca să se poată îmbogăți !

Din tot trecutul lui mizerabil nu mai rămăsese decît o urmă : respectul pentru familia Brull. Îi trata cu o oarecare trufie pe toți oamenii din oraș, dar nu putea să-și ascundă respectul pe care i-l inspira doña Bernarda, respect ce se asocia cu o mare grațitudine datorită prețuirii pe care i-o acorda pentru faptul că era bogat și interesului ce îl arăta pentru fiica lui. Nu-l uitase deloc pe tatăl lui Rafael, omul cel mai distins pe care îl cunoscuse în întreaga lui viață, și i se părea că îl mai vede, întocmai ca atunci cînd, călare pe un cal uriaș, se oprea în fața căsuței sale de grădinar și cu un aer de mare domn îi poruncea ce să facă la apro-

¹ Arroba, măsură spaniolă de greutate egală cu 11,5 kg.

piatele alegeri. Știa în ce stare își lăsase acel mare om afacerile când a murit și nu o dată i-a dat bani doinei Bernarda, fiind mîndru de faptul că aceasta, găsindu-se la mare ananghie, i-a făcut cîntea de a-l căuta ; dar pentru el, casa familiei Brull, săracă sau bogată, reprezenta întotdeauna casa stăpînilor, leagănul dinastiei a cărei autoritate nimeni n-o putea cînti. Dacă el avea bani, în schimb „ceilalți“, ah, ceilalți, aveau acolo, departe la Madrid, puternice relații ; dacă vroiau puteau ajunge pînă la cel de pe tron ; făceau parte dintre aceia care aveau frînele în mîna, iar dacă de față cu el se șușotea cum că mama lui Rafael are de gînd să și-o facă noră pe fiica lui, don Matías se înroșea de satisfacție și murmură cu modestie : Nu știu, cred că toate astea-s vorbe goale. Remedios e o fată de țară și deputatul o să vrea să-și ia o mare cucoană de la Madrid.

Rafael cunoștea mai de mult intenția mamei sale. El nu-i iubea pe oamenii aceia. Tatăl, în ciuda insistenței lui lipicioase de a-i oferi planuri, fi era simpatic datorită respectului pe care îl avea pentru familia sa. Fiica era o ființă insignifiantă, fără vreo altă frumusețe decît prospețimea de față oacheșă, ascunzînd sub masca blîndeții sale serviabile o mînte mai obtuză decît cea a tatălui, și fără alte manifestări decît credința și scrupulele în care fusese educată.

În dimineața aceea, a trecut de două ori pe lîngă Rafael, urmată de o bătrînă servitoare, avînd aerul grav al unei orfane ce trebuie să se ocupe de gospodărie și să fie în același timp și doamnă. Abia că se uită la el.

Blajinul suris de viitoare sclavă cu care îl salutase în alte dăți dispăruse. Era palidă și își strîngea buzele fără culoare. Desigur, îl văzuse de departe discutînd și rîzînd cu Leonora. Îndată avea să afle și mama lui de această întîlnire. Fata aceea părea să se uite ca la un obiect al ei, iar gestul ei de mîhnire era deja al soției ce se pregătește pentru o scenă de gelozie cu ușile închise.

Ca și cum l-ar fi amenințat un pericol, se despărți de don Matías și de prietenii săi și, evitînd o nouă întîlnire cu Remedios, ieși din tîrg.

Leonora mai era acolo. O va aștepta pe drumul ce ducea la livadă ; trebuia să folosească acea dimineață.

Cîmpia părea că se înfioară odată cu primele săruturi ale primăverii. Plopii înalți ce aveau drumul se acopereau cu frunze noi ; în livezi, portocalii, încălziți de o sevă proaspătă, își desfăceau mugurii, pregătindu-se să lanseze, ca pe o explozie de parfum, floarea lor albă ; de o parte și de alta a drumului răsăreau, prin iarba deasă, primele flori. Rafael s-a așezat jos, lîngă drum, mîngîiat de frăgezimea ierbii. Ce plăcut mirosea !

Micșuneaua sfioasă și cu miros puternic trebuia să fie pe aproape, încărcată de frunze. Mîinile lui căutară flori violete, al căror parfum te face să te gîndești la fiorii dragostei. O să strîngă un buchet ca să i-l ofere Leonorei cînd o să treacă pe aici.

Se simțea cuprins de o îndrăzneală pe care n-o cunoscuse niciodată. Mîinile îi ardeau, de parcă ar fi avut febră. Poate că era emoția pe care i-o provoca propriul curaj. Era hotărît să-și decidă soarta chiar în acea dimineață. Înfumurarea omului care crede că se află într-o situație ridicolă și care vrea să crească în ochii admiratorilor săi îl îmboldea, dîndu-i o îndrăzneală cinică.

Ce-o să spună prietenii săi, care îl invidiau pentru faptul de a fi iubitul Leonorei, dacă au să audă că ea îl tratează ca pe un prieten neînsemnat, ca pe un băiat care o amuză în singurătatea exilului său voluntar ?

Cîteva sărutări de mîini, două vorbe drăguțe, cîteva glume crude de tovarăș care are conștiința superiorității sale..., iată tot ce reușise după multe luni de curte asiduă, împotrivindu-se mamei sale, trăind în propria casă ca un străin, fără dragoste și sub priviri indignate, expunîndu-se total bîrfei dușmanilor, care îl bănuiau că este în concubinaj cu artista și care se scandalizau în numele moralei.

Ce-ar mai rîde de el dacă ar cunoaște adevărul acei destrăbălați care la cazinou își povesteau aventurile amoroase, ce aveau întotdeauna drept prolog curajul neașteptat, lupta, folosindu-se numai de tăria brațelor, posesiunea violentă, la marginea unui drum, sub un portocal sau în vreun ungher mai întunecos al unei case !

Și Rafael, tulburat de teama să nu pară caraghios, își zicea că poate brutele acelea au dreptate, că așa ai succes, și că el suferă din cauza lui, pentru că o privește pe Leonora cu respect, de departe, ca un idolatru supus. Dar ce naiba ! Nu era el oare bărbatul și, deci, și cel mai puternic ? Atunci să-și facă simțită autoritatea sexului. Îi plăcea și trebuia să fie a lui. Și de vreme ce ea îl trata cu atîta dragoste, cu siguranță că îl iubea. Numai scrupulele îi țineau la distanță, și el își lua sarcina de a le înlătura cu violență de îndată ce se va ivi un prilej.

Cînd tocmai se închegase complet brutala decizie din continuele fluctuații ale caracterului său slab și nehotărît, auzi voci și, ridicîndu-se, o văzu pe Leonora urmată de cele două țărănci încovoiate de apăsarea coșurilor grele.

— Și aici ! exclamă artista cu un rîs care îi umfla gîtul mișcat de un tremurat plăcut. Dumneata ești umbra mea... În piață, pe drum, pretutindeni îmi ieși în întîmpinare...

Și luă buchetul de micșunele oferit de tînăr, mirosindu-l cu voluptate.

— Mulțumesc, Rafael, sînt primele flori pe care le văd în acest an. A sosit prietena mea credincioasă, primăvara; dumneata mi-ai adus-o, dar eu o simt de cîteva zile. Sînt mulțumită, nu se vede ? Toată iarna parcă am fost un vierme de mătase, chircit în gogoșa lui, iar acum simt că îmi cresc aripile și c-am să zbor prin acest imens salon verde care își împrăștie primele parfumuri. Nu ai aceeași senzație ?

Rafael răspunse pe un ton grav. Și el simțea clocotul singelui, împunsăturile vieții prin toți porii.

Și privea cu ochi pierduți acel gît gol, de o frăgezime tentantă, subliniată și mai mult de eșarfa roșie; pieptul puternic, ispititor pe care se odihneau micșunelele sale.

Zărindu-l pe Rafael, cele două grădinărese schimbă un suris malițios, făcându-și semnificativ cu ochiul, și i-o luară înaintea doamnei, cu intenția vădită de a nu o incomoda cu prezența lor.

— Duceți-vă, spuse Leonora. Noi o să mergem încet pînă acasă.

Cele două femei se îndepărtară cu un pas grăbit, vorbind încet. Leonora își imagina surîsul de pe chipurile lor.

— Le-ai văzut ? spuse arătîndu-le cu umbrela sa de soare, ce era închisă. Nu le-ai observat surîsul și cum și-au făcut cu ochiul cînd te-au văzut în drum... ? Ah, Rafael, dumneata ești orb, și pari teribil. Dacă ar fi trebuit să-mi păstrez reputația, aș fi avut mare bucluc cu un prieten ca dumneata. Cîte nu spune lumea !

Și rîdea cu un aer de superioritate, considerîndu-se cu mult deasupra a tot ceea ce puteau să spună oamenii despre prietenia ei cu Rafael.

— În tîrg îmi vorbesc de dumneata toate vînzătoarele, ca și cum aceasta ar constitui pentru mine măgulirea cea mai irezistibilă ; mă asigură că sîntem o pereche grozavă. Grădinăreasa mea nu pierde nici un prilej ca să-mi spună că ești foarte frumos. Să-i mulțumești... Ce să mai zic ? Pînă și mătușa mea, biata mea mătușă, care trăiește cu capul în nori, a coborît de acolo ca să-mi spună deunăzi : „Știi că Rafael vine des pe aici ? Dacă o să vrea să se căsătorească cu tine ?“ Ia aminte, să se căsătorească... Ha, ha, ha. Să se căsătorească ! Biata femeie credea că în viață totul e căsătoria.

Și continua să îndrepte spre fața lui Rafael, întristată de ceea ce spunea ea, acel rîs sincer și batjocoritor, ce semăna cu gînguritul unei păsări zburdalnice mulțumită cu libertatea ei.

— Azi arăți rău de tot ! Ești bolnav... ? Ce-i cu tine ?

Rafael folosi ocazia. Da, era bolnav ; bolnav din pricina dragostei. Își dădea seama că tot orașul o să vorbească de ei ; el nu putea să-și ascundă sentimentele... Dacă ar fi știut cât de mult îl costa acea adorație mută... ! Vroia să-și scoată din cap acea devoțiune față de ea, dar nu putea. Trebuia s-o vadă, s-o audă ; nu trăia decît pentru ea. Să citească ? Îi era imposibil. Să stea de vorbă cu prietenii săi ? Toți îi provocau repulsie. Casa lui era un beci în care intra cu greu, ca să mănînce și să doarmă. Ieșea din ea de cum se trezea, și părăsea apoi orașul, care i se părea o închisoare. Se ducea în cîmp, și pe cîmp se afla casa albastră, unde trăia ea. Cu cîtă nerăbdare aștepta lăsarea serii, ora la care, printr-un acord, pe care nici unul dintre ei doi nu l-a semnat, putea să intre în grădină și s-o întâlnească pe banca de sub palmieri ! Nu putea să trăiască așa. Bieții oameni îl invidiau văzîndu-l puternic, deputat la vîrsta lui ; iar el vroia să fie... ah, nu reușea ea să-și dea seama de acest lucru ? Ce absurd. Să nu-și mai bată Leonora joc de el ! El ar fi renunțat la tot ceea ce era pentru a fi doar banca aceea din grădină, ce suporta cu plăcere, în fiecare seară, greutatea ei ; să fie lucrul de mină ce aluneca printre degetele ei delicate ; să fie una din acele ființe care se aflau mereu în preajma ei, Beppa, spre exemplu, care o trezea dimineața, aplecîndu-se peste capul ei adormit, mișcînd cu suflarea ei părul despletit, împrăștiat ca un val de aur pe pernă, și care îi ștergea trupul de fildeș după baie, plimbîndu-și mîna peste curbele concave și convexe ale delicatului ei trup. Un rob. animal, un obiect inanimat, ceva care să se afle într-un contact perfect cu ființa ei, asta rivnea el ; să nu se vadă obligat ca, odată cu lăsarea nopții, să se îndepărteze după un rămas bun interminabil, prelungit cu ajutorul unor pretexte copilărești, să revină la iritanta vulgaritate a vieții sale, la singurătatea camerei, în ale cărei colțuri obscure credea

că vede, ca o malefică ispită, așintiți asupra lui niște ochi verzi.

Leonora nu râdea. Ochii cu puncte aurii i se măriseră enorm, nările îi palpitau de emoție și părea mișcată de sinceritatea convingătoare a tinărului.

— Sărmane Rafael ! Sărăcuțul meu... ! Și ce-o să facem ?

În grădină, Rafael nu îndrăznise nicio dată să vorbească atât de sincer. Îl stânjenea vecinătatea ființelor apropiate Leonorei ; îl intimidă atitudinea distrată și zeflemitoare pe care o adopta în timpul vizitelor sale ; ironia cu care îl paraliza abia îi îngăduia să strecoare vreo vorbă de dragoste. Dar acolo, în mijlocul drumului, era altceva ; simțea că este liber, vroia să-și descarce inima. Ce tortură ! În fiecare zi pornea spre casa albastră tremurînd de speranță, mișcat de iluzie. „Poate că azi“, își spunea el. I se clătinau picioarele, iar saliva părea să i se solidifice în gît, sufocîndu-l. Și, după cîteva ore, înnoptîndu-se, se întorcea disperat acasă, mergînd descurajat la lumina stelelor, împietricindu-i-se picioarele, de parcă ar fi fost beat ; simțind că lacrimile îi jenau pleoapele, vîind să moară, asemeni celui care trebuie să înainteze și își zdrobește pumnii de un zid imens de blocuri de gheață. Nu se uita la el, nu vedea imensele eforturi ce le făcea pentru a-i fi pe plac... ? Ignorant, umil, recunoscînd imensa distanță dintre ei creată de viața lor diferită, cîte eforturi nu trebuiau să fie făcute pentru a ajunge la înălțimea ei, pentru a atinge nivelul acelor oameni care o posedaseră cîteva zile sau ani întregi ! Ea trebuie să fi sesizat acest lucru. Dacă îi vorbea de contele rus, un model de eleganță, în ziua următoare, Rafael, spre uimirea celor din casa ei, își puneă cele mai bune haine, și transpirînd sub dogoarea soarelui, îndurînd gulerul tare, străbătea acel drum lung, care era drumul amărăciunii, pășind ca o domnișoară pentru ca nu cumva praful să strice luciul cizmelor sale. Dacă muzicianul german cutreiera amintirea Leonorei, el mai răsfoia

o dată cărțile citite cîndva, simulînd neglijența exterioară a artiștilor înțilniți în romane, și se înfățișa acolo cu intenția de a vorbi de nemuritorul maestru, de Wagner, pe care abia că îl cunoștea, dar pe care îl adora ca pe un membru al familiei sale... Dumnezeule, toate acestea erau ridicole, o știa și el foarte bine ; era mai bine să se prezinte fără nici o mască, în toată micimea lui. Recunoștea că era inegală lupta prin care să se măsoare cu miile de fantasma ce populau memoria Leonorei ; dar ce n-ar fi făcut el pentru a-i trezi inima, pentru a fi iubit o clipă, o zi, numai atît, iar după aceea să moară... !

Și această mărturisire de dragoste era atît de sinceră încît Leonora, din ce în ce mai mișcată, se apropia de el, pășea lipindu-și trupul de al lui, fără să-și dea seama, și surîdea ușor, repetînd vorbele sale, un amestec de dragoste maternă și de milă : Sărmane Rafael... ! Sărăcuțul meu... !

Ajunseră în fața grilajului și a porții prin care se intra în grădină. Aleea era pustie la acea oră. În locul din fața casei încuiate, se zbenguiau gîinile.

Rafael, copleșit de efortul făcut pentru a se confesa, dînd curs frămîntărilor și iluziilor de luni de zile, se sprijini de trunchiul unui portocal bătrîn. Leonora stătea în fața lui, ascultîndu-l cu capul plecat, zgîrîind pămîntul cu virful metalic al umbrelei roșii de soare.

Să mori, da ; el citise aceasta de multe ori în romane, fără să-și poată reprima un surîs. Acum nu mai rîdea. Se gîndise în unele nopți, în febra delirului, să termine această dragoste în mod tragic. Sîngele tatălui, violent și dominator, fierbea în el. Dacă ar fi fost sigur că niciodată nu va fi a lui, ar fi omorît-o, pentru ca să nu fie a nimănui, iar după aceea avea să se omoare și el ! Să cadă amîndoi pe pămîntul îmbibat de sînge ca pe un pat acoperit cu damasc roșu ; să-i sărute buzele reci, fără teama că-l va opri cineva ; s-o sărute, s-o sărute mereu, pînă ce ultima-i suflare de viață s-ar fi stins în gura ei lividă.

O spunea cu convingere, vibrîndu-i toți mușchii feței lui de bărbat, arzînd ca jericul ochii lui de maur, brăzdați, din pricina iubirii, de mici vene de sînge. Iar Leonora îl privea acum cu pasiune, ca și cum ar fi avut înaintea un alt om. Era cutremurată de o emoție nouă auzind barbarele gînduri, amenințările de moarte. Acesta nu se omora cu sufletul mîhnit, asemeni poetului italian, văzîndu-și dragostea pierdută ; va muri omorînd, distrugîndu-și idolul, pentru că nu răspundea la rugămințile sale.

Și plăcut mișcată de expresia tragică a lui Rafael, se lăsă condusă de acesta, care o apucase de un braț și o ducea departe de alee printre coroanele joase ale portocalilor.

Rămaseră tăcuți mult timp. Leonora părea îmbătată de parfumul viril al acelor amenințări de pasiune sălbatică.

Rafael, văzînd că artista tace și stă cu capul în pămînt, a crezut că s-a simțit ofensată de cuvintele sale, și s-a căit că le-a spus.

Trebuia să-l ierte ; era nebun. Încearca un sentiment de exasperare în fața rezistenței inexplicabile. Leonora ! Leonora ! Ce rost are strădania de a ridica obstacole în fața dragostei ? El nu îi era indiferent, nu îi inspira antipatie și nici ură ; altfel n-ar fi fost prieteni și nu i-ar mai fi îngăduit vizitele continui. Dragoste... ? Era sigur că nu simțea așa ceva pentru el, biet nefericit, incapabil să inspire pasiune unei femei ca ea. Dar să nu se împotrivescă ; treptat, o să-l iubească ; o să izbutească s-o cucerească prin tăria dragostei și a adorației. Ah, numai dragostea lui ajungea pentru amîndoi și pentru toți îndrăgostiții din lume. O să fie sclavul ei, covorul pe care să-și pună picioarele, cîinele ce va veghea mereu în preajma ei, cu privirea arzînd de veșnică fidelitate ; va sfîrși prin a-l iubi, dacă nu din dragoste, cel puțin din gratitudine și milă.

Și în timp ce vorbea își apropie fața de cea a Leonorei, căutîndu-și imaginea în adîncul ochilor ei verzi ; îi strîngea brațul cu febra pasiunii.

— Fii atent, Rafael... Mă strîngi prea tare, dă-mi drumul.

Și ca și cum s-ar fi trezit în plin pericol după un vis plăcut, se cutremură, desprinzîndu-se cu o mișcare nervoasă. Apoi, revenindu-și după îmbătarea provocată de cuvintele încărcate de pasiune ale lui Rafael, începu să vorbească liniștit.

Nu, ceea ce dorea el era imposibil. Soarta era hotărîită: nu vroia dragoste... Prietenia îi dusesese puțin cam departe. Era vina ei, dar va ști să remedieze totul. Ea era o barcă veche ce nu putea rezista la greutatea unei noi pasiuni. Dacă l-ar fi cunoscut cu ani în urmă, cine știe! Recunoștea că ar fi ajuns să-l iubească ; îl credea mai demn de dragoste decît alți bărbați pe care îi iubise. Dar el venea tîrziu ; acum nu vroia decît să trăiască. Ce groaznic ! Să încerci emoția pasiunii într-o ambianță meschină, în lumea aceea măruntă stăpînită de curiozitate și bîrfă. Să se ascundă ca niște criminali pentru a se iubi ! Ea, căreia îi plăcea amorul în aer liber, care avea sublima impudoare a statuii ce îi scandalizează pe imbecili cu goliciunea sa frumoasă ! Să îndure, în fiecare clipă, clevetirile tuturor neisprăviților, după ce-și va fi dăruit trupul și sufletul unui bărbat ! Să simtă în jur disprețul și indignarea unui întreg oraș, care o va acuza că i-a corupt tinerețea; abătîndu-l de la drumul lui firesc, că l-a îndepărtat pentru totdeauna de familia lui. Nu, Rafael, de o mie de ori, nu ! Ea avea conștiință, nu mai era nebuna de altădată.

— Și eu ? suspină tînărul apucîndu-i din nou brațul cu disperarea unui copil. Te gîndești la dumneata și la toți ceilalți, dar mă uiți pe mine. Ce-am să mă fac eu, singur, cu pasiunea mea ?

— Dumneata ai să uiți, spuse cu gravitate Leonora. Azi mi-am dat seama că mi-e imposibil să mai rămîn aici. E în folosul amîndurora să fim cît mai departe unul de altul. Am să fug înainte de sfîrșitul primăverii ; nu știu încotro am s-o apuc ; am să mă întorc în lume, ca să cînt,

și unde n-am să întâlnesc oameni ca dumneata, iar timpul și absența își vor asuma sarcina de a te vindeca.

Leonora se cutremură văzînd flacăra de pasiune sălbatică ce fulgeră ochii lui Rafael. Simți lingă buzele sale răsuflarea fierbinte a gurii care o căuta pe a sa, șoptind cu geamăt stins : Nu, n-ai să pleci. Vreau să nu pleci.

Și se simți înălțuită, zguduită din creștet pînă în tălpi de niște brațe nervoase cărora pasiunea le insufla o vigoare nouă. Picioarele i se desprinseseră de pămînt, simți că este în aer, o mișcare brutală o făcu să cadă într-o parte, la rădăcina unui portocal, în timp ce prin veșmintele sale se agitau niște mîini convulsive, tremurînde, care răneau trupul cu mîngieri de fiară.

A fost o luptă brutală, josnică, ce dură cîteva clipe. Walchiria își făcu reapariția în femeia învinsă. Trupul ei robust vibră cu un efort suprem ; se răsuci, sufocîndu-l pe Rafael cu greutatea ei, și în cele din urmă Leonora se ridică de jos, punînd piciorul cu brutalitate, fără milă, în pieptul tînărului și apăsînd, ca și cum ar fi vrut să-i rupă toracele.

Avea o înfățișare groaznică. Arăta ca o nebună, cu părul ei blond, despletit și murdar de pămînt. Ochii săi verzi și strălucitori, cu reflexe metalice, ca niște pumnale ascuțite, iar buzele, palide din pricina emoției, se contractară, lansînd, prin forța deprinderii, prin instinctul efortului, strigătul ei de război, un *hojotoho* sfișietor, sălbatic, ce alungă liniștea din grădină, făcînd păsările din curte să tremure și să alerge, speriate, pe poteci.

Mînuia cu mînie umbrela, ca și cum ar fi fost lancea fiicelor lui Wotan, și îndreptînd-o de mai multe ori spre ochii lui Rafael, de parcă ar fi vrut să i-i scoată.

Tînărul părea epuizat de efort, rușinat de brutalitatea sa, stînd nemișcat la pămînt, fără să protesteze, ca și cum ar fi vrut să nu se mai ridice niciodată, să-și dea sufletul sub acel picior care îl asfixia cu furie.

Leonora se liniști și, încet, făcu cîțiva pași înapoi, în timp ce Rafael se ridica, ținîndu-se de umbrela ei.

A fost o scenă penibilă. Le era frig, la amîndoi, nu mai vedeau lumina din jur, de parcă soarele s-ar fi stins și peste grădină ar fi suflat un vînt rece.

Rafael se uita în jos, rușinat ; îi era teamă s-o privească, îi era teamă să se uite la el, cu hainele răvășite, murdar de pămînt, bătut și lovit ca un hoț, surprins de un stăpîn puternic.

Auzi vocea Leonorei, vorbindu-i cu acea familiaritate disprețuitoare la care recurgi cînd vorbești cu niște mișei.

— Du-te !

Ridică ochii și îi văzu pe ai Leonorei, iritați și trufași, ațintiți asupra lui.

— Pe mine nu mă poate forța nimeni, spuse ea cu răceală ; mă dăruiesc atunci cînd vreau.

Și în gestul de dispreț și turbare cu care se despărțea de Rafael părea să se simtă amintirea odioasă a lui Boldini, acel bătrîn ce stîrnea repulsie, singurul om din această lume care se bucurase de ea prin violență.

Rafael a vrut să se scuze, să ceară iertare ; dar amintirea aceea din adolescență evocată de scena brutală o făcea implacabilă.

— Pleacă, pleacă, de nu te lovesc... ! Să nu mai calci niciodată pe aici.

Și pentru a da și mai multă forță acestor cuvinte, cînd Rafael, umilit și murdar, ieși din grădină, Leonora trînti după el poarta de lemn cu atîta furie că puțin a mai lipsit ca să-i sară zăvorul.

IV

Doña Bernarda se arăta mulțumită de Rafael. Luaseră sfîrșit privirile firoase, gesturile severe, scenele mute dintre mamă și fiu, la care asistau cu teamă intimei familiei.

Nu se mai ducea la casa albastră ; ştia aceasta foarte bine graţie spionajului gratuit făcut de cei ce ţineau la familia ei. Abia mai ieşea din casă ; trecea puţin pe la cazinou, după-amiaza, iar restul zilei şi-l petrecea în sufragerie, cu ea şi cu prietenii, sau închis în camera lui, în tovărăşia cărţilor, desigur, pe care mama austeră le privea cu respectul superstiţios al ignoranţei sale.

Don Andrés, sfetnicul, se arăta triumfător atunci cînd comenta acea schimbare. Ce spusese el, atunci cînd doña Bernarda, în confidenţele intime ale acelei prietenii, care aproape că lua caracterul unei pasiuni senile, liniştite şi respectuoase, se plîngea de răzvrătirea băiatului ? Toate au să treacă ; erau doar un capriciu al vîrstei ; trebuia să i se dea tinereţii ceea ce i se cuvenea. Rafael nu studiasse ca să se călugărească ! Alţii la vîrsta lui şi chiar mai mari ca el făceau mult mai multe... ! Şi bătrînul sfetnic se gîndea surîzînd la uşoarele lui cuceriri, de la depozite, făcute prin turma de femei nepieptănate, neîngrijite şi cu fuste murdare, care împachetau portocale.

Buna doña Bernarda, după ce suferise atîta cu bărbatul ei, era prea exigentă cu fiul. Să se distreze ! Să se bucure de viaţă ! O să se sature de artistă, căci e foarte frumoasă, şi atunci va fi uşor să fie adus pe drumul cel bun.

Doña Bernarda admira o dată mai mult talentul sfetnicului, văzînd că s-au împlinit prezicerile sale, făcute cu un cinism care o făcea să roşească pe cucernica doamnă.

Şi ea credea că totul s-a terminat. Fiul ei era mai puţin orb decît tatăl său. Se săturase de dragostea unei femei pierdute cum era aceea ; nu vroia să se certe cu mama lui pentru atîta lucru, şi nici ca duşmanii să-l discrediteze, şi a început să-şi vadă din nou de treabă, spre marea bucurie a bunei doamne, care îl înconjura cu o atenţie deosebită.

— Şi cu povestea aia ? o întrebau, ca despre un secret, prietenele.

— Nimic, răspundea cu un suris trufaș. Au trecut trei săptămîni de cînd n-a mai dat pe acolo și nici că vrea să mai audă de așa ceva. Rafael al meu e băiat bun. Ceea ce s-a întîmplat n-a fost decît o distracție, cum i se întîmplă oricărui băiat. Dacă l-ați vedea cum, în fiecare după-amiază, îmi ține tovărășie în salon ! Un înger, un adevărat înger ! Își petrece timpul stînd de vorbă cu mine și cu fata lui Matias.

Și adăuga, cu un suris exagerat și cu o privire malițioasă : Cred că e ceva.

Ceva era, într-adevăr, sau cel puțin părea să fie. Rafael, plictisit de atîta stat în casă, plictisit de cărți, în fața cărora zăbovea ore întregi, întorcînd foile, fără să fie atent la ceea ce citește, se refugia în salon, unde mama lui cosea și urmărea o broderie complicată la care lucra fata lui don Matias.

Lui Rafael îi plăcea simplitatea calmă a acelei fete. Simplitatea ei îi producea o senzație de prospețime și relaxare. Pentru el ea era ca un lăcaș, neștiut de nimeni, în care ațipea liniștit după o furtună. Surîsul satisfăcut al mamei îl încuraja să mai rămînă acolo. Niciodată n-o văzuse mai binevoitoare și mai comunicativă. Bucuria de a fi din nou sigură de el și de a-l vedea supus îi schimba caracterul ei de o austeritate ce mergea pînă la duritate.

Remedios, cu capul aplecat asupra broderiei, se înroșea toată de fiecare dată cînd Rafael îi lauda lucrul sau cînd îi spunea că era fata cea mai drăguță din Alcira. O ajuta să bage ată în ac ; întinzîndu-și mîinile, el servea de vîrtelniță pentru sculurile pe care le depăna tînăra, și o ciupea, uneori, pe sub gherghef, lucru pe care credea că și-l poate permite pentru că o cunoștea încă de cînd era fetiță, fără să poată însă evita cu aceasta strigătele ei scandalizate.

— Rafael, fii serios, spunea mama amenințîndu-l binevoitor cu mîinile sale uscate. Las-o pe Remedios să lucreze, dacă te porți urît, n-am să-ți mai dau voie să intri în salon.

Iar noaptea, stînd în sufragerie, numai cu don Andrés, cînd sosea ora confidențelor, doña Bernarda uita de treburile casei și ale partidului și spunea cu satisfacție : Merge.

— Se îndrăgostește Rafaelito... ?

— Pe zi ce trece. În privința aceasta seamănă ca două picături de apă cu taică-su. Să știi că trebuie să nu-l pierd din ochi. Dacă eu n-aș fi acolo, acest drăcușor ar fi în stare de cine știe ce nebunie, care să facă familia de rîs.

Și buna doamnă era sigură că pentru Rafael nu mai exista fiica doctorului Moreno, ființa abominabilă, a cărei frumusețe a constituit coșmarul ei timp de cîteva luni.

Știa, de la iscoadele sale, că în dimineața unei zile de tîrg cei doi se întîlniseră pe străzile Alcirei. Rafael se uită în altă parte, ca și cum ar fi căutat un loc pe unde să fugă ; ea păli și își continuă mersul, prefăcîndu-se că nu-l observă. Ce înseamnă asta... ? O ruptură definitivă. Ea, femeia vicleană, pălea de turbare poate pentru că nu reușea să-l păcălească din nou pe Rafael, deoarece acesta, scîrbit de murdărie, o părăsea pentru totdeauna. Ah, pierduta ! Tirfa !

Și apoi cum venea asta, ea să-și educe băiatul în credința cea mai sănătoasă și mai dreaptă și să-l facă să ajungă cineva, și să vină după aceea o haină, de o mie de ori mai stricăță decît cele care pentru bani sînt în stare să facă prostii pînă și pe străzi, și să i-l smulgă cu mîinile ei murdare ? Ce-și închipuise fiica acelui coate goale... ? Turbează, pălește de ciudă văzînd că îl pierde pentru totdeauna !

Bucurîndu-se de izbîndă, începea să se gîndească la nunta băiatului ei cu Remedios, și ca mare doamnă, încercînd să fie mai puțin rezervată, îl trata pe don Matias ca și cum ar fi făcut parte din familia ei, preamărînd dragostea din ce în ce mai puternică ce-i unea pe copiii lor.

— Dacă se iubesc, spunea necioplitul bogătaş, n-am nimic împotrivă ca nunta s-o facem cit mai repede. Remede-

dios îmi e de mare folos în casă ; puține femei știu să țină ca ea o gospodărie, dar asta n-o s-o împiedice să se căsătorească. Sînt tare mulțumit, doña Bernarda, c-o să ne încuscrim. Singura mea părere de rău e că don Ramón n-o să poată vedea toate astea.

Și era adevărat că bucuria țaranului milionar era întu-necată doar de faptul că nu mai trăia înaltul și impo-zantul domn pentru a-și fi oferit plăcerea de a-l trata ca pe un egal, încununînd astfel norocul uimitor cu care soarta îl hărăzise.

Doña Bernarda considera și ea acea alianță culmea vi-surilor sale ; banul unit cu puterea ; milioanele agonisite de pe urma unui negoț, ale cărui succese uimitoare puteau fi asemuite cu niște mari lovituri date la jocurile de noroc, venind să fortifice, ca o sevă de aur, arborele neamului Brull, cu crăpături la tulpină și cam bătrîn din cauza ani-lor îndelungați de luptă.

Sosise primăvara. În unele după-amiezi, doña Ber-narda îi lua cu ea pe tineri prin livezile sale sau pe întin-sele proprietăți de la țară ale tatălui lui Remedios. S-o fi văzut cu ce aer de femeie cumsecade supraveghea tînăra pereche, strigînd alarmată dacă, în joaca lor, se făceau ne-văzuți, cîteva minute, după portocali.

— Rafael ăsta ! îi spunea sfetnicului său cu acea în-credere care o făcuse să-i povestească nu o dată necazurile matrimoniale pe care le avusese cu fostul ei bărbat. E tare hoț ! Sînt sigură c-o sărută !

— Lasă-i, doña Bernarda. Cu cît se încurcă mai mult cu atît se micșorează pericolul de a se întoarce la cealaltă.

Să se întoarcă... ? Nici nu se gîndea. Îi era de ajuns să se uite la Rafael cum culegea flori și le așeza rizînd pe ca-pul sau pe pieptul lui Remedios, care se împotrivea ușor, cu o sfială de liceană, mișcată de asemenea omagii.

— Fii cuminte, Rafaelito, spunea ea cu o voce aducînd a bîhăit rugător. Să nu te atingi de mine ; ești cam în-drăzneț.

Și emoția o trăda într-o asemenea măsură încît părea că cere tinărului să-și plimbe din nou pe trupul ei acele mîini care o tulburau din creștet pînă în tălpi. Se retrăgea numai fiindcă așa fusese educată ; fugea de el pentru că era de datoria unei tinere creștine și bine educate ; fișnea ca o căprioară, cu salturi grațioase, printre șirurile de portocali, iar domnul deputat fugea după ea, cu nările palpitînde și ochii fierbinți.

— O să te prindă, Remedios, striga mama rîzînd. Fugi, o să te prindă !

Chipul brăzdat de cuțe al lui don Andrés se contracta, învăluit de un surîs ușor de faun bătrîn. Jocul acela îl în-tinerea.

— Mda, doamnă ! Trebuie grăbit totul. Arde. Căsătorește-i cit mai repede ; altfel să știi că cei din Alcira ar avea mult timp de ce să rîdă.

Toți se înșelau. Nici mama și nici prietenul ei nu vedeau descurajarea și tristețea de pe chipul lui Rafael atunci cînd rămînea singur, închis în camera lui, în ale cărei colțuri întunecoase continuă să vadă acei ochi verzi și misterioși de care îi vorbise Leonorei.

Să se întoarcă la ea ? Asta niciodată. Rușinea și mîhnirea pentru cele întîmplate în acea dimineată nu dispăruseră. Retrăia momentele acelea de un ridicol tragic : trîntit, apăsător de piciorul acelei amazoane-bărbat, murdar de pămînt, umil și buimăcit ca un delicvent ce nu izbutește să se dezvinovățească. Iar după aceea cuvîntul teribil ce venea ca o lovitură de bici : „Du-te !“, adresat parcă unui lacheu care îndrăznește să-și insulte stăpîna, și poarta trîntită zgomotos în urma lui, căzînd ca o lespede de mormînt între el și artistă.

Nu se va mai întoarce ; nu avea atîta curaj ca să-i înfrunte privirea. În dimineata în care a întîlnit-o, întîmplător, aproape de locul în care se ținea tîrgul, a avut senzația că va muri de rușine ; îi tremurau picioarele, simțea că strala se întunecă, de parcă se lăsase dintr-o dată

noaptea. Și după ce dispăruse ea, urechile tot îi mai țiuiau, orbecăind după ceva, de care să se sprijine, ca și cum pământul s-ar fi clătinat sub picioarele lui.

Trebuia să uite de acea stângăcie rușinoasă, să scape de acea amintire persistentă, ca o remușcare, încerca să-și adoarmă conștiința stînd pe lingă protejată mamei lui. Era femeie, și mîinile lui, care se descătușaseră parcă din dimineța aceea dureroasă, o căutau pe ea ; limba ce i se dezlegase după vehementa declarație de dragoste făcută cînd păseau spre poarta grădinii, vorbea acum cu ușurință, exprimînd o adorație ce părea să alunece, fără să lase vreo urmă, pe fața inexpresivă a lui Remedios, mergînd de parte, foarte departe, unde stătea izolată și ofensată cealaltă.

Se ametea pe lingă Remedios, pentru a cădea într-o stupidă tristețe de îndată ce rămînea singur. Era o beție cu o spumă ce se evaporă cînd se vedea în singurătate. Remedios i se părea a fi unul din acele fructe ce nu se coc niciodată, sănătoase, cu pielița virginității, fără vreo crăpătură sau pată, dar și fără savoarea care-ți procură delicii și parfumul care te îmbată.

În situația lui ciudată, ziua jucîndu-se ca un copil cu o fată care nu trezea în el decît bucuria camaraderiei frățești, iar noaptea însoțit de triste amintiri, singurul lucru care îi da satisfacție era încrederea mamei sale, liniștea de acasă, faptul că putea ieși și reîntoarce fără să simtă ațîntiți asupra lui niște ochi mîniosi și să audă în permanență cuvinte de indignare șoptite între dinți.

Don Andrés și prietenii de la cazinou îl întrebau cînd o să aibă loc nunta ; mama vorbea, în prezența tinerilor, de modificările mari ce vor trebui făcute în toată casa. Ea cu servitoarele va sta jos, iar la etaj tinerii căsătoriți, unde se vor amenaja noi încăperi ce trebuiau să uluiască întregul oraș, și pentru a căror decorare aveau să cheme cei mai buni meșteri din Valencia. Don Matías îl trata cu familiaritate, ca pe timpul cînd se prezenta în curtea lor pentru

a primi ordine și cînd el era un copil, jucîndu-se pe lîngă impunătorul don Ramón.

— Tot ce am, o să fie al vostru. Remedios e un înger, și în ziua în care eu am să închid ochii ea va lua mai mult decît șmecherul de fiu-miu. Te rog doar un singur lucru : să n-o iei cu tine la Madrid ; căci dacă pleacă de la mine, cel puțin s-o pòt vedea în fiecare zi.

Rafael auzea toate astea ca în vis. În realitate, el nu-și manifestase niciodată dorința de a se căsători ; dar acolo se afla mama lui, care aranja totul, care îi impunea voința, care îi accelera acea slabă afecțiune, împingîndu-l spre Remedios. Nunta lor era un lucru hotărît, un subiect de conversație pentru tot orașul.

Absorbit de tristețe, apăsător de liniștea care îl înconjura acum și din care se temea să iasă, slab și lipsit de voință, se consola gîndindu-se că soluția pregătită de mama sa era cea mai bună.

Prietenia cu Leonora fusese ruptă pentru totdeauna. În orice zi ea își putea lua zborul ; vorbise despre asta în mai multe rînduri ; avea să plece curînd, la sfîrșitul primăverii. Ce-i mai rămînea de făcut... ? Să asculte de mama lui ; se va căsători și poate că asta îl va face să uite. Încet-încet va crește afecțiunea pentru Remedios și, cine știe, cu timpul va ajunge chiar să o iubească.

Gîndurile acestea îl linișteau întrucîtva, îl cufundau într-o inconștiență plăcută. Vroia să fie ca în anii copilăriei : mama lui să aibă grijă de toate, iar el să se lase dus, fără să se împotrivească sau să schițeze vreun gest, de curentul destinului său.

Această resemnare era însă adesea sfîșiată de accese de protest, cu palpitații violente de pasiune.

Începeau să înflorească portocalii. Primăvara făcea ca aerul să devină dens. Floarea de portocal, ca o zăpadă mirositoare, acoperea livezile și își trimitea parfumul pe străduțele orașului. Florile, respirînd, își măcinau trupul.

Rafael nu putea dormi. Prin crăpăturile ferestrelor, pe dedesubtul ușilor, prin pereți, părea că se strecoară parfulul virginal al imenselor livezi ; acel miros, ce evoca priveliști carnale, îi ațîța, cu împunsături ascuțite, tînăra lui virilitate. Era suflul îmbătător ce venea de acolo, de jos, după ce trecuse poate prin plămînii ei, agitîndu-i frumosi sîni.

Ah, teribile amintiri ! Rafael se zvîrcolea în pat, avînd impresia că mîinile sale resimt contactul mă_șos cu misterioasele părți ale trupului pipăite cu lăcomie în focul luptei ; credea că vede, pentru cîteva clipe, acea zăpadă înroșită, zărită parcă la lumina unui fulger, în timp ce piciorul ei îl apăsa cu mînie pe piept. Și zvîrcolindu-se furios între cearșafuri, gemea de pasiune, mușcîndu-și perna.

— Leonora ! Leonora !

Într-o noapte, la sfîrșitul lui aprilie, Rafael se opri în ușa camerei sale cu teamă, de parcă ar fi trebuit să intre într-un cuptor. Se cutremura gîndindu-se la noaptea care îl aștepta. Orașul întreg părea amețit de atmosfera aceea încărcată de parfum. Era lovitura de bici a primăverii, activînd, prin exaltarea ei, viața, dînd mai multă forță simțurilor.

Nici cea mai mică adiere ; livezile saturau cu respirația lor mirositoare aerul încins ; plămînii se dilatau ; ca și cum n-ar mai fi existat aer, vroind parcă să inhaleze deodată întregul văzduh. Un fior voluptos agita orașul, adormit sub lumina lunii.

Fără să-și dea seama ce face, Rafael ieși în stradă, și la scurt timp se văzu pe pod, unde cîțiva noctambuli, cu pălăria în mînă, respirau adînc, cu lăcomie, uitîndu-se la fascicolul de reflexe jucăușe, ca niște bucăți de oglindă, pe care luna le proiecta pe suprafața riului.

Rafael își continua mersul, pășind pe străzile din Arrabal, pustii, tăcute, ce răsunau sub pașii săi, cu un șir de case albe și lucind sub razele lunii, iar celălalt, cufundat

în penumbră. Se simțea covârșit de liniștea misterioasă a cîmpului.

Mama lui dormea fără grijă ; el era liber pînă în zori și continuă să meargă, atras parcă de acele drumuri ce șerpuiesc printre livezi, unde atîtea ori visase și așteptase.

Pentru Rafael spectacolul nu constituia o noutate. În fiecare an asista la germinarea primăvărată a celui pămînt, ce se acoperea cu flori, împregnînd aerul cu parfum, și fără îndoială că în acea noapte, văzînd mantia imensă de zăpadă, țesută de floarea de portocal, ce sclipea la lumina lunii, fu cuprins de o dulce emoție.

Portocalii, acoperiți de la trunchi și pînă în vîrf de flori albe care aveau limpezimea fildeşului, păreau a fi niște arbori de cristal ; Rafael își amintea aceste fantastice peisaje ninse ce tremurau în cărțile lui. Valurile de parfum înprospătate fără încetare înaintau spre infinit cu o înfiorare misterioasă, transfigurînd un peisaj, conferindu-i un aer supranatural, evocînd imaginea unei lumi mai bune, a unui astru îndepărtat unde oamenii se hrănesc cu parfum și trăiesc într-o veșnică armonie. Și toate acestea transfigurate de acea ambianță de budoar iluminat de un uriaș felinar de sidef. Trosniturile ramurilor uscate răsunau în adîncă tăcere ca niște sărutări ; murmurul rîului îi părea lui Rafael a fi ecoul îndepărtat al unei discuții cu vocea înăbușită, șoptind la ureche cuvinte ce freamătă de dragoste. În stufăriș cînta încet o privighetoare, copleșită parcă de frumusețea nopții.

Dorința de a trăi era mai vie ca oricînd ; singele părea să curgă mai grăbit prin trupuri, simțurile se purificau și peisajul cu frumusețea lui palidă impunea tăcere așa cum se întîmplă cu acele voluptăți intense care nu pot fi resimțite decît printr-o reculegere mistică. Rafael urma drumul de totdeauna ; se îndrepta spre casa albastră.

Nerușinarea de care dăduse dovadă îl mai chinuia : dacă ar fi zărit-o pe Leonora pe drum, s-ar fi întors îngrozit, ca un copil ; dar certitudinea că la acea oră nu o putea întâlni îi dădea putere să meargă înainte. În urma lui, peste acoperișurile caselor din oraș, bătuse de douăsprezece. Vroia să ajungă la gardul grădinii, să intre în ea, dacă îi va fi cu putință, și să rămână câteva minute recules și tăcut lângă pereții casei, contemplând ferestrele dincolo de care dormea artista.

Era rămasul bun pe care și-l lua. Un capriciu de sentimentalism romantic care-l cuprinsese, brusc, la ieșirea din oraș, văzind primii portocali acoperiți de floarea al cărui parfum o reținuse, într-o așteptare calmă, pe artistă multe luni. Leonora nu va ști că s-a aflat în preajma ei, în grădina liniștită inundată de văpaia lunii, adorînd-o pentru ultima oară, despărțindu-se cu durerea mută cu care se spune adio iluziei ce se dăstramă la orizont.

Văzu, în fața lui, poarta cu grilaj verde, cea care se închisese în urma lui cu zgomotul unei injurioase despărțiri. Căută de-a lungul gardului cu vîrfuri ascuțite o gaură pe care o cunoștea din perioada în care da tîrcoale casei. Trecu prin ea și picioarele i se înfundară în pămîntul fin și nisipos al potecilor dintre portocali. Peste coroanele acestora se zărea casa albită de razele lunii, ce făceau să strălucească, asemeni argintului, țiglele acoperișului și pervazele ferestrelor. Toate erau închise ; casa era cufundată în somn.

În timp ce înainta, o dihanie neagră făcu, țîșnind dintre portocali, o săritură și ateriză lângă el cu un muget surd. Era ciinele casei, un ciine urît și feroce care mușca înainte de a lătra.

Rafael făcu un pas înapoi, simțind suflarea acelei guri gîfînde și furioase ce căuta să-i sfîșie picioarele ; dar se

Înști băgînd de seamă că javra, după o scurtă indecizie, da binevoitor din coadă și se mulțumea să miroasă pantalonii pentru a se convinge de identitatea persoanei. Îl recunoscuse ; îi mulțumea pentru mîngîieri, își amintea de mîna ce aluneca în mod automat pe spinare în timp ce discuta cu Leonora pe banca din fața casei.

I se păru de bun augur această întîlnire și merse mai departe, în timp ce ciinele dispăru în negură.

Înainta timid la adăpostul acelei fișii largi de întuneric pe care o proiectau portocalii, tîrîndu-se aproape, ca un hoț ce se teme să nu cadă în vreo cursă.

Ieși în alee, aproape de locul din fața casei și cînd ajunse acolo încercă un sentiment de surprindere văzînd că ușa era întredeschisă, iar lîngă el auzi un strigăt.

Se întoarse, și pe banca acoperită cu *azulejos*, învăluită în umbra palmierilor și trandafirilor, observă o figură albă, o femeie care, ridicîndu-se în picioare, își arată chipul la lumina lunii : Leonora.

Tînărul ar fi vrut să dispară, să-l înghită pămîntul.

— Rafael, dumneata aici... ?

Și amîndoi rămaseră tăcuți, față în față : el rușinat, cu ochii în pămînt, ea, privindu-l cu o oarecare ezitare.

— Din cauza dumatăle am tras o sperietură pentru care nu te iert, spuse ea în cele din urmă. Ce cauți aici ?

Rafael nu știa ce să răspundă. Se bilbiia cu o timiditate care a impresionat-o pe Leonora ; dar în ciuda emoției, remarcă o strălucire ciudată în ochii artistei, o valoare misterioasă a vocii, care o transfigura.

— Lasă, spuse Leonora cu blîndețe, să nu-mi vii cu scuze ciudate... Că veneai să-ți iei rămas bun fără să vrei să mă vezi ? Ce-i cu biiguiala asta ? Mai bine spune sincer

că ești o victimă a acestei nopți periculoase, așa cum sînt și eu.

Și cuprinse cu privirea, de o strălucire umedă, piațeta albă din cauza razelor de lună, portocalii ninși, trandafirii și palmierii, ce păreau negri pe fundalul albastru, în care scînteiau aștrii ca niște fire lucioase de nisip. Vocea îi tremura, avea o opacitate plăcută, mîngîia ca un pluș.

Rafael, încurajat de acea toleranță, vru să ceară iertare ; a vorbit de nebunia care îl izgonise de acolo ; dar artistă i-o tăie : Să nu mai vorbim de acea infamie ; cînd îmi amintesc de ea mi se face rău. Te-am iertat, și deși ai căzut aici ca din cer, poți să mai rămîi o clipă. Dar... să fii cuminte. Acum mă cunoști destul de bine.

Și amintindu-și de atitudinea ei virilă, de amazoană, sigură de sine, se așează pe bancă, făcîndu-i semn lui Rafael să stea la celălalt capăt.

— Ce noapte... ! Sînt amețită fără să fi băut ceva. Portocalii mă îmbată cu suflarea lor. Acum o oră simțeam că se învîrte casa, că nu mai știu ce-i cu mine ; patul îmi părea o barcă în furtună. Am ieșit afară, ca și alte dăți, și iată-mă stînd în fața dumitale pînă cînd somnul o să fie mai tare decît frumusețea nopții.

Și toropită, vorbea alene, abandonîndu-se, cu o voce tremurătoare și cu sinii agitați, ca și cum ar fi neliniștit-o acel parfum, comprimîndu-i vitalitatea. Rafael o vedea de la mică distanță, albă, sculpturală, înfășurată în acel burnus ce și-l punea pe ea atunci cînd se ducea la baie ; singurul veșmînt pe care l-a avut la îndemînă atunci cînd s-a hotărît să coboare în grădină.

Și de sub țesătura fină de lînă se iveau tibiile rotunde cu un parfum de carne sănătoasă, zdravănă și curată, care trecînd prin firele de lînă se contopea cu respirația virginală a florii de portocal.

— Mi s-a făcut teamă cînd te-am văzut, continuă ea cu un glas tăgănat și stins ; puțină teamă, nimic mai mult, uimirea firească și, fără îndoială, că mă gîndeam la dumneata în acel moment. Da, îți mărturisesc. Îmi spuneam : „Ce-o fi făcînd acum nebunul acela ?“ ; și dintr-o dată apari dumneata, ca o stafie. N-oi fi putut să dormi, ațîțat de aceste miresme, și-ai venit să-ți încerci din nou norocul cu speranța care ți-a condus pașii și alte dăți.

Vorbea fără ironia-i obișnuită, încet, ca și cum ar fi conversat cu ea însăși. Bustul i se odihnea, neglijent, pe speteaza băncii, iar o mîină și-o dusesese după cap.

Rafael vru să vorbească iarăși de cîința sa, de acea dorință de a îngenunchea în fața casei pentru a cere, în gînd, iertare celei ce dormea sus, dar Leonora i-o tăie din nou : Taci, vorbești prea tare și s-ar putea să te audă. Mătușa mea doarme în partea cealaltă a casei, are un somn ușor... Și în afară de asta nu vreau să aud de remușcare și de iertare. Ele m-ar face să mă gîndesc la gestul rușinos din dimineata aceea. Nu înseamnă destul faptul că îți îngădui să stai aici ? Nu vreau să-mi amintesc nimic... Să nu vorbim, Rafael ! În tăcere simți mai bine frumusețea nopții ; cîmpia parcă vorbește cu luna, și ecoul cuvintelor ei îl formează aceste valuri de parfum ce ne învăluie.

Și rămase nemișcată și tăcută, cu ochii spre cer, în corneele lor lumina lunii reflectîndu-se cu o umezeală lăcrămoasă. Rafael vedea cum din cînd în cînd trupul ei era cuprins de o înfiorare misterioasă, cum întindea brațele, încrucișîndu-le în spatele părului aurit cu mișcări ce făceau să foșnească mantia albă în care era înfășurată, punîndu-i toate membrele într-o tensiune voluptoasă. Părea buimăcită, bolnavă ; suflarea-i gîfîitoare căpăta uneori horcăiala plînsului în hohote ; își lăsa capul pe un umăr și își ușura pieptul cu suspine interminabile.

Tinărul tăcea, supus, temându-se ca nu cumva amintirea grosolanei sale îndrăznei să apară din nou în discuție, și îi lipsea curajul ca să reducă distanța ce îi despărțea pe bancă. Ea, ca și cum i-ar fi ghicit gândurile, vorbea târăgănat de starea anormală în care se găsea.

— Nu știu ce am în noaptea asta. Îmi vine să plîng și nu știu de ce ; simt o fericire inexplicabilă și, totuși, îmi vine să izbucnesc în hohote de plîns. De vină e primăvara, acest parfum blestemat care mie îmi biciuie nervii. Cred că sînt nebună... Primăvara ! Prietena mea cea mai bună căreia nu-i datorez decît ranchiună ! Dacă am făcut vreo nebunie în viața mea, atunci ea a fost cea care m-a sfătuit. E tinerețea ce renaște în noi, nebunia ce ne vizitează o dată pe an. Și eu, fiindu-i mereu credincioasă, adorînd-o, așteptîndu-i sosirea aproape un an de zile în aceste locuri, spre a o vedea ivindu-se cu cele mai frumoase podoabe ale sale, purtînd cunună împletită din flori de portocal, ca o fecioară, o fecioară pervertită care îmi răsplătește dragostea ce i-o nutresc prin lovituri... ! Uită-te ce-a făcut din mine. Sînt bolnavă, nu știu nici eu ce am ; bolnavă din pricina excesului de viață ; nu știu încotro mă duc ; eu siguranță că mă împinge într-acolo unde nu trebuie să merg... Dacă n-aș avea acea voință puternică, aș cădea întinsă pe această bancă. Sînt ca un om beat ce se căznește să rămînă în picioare și să meargă drept.

Era adevărat : era bolnavă. Ochii îi erau din ce în ce mai umezi, trupul, tremurînd, părea să se contracteze, să se prăbușească în el însuși, ca și cum viața, ca un fluid dilatat, și-ar fi căutat ieșire prin toți porii ei.

Tăcu din nou, pentru mult timp, cu privirea rătăcită și pierdută în infinit, ca după aceea, dintr-o dată, să murmure, ca și cum ar fi răspuns amintirilor sale : Nimeni n-a

cunoscut mai bine decât el aceasta. Știa totul, simțea ca nimeni altul misterul forțelor ascunse ale naturii și a cîntat dumnezeiește primăvara. Hans mi-a spus-o de multe ori, și e adevărat.

Și adăugă, fără a întoarce capul, cu vocea vagă a unui somnambul : Rafael, ~~dumnezeu~~ nu cunoști *Walchiria*, nu-i așa ? N-ai auzit Cîntecul primăverii.

Nu ; deputatul nu știa ~~ceea~~ ce ea îl întreba. Și Leonora, mereu cu ochii spre lună, cu capul pe spate, odihnindu-se în brațele care ieșeau, sidefii, nervoase și rotunde, din mînele căzute, vorbea încet, evocîndu-și amintirile, văzînd parcă aievea scena de intensă poezie, glorificarea și triumful naturii și al dragostei.

Coliba lui Hunding, primitivă, plină cu trofee sălbatice și piei înfricoșătoare, învederînd existența dură a omului care abia începe să stăpînească natura, în luptă permanentă cu mediul și cu fiarele. Eternul rătăcitor Sigmund, uitat de tatăl său, își dă singur drept nume *Disperarea*, rătăcind ani în șir, prin păduri, hăituit de animale feroce, care îl credeau o jivină văzîndu-l acoperit cu piei, se odihnește în cele din urmă lîngă imensul frasin ce susține coliba și bînd hidromel din cornul pe care i-l întinde buna Siglinda, cunoaște pentru prima oară dragostea uitîndu-se în ochii ei curați.

Bărbatul, Hunding, cumplitul vînător, se desparte de el după terminarea cinei rustice : „Lupul îți este tată, iar eu fac parte din neamul vînătorilor. Pînă se crapă de ziuă, poți să rămii în casa mea, ești oaspetele meu ; dar cum apare soarele ai să-mi fii dușman și o să ne luptăm... Nevastă, pregătește băutura pentru la noapte și să trecem în pat.“

Și cel alungat din locurile lui rămase singur lîngă foc, gîndindu-se la imensa lui singurătate. Nici cămin, nici fa-

milie, nici spada miraculoasă pe care-i promisese tatăl său, Lupul. Iar, în zori, din coliba care îl adăpostește se va ridica dușmanul care o să-i aducă moartea. Amintirea femeii care i-a stins setea, scinteierea acelor ochi curați ce l-au învăluit cu privirea lor încărcată de milă și dragoste, era singurul lucru care îl susținea... Ea veni, după ce-l adormi pe cumplitul ei tovarăș. Îi arată în trunchiul frăsului mînerul spadei înfiptă de zeul Wotan ; nimeni n-o putea smulge de acolo ; ea va asculta numai de mîna celui hărăzit de zeu.

Și în timp ce ea vorbea, sălbaticul rătăcitor o privea extaziat, ca pe o arătare albă care îi dezvăluia ceva ce se situa dincolo de forță și de luptă. Dragostea era cea care-i vorbea. Se apropie încet, o îmbrățișă, o strînse la piept și ușa se deschise sub adierea brizei, ivindu-se pădurea verde și mirositoare sub razele de lună, primăvara nocturnă, radioasă și mîndră, deasupra căreia plutea rumoarea și parfumul.

Siglinda se cutremură. „Cine a intrat ?“ Nimeni, dar fără îndoială o nouă ființă pătrunsese în colibă, deschizînd ușa cu o invizibilă lovitură a genunchiului, și Sigmund, cu inspirația dată de dragoste, ghicește cine este noul sosit. „E primăvara, care ride în preajma părului tău. Furtunile au încetat, a încetat și întunecata singurătate. Luminoasa lună de mai, tînăr războinic cu armură de flori, a venit să vîneze iarna neagră, iar în toiul bucuriei, natura și-a căutat îndrăgostitul : Tinerețea. Noaptea asta, în care te vîd pentru prima oară, este noaptea nunții fără de sfîrșit a Primăverii și a Tinereții.“

Și Leonora se cutremura ascultînd în sinea sa murmurul orchestrei ce acompania cîntecul duios inspirat de primăvară ; pădurea, primind acum noua sevă, ca un torent de viață, agita cu freamătul ei ramurile amorțite de iarnă ;

și în mijlocul piațetei iluminate credea că-l vede pe Sigmund și pe Siglinda într-o îmbrățișare eternă, formînd un singur trup, ca atunci cînd îi privea din culise, în veșmintele Walchiriei, așteptînd clipa în care avea să dezlanțuie entuziasmul publicului cu al său strigăt de luptă : *hohotoho !*

Simțea aceeași tristețe ca și Sigmund în coliba lui Hunding. Fără familie, fără cămin, rătăcind mereu, căuta ceva de care să se sprijine, ceva pe care să-l strîngă cu dragoste ; și fără să-și mai controleze gesturile, ea fu cea care se apropie de Rafael, cea care puse o mîină într-ale lui.

Era bolnavă. Suspina încet, cu o timiditate rugătoare de copilă, ca și cum intensă poezie a acelei amintiri artistice ar fi distrus și slaba urmă de voință care îi îngăduise să fie stăpîină pe sine.

— Nu știu ce am. Simt că mor..., dar e o moarte atît de plăcută..., atît de plăcută... ! Ce nebunie, Rafael... ! Ce imprudență că ne-am văzut în noaptea asta... !

Și cuprindea într-o privire rugătoare, cerînd parcă iertare, noaptea maiestuoasă, în a cărei tăcere părea să se agite fiorul unei noi vieți. Presimțea că ceva are să moară în ea. Voința zăcea nemișcată, nefiind în stare să se apere.

Rafael se simțea și el buimăcit. Stătea lipită de pieptul lui, iar între mîini el ținea o mîină de a ei. Și deși era molesită, sfîrșită, fără voință, incapabilă să opună rezistență, el nu simțea ardoarea brutală din dimineata aceea, nu avea curajul să se miște, de teamă să nu pară îndrăzneț și sălbatic. O imensă tandrețe îl invada ; nu vroia altceva decît să petreacă ore în șir în contact cu acel trup, stringîndu-l puternic, ca și cum ar fi vrut să-l deschidă pe al său și s-o închidă înăuntru pe femeia adorată, așa cum trusa păstrează bijuteria.

Îi vorbea misterios la ureche, aproape fără să știe ce spune ; îi șoptea la urechea îmbujorată cuvinte dragăstoase

care i se păreau a fi spuse de altul și care îl cutremurau atunci când el le spunea cu fiorul pasiunii.

Da, era adevărat, noaptea aceea era noaptea visată de marea artistă : noaptea nunții trufașului Mai, cu armură de flori, și surzătoarea Tinerețe.

Cîmpul vibra cu voluptate sub lumina lunii ; iar ei, tineri, simțind zborul dragostei în jurul părului lor înfiorat pînă la rădăcină, ce făceau acolo, rămîneau orbi la frumusețea nopții, surzi la infinita sărutare ce răsuna în jurul capetelor lor ?

— Leonora ! Leonora ! gemea Rafael.

Se desprinsese de bancă ; îngenunchease, aproape fără să-și dea seama, în fața ei, ținînd-o strîns de mîini, iar gura înainta, fără să cuteze să se apropie prea mult de a ei.

Iar ea, retrăgîndu-și trupul, cu moliciune, șoptea lamentîndu-se ca o copilă : Nu, nu, mi-ar face rău... Simt că mor.

— Amîndoi într-unul — continuă tînărul cu o surdă exaltare —, uniți pentru totdeauna ; privindu-se în ochi ca într-o oglindă ; repetîndu-și numele cu emoția pe care ți-o dă recitarea unor versuri ; să moară așa, dacă era nevoie, ca să scape de birfa lumii. Ce îi interesa pe ei de lume și de părerile ei ?

Și Leonora, tot mai palid, continua să se opună : Nu, nu..., mi-e rușine. Încerc un sentiment pe care nu-l pot defini.

Și așa era. Dulcele murmur al naturii sub greutatea primăverii, acel parfum intens al florii, emblemă a fecioriei, o transfigurau. Nebuna, aventuriera cu o viață tumultuoasă, care ajunsese pe tărîmul plăcerii îmbrîncită de violență, simțea pentru prima dată sfială în brațele unui bărbat ; încerca spaima unei fecioare în fața bărba-

tului, aceeași agitație care o determină pe fată să se încredințeze, tremurînd de frică, necunoscutului. Natura, care o îmbăta, înfrîngîndu-i rezistența, părea să creeze o virginitate stranie în acel trup obosit de plăcere.

— Dumnezeu, ce-o fi asta... ? Ce-i cu mine ? Dragoste trebuie să fie de vină ; o dragoste nouă pe care nu o cunoșteam... Rafael !... Rafael, băiatul meu... !

Și plîngînd încet, ținea în mîini capul tînărului, iar gura o apăsa pe a lui ; se lăsă apoi pe spate cu ochii rătăciți, înnebunită de atingerea buzelor.

Și așa, strîns îmbrățișați, au căzut pe bancă. Grădina, cu rumoarea ei, le servea de cameră nupțială ; luna le asigura discreție cu semiîntunericul ei.

— În sfîrșit, îngîină ea, ți-ai realizat dorința ! Sînt a ta..., dar pentru totdeauna. Înainte te iubeam, dar acum te ador... Pentru prima oară o spun din toată inima.

Rafael, mînat de fericire, avu un acces de generozitate. Simțea nevoia să dea totul : 'Da, a mea, pentru totdeauna. Să te încredințezi fără teamă, să mă faci fericit... Am să mă căsătoresc cu tine.

Și îmbătat de fericire văzu cum ochii artistei se făceau mari, de mirare, cum peste gura ei aluneca un surîs trist.

— Să ne căsătorim ! Pentru ce ? Căsătoria e pentru alții. Să mă iubești mult, copilul meu, să mă iubești cît poți... Eu nu cred decît în dragoste.

V

— Dar spune-mi, dragule, cînd o să ajungem la insulă... ? Mă plictisesc să tot stau pe banca asta, departe de tine, uitîndu-mă în acele brațe dragi cum obosesc de

atita vislit. O sărutare... chiar dacă-ai să te superi ! Asta o să te învieze.

Și se ridică în picioare, se mișcă puțin în barca albă, făcându-o să se balanseze serios, și îl sărută de câteva ori pe Rafael, care, lăsând visele din mână, se apără rizînd : Nebunatic, așa n-o să ajungem niciodată. Cu pauze că acestea nu prea înaintăm, și eu ți-am promis să te duc la insulă.

Se încovoie din nou asupra vîslelor, conducînd barca prin mijlocul riului, deasupra apelor mișcătoare, ce reflectau lumina lunii, ca și cum ar fi vrut ca arborii de pe ambele maluri să se bucure deopotrivă urmărind acea escapadă amoroasă.

Era un capriciu al artistei, o dorință repetată în timpul vizitelor sale la casa albastră, uneori după-amiaza, în prezența doînei Pepa și a subreței, și în toate nopțile cînd după ce se strecura prin gaura de la gard, îl așteptau, acolo, în întuneric, brațele goale ale Leonorei, acele buze fragede care se lipeau pătimaș de ale lui, ca și cum ar fi vrut să-l soarbă.

Trecuse mai bine de o săptămînă de beție plăcută. Niciodată nu crezuse că viața o să fie atît de frumoasă. Trăia într-o plăcută inconștiență. Orașul nu mai exista pentru el. Toți cei din jur i se păreau a fi niște năluci ; mama și Remedios erau parcă niște ființe invizibile, cărora le răspundea fără să se obosească să ridice capul pentru a le vedea.

Toată ziua și-o petrecea așteptînd cu nerăbdare lăsarea nopții, cina în familie, spre a se urca în camera lui și a ieși apoi cu băgare de seamă de îndată ce casa se cufunda în liniștea pe care o aducea somnul.

Nu bănuia uimirea pe care această comportare trebuia s-o provoace mamei văzînd că ușa de la camera lui nu se

deschidea pînă la prînz, în timp ce el dormea după oboseala unei nopți de dragoste. Nu se uita atent la chipul încruntat al doînei Bernarda, plictisită să-l tot întrebe dacă nu era cumva bolnav și să audă mereu același răspuns : Nu, mamă, lucrez noaptea, lucrez la un studiu important.

Mama trebuia să se stăpînească pentru a nu striga : „Minți !“ În două nopți s-a urcat pînă la camera lui, găsind ușa încuiată și văzînd, prin gaura cheii, că înăuntru este întuneric. Fiul ei nu era acolo. Îl urmărea, și în fiecare zi, înainte de a se crăpa de ziuă, auzea cum deschide încet ușa de la stradă și urcă scările tiptil, poate desculț.

Aspra doamnă tăcea, crescîndu-i și mai mult indignarea, lamentîndu-se în fața lui Don Andrés de acea nebunie care îl apucase din nou și care îi dădea peste cap toate planurile. Sfetnicul îl supraveghea pe tînăr prin intermediul numeroșilor săi oameni de încredere, care îl urmăreau noaptea, pas cu pas, pînă la casa albastră.

— E nemaipomenit ! exclama doîna Bernarda. Noaptea asta la fel ! Pînă la urmă o s-o mi-o aducă în casă ! Dar proasta de doîna Pepita nu vede nimic din toate astea ?

Rafael rămînea insensibil la indignarea celor din jur, necatadicsind să-i adreseze măcar un cuvînt, să-i arunce o privire bieteî Remedios, care, cu capul plecat ca o capră bosumflată, părea să-și amintească cu regret de acele plimbări voioase ce aveau loc sub privirea vigilentă a doînei Bernarda.

Deputatul nu vedea nimic în afară de casa albastră ; era orb de fericire. Singurul lucru care îl supăra era faptul că trebuia să o ascundă, că nu putea s-o facă publică pentru a lua cunoștință de ea toți admiratorii lui.

Ar fi vrut să fie transportat dintr-o dată în epoca decadentei romane, unde dragostea celor puternici avea caracterul solemn al adorației publice.

— Ce mă interesează pe mine birfa lor ! spuse odată în budoarul Leonorei. unde ajungea cu mare grijă în fiecare noapte. Important e să știi că te iubesc, că aș vrea să-i văd pe toți acești oameni adorându-te. Aș vrea să pot să te iau în brațe, așa cum ești acum, aproape dezbrăcată, și în amiaza mare să apar pe podul Arrabal, în fața mulțimii uluită de frumusețea ta : „Sint sau nu sint șeful vostru ? Apoi dacă sint, adorați-o pe această femeie care este sufletul meu și fără care nu pot trăi. Dragostea pe care mi-o purtați mie, împărțiți-o, ca să fie și a ei.” Și așa aș proceda, dacă ar fi posibil, exact așa cum spun.

— Nebunaticule..., copil adorabil, îi răspunse ea, sărutându-l de nenumărate ori, pe toată fața, mângiindu-i barba neagră cu buzele ei delicate și tremurătoare.

Dar într-una din dăți, când erau tot împreună și când cuvintele le erau întrerupte de elanuri neașteptate de pasiune, iar frazele erau întretăiate de pornirea animalică, înăbușite între buzele lipite și piepturile strîns unite prin îmbrățișare, Leonora își arată capriciul : Mă sufoc aici. Îmi repugnă faptul că trebuie să te mîngii între patru pereți, pe un pat obișnuit, ca pe un amant acceptat într-un moment de capriciu. Asta e nedemn de tine. Ești dragostea care a venit să mă caute în noaptea cea mai frumoasă. În aer liber îmi placi mai mult ; dragostea are prospețime și puritate în plin cîmp. Acolo îmi pari mai frumos, iar eu mă simt mai tînără.

Și amintindu-și de expedițiile făcute în josul rîului, de care adeseori îi vorbea Rafael în vremea cînd îi era doar prieten, de acel ostrov cu stufărișul lui protector, cu sălcii înclinate peste ape și privighetoarea-i cu cîntecul ei misterios, îl întrebă, înflăcărată de dorință : În ce noapte ai să mă duci ? E un capriciu, o nebunie, dar care

e rolul dragostei dacă nu acela de a crea fleacuri plăcute care mai îndulcesc viața... ? Du-mă cu barca ta ; ea, care te-a adus aici, ne va transporta în acel ostrov fermecat ; o să ne iubim toată noaptea în aer liber.

Și Rafael, care se simțea măgulit de ideea de a-și plimba iubita de-a lungul râului, prin cîmpia adormită, dezlegă la miezul nopții barca ce adăsta sub podul Arrabal, venind cu ea pînă la un loc cu stufăriș din imediata apropiere a grădinii Leonorei. •

După o oră se strecurau prin gaura de la gard ținîndu-se de braț și rizînd de escapada lor de liceeni ștregari, băgîndu-se unul într-altul, tulburînd cu sărutări zgomotoase și insolente liniștea măiestuoasă a cîmpiei.

Se imbarcară, și luntrea, ajutată de curent și dirijată cu ajutorul vîslelor mînuite de Rafael, a pornit pe Júcar, însoțită de murmurul apelor la trecerea pe lingă malurile înalte de lut acoperite cu păpuriș și ieșite mult în afară, formînd ciudate ascunzișuri.

Leonora bătea din palme de bucurie. Își lăsă pe spate dantela de mătase cu care își acoperise capul, își desfăcu ușor pardesiul de călătorie și începu să inhaleze cu nesaț aerul umed și puțin vîscos care încrețea suprafața apei. Mina i se înfiora cînd mîngîia apa.

Ce frumoasă era escapada ! Rătăcind, singuri, ca și cum lumea n-ar mai fi existat, ca și cum întreaga natură ar fi fost a lor ; trecînd prin apropierea caselor țărănești, lăsînd în urmă orașul, fără ca cineva să-și dea seama de acea dragoste care, în fervoarea ei, se revărsase, ieșind din misterioasa ascunzătoare pentru a avea drept martori cerul și cîmpia. Leonora ar fi vrut ca noaptea să nu se mai termine niciodată, ca luna aceea, tot mai mică, ce părea tăiată printr-o lovitură de sabie, să se oprească

pentru veșnicie pe cer pentru a-i învălui în lumina ei difuză, palidă, ca riul să fie nesfârșit și barca să plutească mereu, pînă cînd ei, sfîrșiți de dragoste, să-și adune ultimile puteri pentru o sărutare ușoară ca un suspin.

— Dacă ai ști cît de mult îți mulțumesc pentru această plimbare... ! Rafael, mă simt așa de bine. N-am mai petrecut o noapte ca aceasta... Dar unde e ostrovul tău ? Ne-am rătăcit oare, ca în noaptea inundației ?

Nu, ajunseră la ostrovul unde Rafael își petrecuse multe după-amiezi, ascuns în tufișuri, izolat de apă, visînd să fie unul din acei aventurieri ai preeriilor virgine sau uriașelor riuri americane, ale căror peripeții le urmărea în romanele lui Fenimore Cooper și Mayne Reid.

Un mic affluent se unea cu Júcarul, vărsîndu-se liniștit sub o aglomerare de trestie și arbori : un arc de triumf format din verdeață. Iar la confluența celor două riuri răsărea ostrovul, o bucată de pămînt, aproape la nivelul apei, dar răcoroasă, verde și parfumată ca un buchet acvatic, cu un stufăriș des, deasupra căruia zumzăiau în timpul zilei insectele aurii, și cîteva sălcii, ale căror plete fine atîrnau peste ape formînd niște bolți întunecoase pe sub care aluneca barca.

Cei doi îndrăgostiți pătrunseră în obscuritate. Ramurile copacilor, o adevărată perdea, acopereau riul ; luna abia reușea să strecoare cîteva lacrimi de lumină prin pletele sălciilor.

Leonora se simți intimidată în acea ambianță de peșteră întunecată și umedă. Animale invizibile se aruncau în apă, cu un clipocit surd, atunci cînd simțeau prora bărcii mișcîndu-se lîngă malurile de lut ale riului. Artista se agăța cu nervozitate de brațul iubitului.

— Să nu-ți fie teamă, murmură Rafael. Pune bine piciorul pe pământ și sări... Încet-încet. Nu vroiai să ascuți privighetoarea ? Asta e, ascult-o.

Așa era. Într-una din sălcii, în cealaltă parte a ostrovului, misterioasa pasăre, nevăzută, își lansa trilurile, vertiginoasele ei cascade de note, oprindu-se în momentul de maximă impetuoșitate a vârtejului ei muzical pentru a fixa o tînguire plăcută și interminabilă, ca un fir de aur ce se întindea în liniștea nopții peste riul ce părea să o aplaude cu murmurul lui surd.

Îndrăgostiții înaintau prin stuf aplecîndu-se, tatonînd înainte de a face un pas, speriindu-se de trosnetul tulpinilor de sub picioarele lor. Umiditatea permanentă acoperise ostrovul cu o vegetație exuberantă. Leonora făcea eforturi pentru a-și stăpîni rîsul ei de copil atunci cînd picioarele i se încurcau în hățișul stufărișului și cînd primea mîngîierile dureroase ale crengilor care se încovoiau la trecerea lui Rafael, și care, recăpătîndu-și apoi elasticitatea, o loveau în față.

Cerea, încet, ajutor, iar Rafael, rîzînd și el, îi întindea mîna, tîrînd-o pînă la rădăcina copacului în care cînta privighetoarea.

Pasărea tăcu, înțelegînd că în preajma ei se află niște îndrăgostiți. Auzi, desigur, zgomotul trupurilor lor rostogolindu-se la rădăcina copacului, cuvintele gingașe șoptite la ureche.

Domnea marea tăcere a naturii adormite, acea tăcere formată din mii de zgomote care se armonizează și se contopesc în liniște maiestuoasă : susurul apelor, foșnetul frunzelor, mișcările misterioase ale unor ființe nevăzute, imperceptibile, care se tîrăsc prin frunziș sau își construiesc cu răbdare întortocheate galerii în trunchiul care trosnește.

Privighetoarea cîntă din nou, dar cu timiditate, ca un artist care se teme să nu fie întrerupt. Lansă cîteva note sprintene cu tulburătoare intervale, ca niște suspine întretăiate de amor ; apoi, căpătînd încredere, se aprinse din ce în ce mai tare și începu să cînte acompaniată de foșnetul frunzelor agitate de o briză ușoară.

Se înbăta pe sine cu vocea ei ; se simțea tirîită de iureșul trilurilor sale ; i se părea că este văzută în întuneric, așa cum era, umflată, gîfîind, arzînd de febra entuziasmului ei muzical. Abandonîndu-se ei însăși, transportată de frumusețea propriei ei voci, nu auzea nimic, nu percepea neconținutul trosnet al hățîșului, ca și cum în obscuritate s-ar fi dat o luptă, bruste mișcări ale stufului, agitat de misterioase spasme, pînă ce îngemănatul geamăt, un geamăt profund, ca venind din adîncul unui om care simte că moare, a făcut-o să amuțească, sperînd-o pe biata pasăre.

O tăcere prelungită. Jos, cei doi îndrăgostiți se trezeau strîns îmbrățișați, stăpîniți încă de extazul provocat de acel cîntec de dragoste.

Leonora își sprijinea capul, cu păru-i despletit, de umărul lui Rafael. Îi mîngîia gîtul cu respirația gîfîitoare care îi agita pieptul. Îi șoptea la ureche fraze incoerente în care mai vibra emoția.

Ce fericită era acolo ! Orice speranță se realizează cînd este vorba de dragoste. De multe ori, în perioada ei de împotrivire, privind, noaptea, din balcon, acel rîu ce serpuia prin cîmpia adormită, se gîndise cu plăcere la o plimbare prin imensa grădină, la braț cu Rafael, la o plutire, cu barca, pe apele Júcarului, pînă la ostrov.

— Dragostea mea e veche, îi șoptea la ureche lui Rafael. Tu crezi că te iubesc doar de acum două nopți ? Te ador mai de mult, de mult... Dar, domnișorul meu, asta

nu înseamnă că trebuie să ți-o iei în cap... Nu-mi dau seama cum a fost ; cred că a început în vremea când erai plecat la Madrid. Când te-am revăzut, mi-am dat seama că sînt pierdută. Dacă m-am împotrivit, asta se datorește faptului că judecata îmi era sănătoasă, că vedeam limpede. Acum sînt nebună și am lăsat totul să curgă în voie. Domnul să aibă grijă de noi... Dar orice s-ar întîmpla, tu să mă iubești mult, Rafael ; jură-mi că ai să mă iubești. Ar fi o mîrșăvie să fugi acum, după ce m-ai trezit la viață.

Și se lipea cu o oarecare groază de pieptul lui Rafael, își înfigea mîinile în părul tînărului, își lăsa capul pe spate pentru a-și plimba buzele avide pe toată fața, sărutîndu-l pe ochi, pe frunte, pe gură, mușcîndu-i ușor nasul și bărbia, dar cu o vehemență drăgăstoasă care îi smulgea ușoare strigăte lui Rafael : Nebunateco ! îngîna el, surîzînd. Mă doare !

Leonora îl privea fix cu ochii ei mari care, în întuneric, aveau sclipirea ochilor de fiară în plină beție a simțurilor.

— Am să te devor, șoptea cu voce gravă ce aducea a răcnet îndepărtat. Îmi vine să te mănînc, soarele meu, regele meu, dumnezeul meu... Ce mi-ai făcut, copilașul meu ? Cum ai reușit să mă înnebunești, făcîndu-mă să simt ceea ce n-am simțit niciodată ?

Și din nou se năpustea asupra lui, apucîndu-l de cap, ducîndu-l și strîngîndu-l cu furie la zdravănul ei piept, în ale cărui forme se desfăta gura jinduitoare a lui Rafael, stăpînită și ea de o aviditate turbată.

— Nu mai cîntă privighetoarea, murmură tînărul.

— Ești prea pretențios ! spuse rîzînd încet artista. Vrei s-o mai auzi... ?

Tăceau amîndoi, strîns îmbrățișați, formînd un singur trup, transfigurați de ambianța de inefabilă poezie creată în jurul lor de noaptea de primăvară.

Din nou au început să răsune printre crengile înalte notele zglobii, tînguirea duioasă a păsării solitare, chemînd dragostea invizibilă. Și fiind familiarizată cu rumoarea ciudată ce cutreiera în acea noapte insula și care ajungea din nou la ea ca fumul de la un incendiu îndepărtat, s-a lansat într-un șir nebun de triluri, ca și cum ar fi fost îmboldită de voluptatea nopții și ar fi simțit că în curînd avea să-și dea sufletul după atîta trudă, căzîndu-i, de acolo de sus, din copac, penajul ca un sac gol, după ce își va fi deșertat comoara sa de note.

Rafael se cutremură în brațele iubitei sale ca și cum s-ar fi trezit din somn : Trebuie să fie tîrziu. Cîte ore au trecut de cînd sîntem aici ?

— Da, foarte tîrziu, răspunse Leonora cu tristețe. Orele de plăcere zboară întotdeauna.

Negura era densă ; luna dispăruse. Ținîndu-se de mînă, orbecăînd, ajunseră la barcă, și clipocitul vislelor a început să se audă, în susul riului, peste apele întunecate.

Privighetoarea cînta în salcie cu tristețe, salutînd parcă o iluzie ce se îndepărtează.

— Fii atent, iubirea mea, spuse Leonora. Sărăcuța de ea își ia rămas bun de la noi. Ascultă cum ne spune adio.

Și, dintr-o dată, ea, care respira greu, care era molesită și sfîrșită după o noapte de amor, simți cum flacăra artei îi invadează întreaga-i ființă.

Îi veni în minte cîntecul pe care în *Maestrii cîntăreți* îl cîntă locuitorii Nürnbergului văzîndu-l pe scenă pe Hans Sachs, cîntărețul lor popular, generos și blînd ca și divinitatea. Era cîntecul pe care poetul-meseriaș, priete-

nul lui Albrecht Dürer, l-a scris și închinat lui Luther atunci când a început marea revoluție ; iar artista, stînd în picioare la pupă, salutînd-o cu surîsul ei pe privighetoare, a început să cînte :

*Sorgiam, che spunta il dolce albor,
Cantar escolto in mezco ai fior
Voluttuoso un usignuol
Spiegando a noi l'amante vol !¹*

Vocea ei, înaripată și viguroasă, făcea parcă să tremure suprafața neagră a rîului ; se propaga în unde armonioase pe cîmpii, se stîngea în frunzișul insulei îndepărtate, de unde răspundea, ca un suspin îndepărtat, trilul privighetorii. Imita, sfortîndu-se, maiestuoasa sonoritate a corului wagnerian ; îngîna zgomotosul acompaniament al orchestrei, iar Rafael lovea apa cu vîslele în ritmul melodiei pioase și entuziaste cu care marele maestru interpretase fervoarea poeziei populare ce saluta apariția Reformei.

Mergeau împotriva apei, înfruntînd curentul. Rafael, aplecat la vîsle, își mișca brațele nervoase ca niște resorturi de oțel. Înaintă cu barca ținîndu-se aproape de mal, unde curentul era ceva mai slab, iar ramurile mîngîiau capetele îndrăgostiților, udîndu-i artistei fața cu roua de pe frunze. De multe ori barca se împotmolea în acele bolți de verdeață, făcîndu-și încet drum printre plantele acvatice ; iar frunzișul tremura sub impulsul plăcut al acelei voci vibrante și puternice ca un uriaș clopot de argint.

Nu se crăpase încă de ziuă, nu *spuntaba il dolce albor* din cîntecul lui Hans Sachs, dar se simțea că dintr-un

¹ Te scoală, se ivesc dulcele zări / Aud cum cîntă, printre flori / Voluptos, o privighetoare / Ce-și avîntă spre noi plăcutu-i zbor.

moment în altul va începe să împrăstie lumină pe cer
acea fișie roșcată a zorilor.

Rafael făcea eforturi să ajungă cât mai repede, însuflețit de vocea Leonorei, care marca ritmul vislelor. Cîntecul ei sonor părea să trezească cîmpia. La fereastra unei case se vedea lumină. Rafael crezu de mai multe ori că aude de-a lungul țărmului, în locurile cu stufăriș, zgomot de tulpini călcate, mersul tiptil al unor oameni care îi urmăreau.

— Taci, sufletelel meu. Nu mai cînta ; au să te recunoască. O să-și dea seama' că ești tu.

Ajunseră la malul de pe care se imbarcaseră. Leonora sări pe pămînt ; vroia să se ducă singură acasă ; aici își vor lua rămas bun. Și despărțirea a fost tandră, înceată, interminabilă.

— Adio, dragostea mea ; încă o sărutare, pe mîine ; ba nu, pe curînd.

Făcea cîțiva pași spre coastă și se întorcea de îndată, căutînd brațele iubitului.

— Încă una, prințul meu... Ultima.

Era eterna despărțire de dragoste : smulgîndu-se cu un impuls nervos din brațe pentru a se reîntoarce imediat cu teama despărțirii.

Se lumina de ziuă. Nu cînta ciocîrlia, ca în grădina din Verona, vestind zorile pentru îndrăgostiții lui Shakespeare, dar începea să se audă scîrîlîitul îndepărtat al carelor pe drumurile ce străbăteau cîmpia și un cîntec tărăgănat și somnoros cîntat de un copil.

— Adio, Rafael... De data asta chiar că-i ultima. O să ne vadă.

Și strîngîndu-și bine pardesiul pe trup, porni cu pași iuți să urce coasta, salutîndu-l pentru ultima oară cu batista.

Rafael vîsli în susul rîului, spre oraş. Călătoria de unul singur, obosit şi luptîndu-se cu apele potrivnice, a fost singurul lucru neplăcut din noaptea aceea.

Cînd a legat barca aproape de pod era deja ziuă. Se deschideau ferestrele caselor de lingă rîu ; pe pod treceau carele ce aduceau marfă la piaţă şi şirurile de grădinărese purtînd coşuri mări pe cap. Toţi oamenii aceia îl priveau cu interes pe deputat. Să se fi întors după o noapte de pescuit. Aşa îşi spuneau unii altora, deşi în barcă nu se vedea nici un instrument cu care să fi prins peşte. Li invidiau pe oamenii bogaţi care îşi puteau permite să doarmă ziua şi să-şi petreacă restul timpului după bunul lor plac.

Rafael sări pe pămînt, stînjenit de curiozitatea lor. În curînd avea să fie informată şi mama lui.

Urcînd pe pod, cu pas încet şi leneş, cu braţele frînte de oboseală de atîta vîslit, a auzit că-l strigă cineva.

Don Andrés era acolo, privindu-l cu ochii lui mici de culoarea untdelemnului, care străluceau, printre cutele chipului său, cu un aer autoritar.

— Rafael, m-ai făcut să nu dorm deloc. Ştiu unde ai fost. Te-am văzut cum te-ai urcat cu femeia aceea în barcă şi n-au lipsit prietenii care să vă urmărească şi să vadă unde vă duceţi. Aţi stat pe insulă toată noaptea ; femeia aceea cînta de-ale ei, ca o nebună... Oare nu mai există casă în lumea asta ? Oare vă distraţi mai bine aşa, plimbîndu-vă sub cerul liber legătura voastră, pentru ca să afle orice creştin ?

Şi bătrînul se indigna cu adevărat, ca un ţăran libertin, dar dibaci, care îşi lua tot felul de precauţiuni pentru a nu se compromite în slăbiciunile sale pentru fetişcanele din depozitele de portocale. Se mînia şi poate chiar că îi invidia cînd îi vedea împreună fără să se teamă de birfă,

fără să-și dea seama de pericol, sfidînd orice prudență, afișîndu-și pasiunea cu insolența fericirii.

— În afară de asta, mama ta știe totul. În nopțile din urmă a observat plecările tale, a văzut că nu erai în cameră. Ai s-o faci să moară de supărare.

Și vorbea, cu severitatea unui tată, de disperarea doînei Bernarda, de viitorul familiei care era amenințat, de înțelegerea cu don Matías, cuvîntul dat, de fata care aștepta nunta promisă.

Rafael tăcea, mergînd ca un automat, iritat de acea discuție care îi aducea în memorie toate obligațiile insuportabile din viața sa. Începea supărarea celui ce este trezit de un servitor năîng tocmai cînd visul era mai frumos. Mai purta încă pe buze urmele sărutărilor Leonorei ; tot trupul îi era impregnat de căldura ei plăcută ; iar bătrînul acela îi vorbea de datorie, de familie, de ce va spune lumea, fără să sufle o iotă despre dragoste. Ca și cum dragostea n-ar fi însemnat nimic în viață ! Era un complot împotriva fericirii sale și simțea că un impuls de luptă și de revoltă îi agita voința.

Ajunseră în fața marelui case a lui Brull. Rafael se străduia să bage cheia în broască.

— Ei bine, spuse bătrînul iritat, ce spui de toate astea ? Ce ai de gînd să faci ? Răspunde o dată ; parc-ai fi mut.

— Eu, răspunse tîînrul cu energie, am să fac ce cred eu că e mai bine.

Don Andrés se cutremură. Vai, ce mult l-a schimbat pe Rafael al lor... ! Flacăra aceea agresivă, arogantă, belicoasă, ce strălucea în ochii săi, nu o mai văzuse niciodată.

— Aşa îmi răspunzi, Rafael ? Tocmai mie, care te ştiu de cînd ai venit pe lume ! Mie, care te iubesc aşa cum te iubea tatăl tău !

— Sint doar major. Nu vreau să mai admit ca pe stradă să fiu cineva, iar acasă un copil. Păstrează-ţi sfaturile ca să le dai atunci cînd o să ţi se ceară. La revedere.

Urcînd, a văzut, la prima cotitură a scărilor, în semi-întunericul casei, luminată doar de razele ce răzbăteau prin crăpăturile ferestrei, pe mama sa, stînd în picioare, încruntată, furioasă, ca o statuie întruchipînd justiţia.

Rafael n-a ezitat însă. A continuat să urce scările, fără şovăială, fără să tremure ca alte dăţi, ca un domn care, după o absenţă îndelungată, intra cu aroganţă în propria-i casă.

VI

— Bine ai spus, Andrés. Rafael nu e fiul meu ; mi l-a schimbat. Destrăbălata aia a făcut din el un alt om. Mai rău, de o mie de ori mai rău decît tatăl lui. E înnebunit după femeia aia ; ar fi în stare să treacă peste mine dacă i-aş sta în cale. Dumneata te plîngi de lipsa lui de respect, dar eu ce să mai zic ?... Te-ai fi ruşinat dacă l-ai fi văzut. Acum două zile, dimineaţa, întorcîndu-se acasă mi-a vorbit aşa cum ţi-a vorbit şi duminică. Puţine cuvinte, dar bune. Că el o să facă ce vrea sau, ceea ce e acelaşi lucru, că va continua să fie cu această femeie pînă o să obosească sau o să crape de păcate, ca şi tatăl lui... Dumnezeule ! Pentru asta am suferit eu atîta ? Pentru asta am făcut sacrificii ani de-a rîndul, că să-l fac să ajungă cineva ?

Austera doña Bernarda, învinsă în autoritatea ei de răzvrătirea tenace a tînărului, plîngea în timp ce vorbea cu confidentul ei intim. Lacrimile de durere maternă conțineau și amărăciunea femeii autoritare care vedea că în propria ei casă o voință se revolta, nesocotind-o pe a ei.

Îi povestea lui don Andrés, suspinînd, comportarea fiului ei din acele zile, de cînd își dobîndise independența. Acum nu se mai ferea cînd pleca de acasă, ca să-și petreacă noaptea în altă parte. Se întorcea după ce mijeau zorile, iar la prînz, nici nu mîncea bine, cum spunea ea, și o și întindea, grăbit, spre casa albastră, ca și cum n-ar fi avut timp ca s-o vadă pe condamната aceea.

Același neastîmpăr ca și tatăl lui, aceeași ardoare nebună, care avea să-i consume rapid trupul. Era suficient să-l yezi, livid, de o paloare gălbuie, cu pielea feței trasă, ca și cum ar fi vrut să marcheze cu o exactitate bolnăvicioasă reliefurile oaselor ; fără vreo altă licărire de viață decît acel foc ce strălucea în ochii săi ca o scînteie de bucurie nebună. Of, familie nefericită ! Toți sînt la fel... !

Mama se străduia să-i ascundă lui Remedios adevărul. Biata fată, tristă, cu capul plecat, nu-și putea explica îndepărtarea subită a lui Rafael.

Era mai bine să ascundă cele întîmplate, și numai asta mai frîna mînia doînei Bernarda în rapidele întrevederi pe care le avea cu fiul ei.

Poate că avea să survină vreo împăcare, ceva neașteptat care să destrame acea influență malefică asupra lui Rafael ; și cu această speranță făcea eforturi ca Remedios și tatăl ei să nu-și dea seama de cele ce se petreceau ; se prefăcea că este mulțumită în prezența lor, inventa tot felul de pretexte potrivit cărora fiul ei ar avea de întocmit

un studiu, că ar avea diverse preocupări și chiar boli pentru a-i justifica comportarea.

Dar neconsolata femeie se temea de lumea din jurul ei, de curiozitatea oamenilor dintr-un oraș mic, plictisit de monotonia lui, mereu în căutare de noi întâmplări pe care să le comenteze pentru a simți plăcerea birfei.

Vestea referitoare la dragostea lor se răspindea repede ; circula din gură în gură, mult exagerată, povestea expediției pe râu ; plimbările printre portocali ; nopțile pe care le petrecea Rafael în casa doănei Pepita, intrînd pe întuneric și desculț, ca un hoț ; siluetele îndrăgostiților, zărite prin geamurile de la dormitor, ce stăteau îmbrățișați și se uitau la întunericul de afară ; toate acestea văzute de oameni care spionau din plăcere, pentru a putea spune „am văzut cu ochii mei“, și care își petreceau noaptea ascunși sub un mal, sau stînd la pîndă după un gard, pentru a-l vedea pe deputat cînd se duce sau se întoarce de la întîlnirile lui de dragoste.

Bărbații, în cafenele sau la cazinou, îl invidiau pe Rafael, comentau, cu ochii aprinși, norocul lui. Băiatul ăla s-a născut în zodia porcului. Dar după aceea, reîntorși acasă, glasul lor sever se adăuga la acela al corului de femei indignate. E scandalos ! Un deputat, o persoană care trebuie să dea exemplu ! Prin asta își bate joc de oraș ! Și cînd rîmoarea generală de proteste ajungea pînă la doña Bernarda, aceasta ridica, disperată, din umeri... Pînă unde aveau de gînd să meargă ? Fiul ei vroia să se distrugă.

Don Matías, țăranul milionar, păstra tăcere, iar în prezența doănei Bernarda se prefăcea că nu știe nimic. Interesul de a se încuscri cu familia Brull îl făcea să fie prudent. Și el spera că toate aveau să treacă : ale tăcere-

ții valuri ; și crezîndu-se investit cu autoritatea unui tată, a încercat să-i dea unele sfaturi lui Rafael atunci cînd l-a întîlnit pe stradă. Dar a trebuit să renunțe după numai cîteva cuvinte, intimidat de privirea trufașă a tînărului. A avut, pentru moment, senzația că mai era încă bietul cultivator de portocale de altădată și că se găsea în fața celui don Ramón impunător, ca un mare señor.

Rafael se apăra prin tăcere și trufie. Nu avea nevoie de sfaturi ; dar, vai, cînd ajungea, noaptea, la casa iubitei, cînd se vedea în acel dormitor ce părea să exale același parfum, ca și cel al Leonorei, ca și cum mobilele și perdelele i-ar fi absorbit esența trupului, resimțea efectul acelei bîrfe înverșunate, al curiozității unui întreg oraș care avea ochii ațintiți asupra lor.

Erau doi împotriva unei mulțimi ; se abandonau cu placida impudoare din vechile idile în monotonia unei vieți înguste, în care bîrfa era talentul cel mai prețuit.

Leonora era tristă. Surîdea ca întotdeauna, îl alinta cu aceeași adorație, ca și cum ar fi fost un idol, se arăta zburdalnică și veselă ; dar în clipele de răgaz, cînd credea că nu este observată, Rafael surprindea pe chipul ei un rictus de amărăciune, vedea cum ochii întunecați îi sînt străbătuți de fulgere, ca reflexe ale unor gînduri grele.

Într-o noapte îi vorbi cu însuflețire de ceea ce spunea lumea despre ei. Totul se știa în orașul acela. Ecoul bîrfei ajungea pînă la casa albastră. Grădinăreasa îi recomandase cu blîndețe să nu se mai plimbe prea mult cu barca, deoarece putea să se îmbolnăvească de friguri. În tîrg nu se vorbea decît de plimbarea aceea nocturnă pe riul Júcar ; deputatul, plin de sudoare, trudind la vîsle, iar ea trezind cu cîntecele ei ciudate pe oamenii din casele de pe maluri. Așa spuneau acei clevetitori... ! Iar ea rîdea, cu

un rîs zgomotos, agitată de cutremurări nervoase ; cu un rîs ce părea fals, fără să spună nici un cuvînt de supărare.

Rafael suferea amintindu-și de faptul că ea își dăduse deja seama de această situație cînd se împotriva dragostei lui. Îi admira resemnarea, văzînd că nu profera nici un cuvînt de supărare, că simula veselie, ascunzînd ceea ce spunea lumea. Ah, ticăloșii ! Ce rău le făcuse femeia aceea ? Că îl iubea, că i se dăruia, făcîndu-i un dar regesc cu trupul ei. Și deputatul începea să-și urască orașul văzînd că este răsplătit cu insulte pentru binele și fericirea de care se bucura.

În altă noapte, Leonora îl primi cu un surîs înfricoșător. Făcea eforturi ca să pară veselă, se maimuțărea, covîrșindu-și iubitul cu o conversație ușoară și plină de grație ; dar deodată se opri, nu putu să mai continue, și în timp ce-l mîngîia izbucni în plîns și căzu pe un divan, agitată de hohote de plîns.

— Ce ai ? Ce s-a întîmplat... ?

Dar, înecată de plîns, ea nu putu să răspundă, pînă ce, în cele din urmă, cu niște cuvinte întretăiate de plîns, începu să vorbească, abătută, inertă, ascunzîndu-și chipul scaldat de lacrimi într-un umăr al iubitului.

Nu mai putea ; chinul devenise de nesuportat, îi era imposibil să se mai prefacă mult timp. Știa și ea, ca și el, ce se spunea în oraș despre acele întîlniri. Îi spionau probabil tot timpul ; în drumurile de lîngă grădină pîndeau oameni, în speranța de a mai vedea ceva. Dragostea ei atît de tandră, atît de tînără, era motiv de rîs, subiect de distracție pentru gurile rele, care o luau în zeflema ca pe o femeiușcă de pe stradă pentru că fusese bună cu el, pentru că îi lipsise cruzimea pentru a asista cu indiferență la torturile unei tinereți pasionate... Și deși era atît de enervantă acea ură a marei mase scandalizate, ea nu sim-

tea teamă și nici indignare, ci numai dispreț. Dar, vai, mai erau ceilalți, intimii lui Rafael, prietenii, familia... mama lui.

Leonora tăcu o clipă, așteptînd parcă efectul ultimelor sale cuvinte, intimidată puțin de faptul că îi vorbea lui Rafael de familia lui, pomenind-o în lamentațiile ei. Tînărul tremura, presimțind ceva groaznic. Doña Bernarda nu accepta să rămînă inactivă și resemnată în fața fiului ei.

— Da, mama mea, spuse încet. Cred că ceva rău o fi făcut împotriva noastră... Vorbește, nu te teme. Tu ești, pentru mine, deasupra lumii.

Leonora îi vorbea de mătușa ei, acea sărmană doamnă resemnată și aproape imbecilă, care, văzîndu-l pe Rafael că vine atît de des, se gîndea la o posibilă căsătorie a nepoatei ei. După-amiază, o scenă dureroasă între Leonora și ea. Doña Pepa se dusese în oraș, pentru rugăciune, și la ieșirea din biserică o întîlni pe doña Bernarda. Biata bătrînă ! Ochii ei îngroziți, capul tremurînd, trădau intensă emoție pe care știuse s-o provoace în sufletul ei simplu mama lui Rafael, pentru care ea avea un mare respect. Nepoata ei, idolul ei, zăcea la pămînt, despuiată de acea credință entuziastă și plină de dragoste care pînă atunci i-o inspirase. Toate poveștile din trecut, ecourile vieții sale aventuroase, ajunse vag pînă la ea și căroră niciodată n-a vrut să le dea crezare, considerîndu-le un produs al invidiei, i le-a repetat doña Bernarda cu autoritatea ei de doamnă serioasă și de bună-credință, incapabilă să mintă. Și în continuare, scandalul cu care au zguduit tot orașul nepoata ei și fiul său ; întîlnirile din timpul nopții, plimbările pe cîmp, relatate cu o îndrăzneală diavolească, făcînd mare caz de păcatul lor : toate nerușinările și

nebuniile care transformau casa sfântă, casa doinei Pepa, într-un lăcaș al viciului, într-un bordel al diavolului.

Și biata bătrână plingea ca o copilă în prezența nepoatei sale ; se străduia s-o convingă pentru a „abandona drumul rău al păcatului“ ; se îngrozea gîndindu-se la imensa răspundere ce o avea față de Dumnezeu. Fiind o viață întreagă cucernică, pentru a-și păstra sufletul curat, crezîndu-se aproape în starea de grație, ea s-a trezit dintr-o dată în plin păcat, „așa fără să-și dea seama cum“, din cauza nepoatei sale, care făcuse din casa ei sfîntă o sucursală a infernului, obligînd-o să trăiască înconjurată de păcat. Și teama bieteii doamne, scrupulele și spaima ce domneau în sufletul acela simplu, o răneau în cel mai înalt grad pe Leonora.

— Mi-au furat singura mea familie, murmură ea descurajată. Mi-au luat dragostea singurei ființe care îmi mai rămăsese. Acum nu mai sînt pentru ea copila de mai înainte ; e de ajuns s-o vezi cum mă privește, cum se îndepărtează, temîndu-se să vină în contact cu mine... Și toate astea din cauza ta, pentru că te-am iubit, pentru că n-am fost crudă... Ah, noaptea aceea ! Ce-am să mai plîng din pricina ei ! Cum am mai presimțit eu aceste triste întîmplări !

Rafael era îngrozit. Îi era rușine și avea remușcări văzînd cît avea de suferit acea femeie pentru că i se dăruise lui. Cum să îndrepte situația ? Se simțea umilit ; vroia să fie omul puternic, mîna energică ce știe să-și apere în caz de pericol femeia iubită. Dar cu cine să se răfuiască, de cine s-o apere ?

Leonora se dezlipi de umărul iubitului, iar apoi se desprinsese din brațele sale ; își ștergea lacrimile și se ridica în picioare cu fermitatea celui care a adoptat o hotărîre irevocabilă.

— Sînt hotărîtă să fac orice. O să mă coste foarte mult ceea ce am să-ți spun, dar n-am să dau înapoi ; ar fi inutil să te împotrivesți. Nu mai pot rămîne sub acest acoperiș ; înțeleg că pentru mătușa mea eu nu mai exist. Sărmana bătrînă ! Visul meu era s-o văd murind în brațele mele ca o luminiță ce se stinge ; să fiu pentru ea ceea ce n-am fost pentru tatăl meu. Dar vălul de pe ochi i-a fost luat ; eu nu sînt pentru ea decît o păcătoasă a cărei prezență îi tulbură viața... Am să plec, deci. I-am spus deja Beppei ca mîine să facă bagajele... Rafael, stăpînul meu, asta e ultima noapte... Poimîine n-ai să mă mai vezi.

Tînărul se dădu înapoi uimit, ca și cum, pe neașteptate, ar fi fost rănit în mijlocul pieptului.

— Să pleci ? Și o spui cu atîta răceală... ? Să pleci tu, așa, în plină fericire... ?

Se liniște după cîteva clipe. Acea nu era decît hotărîrea de moment luată într-un acces de furie. N-o să plece, nu-i așa ? Trebuia să reflecteze, să examineze cu limezime lucrurile. Ce prostie ! Să plece, părăsindu-l pe Rafael el ei ! Niciodată, era imposibil.

Leonora suridea cu tristețe. Se aștepta la astfel de împotriviri. Și ea suferise mult înainte de a se hotărî să ia o asemenea decizie.

Simțea cum îi îngheață sîngele în vine gîndindu-se că peste două zile avea să fie singură, hoinărind prin Europa, aruncîndu-se din nou în viața aceea agitată și nebună datorită artei și dragostei. După ce se bucurase de dulceața celei mai mari pasiuni din viața ei, de ceea ce credea a fi *prima ei dragoste*, îi părea cu atît mai cumplit să navigheze din nou, fără să aibă vreo direcție, prin furtuni. Îl iubea mai mult ca oricînd ; îl adora cu o nouă ferveare, acum cînd urma să-l piardă.

— Atunci de ce pleci ? întrebă tînărul. Dacă mă iubești, de ce mă lași ?

— Pentru că te iubesc, Rafael... Pentru că vreau să ai liniște.

Dacă rămînea acolo însemna să-l piardă. Iar pentru a o apăra, pentru a fi, în continuare, alături de ea, trebuia să lupte cu mama lui, dușmanul lor cel mai înverșunat, să piardă dragostea ei, poate chiar să n-o mai respecte. O, nu ! Ce eroare ! Îi era de ajuns acea cruzime filială care îi întuneca trecutul. Era ea oare o ființă funestă, născută pentru a corupe cu numele ei ceea ce era mai sfînt, mai pur ?

— Nu, trebuie să te resemnezi, dragostea mea. Trebuie să plec, e imposibil să ne mai iubim aici. Eu am să-ți scriu, am să-ți dau, cu exactitate, socoteală de tot ce fac..., în fiecare zi ai să știi ce-i cu mine, chiar dacă am să mă aflu la unul din poli ; dar să rămîi aici, să n-o aduci la disperare pe mama ta, să închizi ochii la nedreptățile ce ți le-a făcut, care pînă la urmă se datoresc dragostei mari pe care ți-o poartă... Crezi că eu nu sufăr, lăsîndu-te aici ? Îți închipui că mi-e ușor să fug, lăsînd aici marea fericire a vieții mele... ?

Și pentru a da mai multă forță rugămintilor sale, îl îmbrățișa pe Rafael, îi mîngîia capul plecat și bătut de gînduri, înăuntrul căruia se agitau idei furtunoase, punîndu-i serios la încercare voința.

Mîinile tînărului alunecau, instinctiv, pe partea descoperită a iubitei sale, ce încadra comorile de sub țesătura albă și fină ; simțea căldura plăcută, palpităția misterioasă a acelei cărni care îi infiltrase în trup ceva din propria ei viață în timpul acelor spasme pasionale, al celui dulce extaz al comunicării erotice. Iar legătura pe care el o

credea veșnică avea să se rupă ? Putea el oare să piardă atât de ușor trupul acela admirat în întreaga lume și a cărui posesiune îl făcea să se considere primul dintre bărbați ? Ea îi vorbea de o dragoste de la distanță, care va dăinui dincolo de călătoriile și întâmplările unei existențe rătăcitoare ; îi promitea că îi va scrie în fiecare zi... Îi va scrie... poate în același timp în care trupul ei divin va fi mîngîiat de o altă mînă care nu va fi a lui... ! Nu, el n-o va pierde ; era hotărît.

— N-ai să pleci, Leonora, spunea el cu energie. O dragoste ca a noastră nu se poate sfîrși astfel. Plecarea ta ar fi o jignire pentru mine, fuga ta ar însemna că te consideri ofensată pentru faptul de a mă fi iubit.

Simțea în suflet o dorință puternică de împotrivire cavalierească ; se rușina la gîndul că ea va fugi pentru că l-a iubit, și că el va rămîne acolo, trist și inert ca o domnișoară părăsită de iubitul ei, convîns că prin dragostea lui îi face un mare rău. Mînia lui Dumnezeu ! El era un bărbat și nu putea tolera ca acea femeie să-l părăsească, într-un acces de generozitate, pentru a-i reda liniștea în familie, în cămin, surîsul satisfăcut al mamei sale. Fetele fugeau adesea, uitînd de părinți și de casă, cînd se îndrăgosteau, iar el care era un bărbat, care era cineva, trebuia să rămînă acolo, văzînd cum se îndepărta Leonora, tristă și cu lacrimi în ochi, numai pentru ca el să nu-și piardă respectul oamenilor din acel oraș în care se sufoca și afecțiunea unei mame care n-a știut niciodată să se apropie de inima lui cu un surîs prietenos ? Și apoi, ce dragoste era asta a lui, care ceda în fața unei hotărîri energice, dînd mereu dovadă de lașitate și nehotărîre cînd se punea problema să păstreze o femeie pentru care muriseră sau se ruinaseră oameni mai bogați, mai puternici

decît el, legați de viață prin bucurii de care el nu avusese niciodată parte în existența lui monotonă... ?

— N-ai să pleci, repetă el cu o fermitate surdă. Eu nu pot pierde atît de ușor fericirea... Și dacă te încăpățînezi să pleci, o să plecăm împreună.

Leonora se sculă în picioare cutremurată. Se aștepta la asta, i-o spunea inima. Să fugă împreună ? Să apară ca o aventurieră care îl tîra după ea pe Rafael, după ce-l înnebunise cu dragostea ei, smulgîndu-l din brațele mamei sale ? Nu, asta nu ! Îți mulțumesc. Ea avea conștiință ; nu vroia să poarte cu ea disprețul unui întreg oraș. Îl ruga pe Rafael să reflecteze cu calm ; îl sfătua să înfrunte curajos nenorocirea. Trebuia să plece singură ; apoi, mai tîrziu, avea să vadă ; vor găsi prilejul ca să se întîlnească ; la Madrid, cînd Cortesurile își vor relua activitatea, se va afla acolo singur ; ea va cînta la Real, fără să pretindă bani, dacă va fi nevoie.

Dar pe Rafael îl înfuria îndărătnicia ei. Să n-o mai vadă ! Să petreacă luni și luni într-o așteptare de moarte ! Numai o singură noapte dacă n-ar simți trupul ei, contopit cu al lui, și l-ar apuca disperarea. Va sfîrși prin a se abandona tristeții mortale a lui Maquia ; își va trage un glonte, ca și poetul italian.

Și o spunea cu convingere, uitîndu-se în pămînt cu ochii lui pierduți, ca și cum s-ar fi văzut pe pavaj, inert, însîngerat, cu un revolver în mîna crispată.

— A, nu ! Ce groaznic ! Rafael, Rafael, gema Leonora, apucîndu-l de gît, agățîndu-se de el, cutremurată de singeroasa viziune.

Iubitul continua să se opună. Era liber. Dacă ar fi fost căsătorit, dacă ar fi părăsit o femeie care să fi plîns pentru trădarea lui, copii care să strige în zadar după el, încă ar mai fi înțeles îndîrjirea aceea, dezgustul unei

inimi bune care nu vrea ca iubitul să lase în urmă blestemul unei familii disperate. Dar pe cine părăsea el fugind ? Numai pe mama lui, care se va consola la scurt timp aflînd că este sănătos și fericit. Pe mama lui, care se împotriva cu acea dragoste maternă oarbă ce nu vrea să aibă vreă rivalitate în dragostea ei față de fiu și, din gelozie, pune de multe ori obstacole în calea fericirii lui. Răul pe care îl va cauza urmînd-o pe ea nu va fi ireparabil. Vor fugi împreună : își vor purta dragostea prin lume.

Și Leonora, cu capul plecat, repeta încet : Nu, sînt hotărîtă. Am să plec singură. N-am forța necesară ca să înfrunt ura unei mame.

Rafael se indigna : Atunci spune-mi că nu mă iubești. Că te-ai plictisit de mine. Ce vrei să-ți iei zborul ; că te încearcă nebunia pe care ai trăit-o în trecut ; că vrei să zbori din nou ca o nebună prin lume.

Artista își așinti asupra lui ochii ei mari, plini de lacrimi. Privirea ei avea duioșie și milă.

— Să mă plictisesc de tine..., eu care niciodată n-am fost mai tristă ca în noaptea asta... ! Tu crezi că rîvnesc la viața de altădată, dar îndepărtîndu-mă am senzația că intru într-un lăcaș de tortură... Ah, stăpînul meu, sufletul meu... ! Tu n-ai să înțelegi niciodată cît de departe am mers eu în dragoste.

— Și atunci... ?

Și în pornirea năvalnică de a spune totul, de a nu omite nici unul din pericolele ce aveau să survină după despărțire, Rafael vorbi de mama sa, de cele ce se vor întîmpla atunci cînd va rămîne numai cu ea, cufundîndu-se în monotonia orașului. Credea ea oare că totul era dragoste în împotrivirea indignată a mamei sale ? Îl iu-

bea, e adevărat ; era singurul ei copil ; dar în calculele sale atîrna greu ambiția, dorința puternică a familiei de a-și consolida tot mai mult poziția, dorință care îi acaparase întreaga existență. Îi hărăzise, fără să-l consulte, rolul de zălog în alianța pe care o plănuise cu o familie bogată. Vroia să-l căsătorească ; dar dacă ea pleca, dacă rămînea singur, părăsit, tristețea și timpul, care sînt atotputernice, îi vor toci voința, pînă la a-l face să cadă inert, încredințîndu-se ca o victimă care în delirul ei nu mai realizează importanța sacrificiului.

Ea îl asculta cutremurată, cu ochii holbați de groază. Îi veneau, duium, în memorie cuvinte de ocară care în zilele anterioare ajunseseră pînă la urechile ei și care îi confirmau adevărul celor spuse de iubitul ei... Rafael hărăzit de mama lui unei alte femei... ! Înlănțuit pentru totdeauna, dacă ea pleca... !

— Dar eu nu vreau, mă înțelegi, Leonora ? continuă iubitul cu o fermitate calmă. Eu sînt numai al tău, te iubesc numai pe tine. Prefer să te urmez prin lume, chiar dacă tu nu vrei ; să fiu servitorul tău..., să te văd..., să-ți vorbesc, decît să-mi îngrop aici disperarea sub milioane de pesetas.

— Ah, băiețașul meu... ! Ce mult mă iubești ! Cît de mult te ador !

Și se repezi asupra lui cuprinsă de o pasiune frenetică, nebună, strîngîndu-l în brațe ca o fiară. Rafael se simți mîngîiat cu o ardoare care aproape că-l înfricoșă, înfășurat într-o spirală a plăcerii fără de sfîrșit. Se cutremură, avînd senzația că este împins, că toate încheieturile oaselor i se desfac, că este copleșit de un val imens de voluptate. Crezu că va muri făcut țandări, praf peste acel trup care îl strîngea ca un clește, absorbîndu-l cu sălbatica voracitate a acelor prăpăstii întunecate unde dispar

dintr-o dată riurile fără a mai lăsa nici o picătură din avalanșa lor tumultuoasă. Și, slăbindu-i simțurile, în acea stare de orbire tremurătoare, închise ochii.

Cînd îi deschise, văzu camera în întuneric, simți sub el patul moale, iar sub ceafă un braț delicat care îl ținea dragăstos. Leonora îi vorbea la ureche cu încetineala dată de oboseală.

Ajunseră la un acord. Vor fugi împreună ; își vor continua dragostea acolo unde nimeni nu-i cunoaște, acolo unde invidia și vulgaritatea n-o să le tulbure dulcea lor existență. Leonora cunoștea toate ungherele lumii. Nici vorbă de Nisa sau de celelalte orașe de pe Coasta de Azur, orașe frumoase, cochete, pudrate și sulemenite, arătînd ca niște femei ce abia au ieșit de la coafor. Ar întîlni acolo prea multă lume. Prefera Veneția. O să se plimbe pe canalele înguste, solitare și liniștite, întinși în cabina gondolei, mîngiindu-se printre rîsete, compătîmindu-i pe acei ce vor trece peste poduri fără a bănuî că sub picioarele lor alunecă dragostea...

Dar Veneția este tristă ; cînd ploaia se hotărăște să cadă, nu se mai oprește. Era mai bun Napoli, da, Napoli. Ura ! Și Leonora își agita mîinile ca și cum ar fi vrut să-și aplaude propria-i idee. Să trăiești la soare, în libertate, să iubești cù impudôarea sublimă a acelor *lazzaroni*¹ ce umblă dezbrăcați și se reproduc pe trotuar. Ea avea acolo, la Pausilipo, o căsuță, o *villino* de culoarea trandafirului, o mică fortificație, cu o grădină, unde creșteau smochini, nopalii și pini, ca niște umbrele, grădină ce cobora în pantă rapidă de la promontoriu pînă la mare. Vor pescui în golful strălucitor și albastru ca o imensă oglindă, iar cînd se va lăsa seara, în timp ce el va vîsli,

¹ Cerșetori (în italiană).

ea o să cînte admirînd marea, înroșită de razele soarelui ce dispăre dincolo de ape, Vezuviul orgolios, cu tonurile lui violete, imensul oraș alb, cu infinitele sale vitrine, ca niște plăci de aur în care se reflectă crepusculul.

Să hoinărești, ca doi boemi, prin nenumăratele sătucuri albe de pe malul golfului ; să te săruți în largul mării printre bărcile pescărești, din care se aud romane de dragoste ; să petreci nopțile în aer liber, îmbrățișați pe nisip, auzind în depărtare rîsul perlelor, al mandolinelor, așa cum în noaptea aceea au ascultat privighetoarea... Dumnezeuule, ce frumos !

Și pînă în zori au tot fantazat cu privire la viitor, punînd la punct toate detaliile fugii.

Ea o să plece cît mai repede ; el se va duce după ea, peste două zile, cînd va fi renăscut speranța și toți vor fi crezut că ea este departe, foarte departe. Unde să se întâlnească ? Mai întîi s-au gîndit la Marsilia ; dar era prea departe. Apoi, la Barcelona. Numărau orele și minutele. Li se părea intolerabil faptul că treceau cîteva zile fără să se vadă. Cu cît se vor întîlni mai repede cu atît va fi mai bine ; important era să plece din oraș. Și în cele din urmă hotărîră să se întâlnească cît mai repede cu putință : la Valencia. Dragostei îi place îndrăzneala.

VII

Tocmai luaseră masa de prînz printre valizele și cuferele ce ocupau o mare parte a camerei Leonorei de la hotelul Roma.

Pentru prima oară stăteau împreună la masă, într-o familiară intimitate, fără vreun alt martor decît Beppa, subreța credincioasă, obișnuită, datorită vieții furtunoase

a stăpînei sale, cu tot felul de surprize, și care îl privea pe Rafael cu un surîs plin de respect, ca pe un idol nou cu care trebuia să împartă supunerea devotată cu care o slujea pe Leonora.

Erau primele clipe de calm și bucurie pe care le trăia tînărul în ultimele zile. Vechiul hotel, cu camerele lui mari, cu plafon înalt, coridoarele luminate discret și cu liniștea lui monahală, i se părea un lăcaș încîntător, ce-i asigura o izolare plăcută și unde se considera scăpat de birfa și de lupta care îl strînseseră ca un cerc infernal. În afară de aceasta, acolo simțea acea briză exotică ce părea să adie prin porturi și prin marile gări. Totul îi vorbea de fuga, de neașteptata și delicioasa ascundere în acea țară descrisă cu atîta căldură de Leonora, de la macaroanele de la prinz și de la *acel chianti*¹ adus în sticle pîtecoase, pînă la spaniola pocită și cîntată a proprietarilor hotelului, bărbați voinici și grași, cu mustați enorme, care aminteau de faimoasele mustați purtate de cei aparținînd dinastiei de Savoia.

Leonora îi dăduse întîlnire aici, în localul prîdilect al artiștilor, situat departe de arterele de mare circulație, și ocupînd una din laturile pieții solitare și senioriale, a cărei liniște era întreruptă doar de strigătele surugiilor care își așteptau clienții și de țacănitul copitelor cailor.

Sosise cu primul tren de dimineață, fără nici un bagaj, ca un elev de liceu ce fuge numai cu haincle de pe el. Cele două zile scurse de cînd Leonora părăsise orașul au fost o adevărată tortură pentru el. Lumea comenta fuga cîntăreței, scandalizîndu-se de bagajul ei imens, care, supradimensionat de imaginația clevetitorilor, umplea nu se știe cîte căruțe.

¹ Vin de Chianti.

Cel ce ştia bine acest lucru era bărbierul *Cupido*, care, ca de obicei, alergase peste tot ca să întocmească formele de expediere a bagajului. Ştia în ce direcţie îşi luase zborul acea femeie periculoasă şi le-o spunea tuturor. Se întorcea în Italia. El însuşi facturase, pentru trecerea frontierei, acel bagaj voluminos, grămezi mari, cât casa, cufere în care puteau sta comod el şi băieţii lui raşi în cap. Iar femeile, auzindu-l, vorbeau cu entuziasm de plecarea ei, ca şi cum le-ar fi scăpat de un mare pericol. Du-te, sfînta lui Dumnezeu !

Rafael, după plecarea iubitei, abia că mai apărea pe străzi. Îl deranja curiozitatea oamenilor, compătimirea batjocoritoare a prietenilor, care îl invidiau pentru fericirea lui trecută, şi rămase două zile în casă, urmărit de privirea întrebătoare a mamei sale. Doña Bernarda se arăta mai liniştită văzîndu-l scăpat de sub influenţa malefică a artei, dar fără ca chipul ei să fie, din această pricină, mai puţin încruntat, fiind înştiinţată parcă de instinctul ei matern, care continua să presimţea pericolul.

Tinărul era agitat, nerăbdător să plece. I se părea de netolerat faptul că el stătea acolo în timp ce ea era singură, izolată într-o cameră de hotel, aşteptînd cu aceeaşi nerăbdare momentul întîlnirii.

Ce zori au mai fost şi cei din ziua plecării ! Rafael se ruşina văzîndu-se descult, umblînd pe vîrfuri, ca un borfaş, prin salonul în care mama lui îi primea pe grădinari şi îi plătea pentru munca depusă. Înainta orbecăind, orientîndu-se numai după crăpăturile luminoase ale ferestrelor închise. Mama lui dormea într-o cameră alăturată ; o auzea cum respiră, horcăitul obositor al somnului ei greu, prin care se refăcea după acele nopţi de veghe, cînd îi pîndea întoarcerea de la întîlnirile de dra-

goste. Credea că mai resimte spaima pe care i-o provocase zornăitul ușor al cheilor lăsate, cu încrederea autorității ei nelimitate, în brăscă de la o mobilă veche unde doña Bernarda își păstra banii. Astfel, își viră, cu o mină tremurătoare, în buzunare toate bancnotele găsite în micile cutii.

Abia se ținea pe picioare, de emoție, în timp ce săvârșea îndrăznețul act. Lua ceea ce, de fapt, îi aparținea ; nu ceruse nimic din moștenirea lăsată de tatăl lui. Leonora era bogată ; cu o delicatețe admirabilă, ea a evitat să vorbească de bani atunci când au discutat despre pregătirile ce trebuie făcute în vederea călătoriei ; dar el nu va fi un întreținut, nu vroia să trăiască ca acel Salvatti, care a exploatat tinerețea artistei. Gîndurile acestea i-au dat tărie pentru a-și lua banii și a părăsi casa ; în tren însă mai persista neliniștea, și omul important, deputatul, încerca o teamă instinctivă atunci când vedea în gări tricornul Gărzii Civile. Părea gîndindu-se la posibilitatea ca mama lui, după trezire, să-și dea seama că fusese prădată.

Încrederea și bucuria reînviară cînd s-a văzut la hotel, ca și cum ar fi pătruns într-un lăcaș ce acordă imunitate tuturor celor ce se refugiază aici. O găsi în pat, cu părul împrăștiat ca un val de aur pe toată perna, ochii întredeschiși, cu un surîs pe buze, ca și cum ar fi surprins-o visînd, savurîndu-și amintirile de dragoste. La ora prînzului se ridicară pentru a lua masa în cameră, palizi, obosiți, propunîndu-și să întreprindă călătoria cît mai repede. Gata cu nebuniile ; aveau nevoie de înțelepciune pînă se vor vedea în afara granițelor Spaniei. Spre seară, vor pleca spre frontieră cu trenul de Barcelona. Și în liniște, așa cum un soț discută cu soția în ambianța imbiitoare a căminului probleme ale vieții materiale, ei

treceau în revistă obiectele ce le erau necesare pentru călătorie.

Rafael nu avea nimic. Fugise că un om trezit de flăcările incendiului și, sărind direct din pat, și-a pus pe el hainele pe care le-a avut la îndemână. Avea nevoie de multe lucruri și se gîndea să iasă să le cumpere : treabă de cîteva minute.

— Cum, vrei să te duci tu ? întrebă Leonora cu o oarecare teamă, ca și cum instinctul ei de femeie ar fi presimțit pericolul. Vrei să mă lași singură... ?

— Mă întorc numaidecît. N-am să te fac să aștepți mult.

Se despărțiră pe coridor cu zgomotoasa și nepăsătoarea lor pasiune, fără să se sinchisească de cameristii, în continuă mișcare, din partea opusă a lungului culoar.

— La revedere, Rafael... Numai o clipă, nu mai mult.

Și cînd ajunsese în piață, cu dulceața ultimului sărut pe buze, tot îl mai saluta de la un balcon o mîină încărcată de pietre prețioase.

Tinărul mergea grăbit. Vroia să se întoarcă cît mai repede, și trecu în viteză prin droaia de surugii care îi ofereau serviciile în fața marelui palat Dos Aguas, un palat închis în sine, tăcut, adormit, asemeni celor doi giganti ce-i străjuiesc fațada, desfășurînd sub ploaia de aur a soarelui somptuozitatea excesivă și grațioasă a rococoului.

— Rafael, Rafael... !

Deputatul, auzindu-și numele, se întoarse și pări ca în fața unei năluci. Cel care îl striga era don Andrés.

— Dumneata aici ?

— Am venit cu trenul de Madrid. De două ore te caut prin toate hotelurile din Valencia. Știam că ești aici...

Dar să mergem, trebuie să stăm de vorbă ; aici nu-i locul potrivit.

Și aruncă o privire încruntată, clocotind de ură, spre hotel, ca și cum ar fi vrut să nimicească uriașa hardughie cu toate ființele ce se aflau înăuntru.

Porniră, mergînd încet, fără să aibă vreo direcție, dînd colțuri, trecînd de mai multe ori pe aceeași stradă, Rafael concentrîndu-se la maximum, cu nervii încordați, gata să plesnească, și străduindu-se ca vocea lui să fie cît mai slabă, mai stinsă, ca să nu atragă atenția oamenilor de pe trotuarele înguste care treceau pe lîngă ei atingîndu-i ușor.

Don Andrés începu așa cum era de așteptat : Crezi că e bine ce-ai făcut ?

Și văzînd că el, în mod laș, încerca să se arate uimit, dînd asigurări că nu făcuse nimic, că venise la Valencia pentru o treabă mărunță, bătrînul se indignă : Să nu minți : ori sîntem, ori nu sîntem bărbați. Tu trebuie să susții ceea ce-ai făcut, dacă îți închipui că ai procedat bine. Să nu crezi că o să mă păcălești, ca s-o întinzi cu această femeie naiba mai știe unde. Am dat de tine și nu mai scapi de mine. Vreau să știi totul : mama ta a căzut bolnavă la pat ; eu, înștiințat de ea de cele întimplate, am luat primul tren, ca să te caut ; toată casa e dată peste cap, crezînd, în primul moment, că e vorba de un furt, și s-ar putea ca la ora asta tu să fi intrat în gura orașului. Și... ești mulțumit ? Vrei s-o omori cu zile pe mama ta ? Căci ai s-o omori... Dumnezeuule, și unde mai pui că ăștia-s oameni cu talent ! Domni cu studii ! Ce bine ar fi să fii o brută ca mine sau ca tatăl tău ; fără școală, dar să știi să trăiești și să te distrezi fără să te compromiți !

Apoi relată cu amănunte cele întâmplate. Mama, trebuind să umble la vechiul dușap pentru a-i plăti pe zii-lieri ; țișatul de groază și alarmă, ce zgudui casa ; sosirea lui don Andrés, anunțat în mare grabă ; bănuiala cu privire la cinștea slujbașilor, trecîndu-i în revistă pe toți servitorii, care plîngeau, protestînd cu indignare ; pînă ce doña Bernarda căzu pe un scaun, aproape leșînată, murmurînd la urechea sfetnicului ei : Rafael nu e acasă. A plecat..., poate pentru a nu se mai întoarce. Ceva îmi spune mie că banii sînt la el.

Și în timp ce o așezau în pat pe mama ce plîngea în hohote și trimiteau după doctor, el pleca spre gară pentru a lua trenul, citînd în privirile curioase presimțirea celor întîmplate, legătura rapidă stabilită de clevetitori între agitația surdă din casa Brull și urcarea lui Rafael în primul tren, la care asistaseră cîțiva în ciuda precauțiilor luate de el.

— Rafael, domnule deputat, dumneata ești mulțumit... ? Dumneata vrei să le dai apă la moară dușmanilor tăi, ca să rîdă și mai mult.?

Bătrînul vorbea cu o voce tremurătoare, părea că e gata să-l podidească lacrimile. Opera întregii sale vieți, marile victorii cîștigate alături de don Ramón, puterea politică la desăvîrșirea căreia lucrase cu atîta rîvnă, totul urma să se năruie din vina unui copilaș ușuratic, fără minte, care, adorînd o femeie, arunca la picioarele ei tot ce era al lui și al celorlalți.

Rafael, care în primul moment era stăpînit de un impuls agresiv, dispus să răspundă în mod violent în cazul în care bătrînul tovarăș ar fi împins dojana pînă la ultima limită, se arăta acum potolit și oarecum mișcat de durerea sinceră a acelui om care nu cunoștea un alt sentiment în afara celui de dominație, întocmai ca și tatăl lui, așa cum

pisica seamănă cu tigrul, și plîngea aproape în hohote văzînd că este în pericol prestigiul familiei.

Cu capul în pămînt, îngrozit de cele petrecute după fuga sa, Rafael nu știa pe unde merge. Tresări brusc cînd simți parfum de flori. Treceau printr-un parc și, ridicîndu-și privirea, văzu cum strălucea la soare imaginea tru-fașă a cuceritorului Valenciei pe vînjosul său cal de luptă.

Merseră mai departe. Bătrînul vorbea pe un ton je-luitor despre situația de acasă. Banii aceia, pe care îi avea poate în buzunare, peste treizeci de mii de pesetas, reprezentau un ultim efort făcut de mama sa pentru a salva averea familiei, amenințată cu ruina, datorită ispră-vilor lui don Ramón. Erau banii lui, era adevărat, n-avea nimic de zis ; putea să-i cheltuiască, după poftă, prin toată lumea ; dar el nu vorbea unui copil, ci unui bărbat, cu inimă, și căruia nu-i cerea, în calitate de preceptor în perioada copilăriei, de cel mai vechi prieten al său, decît să se gîndească la sacrificiile făcute de mama sa, la chib-zuința ei exagerată și nemiloasă, la privațiunile pe care și le impuseșe, umblînd mereu în veșminte de călugăriță, certîndu-se și pentru o centimă cu servitoarele, în ciuda aerelor ei de mare doamnă, renunțînd la dulciuri și deli-catese la care țin atît de mult bătrîni, și toate astea numai pentru ca fiul său să cheltuiască, în voie, cu o femeie acea sumă de bani, despre care don Andrés vorbea cu respect, gîndindu-se cu cîtă greutate fusese strînsă. Să mergem, băiete, că era gata-gata să moară cînd a văzut toată tără-șenia asta... !

Și dacă tatăl, dacă don Ramón, ar învia ? Dacă ar vedea cum fiul lui, pentru o femeie, distrugea într-o clipă ceea ce se clădise de-a lungul anilor cu atîta trudă... ?

Treceau pe un pod. Jos, prin albia secată, se distingeau, sub forma unor pete roșii și albastre, îmbrăcămintea unui

grup de soldați și răsuna răpăitul tobelor asemeni zum-zăitului produs de un stup uriaș. Acea larmă militară constituia un acompaniament pentru evocarea tatălui de către bătrîn. Rafael avea impresia că are în fața lui trupul acela imens de luptător, cu mustățile lui mari, cu încrunțătura fieroasă a unui conchistador, aventurier, născut pentru a-i conduce pe oameni și a le impune propria voință.

Dacă don Ramón ar vedea toate astea... ! El era în stare să-și dea toată averea pentru o femeie, dar ar fi renunțat și la cele mai frumoase femei din lume dacă asta ar fi dus fie și la pierderea unui singur vot.

Iar băiatul lui, acel lăstar în care el își pusese speranțele, cel care era menit să dea cea mai mare strălucire familiei, să fie o figură importantă la Madrid și care atunci cînd se născuse găsisese drumul bătătorit, arunca pe fereastră toată munca tatălui, cu acea ușurință cu care se irosește ceea ce n-a fost cîștigat prin muncă. Se vedea cît de colô că nu apucase vremurile rele ! Epoca Revoluției, cînd fuseseră răsturnați de la putere și trebuiau să se facă respectați cu pușca în mînă ; disperatele lupte electorale, în care nu puteai obține victoria fără să nu faci vreo victimă ; loviturile curajoase în preajma alegerilor, prin cîmpiile învăluite de întunericul nopții, știind că pe undeva prin apropiere pîndea omul înarmat cu o carabină, ce nu greșea ținta, și care jurase să-i ucidă ; procesele interminabile ce se făceau prin constrîngere și violențe, care te făceau să trăiești într-o teamă permanentă, așteptîndu-te ca de la un moment la altul să survină catastrofa, munca silnică, cu pierderea averii. Toate acestea tatăl le înfruntase pentru el, pentru a-i oferi o bază, pentru a-i crea un district propriu, ajutîndu-l astfel să ajungă departe, cît mai departe. Iar el pierdea totul, se deposea

pentru totdeauna de o putere dobîndită cu preţul atîtor ani de sacrificii şi primejdii, dacă chiar în noaptea aceea nu se întorcea acasă, spulberînd prin simpla lui prezenţă bănuielile oamenilor scandalizaţi.

Rafael dădea negativ din cap, mişcat de amintirea tatălui, convins de argumentele bătrînului, dar dispus să reziste. Nu şi nu : soarta era hotărîită, el avea să-şi urmeze propriul drum.

Stăteau de vorbă la umbra copacilor. În centrul locului de promenadă trăsurile formau o roată imensă, atrăgînd atenţia hamurile strălucitoare ale cailor şi felinarele de la capra trăsurii, ce luceau la lumina soarelui ; prin vizete se zăreau pălăriile doamnelor şi dantelăria albă a copiilor.

Pe don Andrés îl indigna tenacitatea tînărului. Îi arăta acele familii, al căror chip degaja împăcare şi fericire, plimbîndu-se cu trăsura şi avînd acea linişte plăcută pe care ţi-o dă o viaţă sedentară trăită în belşug şi fără emoţii. Isuse Hristoase ! Era chiar aşa de rea viaţa aceea ? Căci tot aşa ar fi putut trăi şi el dacă ar fi fost bun, dacă n-ar fi întors spatele datoriei ; bogat, influent, respectat şi înconjurat de copii pînă la bătrîneţe, singurul lucru pe care şi-l poate dori pe acest pămînt o fiinţă cinstită.

Toate poveştile astea cu privire la dragostea fără oprelişti şi neţinînd cont de legi, la dragostea care îşi bate joc de societate şi de obiceiurile ei, mulţumindu-se cu ea însăşi şi dispreţuind părerea celor din jur, erau minciuni lansate de poeţi, muzicieni şi dansatori, oameni stricaţi şi fără minte, ca femeia aceea care îl tira departe, foarte departe, rupînd pentru totdeauna legăturile lui cu familia şi cu ţara.

Bătrînul căpăta curaj parcă, datorită tăcerii lui Rafael. Credea că sosise momentul să-i atace cu îndrăzneală iubita.

— Și apoi, ce femeie ! Am fost și eu tânăr ca tine ; e adevărat că n-am cunoscut doamne ca aceasta ; dar, vai, toate sînt la fel. Am avut și eu slăbiciunile mele, dar îți spun că pentru o femeie ca asta n-aș fi dat nici negrul de sub unghie. Oricare din fetele pe care le avem noi acolo e mai bună decît ea. Lux, vorbărie multă, farduri și sulimaniuri cu pumnul... Asta nu înseamnă că vreau să spun că e urită, nu, domnule ; dar, băiatule, puțin îți mai lipsește ca să te țacănești : să accepți tu ce rămîne de la alții... !

Și vorbi de trecutul artistei, de povestea aceea galantă și furtunoasă, exagerată de legendă : o droaie de amanți ; trupul ei gol, reprodus cu ajutorul statuilor și tablourilor ; privirea întregii Europe alunecînd peste frumusețea ei cu familiaritatea celui care îi cunoaște casa și ungherele ei cele mai ascunse. Și pentru o asemenea fecioară să-ți mai pierzi și mințile ! Și pentru cucerirea asta să piardă totul ?

Bătrînul se sperie văzînd ochii aprinși de mînie ai lui Rafael. Tocmai trecuseră un alt pod ; intrau din nou în oraș, și don Andrés, un bătrîn rău și laș, făcu cîțiva pași înapoi, ca și cum ar fi vrut să se ascundă după gheretele unor paznici de mărfuri, evitînd o lovitură pe care o vedea plutind în aer.

Deputatul, după o scurtă nehotărîre, își continuă mersul descurajat, cu capul în pămînt, fără să se mai uite la bătrîn, care revenise și mergea alături de el.

Ah, blăstematul ! Cu cită dibăcie a știut să-l rănească ! Trecutul Leonorei ; dragostea ei dăruită cu o generozitate nebună în cele patru direcții ale pămîntului ; toți bărbații trecînd peste trupul ei, potolind-o pentru o clipă prin eleganță sau prin farmecul artei lor, măduarele ei fremătînd cînd într-un palat, cînd într-o cameră de hotel ; gura ei repetînd în diverse limbi aceleași cuvinte de dragoste în-

trătăiate de spasmul care îi cuprindea, ca și cum ei erau primii care auzeau așa ceva. Și pentru aceste rămășițe care mai supraviețuiau în chip miraculos după risipa nebunească vroia el să piardă totul, să fugă, lăsând în urmă-i scandalul, compromiterea și poate cadavrul mamei sale ? Ah, ce cumplit era don Andrés ! Și după ce l-a rănit, își vîra degetele în rana sîngerîndă, ca s-o mărească și mai mult ! Logica simplă și comună a bătrînului îi spulberase visul. Omul acela, un fel de Sancho necioplit și răutăcios, care îl sfătuisse pe quijotescul său tată, își continua acum misiunea pe lingă fiu.

Îi nevenea repede în memorie întreaga istorie a Leonorei, confidențele sincere din vremea prieteniei pure, cînd îi povestea totul pentru a-l împiedica să o mai iubească. Oricît de mult, l-ar fi adorat, el n-ar fi putut să fie decît un succesor al contelui rus, al muzicianului german sau al unuia din acei amanți de numai cîteva zile, abia menționați, dar care trebuie să fi lăsat ceva în sufletul ei. Un succesor ! Ultimul care sosește, cu o întîrziere de cîțiva ani, și se mulțumește să muște din maturitatea caldă pe care ei o cunoscuseră în perioada ei fragedă, de tinerețe ! Sărutările care îl tulburau atît de profund aveau în ele ceva mai mult decît dezmiardarea femeii : era parfumul îmbătător și nesănătos al tuturor corupțiilor și nebuniilor lumii ; mirosul concentrat al unei lumi căre alergase nebunește spre frumusețea ei, asemeni păsărilor, de noapte ce se îmbulzesc la lumina unui felinar.

Să renunțe la tot pentru ea ! Să cutureiere pămîntul, liberi și mîndri de dragostea lor... ! Și în lume va întîlni pe mulți dintre predecesorii săi ce-l vor scruta cu o privire curioasă și ironică ; supraviețuitori ai aventurilor trecute, care în prezența lui o vor dezbrăca din ochi, știind cuvintele trătăiate pe care ea i le va spune noaptea, capriciile pasiunii ei niciodată satisfăcute.

Ciudat era însă faptul că nimic din toate acestea nu-l preocupase înainte. Beat de fericire, el n-a mai avut răgazul să se gîndească dacă a fost primul care a trecut prin brațele sale, dacă acele cuvinte care îl legănau ca o melodie plăcută ar fi putut fi auzite de atîția alții înaintea lui...

Cît timp să fi mers așa pe străzile Valenciei... ? Îi tremurau picioarele, era istovit, abia mai vedea. Streșinile caselor mai erau încă scăldate de soare și lui i se părea că umblă pe dibuite în amurg.

— Mi-e sete, don Andrés. Să intrăm undeva, oriunde.

Bătrînul îl duse la cafeneaua Spania, localul său preferat. Avea masa lui lîngă cele patru ceasuri pe care le susținea zeița Fama în centrul marelui salon pătrat, cu enormele sale oglinzi, ce ofereau fantastice viziuni, și cu obiectele lui aurite și întunecate de fum și de lumina crepusculară ce pătrundea prin luminatorul înalt ca printr-o imensă criptă.

Rafael bău, fără să știe exact ce conținea paharul ; un venin, poate, care îi îngheța inima. Don Andrés se uita la obiectele de pe marmura mesei : o mapă formată din mușamaua ruptă și un amărît de borcan cu cerneală, ce suportau adesea loviturile aplicate cu coada tocului, un toc de cafea, uns cu grăsimi, spiralat și cu colțuri, un instrument de tortură pentru a-l descuraja pe cel ce ar fi încercat să-l folosească.

— Mai e o oră pînă la tren. Rafael, încearcă să fii bărbat : nu e încă tîrziu. Întoarce-te și o să rezolvăm noi această copilărie.

Și îi întinse tocul, în ciuda faptului că în timpul discuției nu se pomenise de intenția de a scrie cuiva.

— Nu pot, don Andrés. Sînt cavaler ; mi-am dat cuvîntul și n-am să dau înapoi, orice s-ar întîmpla.

Bătrînul surîdea cu sarcasm.

— Fii cavalier, așa cum vrei tu. Oi fi așa ceva pentru această femeie. Dar cînd ai s-o rupi cu ea, cînd o să te lase sau ai s-o părăsești tu, n-ai să ai ce căuta la Alcira. Mama ta n-o să mai trăiască pînă atunci, eu cine știe unde o să mai fiu, iar cei care te-au făcut deputat au să se uite la tine ca la un hoț care a furat-o și ucis-o pe mama sa... Poți să te înfurii, poți să mă lovești, dacă vrei ; au și început să-și îndrepte privirile spre noi oameni de la alte mese... Fă scandal în cafenea, dar asta nu va face să fie mai puțin adevărat ceea ce-ți spun eu...

În acest timp, Leonora se impacienta în camera ei de la hotel. Trecuseră trei ore. Pentru a se calma ieși în balcon, așezîndu-se în spatele unei persiane verzi, prin care se uita, distrată, la pușinii trecători care traversau piața.

Își amintea astfel de micile piețe din Florența, înconjurate de case senioriale austere și impunătoare, de pavajele lor arse de soare, printre pietrele cărora creștea iarba și care erau trezite din somnolență de pașii leneși ai unei femei, ai unui călugăr sau ai vreunui călător ce încerca să le imite mersul cînd aceștia erau deja departe.

Se uita la vechile clădiri ale pieții, la un colț al palatului Dos Aguas, la pereții săi acoperiți cu stucatură de jasp pe suprafața cuprinsă între sulurile cu frunze ale balcoanelor ; asculta discuțiile surugilor strînși la ușa hotelului, ale servitorilor în jurul proprietarilor, și ale tuturor italienilor mustăcioși care scoteau scaune pe trotuar ca într-o stradă dintr-un sat. Din cînd în cînd se uita la acoperișurile din față, de pe care începuse să se retragă lumina soarelui, din ce în ce mai palidă și mai dulce.

Se uită la ceas. Era șase. Dar ce pățise omul acela ? Aveau să piardă trenul ; și pentru a folosi cît mai bine restul de timp dădea ordine Beppei, vrînd ca totul să fie în

ordine și gata de plecare. Își strîngea obiectele ei de toaletă, apoi închidea valizele, după ce-și plimba privirea întrebătoare prin toată camera cu neliniștea unei plecări imediate, și își așeza lingă un fotoliu, de lingă balcon, hainele de călătorie, geanta, umbrela și vâlul, pentru a se aranja repede, fără să bîjbîie, de îndată ce va sosi Rafael, gîfîind și obosit de atîta umblet.

Dar iubitul nu mai venea... A simțit un impuls de a se duce după el ; însă unde să-l caute ? De cînd era mică n-a mai fost prin acest oraș, nu îi cunoștea străzile, ar fi putut să treacă unul pe lingă altul, fără să se observe, sau să bată drumurile fără rost și în acest timp el s-o aștepte la hotel. Era mai bine să stea pe loc.

Ziua era pe sfîrșite. În cameră se întindea umbra asfințitului, ce învăluia obiectele. Reveni în balcon, tremurînd de nerăbdare, tristă ca lumina violetă ce se împrăștia pe cer, cu nervuri roșii în care se reflecta soarele ce apunea. Aveau să piardă trenul ; vor trebui să aștepte pînă a doua zi. Un accident ce punea sub semnul întrebării fuga lor.

Se întoarse cu o mișcare nervoasă auzind că cineva o striga la ușă : *Signora, una lettera* ¹.

O scrisoare pentru ea... ! O luă, cu înfrigurare, din mîna cameristului, urmărită de privirea vagă și fără expresie a subreței, care stătea pe valize.

Mîinile îi tremurau. Amintirea lui Hans Keller, artistul ingrat, îi veni dintr-o dată în memorie. Căută o luminare prin cameră și pînă la urmă ieși din nou în balcon, examinînd scrisoarea la lumina asfințitului.

Scrisul lui pe plic, dar întortocheat, chinuit, lăsînd impresia că i-a fost smuls cu greu. Simțea că tot singele

¹ Doamnă, o scrisoare (în italiană).

i se urcă la cap ; citea cu nerăbdarea celui care vrea să termine cât mai repede cu toată amărăciunea și sarea rînduri, bănuindu-le conținutul.

„Mama e foarte bolnavă... mă duc acolo doar pentru câteva zile..., datorita de fiu..., o să ne vedem în scurt timp” și scuzele lașe ce se folosesc în aceste împrejurări pentru a atenua duritatea despărțirii, promisiunea de a se reîntîlni cât de curînd, jurămintele pătimașe, susținînd că era singura femeie din lume pe care o iubea.

A străfulgerat-o gîndul de a pleca imediat la Alcira, chiar dacă ar fi trebuit să facă pe jos drumul pînă acolo ; vroia să-l întîlnească pe Rafael, să-i arunce în obraz scrisoarea aceea, să-l pămuiască, să se bată cu el.

— Ah, ticălosul, mîrșavul ! răcnea ea.

Și subreta, care tocmai aprinsese o luminare, văzu că stăpîna era palidă, avea o albeață mată, ochii holbați, buzele livide, o tensiune dureroasă în mișcări, ca și cum ar fi avut picioarele țepene, iar trupul ei mîndru ar fi fost împins parcă de o mîină nevăzută.

— Beppa, gemu ea, a plecat ! M-a părăsit... !

Subreta, insensibilă la fuga tînărului, se ocupa doar de Leonora, simțînd criza iminentă, privind cu ochii ei de vacă blindă chipul desfigurat al doamnei...

— Ticălosul ! răgea, plimbîndu-se de la un capăt la altul al camerei. Ce nebună am fost ! Să mă dărui lui, să-l consider om, să mă încred în dragostea lui, să-mi pierd liniștea și singura familie care îmi mai rămăsese... ! De ce nu m-a lăsat să plec singură ? M-a făcut să visez o primăvară eternă de dragoste, și acum mă părăsește... S-a jucat cu mine... și-a bătut joc de mine..., iar eu nu-s în stare să-l urăsc. De ce m-a trezit din liniștea, din indiferența și izolarea mea egoistă... ? Un șarlatan, un ticălos... ! Dar nu înțeleg de ce plîng... ? S-a terminat. Bucură-te,

Beppa ; o să cînt iarăși ; o să străbatem lumea ; n-ai să mai vezi locurile acelea unde trăiesc brute și unde am vrut să educ copii. Să trăim ! Să-i tratăm pe bărbați cu lovituri de picior ! Așa, așa ! Mai rău decît pe animale ! Rid gîndindu-mă la nebunia mea ; mare prostie e să crezi în anumite lucruri ! Ha, ha, ha !

Și în piață se auziră hohote de rîs. Un rîs nebun, ascuțit, tăios, ce părea să sfișie carnea, zgudui întregul hotel, în timp ce artista, cu spume la gură, se prăbușea și se zvîrcolea furioasă, răsturnînd mobile, rănindu-se de colțurile metalice ale valizelor.

PARTEA A TREIA

I

— Don Rafael, domnii din comisia bugetară o aşteaptă pe domnia voastră în secţia a doua.

— Vin imediat.

Şi deputatul continua să stea aplecat la birou, în cancelaria Cortesurilor, terminînd ultima scrisoare şi adăugînd încă un plic la teancurile de corespondenţă aşezate pe marginea mesei, lîngă bastonul şi pălăria sa cu calotă.

Era sarcina de fiecare zi, munca grea de după-amiază, pe care, ca şi el, o îndeplineau, cu un aer plictisit, un mare număr de reprezentanţi ai ţării. Să răspunzi la cereri şi la întrebări, să rezolvi plîngerile şi să susţii pretenţiile nebuneşti care veneau din partea districtului, strigătele nesfîrşite ale turmei electorale care la cel mai neînsemnat ne-caz se adresau numaidecît deputatului aşa cum credinciosul apelează la patronul miraculos.

Luă scrisorile şi îl rugă pe un uşier să le ducă la poştă, iar el, mergînd legănat cu trupul lui voluminos, de o falsă graţie juvenilă, ieşi pe holul central, o prelungire a marelui loc de discuţii care era Sala de şedinţe.

Preastimatul domn don Rafael Brull se simţea ca la el acasă atunci cînd stătea pe holul acela, un loc întunecos plin de fum, în care mişunau oameni în haine negre, ce se

adunau în grupuri sau se mișcau făcându-și, cu greu, loc cu coatele.

De opt ani se afla aici. Aproape că nu mai știa nici el de câte ori îi reînnoiseră mandatul în acel zigzag al politicii spaniole, care conferă parlamentarilor o viață efemeră. Subalternii, personalul de la Secretariat și toți funcționarii de acolo îl priveau cu o respectuoasă încredere, ca pe un camarad superior, care și-a legat, ca și ei, pentru totdeauna viața de parlament. Nu era dintre aceia ce reușesc să pescuiască în chip miraculos un mandat în viltoria politică și cărora nu le mai surîdea niciodată șansa, gândindu-se în tot restul vieții la fotoliile din sala de ședințe, triști, cu nostalgia măreției pierdute, ei sosind primii în fiecare după-amiază la Cortesuri pentru a-și păstra calitatea de foști deputați, dorindu-și cu ardoare să cîștige ai lor pentru a se așeza din nou acolo, înăuntru, pe scaunele roșii. El era un deputat care avea un district propriu; venea cu mandatul lui clar și indiscutabil, indiferent dacă partidul său guverna sau se afla în opoziție. În lipsa unor alte merite, cei de acolo spuneau despre el: „Asta face parte dintre puținii care vin aici cu adevărat.“ Numele său nu figura prea des în procesele-verbale ale sesiunilor, dar nu exista funcționar, ziarist sau om din grupul celor căzuți de la conducere, care văzînd numele lui Brull în mod invariabil pe lista tuturor comisiilor ce se formau, să nu fi spus: „A, da, Brull, cel de la Alcira.“

Opt ani în slujba țării, locuind la o pensiune modestă în timp ce, acolo, departe, avea o casă mare, arătoasă, cu podoabe somptuoase ce costaseră o avere pe mama sau pe socrul lui. Intervale lungi trăite departe de soție și copii, plictisit de viața monotonă pe care o ducea, nevrînd să cheltuiască mult pentru ca familia, care nu stătea acolo, să nu presupună că își permite cine știe ce nebunii sau că

și-a uitat de îndatoriri. Cîte sacrificii nu făcuse în cei opt ani de deputație ! Stomacul distrus de numărul mare de pahare cu sirop băut în grabă la bufetul din sediul Cortesurilor ; bătăture la picioare datorită interminabilelor așteptări în holul central, zgîriind, distrat, cu vârful metalic al bastonului glazura acelor *azulejos* de la baza pereților ; sume mari de pesetas cheltuite cu trăsura din pricina entuziaștilor alegători din districtul lui, alergînd în fiecare dimineață de la un minister la altul și cerînd imposibilul pentru a se mulțumi în cele din urmă cu o nimica toată.

Își făcea încet carieră, dar, după cum afirmau gurile rele din sala de ședințe, era un tînăr serios și discret, care vorbea puțin, dar bine, și care avea să ajungă departe. Iar el, satisfăcut de rîlul de om serios pe care i-l acordau, rîdea rar, se îmbrăca mereu ca pentru înmormîntare, fără să-și permită vreo culoare care să distoneze cu hainele lui negre ; prefera să asculte cu răbdare lucruri care nu îl interesau, să vină cu o părere îndrăzneată și era mulțumit că se îngrășase prematur, că chelise, capul lui căpătînd un luciu venerabil sub lămpile din sala de ședințe și că în colțul ochilor apăruseră ridurile bătrîneții premature. Avea treizeci și patru de ani, și părea că trecuse de patruzeci. Cînd vorbea își punea ochelarii cu un gest arogant, gest preluat cu grijă de la răposatul șef al partidului, și niciodată nu emitea o părere fără ca mai înainte să spună : „Eu înțeleg...“, sau „În privința acestei probleme eu am idei personale și proprii...“ Era tot ceea ce învățase în cei opt ani de cînd era abonatul parlamentului... !

Noul șef al partidului, văzînd în el un tovarăș de încredere, care căuta să se mențină prin forțe proprii în parlament, avea o anumită considerație pentru el. Era un soldat care nu lipsea la apel. Era mereu prezent cînd se forma un nou parlament ; venea cu mandatul lui, fie atunci cînd partidul ocupa rîndurile mari din dreapta, cu insolența în-

vingătorului, fie cînd se înghesuia în stînga, beneficiind de un număr redus de locuri, dar cu dorința turbată de a reveni pe băncile din față și hotărit să nu vadă nimic bun. În timpul celor două legislaturi, cînd a stat în stînga sălii, a dobîndit o oarecare încredere din partea șefului său ; ele îi îngăduiau acea sinceră tovarășie ce se crea în cadrul opoziției, unde toți, de la lider pînă la ultimul membru, erau egalizați de calitatea comună de simpli deputați. În afară de aceasta, în perioadele de dizgrație, pentru a contribui la acțiunea distructivă a colegilor, își putea permite să adreseze guvernului, la începutul ședințelor, mici întrebări, și de mai multe ori l-a auzit pe șeful lui spunînd, cu un surîs pe buzele lui palide : „Foarte bine, Brull, ai spus-o cu tîlc.“ Și felicitările ajungeau pînă în district, amplificate de uimirea mulțimii.

La toate acestea se adăugau onorurile parlamentare, marea cruce pe care i-o conferiseră, precum și acele gratificații ce se acordau celor cu o activitate îndelungată sau care făcuseră parte din toate comisiile însărcinate să reprezinte puterea legislativă la solemnitățile publice. Dacă trebuia dus la palat răspunsul la mesaj, el figura printre cei desemnați să facă acest lucru, și tremura de emoție, gîndindu-se la mama lui, la soție, la toți cei din district, atunci cînd se vedea în trăsura de gală, precedată de niște călăreți, în veșminte strălucitoare și era salutat de trompeții ce intonau imnul regal. Tot el se găsea printre aceia care ieșeau pe scările parlamentului ca să primească familia regală ce asista la sesiunea inaugurală, iar într-una din legislaturi a făcut parte din Comisia guvernamentală internă, ceea ce l-a făcut să crească mult în ochii subalternilor.

— Brull ăsta, spuneau cei din sala de ședințe, o să fie cineva cînd vor veni ai săi la putere.

Și au venit ; partidul său deținea puterea în perioada în care interveniseră acele schimbări de direcție prevăzute și impuse pe care le suporta națiunea datorită politicii de echilibru, iar Rafael făcea parte din Comisia bugetară și avea posibilitatea să se ridce să vorbească și nu să pună numai întrebări. Trebuia să-și facă merite pentru a justifica ocuparea unui din acele posturi pe care, după cum se spunea, i-l păstra șeful.

Noii deputați — tineretul care forma majoritatea triumfătoare, desemnată de Ministerul de interne — îl respectau și-l ascultau, așa cum elevii ascultă de monitorul care primește ordine direct de la învățător. Era subordonarea novicilor de către elevul bătrîn deprins cu obiceiurile casei.

Cînd se punea ceva la vot, și opoziția începea să se agite, crezînd că poate cîștiga, ministrul de interne îl căuta prin sală, cu privirea neliniștită ; Hai, Brull, adu-i dumneata pe oamenii aceia, sîntem puțini.

Și Brull, mîndru de această misiune, ieșea ca un trăsnet, în timp ce soneriile zbîrniiau întruna, chemîndu-i pe deputați să voteze, iar subalternii lui alergau de colo-colo. Trecea printre mesele cancelariei, băga capul în ușa bufetului, urca în birourile comisiilor, împrăstia cu coatele grupurile de pe culoarele mai mici și, mîndru de autoritatea conferită, împingea cu brutalitate turma ministerială spre sală, bombănind cu supărarea unui bătrîn și susținînd că în vremea lui, cînd își începea activitatea, exista mai multă disciplină. Ieșind învingători la vot, răsufila satisfăcut, de parcă ar fi reușit să salveze guvernul și țara.

De multe ori, ceea ce mai rămăsese din sinceritatea și franchețea din tinerețe îl făcea să tresară, cuibărindu-i-se în mințe o cruntă îndoială. Nu cumva se juca acolo o comedie plictisitoare și fără strălucire ? Chiar îl interesa pe popor tot ce făceau și spuneau ei ?

Stînd nemișcat pe hol, simțea în jurul lui agitația ziariștilor, a tinerimii sărace, inteligentă și simpatică, ce își cîștiga cu greu pîinea, iar din tribună se uita la ei așa cum păsările privesc din copaci mizeria din stradă, rîzînd de neroziile ieșite din cheliile solemne așa cum la teatru rîde publicul sănătos și vesel din galerii. Ei aduceau parcă adierea străzii în aerul acela încărcat și viciat de anii îndelungați de izolare ; ei reprezentau gîndirea din afară, ideea al cărui autor nu se cunoaște, fiorul mării mase, ce pătrundea ca un suflu proaspăt în atmosfera aceea grea, asemănătoare celei dintr-o cameră în care agonizează, fără să poată muri, un om chinuit de o boală cronică.

Părerea lor era întotdeauna diferită de cea a reprezentanților țării. Respectabilul domn X era pentru ei un țipar, ilustrul orator Y, care ocupa cu flecărelile sale cîteva pagini din *Ziarul sesiunilor*, era o moluscă ; orice hotărîre a parlamentului li se părea o prostie, deși, pentru că așa cerea viața, ziarele spuneau contrariul. Și lucrul cel mai ciudat era că țara, cu o uimitoare intuiție, repeta ceea ce ei gîndiseră sub primul impuls al înflăcărării lor juvenile.

Era nevoie oare ca ei să coboare din tribune și să ia loc în băncile rezervate publicului pentru ca să se facă auzită acolo pentru prima oară părerea națiunii ?

Deputatul tocmai se convinsese că părerea exista și printre ei, dar, asemeni unei mumii, zăcea în sarcofag : nemișcată, adormită, încătușată de moletierele rigide, unsă cu unguentul retoricii și al exprimării corecte, care consideră ca păcate de prost gust a-ți spune deschis opinia și a da frîu liber indignării.

Într-adevăr, totul mergea bine. Națiunea tăcea, stătea nemișcată ; după aceea, se arăta mulțumită. Lua sfîrșit pentru totdeauna epoca revoluțiilor, sistemul acesta de guvernare era infailibil, cu crizele lui aranjate și rolurile

schimbate prietenește între partide, stabilindu-se pînă la cele mai mici detalii ceea ce trebuia să spună fiecare atunci cînd era la putere și în opoziție.

În pîlatul cu o arhitectură extravagantă, avînd aceeași ornamentație de prost gust ca și casa unui milionar în bogătit peste noapte, Rafael trebuia să-și ducă existența pentru a realiza visul familiei, inhalînd un aer greu, înfîcș și sufocant, în timp ce afară rîdea cerul albastru, iar grădinile se acopereau de flori. Trebuia să-și petreacă o mare parte a anului departe de portocalii săi, gîndindu-se cu tristețe la mireasma plăcută și parfumată a livezilor atunci cînd își ridică gulerul pardesiului să se înfunda în pelerină, trecînd brusc de la căldura dinăuntru, din încăperile parlamentului, unde caloriferele duduiau, la frigul uscat și nemilos al iernii de pe străzile Madridului.

Nimic deosebit nu se întîmplase în acești opt ani. Viața lui semăna cu un rîu călduț, monoton, lipsit de strălucire și frumusețe, curgînd încet și molcom, ca Júcarul iarna. Recapitulîndu-și existența, o rezuma în puține cuvinte. Se căsătorise ; Remedios îi era soție, iar don Matías socru. Era bogat, stăpînul absolut al unei mari averi ; îl dirija în mod despotic pe necioplitul tată al soției sale, cel mai fervent admirator al lui. Mama sa, ca și cum eforturile făcute pentru a se înrudi cu bogăția i-ar fi epuizat întreaga-i energie, căzuse într-un marasm senil, vecin cu idioțenia, fără a avea alte manifestări de viață decît deplasarea la biserică unde stătea pînă cînd era dată afară, pentru a se închide ușile, iar cînd era acasă îngîna întruna, prin unghere, rugăciuni, fugind de strigătele și jocurile nepoților. Don Andrés murise, Rafael devenind, prin dispariția lui, arbitru și stăpîn absolut al partidului. Nașterea celor trei fii, bolile de creștere, dinții ce își făcuseră apariția cu dureri groaznice, guturaiul care o obligă pe

mamă să stea de veghe toată noaptea și năstrușnicele pozne ale cumnatului său — acel frate al lui Remedios, căruia îi era frică mai mult de Rafael decît de tatăl lui, datorită respectului pe care îl trezea figura sa impunătoare —, erau singurele lucruri ce schimbaseră puțin monotonia existenței sale.

În fiecare an dobîndea noi proprietăți ; simțea înfiorarea orgoliului atunci cînd privea de pe dealul San Salvador — acel schit, vai, a cărui amintire nu vroia să se steargă — marile suprafețe de pămînt dintr-o zare sau alta, împrejmuite cu garduri verzi, pe care se desfășurau șirurile drepte de portocali. Totul era al lui ; gustul posesiunii, beția proprietății i se urcau la cap.

Intrînd în marea casă veche, între timp reîntîrînită și transformată, încerca aceeași senzație de bunăstare și putere. Vechiul dulap în care mama își păstra banii era în același loc, dar nu mai ascundea sume strînse cu greu, cu prețul unor sacrificii și privațiuni pentru a ridica ipotecă și a achita credite. Nu se mai ducea spre el, în vîrful picioarelor, bijbiind prin întuneric ; acum îl deschidea după strîngerea recoltei ; își înfîșea mîinile, ce tremurau de fericire, în teancurile de bancnote oferite de socrul său în schimbul producției de portocale, și se gîndea cu plăcere la banii pe care acesta îi avea în bănci și care aveau să intre într-o bună zi în posesia lui.

Setea de avere, delirul pe care i-l da pămîntul pusese răstăpînire pe el asemeni unei pasiuni ce-ți procură voluptate, singura pe care o putea avea în viața lui monotonă, mereu aceeași, notîndu-și în fiecare noapte, pe ore, tot ceea ce urma să facă în ziua următoare. În pasiunea aceea pentru bogăție exista ceva din viața dusă alături de soție. Cei opt ani de dormit împreună, într-o conviețuire curată, simțîndu-și reciproc sudoarea trupurilor și aerul ce-l respirau, sfîrșiseră prin a-i imprima lui Rafael multe din mîinile și înclinațiile soției sale.

Căprița blindă și sperioasă care se zbenguia cînd era fugărită de el și îl privea cu ochi triști în zilele cînd se depărtase de ea era o ființă ce avea acea fermitate imperioasă și superioritate dominatoare caracteristice femeilor din țările meridionale. Spiritul de curățenie și economie luau la ea caracterul unei tiranii insuportabile. Se certa cu bărbatul cînd aducea, pe pantofi, puțin noroi în salon, și dădea peste cap totul, înnebunindu-i pe toți servitorii cînd descoperea în bucătărie cîteva picături de ulei vărsate pe jos sau o coajă de pîine aruncată în vreun colț.

— O bogăție la casa omului, nu spuneam eu ? îngînată mulțumit.

Firea îi era ciudată. Rafael vroise să o iubească în prima perioadă a căsătoriei. Vroia să uite ; simțea același fior pasional, plin de neastîmpăr, ca în zilele în care o alerga prin livezi. Dar ea, după ce a trecut de prima febră a dragostei, după ce și-a satisfăcut curiozitatea de fecioară, cunoscînd misterul căsătoriei, a răspuns cu o pasivitate rece și gravă la dezmierdările bărbatului. Ceea ce avea el nu era o femeie, ci o ființă rece, resemnată cu îndatoririle procreației. În această chestiune ea avea „ideile ei personale și proprii“, așa cum avea soțul ei acolo, în Cortesuri. Să-l iubești mult pe un bărbat era ceva ce nu se cuvine pentru o femeie de treabă ; povestea asta de a te încredința dezmierdărilor cu freamătul pasiunii și de a te dăruia ca o nebună era numai pentru femeile *rele*, stricate. O soție bună trebuia să se resemneze numai cu a avea copii... și nimic mai mult ; în afară de asta totul era porcărie, păcat și ticăloșie. O știa de la persoane cu mintea întreagă. Și orgolioasă de acea virtute rigidă și aspră se oferea soțului cu o răceală ce părea să-l enerveze, fără vreun alt impuls decît acela de a aduce pe lume noi copii care să perpetueze numele lui Brull și să-l umple de mîndrie pe bunicul don Matías, care vedea în ei o pepinieră

din care aveau să răsară oamenii hărăziți celor mai mari măririi.

Rafael trăia în ambianța caldută și plăcută a unui cămin în care domnea liniștea și pe care într-o după-amiază, plimbându-se prin Valencia, i-l arătase don Andrés ca pe o speranță surizătoare, cu condiția să întoarcă spatele nebuniei. Avea soție și copii ; era bogat. Puștile de vânătoare i le cumpăra socrul prin oamenii lui din Anglia ; în grajd avea în fiecare an un cal nou, don Matías ducându-se personal să cumpere ceea ce se ivea mai bun prin târgurile din Andaluzia. Vina, galopa pe drumurile districtului, făcea dreptate în curtea casei, ca și tatăl său ; cei trei copilași, sfioși din pricina lungilor lui călătorii la Madrid, și mai apropiați de bunici decât de el, se așezau, ținând capul în jos, în jurul genunchilor săi, așteptând în tăcere sărutul patern ; nu exista dorință pe care să nu și-o poată satisface, și, cu toate acestea, nu era fericit.

Din când în când îi da tîrcoale amintirea acelei aventuri din tinerețe. Cei opt ani care trecuseră i se păreau un secol. Rafael avea sentimentul că o viață întreagă îl desparte de acele întâmplări. Chipul Leonorei se estompase încetul cu încetul în memorie pînă la a se șterge. Își amintea doar de ochii verzi, părul strălucitor ca un coif de aur... Mătușa ei, acea doña Pepita, o femeie simplă și cucernică, murise de mult, lăsîndu-și bunurile pentru mîntuirea sufletului. Livada și casa albastră aparțineau acum socrului său, care cărase de acolo spre propria-i locuință tot ceea ce era mai bun : mobilierul și obiectele ornamentale cumpărate de Leonora în perioada ei de izolare, în vremea în care Rafael se afla la Madrid, iar ea visa să se stabilească aici pentru totdeauna.

Rafael evita, cu mare grijă, să revadă casa albastră. Se temea să nu-i trezească vreo susceptibilitate soției sale. Și așa îl apăsa destul de mult, în unele momente, tăcerea ei, prudența ciudată, care nu i-a îngăduit niciodată să facă cea mai vagă aluzie la trecut, în timp ce în privirea ei rece

și în severitatea cu care condamna nebuniile dragostei se putea ghici amintirea persistentă a acelei aventuri pe care tu toții au vrut să i-o ascundă și care a încurcat serios pregătirile de nuntă.

Cînd deputatul era singur, la Madrid, liber, ca în anii de burlăcie, amintirea Leonorei îi venea în memorie în deplină libertate, fără acea constrîngere ce părea să-l tulbure acolo, în ambianța familiei.

— Ce-o fi făcînd ? Căror nebunii se mai abandonase după acea ruptură care pe Rafael îl mai făcea încă să roșească, ca și cum la ureche i-ar fi fost șoptite insulte atroce ? Ziarele spaniole vorbesc puțin despre viața particulară ; numai de două ori întîlnise în ele numele de războinică al Leonorei, într-o relatare privind succesele ei artistice. Cîntase la Paris ca o artistă franceză, stîrnind uimire prin pronunția ei impecabilă ; prezentase, în premieră, la Roma opera unui maestru tînr, anunțată, prin afișe, ca un mare eveniment. Opera n-a prea plăcut, dar artista a fost aclamată de publicul în delir și cu lacrimi în ochi în timpul ultimului act, cînd ea, în disperarea-i patetică, își plîngea dragostea pierdută.

Și după asta, nimic : nici o veste ; dispăruse, sub impulsul, desigur, al dragostei, stăpînită de acea ardoare care o făcea să-l urmeze ca o sclavă pe omul iubit. Iar Rafael, gîndindu-se la toate acestea, devenea gelos, ca și cum ar fi avut vreun drept asupra acelei femei, uitînd de cruzimea cu care îi spusese adio.

Despărțirea aceea constituia remușcarea lui. Înțelegea că Leonora fusese pentru el singura pasiune, dragostea care numai o singură dată trece pe lîngă tine. Și el, în loc s-o prîndă, a speriat-o pentru totdeauna cu un gest mirșav, cu o despărțire crudă, a cărei amintire îl făcea să se rușineze.

Cu o cunună pe cap, împletită din floarea de portocal a livezilor, dragostea trecuse prin fața lui cîntînd imnul

tinereții nebune, fără scrupule sau pretenții, invitându-l să pășească în urma ei, la care el a răspuns prin a-i arunca o piatră în spate.

Și nu avea să mai treacă ; presimțea aceasta. Ființa aceea misterioasă, surizătoare și zburdalnică nu-ți apare decît o dată în drum. Trebuia să închidă ochii și să o urmeze, strîngînd mîna pe care i-o oferea femeia. Dacă era o fecioară, era bine ; dacă era o femeie, ca Leonora, era iarăși bine ; trebuia să se supună orbește, căci cel care se oprește ca el, cel care dă înapoi, este un om pierdut ; vedea cum se întinde în jurul lui o noapte fără de sfîrșit, și niciodată nu avea să mai treacă prin fața ochilor săi surîsul dragostei purtînd cunună de flori, cîntînd acel cîntec care nu ți-e dat să-l auzi decît o singură dată în viață.

Se dovedeau zadarnice toate eforturile făcute pentru a ieși din monotonia acelei existențe, pentru a întineri, scuturînd bătrînețea sufletului. Se convingea cu tristețe că era imposibilă repetarea aventurii.

Pentru două luni a fost amantul Corei, o fată cunoscută în localurile din Fornos ; o galiciană¹ înaltă, zveltă și vînjoasă (ah, ca cealaltă), care petrecuse cîteva luni la Paris și, după ce s-a întors de acolo, cu părul făcut blond, îmbrăcîndu-se tot așa cum s-ar fi îmbrăcat dacă s-ar fi dus să facă trotuarul pe bulevarde, folosind, cu mult haz, în conversație, cuvinte franțuzești, adresîndu-se tuturor cu *mon cher* și lăsînd să se înțeleagă că ar merge la o cină, strălucea ca o mare cocotă printre prietenele sale fără a fi avut vreun alt merit decît acel lamentabil flamenco și cuvîntul deșucheat spus cu o brutală grație.

Dar s-a plictisit repede de acea legătură. Buza superioară a Corei, transpirînd sub prafurile cu care era dată,

¹ Adică în provincia Galicia, din nord-vestul Spaniei.

umezeala permanentă, semn al sănătății, cu care era acoperită, îl dezgusta ca și botul unui animal frumos de o brutală vitalitate ; pălăvrăgeala sa dezgustătoare, ce se învîrtea mereu în jurul modei, al strîmtorii pecuniare, sau al caraghiozlicurilor prietenelor, l-au scîrbit pînă la urmă. Și apoi nici nu era vorba de dragoste, nici măcar de capriciu. Îl costa, și nu puțin, această legătură, și se alarma în zgîrcenia lui de om bogat ; se gîndea, cu remușcări, la viitorul copiilor, ca și cum i-ar fi dus la ruină ; la ceea ce ar fi putut spune, exagerînd sumele, Remedios, cea atît de chibzuită, dispusă să se lupte pentru fiecare centimă, fără a-și permite vreo altă risipă decît haina nouă, ce și-o cumpăra pentru ziua Fecioarei, care era sărbătorită cu mare alai, cu muzică și cu torțe.

Rupse relațiile cu galiciană de boulevard, încercînd o dulce odihnă, nemaitrebuind să-și raporteze amintirile din tinerețe la pasiunea aceea plătită, în care după elanul erotic venea cîte o notă de plată pe care trebuia să o achite în dimineața zilei următoare.

A terminat cu reprobabila legătură, de care se rușina, tocmai în perioada în care partidul său venea din nou la putere, iar el urma să ia loc iarăși în tribuna din partea dreaptă, aproape de banca ministerială, în calitate de vechi deputat. Sosise momentul să muncească ; să vadă dacă printr-o îmbrîncitură zdravănă reușea să-și facă loc. A fost numit în Comisia bugetară și și-a asumat sarcina de a răspunde la unele amendamente prezentate de cei din opoziție în legătură cu bugetul cultelor. Ministrul îi era prieten ; un marchiz respectabil și solemn care fusese absolutist, dar, plictisit de *platonism*, cum spunea el, a sfîrșit prin a recunoaște regimul liberal, fără să se debaraseze de vechile lui idei.

O teamă, asemănătoare cu cea a unui elev în preajma examenelor, puse stăpînire pe el. Studia în bibliotecă

ceea ce spusese ră asupra acestei probleme nenumărate generații de deputați într-un secol de parlamentarism.

Prietenii lui din sala de ședințe, toți acei înfrinți, care își pierduseră mandatul de deputat, boema parlamentară, care îl iubeau în schimbul procurării unor bilete pentru tribune, îl încurajau, prezicându-i un total succes. Nu se mai apropiau de el pentru a-i spune : „Cînd eram eu guvernator...“, îmbătîndu-se cu strălucirea gloriilor apuse ; nu-l mai întrebau ce gîndește don Francisco despre o chestiune sau alta, pentru a trage după aceea niște concluzii aiurite din răspunsurile sale.

Îl sfătui au, îi ofereau amănunte în legătură cu ceea ce spusese ră sau gîndise ră ei atunci cînd s-a discutat bugetul în vremea lui Gonzales Bravo, și sfîrșeau prin a-i șopti cu un surîs care îi da frisoane : „O să vedem atunci ; să fii sănătos.“

Și toată acea turmă de nemulțumiți, care, așteptînd un mandat ce nu mai venea niciodată, alergau ca niște cai bătrîni la mirosul prafului de pușcă, să se înghesuie la cele două mese de lîngă președinție imediat ce în sală se încingea vreo dispută și se recurgea la clopoțel, nu își puteau imagina că tînărul deputat își întrerupea, în mai multe nopți, lectura cu intenția de a azvîrli cît-colo tomurile groase ale sesiunilor, și sfîrșea prin a se gîndi, scuturat de frisoane, de o intensă voluptate, la ceea ce ar fi fost el dacă ar fi acceptat să cutreiere lumea urmînd acei ochi verzi a căror lumină aurită o zărea parcă printre rîndurile acelei greoaie proze parlamentare.

II

Ordinea de zi : continuarea dezbaterii asupra bugetului cultelor... În sala de ședințe a fost observată o agitație și o mișcare continuă : aceeași panică ce creează debandadă

în rîndurile armatelor și împrăstie mulțimile. Se ridicau cei care erau hotărîți să plece, iar după ei grupuri întregi se năpusteau spre ieșire, scaunele rămînînd goale pentru moment.

Sala era plină de la prima oră. Era o zi de emoție : o discuție între șeful guvernului și un vechi tovarăș, care acum se afla în opoziție ; o dispută, între vechi prieteni, în care ieșeau la lumină secrete ținînd de intimitate, toate vechile matrapazlicuri săvîrșite împreună pentru a se menține la putere. Și publicul, liniștit, pe care îl delecta această ceartă, deputații care ocupaseră toate scaunele, oamenii de la cele două mese ce gemeau de o parte și de alta a președinției, o luară la fugă văzînd că s-a terminat incidentul și că n-au aflat mare lucru în cele două ore de aluzii și de răscolire a unor amintiri pline de împunsături.

Numele celui care urma să vorbească despre bugetul cultelor a avut darul să mai oprească puțin fuga, a avut efectul pe care-l provoacă réamintirea unui mare fapt istoric în toiul unei zarve. Unii deputați se întoarseră la scaunele lor, uitîndu-se înspre băncile de la margine, din tribuna stîngă, unde se ivea de după spătarul roșu un mare cap alb, pe al cărui nas străluceau niște ochelari răspîndind o lumină asemănătoare celei ce o degajă un suris ironic.

Bătrînul se ridică în picioare. Era atît de mic și de slab, încît părea că mai stă încă jos. Toată forța vieții sale se concentrase în capul enorm și cu trăsături nobile, înroșit spre vîrf, între smocurile albe date pe spate. Fața sa palidă avea transparența de ceară a bătrîneții sănătoase și viguroase, căreia venea să-i adauge încă o notă de măreție barba argintie, strălucitoare, luminoasă, ca cea pe care artiștii i-o atribuie întotdeauna divinității.

Aștepta cu brațele încrucișate să înceteze rumoarea aceluia stup răsturnat ce zumzăie în sală și ca ultimii din oamenii care plecaseră să fi trecut de ușile de la ieșire. În

sfârșit, începu să vorbească în fața Camerei aproape goale, printre sîsiiturile ziariștilor, care, adunați în jurul tribunei, ca un imens ciorchine, cereau să se facă liniște ca nu cumva să le scape vreun cuvînt.

Era patriarhul Camerei. El reprezenta revoluția, nu numai politică, ci și cea socială și economică ; era dușmanul a tot ceea ce există ; teoriile lui provocau o mare iritare, asemenea celei stîrnite de o muzică nouă și de neînțeles care vine să zgîndăre urechile amortite. Dar era ascultat cu respect, cu venerația pe care o impuneau vîrsta și ținuta morală ireproșabilă de-a lungul întregii sale vieți. Vocea lui avea sunetul slab și plăcut al unui clopoțel de argint îndepărtat ; și în liniștea sălii se rostogoleau cuvintele sale pătrunse de un oarecare patos evanghelic, ca și cum, vorbind, ar fi trecut prin fața ochilor săi viziunea unei lumi mai bune, a societății perfecte a viitorului, lipsită de opresiuni și amărăciune, atît de des visată în singurătatea cabinetului său de studiu.

Rafael sta în capul băneii Comisiei, la o oarecare distanță de colegii săi. Îi lăsau un spațiu liber, așa cum lasă toreadorii celui ce urmează să omoare taurul. Își adusesese un teanc de dosare și volume, din care să poată cita vreun pasaj, la nevoie, în cadrul răspunsului ce trebuia să i-l dea venerabilului orator.

Îl privea tăcut, admirîndu-l. Acela era cu adevărat puternic, avea duritatea și răceala gheții. O fi avut și el slăbiciunile sale, ca orice om ; uneori, omul cu chipul calm și neclintit devenea vehement. Ardoarea sa de poet răătăcit în politică răbufnea cînd și cînd, asemenea acelor vulcani care, acoperiți de zăpadă, reapar printr-un bubuit îndepărtat. Știuse însă să-și pună de acord viața cu datoria, și fără să creadă în Dumnezeu, fără a se bizui pe altceva decît pe filosofie, forța virtuții sale era atît de mare încît îi dezarma pînă și pe cei mai înverșunați dușmani.

Și tocmai acestui om trebuia el să-i răspundă... ! Incepea să-i fie teamă, și pentru a-și recăpăta curajul își plimba privirea prin sală. Ceea ce era numit, de oamenii nelipsiți de la ședințe, o jumătate de replică. Pe scaune se puteau vedea câteva grupuri, izolate, de deputați ; tribuna publică, ticsită cu oameni din popor, era numai ochi și urechi, ca și cum ar fi vrut să soarbă fiecare cuvânt al bătrînului republican. În celelalte tribune, pline, pînă nu demult, de curioși, veniți să-și ocupe locurile încă de la prima oră, ca să poată asista la dispută, mai rămăseseră doar străinii, uitîndu-se cu uimire la fantasticele veșminte ale acelor *maceros*¹ și fiind hotărîți să nu se miște din loc pînă ce nu vor fi dați afară. Cîteva doamne, din clasa *parlamentarilor*, care veneau aici în fiecare după-amiază să vadă certurile dintre deputați, sugeau caramele și se uitau uluite la bătrînul de o faimă teribilă, al cărui nume nu era pomenit niciodată la acele *tertulias* ale lor, admirîndu-i chipul blind și distincția firească cu care își purta redingota. Părea ireal... ! În tribuna rezervată corpului diplomatic mai era o singură femeie, cu haine luxoase, o pălărie mare cu pene negre, în spatele căreia abia că se mai zărea un tînăr blond, pieptănat cu cărare, foarte decent și grav. O străină, probabil. Rafael o avea în față și îi vedea mîna înmănușată sprijinindu-se pe pupitru și agitînd un evantai ce făcea un foșnet scandalos. Restul trupului i se cufunda în semiîntunericul din tribună atunci cînd lăsa capul pe spate pentru a șușoti și rîde cu cel ce o însoțea.

Distras de acel spectacol, Rafael abia că îi mai dădea atenție oratorului. Bănuise tot ceea ce spunea acesta acum, și era satisfăcut. Nu era zădărnicită deci schelăria lungului răspuns pe care îl pregătise.

¹ Oameni de protocol, care, în togă și cu sceptrul în mînă, participă la anumite ceremonii sau pășesc în fruntea alaiurilor.

Omul acela era inflexibil și de neclintit. De treizeci de ani spunea aceleași lucruri. Acest discurs Rafael îl citise de nenumărate ori. Analizînd cu atenție relele țării, abuzurile care domneau peste tot, el formulase o critică globală și nemiloasă, în care absurditățile erau puse în evidență prin metoda contrastului. Avînd convingerea că adevărul este unic și nimic nu este mai nou decît el, își repeta critica, în fiecare an, folosind un stil îngrijit, concis, sonor, ce părea să împrăstie în sală vechiul parfum al clasicilor.

Vorbea în numele Spaniei viitoare, al unui popor care nu va mai avea regi, pentru că se va guverna prin el însuși ; care nu va mai plăti preoți, căci, respectînd conștiința națională, va acorda libertate de manifestare tuturor cultelor fără să favorizeze vreunul dintre ele. Și pe un ton agreabil, ca și cum ar fi făcut și așezat unul sub altul versuri, el alătura cifre ce să învedereze modul absurd în care națiunea își lua rămas bun de la un secol de revoluții, răstimp în care toate popoarele realizaseră mai mult decît cel spaniol.

Întreținerea casei regale costa mai mult decît învățămîntul public. Întreținerea unei singure familii se considera a avea mai mare importanță decît trezirea la o viață modernă a unui întreg popor. În Madrid, capitala țării, în văzut tuturor, școlile funcționau în niște chichinețe mizerabile ; biserici și mănăstiri răsăreau peste noapte ca niște palate fermecate de-a lungul principalelor străzi. În cei peste douăzeci de ani de Restaurație, s-au ridicat mai bine de cincizeci de lăcașe religioase, încingînd capitala cu o centură de edificii strălucitoare, și numai o școală modernă, ce nu se deosebește cu nimic de cele întîlnite în orice orășel din Anglia sau Elveția. Tineretul, slab, fără viață, egoist și bigot, contrastînd cu părinții lor, care îmbrățișau idealurile generoase ale libertății și democrației și făceau revoluții. Fiul, îmbătrînit, cu pieptul plin de imagini ale sfinților, a cărui viață intelectuală se reduce la

adunările confreriei, încredințându-și viitorul și voiața iezuitului introdus în familie de către mamă, în timp ce tatăl suride cu amărăciune, recunoscînd că el aparține unei alte lumi, unei generații ce se duce, și anume cea care a reușit să pună în mișcare, pentru o clipă, o întreagă națiune printr-o acțiune revoluționară.

Biserica primește bani pentru oficiile ei religioase și este plătită și, în același timp, și de stat. Ministerul de Finanțe ne cere să facem economii, în timp ce iau ființă noi episcopate și se înmulțesc dările bisericești, spre folosul înaltului cler, fără ca aceasta să aducă vreun beneficiu gloatei cu sutană, celor de jos, care trebuie să se încredințeze lăcomiei celei mai nemiloase, exploatînd fără scrupule lăcașul sfînt. Și apoi ne mirăm că nu există bani pentru lucrările publice, că avem localități fără drumuri, regiuni întregi care n-au auzit niciodată șuieratul trenului, ce răsună în regiunile sălbatice din Asia și Africa, cîmpii distruse de secetă, în timp ce riurile trec pe lângă ele, ducîndu-și, fără a fi în vreun fel folosite, apele spre mare.

Fiorul acelei convingeri străbătea Camera, care asculta în tăcere, cu sufletul la gură, ca nu cumva să piardă vreun cuvînt din cele rostite de omul acela cu o voce slabă, îndepărtată, venind parcă de dincolo de mormînt. Toți simțeau cum trece prin sală adevărul, iar atunci cînd a încheiat printr-o invocație către viitor, în care nu vor mai exista absurdități și nici nedreptăți, liniștea deveni și mai profundă, ca și cum un suflu rece, un vînt de moarte ar fi trecut peste capetele acelea ce credeau că deliberează în lumea cea mai bună cu putință.

Cînd își termină discursul venerabilul orator, Rafael se ridică, palid, trăgîndu-și manșetele de la cămașă, lăsînd să treacă cîteva minute pentru a se potoli agitația din Cameră, dornică să se exteriorizeze, să șușotească, după lunga

încordare la care o obligase cuvîntul domol și concis al bătrînului.

Dacă Rafael ar fi fost încurajat de auditoriu, prin bună-voință, ar fi început bine. Sala se golea treptat. Era plecarea prevăzută să aibă loc atunci cînd se va ridica în picioare domnul din Comisie, înarmat cu un vraf de hîrtoage, ca să răspundă celor din opoziție. Un *pisălog* : să fugim ! Și treceau prin fața lui Rafael, traversînd hemiciclul, grupuri de tovarăși, în timp ce sus, în tribune, plecau toți, ca și cum ar fi luat foc clădirea. Doamnele, mestecîndu-și ultima caramela și văzînd că luase sfîrșit, pentru ziua respectivă, defilarea oamenilor iluștri, părăseau tribuna. Jos, le așteptau trăsurile pentru a face o plimbare pe bulevardul Castellana. Străina aceea din tribuna rezervată diplomaților se părea că se pregătește și ea de plecare. Dar n-a plecat : îi întinse mîna celui ce o însoțea, își luă rămas bun și rămase pe loc, agitîndu-și evantaiul, al cărui foșnet îl tulbura pe Rafael. Mulțumesc, doamnă. Deși, dacă ar fi fost după el, ar fi dorit ca să plece toți, să nu rămînă în sală decît președintele și acei *maceros*, ca să aibă mai mult curaj. Îl intimida tribuna destinată publicului, unde nu se mișcase nimeni, așteptînd fără indoială să-l combată pe venerabilul orator ; toată acea aglomerare de bluze albe și cămăși, fără cravată, deasupra cărora se înălțau niște capete negricioase care îl priveau fix și rece, ca și cum ar fi spus : „Să vedem ce-o să răspundă nenea ăsta.“

Rafael a început prin a aduce un elogiu vieții ireproșabile, consecvenței politice, înțelepciunii acelui venerabil septuagenar care încă mai avea forță ca să se bată pentru idealurile tinereții sale. Exordiul era făcut după regulile obișnuite ; așa proceda și șeful. Și, vorbind, se uita îngrozit la ceas. Vroia să fie lung, cît mai lung. Dacă nu

vorbea o oră și jumătate sau două însemna că se face de ris. Atît se cuvenea pentru un om de importanța sa. Îi văzuse pe șefii de partid, pe șefii de grupuri, vorbind o întreagă după-amiază, de la patru pînă la opt, răgușiți și congestionați, nădușiți, de parcă ar fi lucrat la sapă, cu gulerul cămășii transformat într-o cîrpă murdară și uitîndu-se la ceasul mare din sală cu groaza unui condamnat. „Mai e o oră pînă la ridicarea ședinței“, spuneau prietenii. Și marele orator, ca un cal obosit, dar de rasă, găsea noi forțe și își continua cursa, lipsindu-i terenul pentru galop, reluînd drumul parcurs, repetînd ceea ce spusese de o mie de ori, rezumînd cele cîteva idei întinse pe un spațiu de patru ore de pălăvrăgeală zgomotoasă. Discursurile bune erau apreciate cu ceasul în mînă. Campion era un domn blond care din băncile rezervate opoziției se amuza necăjindu-l pe șeful guvernului; era un deputat veșnic, în stare să vorbească trei zile fără întrerupere.

Rafael auzise că în parlamentele europene erau la mare preț concizia și claritatea oratoriei moderne. Discursurile șefilor de guvern de la Paris sau Londra ocupau doar o jumătate de coloană de ziar. Chiar și venerabilul orator, căruia urma să-i răspundă, pentru a fi original în toate, folosea afirmația : fiecare frază amplă conține trei sau patru idei. Dar el nu se lăsa ispitit de austeritatea oratoriei ; credea că greutatea și lungimea erau calități indispensabile ale elocinței, și, dorînd să umple un număr întreg din *Ziarul ședințelor*, pentru ca cei de acolo, din districtul lui, să rămînă înmărmuriți în fața batalionului nesfîrșit de coloane tipărite, vorbea întruna, fără vreo altă grijă decît aceea de a nu da drumul la vreo idee, păstrîndu-le pe toate, cu un zel avar, convins fiind că cu cît le va ține mai mult prizoniere, cu atît mai lung și mai solemn îi va fi discursul.

Vorbea de un sfert de oră fără să răspundă la nimic din discursul anterior, tîmîindu-l pe ilustrul bărbat. Dom-

nia lui era respectabil pentru asta și asta, făcuse cutare și cutare lucru..., dar... Și ajungînd, în sfîrșit, la *dar*, a început să dea drumul la cîte ceva din ceea ce pregătise dinainte. Domnia lui era un ideolog de un talent neobișnuit, situîndu-se mereu în afara realității ; vroia să guverneze popoarele după teoriile însușite din cărți, fără a ține cont de practică, de structura proprie și indestructibilă a fiecărei națiuni. Și să-l fi auzit pe ce ton și cu cît dispreț sublinia el cuvintele acelea : *ideolog, înțelepciune însușită din cărți și trăind în afara realității.*

„Foarte bine, așa, așa“, îi spuneau colegii din Comisie, clătîndu-și capetele pieptănate, lucioase, și porniți împotriva tuturor acelor care ar vrea să trăiască în afara realității. Trebuia să le spună în față toate adevărurile acestor *ideologi*.

Și ministrul, prietenul lui Rafael, singurul care sta pe banca albastră, lăsîndu-se greu cu trupul lui imens pe pupitru, își întorcea capul de bufniță grasă, cheală și cu o gură ascuțită, pentru a-i surîde binevoitor tînrului.

Oratorul continua, din ce în ce mai calm, încurajat de dovezile acelea de aprobare. Vorbea de studiile atente și profunde pe care comisia le făcuse cu privire la buget. Era bugetul cel mai bine cumpănit, doar erau de față și camarazii săi — toți acei domri cu redingotă englezească și părul dat pe spate —, tineri studioși, care îl daseră strălucire cu aprecierile lor profunde, iar acolo unde ei n-au prevăzut economii, n-au făcut-o pentru că n-a fost posibil.

Și capetele celor din comisie se mișcau pentru a șopti cu optimismul omului ce se simte dator să mulțumească : Brull ăsta vorbește foarte bine... !

Guvernul era dispus să facă atîtea economii cîte era prudent să facă, fără a știrbi demnitatea țării, doar era vorba de guvernul unei țări eminentemente religioasă, ajutată

de divinitate în toate momentele grele, și nu avea intenția să se atingă de o centimă din sumele prevăzute pentru obligațiile ei eclesiastice. Niciodată ! Așa ceva, niciodată !

Glasul lui răsuna cu acel trist ecou ce face să vibreze casele goale. Se uită la ceas cu spaimă. Trecuse o jumătate de oră ; vorbea de o jumătate de oră și încă nu-și începuse cu adevărat discursul. Acum îi părea rău că această Cameră era goală. Ce bine mergea... ! În fața lui, în seminîntunericul din tribuna rezervată diplomaților, evantaiul continua să se miște, distrăgîndu-l cu foșnetul lui. Afurisită doamnă ! Deși putea să stea liniștită.

Președintele, veșnic cu clopoțelul în mînă, neliniștit și atent cînd vorbea cineva din partidele de opoziție, se odihnea acum, cu ochii întredeschiși, cu capul rezemat de spătarul fotoliului, dormitînd cu încrederea unui dirijor ce nu se teme de dezacorduri. Razele de soare ce pătrundeau acum făceau ca luminatoarele să capete culoarea caramelei, dar jos ajungea o lumină verde și difuză, o lumină de tavernă, discretă și tandră, ce părea să cufunde Camera într-o liniște de mănăstire. Prin luminatoarele de deasupra președinției se vedeau fișii de cer albăstru impregnate de lumina plăcută a unei seri de primăvară. Un porumbel filfiia, în depărtări, în acele dreptunghiuri albastre.

Rafael simți cum îl lasă puterile, că este cuprins de toropeală. Acel surîs tandru al naturii ce apăruse în luminatoarele criptei parlamentare întunecate l-a făcut să se gîndească la livezile lui de portocali și, printr-un capriciu al imaginației, avu imaginea pajiștilor acoperite de flori, doamne în haine de păstorite, ca în evantaiile vechi, jucînd pe vîrfurile tocurilor lor roșii în acompaniamentul viorilor zburdalnice, și simți că trebuie să termine cît mai repede, să-și ia umbrela și să fugă pentru a se pierde în parcul Buen Retiro. Și cînd exista soare și flori, el ce făcea acolo, vorbea de lucruri care nu îl interesau... ! Dar

își reveni repede după **acea scurtă criză**. A încetat să mai caute printre dosarele îngrămădite, să mai răstoiască hîrtile pentru a-și ascunde **talburarea și, agitînd o foaie de hîrtie, își continuă discursul.**

Era vădită intenția care îl animase pe domnia lui atunci cînd a combătut bugetul propus. Asupra acestui punct el avea idei personale și proprii. „Eu înțeleg că domnia sa, propunînd economii, caută să combată și instituțiile religioase, al cărui dușman este.”

Și ajungînd la acest punct, Rafael s-a lansat într-o cursă nebună, călcînd pe un teren ferm și cunoscut. Toată această parte a discursului său fusese pregătită dinainte, paragraf cu paragraf : o apologie a catolicismului, a credinței religioase, atît de strîns unită cu istoria Spaniei, presărată cu accente lirice și zvicniri de entuziasm, ca și cum ar fi propovăduit o nouă cruciadă.

În băncile din față observă strălucirea ironică a unor ochelari, înfiorarea unei bărbi albe peste brațele încrucișate, ca și cum un suris încărcat de bunătate și indulgență ar fi salutat defilarea atîtor locuri comune, ofilite și palide ca miște flori de hîrtie. Dar Rafael nu se lăsa intimidat. Mai avea puțin ca să facă o oră de discurs. Dă-i înainte, fii cît poți de liric în legătură cu marea epopee națională și creștină. Și defilau prin oratoriul cinematografic peștera de la Covadonga ; un copac fantastic din vremea reconchistei, „de care războinicul își atîrna spada, iar poetul harpa” etc., etc., căci toți veneau să agățe cite ceva ; cele șapte secole de luptă pentru apărarea credinței, o perioadă cam lungă, prin care a fost expulzată de pe pămîntul spaniol impietatea sarazină. Iar în continuare, marile triumfuri ale unității catolice. Spania, stăpînă a aproape întregii lumi ; soarele, obligat să lumineze veșnic pămîntul spaniol ; caravelele lui Columb ducînd credința în teritoriile virgine ; lumina creștinismului

ieșind din faldurile steagului național pentru a se împrăștia pe tot globul.

Și ca și cum ar fi fost un semnal acel imn închinat luminii creștine, imn cântat de oratorul aproape invizibil în semiîntunericul sălii, au început să se aprindă lămpile electrice, ieșind din întuneric tablourile, obiectele aurite, scuturile, figurile aspre și redată în culori țipătoare de pe cupolă.

Rafael simțea că tremură, că s-a îmbătat de ușurința cu care își desfășura discursul. Valul acela de lumină, ce se revărsa în sală în plină după-amiază, în timp ce în luminator mai strălucea soarele, i se părea a fi ivirea neașteptată a gloriei, care venea să dea strălucire numelui său.

Purtat de verbozitate, continua să spună tot ceea ce memoria lui înmagazinase în acele zile. „Degeaba s-a ostenit domnia sa : Spania era profund religioasă ; istoria ei era istoria catolicismului ; s-a salvat din toate conflictele îmbrățișînd crucea.” Și a înșirat toate luptele naționale : de la bătăliile în care credința populară și-l închipuia pe Santiago pe calul său alb tăind capetele mulțimii maure cu iataganul de aur, pînă la revolta populară împotriva lui Napoleon, oamenii mergînd întotdeauna după prapurul bisericii și cu scapularul pe piept. N-a suflat o vorbă despre prezent ; lăsa neatinsă critica nemiloasă a bătrînului revoluționar, disprețuind-o ca pe un vis de *ideolog*, și se angaja să proslăvească trecutul, afirmînd pentru a suta oară că am fost mari pentru că am fost catolici, iar din clipa în care am încetat să mai fim, toate relele din lume s-au abătut asupra noastră ; și a vorbit de excesele revoluției, de furtunoasa Republică din 1873, un cumplit coșmar pentru oamenii înțelepți, și despre Cartagena, supremul refugiu al oratoriei ministeriale, o adevărată sărbătoare de canibali, o oroadă nicicînd cunoscută în țara

loviturilor militare și a războaielor civile. Depunea eforturi pentru a face auditoriul să simtă teroarea acelor revoluții, al căror defect principal era că nu revoluționaseră nimic... Și în continuare o apologie entuziastă adusă familiei creștine, căminului catolic, lăcaș de virtuți și de bucurii, făcută cu atîta fervoare încît lăsa impresia că în țările unde nu domnea catolicismul toate casele nu erau decît niște lupanare dezgustătoare și groaznice cuiburi de tilhari.

— Foarte bine, Brull, foarte bine, mugea ministrul, cu coatele înfipite în pupitru și cu capul înfundat între mîini, auzind cu încîntare din gura tînărului propriile lui idei.

Oratorul făcu o mică pauză, plimbîndu-și privirea prin tribunele luminate acum de lampă. Doamna din tribuna diplomaților încetase să-și mai facă vînt cu evantaiul și îl privea fix.

Puțin a mai lipsit ca Rafael să se prăbușească așa, dintr-o dată, buimăcit de surpriză. Ochii aceia... ! Poate doar o uluitoare asemănare ! Dar nu, era ea ; îi surîdea cu același surîs batjocoritor din primele zile...

Simțea spaima păsării ce se zvîrcolește în copac fără a putea să scape de privirea magnetică a șarpelui ce așteaptă jos, lîngă trunchi. Ochii aceia care își băteau joc de el îi dădeau peste cap toate ideile. A vrut să termine, să tacă imediat ; fiecare minut era un supliciu ; i se părea că aude glumele surde ieșite din gura aceea pe seama lui.

Se mai uită o dată la ceas ; încă cincisprezece minute pentru a-și termina discursul. Și porni într-o cursă nebună, cu o voce precipitată, uitînd că mai avea puține idei cu care ar fi putut să-și lungească perorația, spunîndu-le pe toate, dintr-o suflare, dorind să încheie cît mai repede. „Concordatul... obligații sfinte cu clerul..., vechile lui bunuri..., angajamente în vederea unei strînse prietenii cu

papalitatea, părintele generos al Spaniei... Și în încheiere : nu se puteau face economii, nici o centimă măcar, iar Comisia susținea bugetul în forma prezentată, fără nici un amendament.“

Așezându-se, plin de transpirație, ștergându-și cu putere fața congestionată, tovarășii de pe bancă îl felicitară, întinzându-i mîna. „E un adevărat orator ; trebuia să vorbească mai mult ; e capabil.“

Și dinspre banca de jos venea mugetul ministrului. Foarte bine, foarte bine. Ai spus exact ce aș fi spus și eu. Bătrînul revoluționar se ridică pentru a face o mică rectificare, repetîndu-și afirmațiile făcute mai înainte și care nu primiseră nici un răspuns.

— Am obosit al naibii, suspina Rafael, răspunzînd la felicitări.

— Dacă vrei, poți să te mai urci o dată la tribună, spuse ministrul. Eu cred că trebuie răspuns la rectificare. E o chestiune de politețe cînd e vorba de un deputat atît de bătrîn.

Rafael ridică privirea și observă că tribuna diplomaților era goală. În fundul îndepărtat, întunecos, crezu că mai distinge penele mari ale pălăriei.

Părăsi banca în mare grabă și ieși pe hol, unde mulți oameni îl opriră ca să-l felicite. Nici unul dintre ei nu fusese în sală, dar toți îl felicitau, îi strîngeau mîna, împiedicîndu-l să avanseze. I se păru, iarăși, că vede, în cealaltă parte a holului, lîngă scara ce ducea la secțiuni, cum tremură în geamul ușii de la ieșire penele acelea negre și ondulate.

Își făcea loc printre grupurile de oameni, rămînînd surd la felicitări, împingîndu-i pe cei ce îi întindeau mîna, și lîngă fereastra cu zăbrele întîlni doi colegi care se uitau afară cu jînd.

— Ah, ce femeie !

— Pare să fie o străină. O fi nevasta vreunui diplomat.

III

Ieșind din sediul parlamentului, o zări pe trotuar, în timp ce se pregătea să urce în cupeul unei trăsurii. Un portar ținea ușa cu respectul pe care îl impunea trăsura oficială, firetul aurit ce strălucea pe pălăria surugiului.

Rafael se apropie, mai crezînd încă, la vederea acelei trăsurii, într-o uimitoare asemănare. Dar nu : era ea, ca și cum n-ar fi trecut opt ani !

— Leonora ! Dumneata aici... !

Ea surise ca și cum ar fi așteptat acea întîlnire.

— Te-am văzut și te-am auzit. A fost foarte bine, Rafael ; am petrecut niște clipe minunate.

Și strîngîndu-i mîna cu sinceră prietenie, se urcă în trăsură lăsînd în urmă foșnetul mătăsurilor și al veșmintelor fine.

— Haide, nu urci ? întrebă surîzînd. Însoțește-mă : să facem o plimbare pe Castellana. Seara e magnifică ; puțin aer prinde bine după ce am stat în atmosfera aceea atît de încărcată.

Rafael urcă, urmărit de privirea uluită a portarului, văzîndu-l într-o companie atît de seducătoare.

Trăsura porni ; cei doi stăteau alături, simțind căldura trupurilor, atingîndu-se ușor odată cu plăcuta mișcare a arcurilor.

Rafael nu știa ce să spună. Îl tulbura surîsul ironic și rece al vechii sale iubite ; se simțea rușinat amintindu-și de brutală lor despărțire. Vroia să vorbească, dar nu știa ce să spună ; îl apăsa acel *dumneata* ceremonios pe care îl

folosiseră amîndoi la urcarea în trăsură. În cele din urmă îndrăzni să i se adreseze, timid : Ce surpriză, să ne întîlnim aici !

— Am sosit ieri ; mîine plec la Lisabona. O scurtă escală : să discut puțin cu impresarul de la Real ; poate că am să vin la iarnă să cînt în *Walchiria*. Dar hai să vorbim de dumneata, ilustre orator..., mai bine zis de tine, căci eu cred că mai sîntem încă prieteni.

— Da, prieteni, Leonora... Eu n-am putut să te uit.

Dar entuziasmul cu care rostise aceste cuvinte fu repede risipit de surîsul rece al artistei.

— Prieteni, da, spuse ea încet ; prieteni și nimic mai mult. Între noi există un mort care ne împiedică să ne apropiem.

— Un mort ? întrebă Rafael, neînțelegînd-o pe artistă.

— Da, iubirea aceea pe care ai ucis-o... prieteni și nimic mai mult ; tovarăși, fiind copărtași la crimă.

Și rîdea cu o cruzime ironică, în timp ce trăsură gonia pe unul din bulevardele din Recoletos. Leonora se uita distrată la bulevardul central, la șirurile de bănci de fier pline de oameni, la grupurile de copii care, supravegheați de servitoare, alergau voioși sub lumina aurită și blîndă a după-amiezii primăvărătice.

— Am citit în dimineța asta în ziare că don Rafael Brull, din Comisie, își va asuma sarcina de a răspunde în cadrul dezbaterilor privind bugetul, și l-am rugat pe un vechi prieten, secretarul ambasadei engleze, să vină să mă ia și să mă însoțească la parlament. Trăsura asta e a lui... Bietul băiat ! Nu te cunoaște, dar cînd a văzut că te ridici, a plecat... A fost nedrept, pentru că n-a fost deloc rău. Sînt uimită. Spune-mi, Rafael, de unde scoți toate lucrurile acelea ?

Dar Rafael nu accepta elogiul, privind cu neliniște surîsul acela crud. Și la urma urmelor, ce o interesa pe ea discursul ? Avea senzația că merge de ani de zile în trăsura aceea, i se părea că trecuse o viață de om de cînd părăsise sediul parlamentului ; amintirea sesiunii i se ștergea din memorie. Se uita la ea cu admirație, plimbîndu-și privirea uimită peste chipul și trupul ei.

— Ce frumoasă ești... ! murmură extaziat. La fel ca și altădată. Nu-mi vine să cred că au trecut opt ani.

— Da, recunosc că nu arăt prea rău. Timpul nu mă atinge. Ceva mai mult fard, atîta tot. Eu fac parte din categoria femeilor care mor în picioare, fără a sacrifica nimic din aspectul exterior în favoarea vîrstei. Înainte de a mă preda, am să mă omor. Vreau s-o pun în umbră pe Ninon de Lenclos.

Era adevărat. Cei opt ani nu-și marcaseră trecerea peste ea. Aceeași prospețime, aceeași zveltete robustă și puternică, același foc, trădînd o arogantă vitalitate, în ochii ei verzi. Mistuită de flacăra neîntreruptă a pasiunii, părea că în loc să se istovească ieșea întărită, dobîndea noi forțe.

Îl învăluia pe deputat cu privirea ei de o curiozitate ironică.

— Sărmane Rafael ! Îmi pare rău că nu pot să spun și eu același lucru despre tine. Ce mult te-ai schimbat ! Pari un domn aproape venerabil. În sala parlamentului te-am recunoscut cu greu. Gras, chel, cu ochelarii aceștia care schimbă total chipul tău de maur legendar pe care-l aveai altădată. Sărăcuțul de tine ! Dacă de acum ai riduri... !

Și rîdea, parcă i-ar fi pricinuit o intensă plăcere faptul de a se răzbuna, de a-l vedea pe vechiul ei iubit năucit și cu capul plecat din cauza înfățișării sale.

— Nu ești fericit, nu-i așa ? Și, fără îndoială, trebuia să fii. Te-ai căsătorit probabil cu fata aceea pe care ți-o oferea mama ta ; ai și copii, probabil..., să nu încerci să negi, numai așa ca să faci pe interesantul ; totul, la tine, îmi spune : că ești tată de familie ; mie nu-mi scapă lucrurile astea... Și de ce nu ești fericit ? Ai aerul unui om mare și ai să ajungi mare în curînd ; cu siguranță că porți brîu ca să nu se cunoască burta ; ești bogat, vorbești în taverna aceea întunecoasă ; prietenii tăi de acolo se vor entuziasma cînd vor citi discursul domnului deputat și probabil că au și început să pregătească rachetele și muzica pentru a te primi. Ce-ți mai lipsește ?

Și cu ochii întredeschiși, surîzînd malițios, aștepta răspunsul pe care îl bănuia.

— Ce-mi lipsește ? Dragostea ; ceea ce aveam cînd eram cu tine.

Și cu ochii întredeschiși, surizători, ca și cum s-ar mai fi aflat încă printre portocalii casei albastre, deputatul își mărturisea necazurile din cei opt ani.

Îi oferea imaginea pe care i-o inspirase tristețea lui. Dragostea, care te întîmpină numai o singură dată în viață, purtînd cunună de flori, cu alaiul ei de sărutări și risete. Cine o urmează, cu supunere, întilnește fericirea la capătul acelui drum încîntător. Cel care, din orgoliu sau egoism, se ține la marginea drumului, își va deplînge pînă la urmă mîrșăvia și se va izbăvi printr-o existență plină de dezgust și durere. El păcătuisese, recunoștea aceasta, și îi cerea iertare ; își ispășise vina cu cei opt ani monotoni, chinuitori ca o noapte de coșmar și fără sfîrșit, dar pentru că se reîntilniseră, nu era încă timpul pierdut, Leonora ; încă îi mai sta în putință să repete primăvara vieții sale, să oblige dragostea să mai străbată o dată acel drum, să treacă din nou pe lîngă el, să-i întindă mîinile ei dulci.

Artista îl asculta surzind, cu ochii închiși, rezemată de spătarul cupeului, adoptînd o atitudine ce trăda satisfacție, ca și cum ar fi savurat faptul că focul acela de dragoste mai ardea încă în Rafael, foc ce constituia răzbunarea ei.

Caii mergeau la păs pe Castellana. Pe lângă ei treceau trăsurile în care scînteiau priviri curioase, iscodind interiorul cupeului și admirînd-o pe femeia aceea frumoasă și necunoscută.

— Ce crezi, Leonora ? Am putea să mai fim fericiți. Uită de greșeala mea, de ce-a fost în trecut ; încearcă să-ți închipui că ieri a avut loc despărțirea noastră în livada aceea și că astăzi ne întîlnim pentru a fi veșnic împreună.

— Nu, spuse cu răceală artista. Doar tu ai spus-o : dragostea te întîmpină o singură dată în viață. O știi din crudă experiență, și am încercat să uit. Pentru noi ea a trecut, și ar fi o nebunie să pretinzi că ea să ne mai caute iar. Ea nu revine niciodată. Dacă am căuta-o, am da, cu prețul unor mari eforturi, numai de umbra ei. Ai lăsat-o să fugă ; să-ți plîngi vina așa cum eu ți-am plîns mîrșăvia... Și mai e ceva : tu nu ți dai seama de situație. Adu-ți aminte ce vorbeam în prima noastră noapte sub razele de lună : „Trufașul Mai, tînărul războinic cu armură de flori, își caută iubita, tinerețea.“ Și ce-a mai rămas din tinerețea noastră ? Frumusețea mea caută-o în fard ; o cumpăr de la drogherie ; și deși reușește să mă deghizeze bine, ea ascunde o bătrînețe a sufletului, o oboseală la care mi-e teamă să mă gîndesc, pentru că asta mă sperie. A ta, sărmane Rafael, nu există, nici măcar în exterior. Uită-te bine la tine : ești foarte urît, băiatule ! Ai pierdut zveltețea aceea interesantă a tinereții. Mă faci să rid cu iluziile tale... O pasiune la vîrsta asta ! Idila dintre o grăsană sulemenită și un tată de familie cu chelie, și burtă ! Ha, ha, ha !

Cu cită cruzime rîdea ! Cum se răzbuna ! Pe Rafael îl înfiora acea rezistență plină de înțepături și ironie ; se exalta vorbind de pasiunea lui... Nu avea nici o importanță acțiunea distrugătoare a timpului. Nu putea oare dragostea să facă minuni ? O iubea mai mult decît altădată ; trupul ei îi trezea o poftă nebună ; pasiunea îi va reda focul tineretii. Dragostea era ca și primăvara, care insuflă viață trunchiurilor de copaci, cufundați în letargie de către iarnă, făcîndu-i să se încarce de flori.

Dacă ea ar spune *da*, miracolul s-ar produce pe loc, viața lui amorțită ar reînvia, sufletul s-ar trezi la dragoste.

— Dar soția ? Dar copiii ? întrebă Leonora cu brutalitate, ca și cum ar fi vrut să-l aducă la realitate cu această cumplită întrebare, ca o lovitură de bici.

Dar Rafael era beat de pasiune. Apropierea acelui trup cald, rîvnit atît de des în izolarea sa, emanația parfumată, voluptoasă, cu care impregna interiorul cupeului, îl făceau să-și piardă capul.

Ar renunța la tot pentru ea : familie, viitor, poziție. Pentru a trăi și a fi fericit, el avea nevoie numai de ea.

— Am să fug cu tine ; toți îmi par străini cînd mă gîndesc la tine. Numai tu ești viața mea.

— Îți mulțumesc, răspunse Leonora pe un ton grav. Nu am nevoie de acest sacrificiu... Dar caracterul sfînt al familiei de care vorbeai cu puțin timp în urmă în sala aceea ? Dar morala creștină, fără de care viața ar fi imposibilă ? Ce-am mai rîs cînd vorbeai ! Cîte minciuni nu spuneți voi acolo pentru proști... !

Și iar rîdea cu cruzime, bucurîndu-se de contradicția dintre afirmațiile din discurs și propunerea aceea smințită de a abandona totul pentru a o urma în peregrinările ei prin lume. Ah, ce farsor... !

Presimțise din tribuna goală că toate erau numai minciuni, convenții, fraze frumoase ; că singurul care vorbea acolo cu tăria virtuții era acel bătrînel, pe care îl privea cu venerație întrucît fusese unul din idoli tatălui ei.

Rafael se simțea rușinat. Refuzul categoric al Leonorei, crunta batjocorire a ipocriziei sale îl făceau să-și dea seama cît de nemăsurată îi era dorința. Se răzbuna făcîndu-l să se bălăcească în abjecția dragostei sale nebune și desperate, în stare să îndure rușinea, oricît de mare ar fi fost ea.

Soarele începea să apună. Leonora îi ordonă surugiului să se întoarcă în piața Oriente. Locuia într-una din clădirile situate în vecinătatea teatrului Real în care erau găzduiți artiștii. Se grăbea ; trebuia să ia masa împreună cu tînărul acela de la ambasadă și cu doi critici muzicali, ce se anunțaseră de mai înainte.

— Și eu ce fac, Leonora ? N-o să ne mai vedem ?

— Tu ai să mă lași la poartă, și... pînă cînd o să ne reîntîlnim !

— Rămii cîteva zile ! Cel puțin să te văd, să mă consolez măcar cu faptul că-ți pot vorbi și simți amara plăcere a batjocurii tale.

Să rămînă... ! Nu avea multe zile la dispoziție ; se deplasa dintr-un colț în altul al lumii, calculîndu-și timpul cu exacitatea unui ceasornic. După numai două zile avea să susțină, la Lisabona, nu mai puțin de trei spectacole cu o operă a lui Wagner ; apoi, dintr-un salt, la Stockholm, iar după aceea nici ea nu știa în mod cert unde : la Odesa sau Cairo. Era evreul rătăcitor, Walchiria care galopează printre norii unei furtuni muzicale, suportînd temperaturile foarte diferite, străbătînd cele mai diverse țări, trufașă și victorioasă, fără ca sănătatea și frumusețea ei să aibă cîtuși de puțin de suferit.

— Ah, dacă tu ai vrea ! Dacă mi-ai îngădui să te urmărez... ! Doar ca prieten, atîta tot ! Ca servitor, dacă e nevoie !

Și-i apucă o mîină, strîngîndu-i-o cu pasiune ; își strecură degetele pe sub mînușă, mîngîind brațul fin.

— Vezi ? spunea ea rîzînd cu răceală. E inutil ; nici un fior, cît de mic. Pentru mine ești un om mort. Carnea mea nu mai tresare la atingerea ta ; se strînge ca și cum ar veni într-un contact supărător.

Rafael începea s-o înțeleagă pe Leonora de acum. Pielea aceea care se înfiora altădată sub mîngîierile sale era acum insensibilă ; avea răceala indiferenței cu care întîmpini necunoscutul.

— Nu te mai chinui, Rafael. Totul s-a terminat. Iubirea pe care ai lăsat-o să treacă e departe, atît de departe încît chiar dacă am alerga ca niște neburi n-am ajunge-o vreodată din urmă. Ce rost ar avea să ne obosim ? Revăzîndu-te, acum, încerc o senzație identică cu cea pe care o am în fața acelor veșminte vechi care cîndva constituiau bucuria noastră. Privesc cu un ochi rece caraghioslicurile din trecut. Dragostea noastră a murit pentru că trebuia să moară. Poate că a fost bine că ai fugit. A fost mai bine că ai făcut-o în luna de miere și nu după aceea, cînd eu m-aș fi modelat pentru totdeauna în funcție de dragosiea ta. Ne-a apropiat ambianța, primăvara aceea blestemată ; dar nici tu nu erai pentru mine și nici eu pentru tine. Aparținem unor categorii diferite. Tu te-ai născut burghez, eu port în sînge ardoarea boemiei. Dragostea, viața mea neobișnuită te-au uluit ; ai bătut aripile pentru veșnicie, dar te-ai prăbușit sub povara prejudecăților moștenite. Tu ai gusturile lumii căreia îi aparții. Acum te crezi nefericit, dar ai să te consolezi de îndată ce ai să ajungi mare, uitîndu-te la livezile tale, din ce în

ce mai întinse, și la copiii ce cresc pentru a moșteni puterea și averea tatălui. Povestea asta a dragostei de dragul dragostei, ce-și bat joc de legi și de obiceiuri, ce sfidează viața și liniștea, e privilegiul nostru, singura avere a celor nebuni pe care societatea îi privește cu o neîncredere disprețuitoare. Fiecare cu ale sale. Păsările de curte, liniștite, să se îngrășe la soare ; cele călătore, să cînte, în rătăcirile lor, uneori deasupra unei grădini, alteori tirite de furtună.

Și rîzînd din nou, ca și cum s-ar fi căit de aceste cuvinte spuse cu gravitate și convingere, prin care rezuma toată istoria acelei iubiri, adăugă pe un ton batjocoritor : Ce tiradă ! Ce efect ar fi avut dacă ar fi fost adăugată la sfîrșitul discursului tău !

Trăsura intra în piața Oriente, unde urma să se oprescă în fața clădirii în care era găzduită Leonora.

— Să urc ? întrebă deputatul cu teamă, cu intonația copilului care te imploră pentru o jucărie.

— La ce bun ? Te-ai plictisi ; aș fi aceeași ca și acum. Acolo sus nu există nici lună și nici portocali înfloriți. E inutil să mai așteptăm o beție ca cea din noaptea aceea... Și, în afară de asta, nu vreau să te vadă Beppa. Își aduce adesea aminte de după-amiaza de la hotelul Roma, cînd am primit scrisoarea de la tine, și ar crede că sînt o femeie lipsită de demnitate dacă m-ar vedea cu tine.

Îl invita, cu un gest poruncitor, să coboare. După ce trăsura se urni din loc, mai rămaseră cîteva clipe pe trotuar, privind-se, tăcuți, pentru ultima oară.

— Adio, Rafael... ! Ai grijă de tine, să nu îmbătrînești așa de repede... Crede-mă că am încercat o adevărată plăcere revăzîndu-te, plăcerea de a mă convinge că povestea aceea s-a sfîrșit.

— Și pleci, așa... ! Așa sfîrșește pentru tine o pasiune care îmi mai umple încă inima... ! Cînd o să ne mai vedem ?

— Nu știu, niciodată... Poate atunci cînd o să te aștepti mai puțin. Lumea e mare, dar cutreierînd-o, așa cum o cutreier eu, poți avea întîlniri nesperate, ca aceasta.

Răfael arăta spre teatrul din apropiere.

— Și dacă ai să vii să cînti aici... ? Dacă am să vin să te văd... ?

Leonora surîdea cu trufie, așteptîndu-se la această întrebare.

— Dacă am să mă întorc, ai să fii unul dintre nenumărații mei prieteni, atîta tot. Și să nu crezi că acum sînt o sfință. Sînt la fel ca cea de dinainte de a te cunoaște ; dar sînt a tuturor, mă înțelegi, chiar și a portarului de la teatru, dacă e nevoie, mai degrabă decît a ta. Tu ești un om mort... Adio, Rafael.

O văzu dispărînd în vestibul și rămase încă mult timp pe trotuar, năucit, pierdut în contemplarea ultimelor raze ale soarelui lă asfințit, care pîlpiau dincolo de acoperișul palatului Real.

Stolurile de păsări zburătăceau în arborii din grădină, făcînd să vibreze frunzele cu bătaile aripilor lor jucăușe, aprinse de primăvara care pentru ele continua să fie fidelă și punctuală, ca în toți anii.

Porni spre centrul orașului, mergînd încet, dărîmat, gîndindu-se la moarte, spunînd adio tuturor iluziilor pe care femeia aceea părea să le fi luat cu sine întorcîndu-i, implacabil, spatele. Da, era un om mort care își preumbla cadavrul la lumina slabă a primelor felinare cu gaz ce începeau să se aprindă. Adio, dragoste ! Adio, tinerețe ! Pentru el nu mai exista primăvara. Vesela nebunie îl res-

pingea ca pe un dezertor ticălos ; lui nu-i mai rămânea decît să se îngrașe sub aparența lui de om serios.

În strada Arenal auzi că e strigat. Era un deputat, un coleg ce se întorcea de la sesiune.

— Prietene, dă-mi voie să te felicit ; ai fost nemai-pomenit. Ministrul i-a vorbit președintelui Consiliului cu entuziasm. E clar : la prima combinație dumneata ai să fii director sau subsecretar. Felicitările mele, prietene.

Playa de la Malvarrosa (Valencia)
iulie-septembrie 1900

Lector : CORNEL SIMIONESCU
Tehnoredactor : VASILE CIUCA

Bun de tipar : 08.11.1985
Coli ed. 14,70. Coli tipar 9,5

Comanda nr. 50292

Combinatul poligrafic „Casa Scinteli”
Piața Scinteli nr. 1 — București,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

